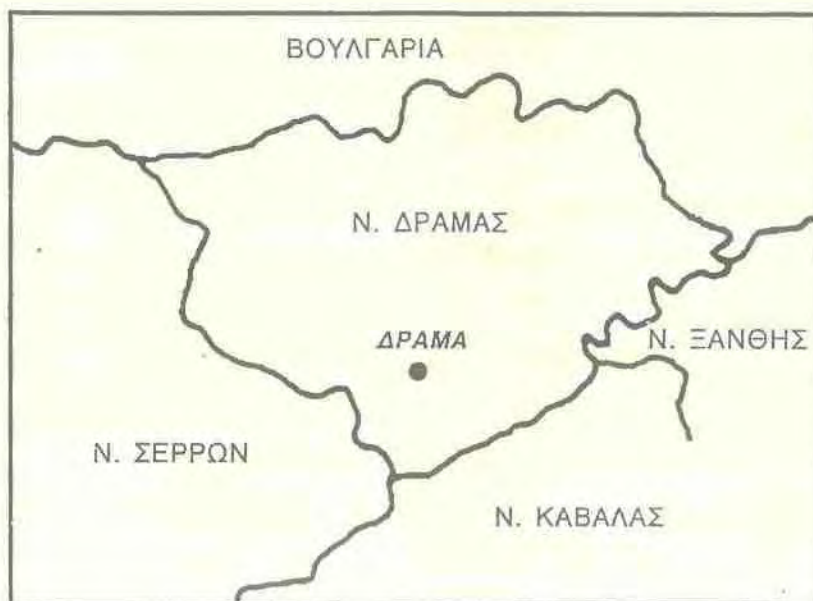

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΟΜΟΥ ΔΡΑΜΑΣ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ : ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΛΛΙΟΠΗ
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΚΟΤΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

ΒΟΛΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2000

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή μου Κότιο Άγγελο, ο οποίος συνέβαλλε σημαντικά στην πραγματοποίηση αυτής της διπλωματικής εργασίας. Επίσης, ευχαριστώ τους υπεύθυνους των τοπικών φορέων για τη διάθεση στοιχείων και ιδιαίτερα τον Οικονομολόγο Χατζηαϊβά Ιορδάνη από τη Διεύθυνση Σχεδιασμού και Προγραμματισμού, καθώς και τον Παπαδόπουλο Παναγιώτη για τη βοήθειά του στη συλλογή στοιχείων.

0. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΔΡΑΜΑΣ	2
1.1. Θέση και περιγραφή του Νομού	2
1.2. Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά του Νομού	2
1.2.1. Έδαφος.....	2
1.2.2. Γεωμορφολογικά στοιχεία.....	3
1.2.3. Υδατικοί πόροι.....	4
1.2.3.1. Υδρολογικές λεκάνες.....	4
1.2.3.2. Τρόπος εξασφάλισης νερού ύδρευσης.....	5
1.2.3.3. Επάρκεια των υδάτων του Νομού Δράμας.....	6
2. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΔΡΑΜΑΣ	7
3. Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΔΡΑΜΑΣ	8
4. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	9
4.1. Αρχαιότητες του Νομού Δράμας	9
4.2. Βυζαντινές εκκλησίες	9
4.2.1. Η Αγία Σοφία Δράμας	9
4.2.2. Ο Ναός των Ταξιαρχών Δράμας	10
4.3. Μεταβυζαντινές εκκλησίες	10
4.4. Η Μονή Εικοσιφοινίσσης	11
4.5. Πολιτιστικές εκδηλώσεις	11
5. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ	
N. ΔΡΑΜΑΣ	13
5.1. Πληθυσμός	13
5.1.1. Εξέλιξη του πληθυσμού.....	13
5.1.2. Κατανομή πληθυσμού	14
5.2 Απασχόληση	15
5.3. Ανεργία	20
5.4. Κλαδική διάρθρωση του ΑΕΠ	20

5.5. ΑΕΠ ανά κάτοικο	22
5.6. Δείκτες ευημερίας	22
6. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ.....	24
6.1 Γενικά	24
6.2. Η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Νομού Δράμας.....	24
6.3 Γεωργία	24
6.4. Κτηνοτροφία.....	26
6.5. Δάση.....	27
6.5.1. Ξυλώδες κεφάλαιο	29
6.5.2. Δάσος Ελατιάς.....	30
6.5.3. Το Παρθένο Δάσος Φρακτού.....	30
6.5.4. Δάσος Σημύδας	30
6.5.5. Απασχόληση	30
6.5.6. Θήρα.....	31
6.6. Ορυκτός πλούτος.....	31
6.6.1. Οι κυριότερες εμφανίσεις μεταλλευμάτων στο Νομό Δράμας.....	31
6.7. Συμπεράσματα - Προβλήματα	32
7. ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ.....	34
7.1. Γενικά	34
7.2. Η απασχόληση στο δευτερογενή τομέα.....	35
7.3. Διάρθρωση Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας κατά μέγεθος καταστήματος.....	39
7.4. Ο κλάδος του μαρμάρου	42
7.5. Ο κλάδος του έτοιμου ενδύματος - φασόν	42
7.6. Ο κλάδος παραγωγής δασικών προϊόντων	43
7.7. Συμπεράσματα - Προβλήματα	43
8. ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	44
8.1. Γενικά	44

8.2. Εμπόριο - Εστιατόρια - Ξενοδοχεία	45
8.3. Μεταφορές - Αποθηκεύσεις - Επικοινωνίες	46
8.4. Τουρισμός	46
8.4.1. Τουριστική ζήτηση	47
8.4.2. Τουριστική προσφορά	49
8.4.3. Το Χιονοδρομικό Κέντρο Φαλακρού.....	50
8.4.4. Οι Ιαματικές Πηγές Θερμιών	51
8.4.5. Το Σπήλαιο του Μασρά	51
8.4.6. Αγροτουρισμός - Οικοτουρισμός	52
8.5. Συμπεράσματα - Προβλήματα	52
9. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ	53
9.1. Γενικά	53
9.2. Υγεία	53
9.3. Πρόνοια	54
9.4. Εκπαίδευση	55
9.4.1. Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	55
9.4.2. Δευτεροβάθμια εκπαίδευση.....	56
9.4.3. Τριτοβάθμια εκπαίδευση	57
9.5. Κατάρτιση	57
9.6. Αθλητισμός	57
9.7. Συμπεράσματα - Προβλήματα	58
10. ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΕΡΓΑ	59
10.1. Οδικό δίκτυο	59
10.1.1. Εθνικό οδικό δίκτυο	59
10.1.2. Επαρχιακό οδικό δίκτυο	60
10.2. Σιδηροδρομικό δίκτυο	62
10.3. Η Βιομηχανική Περιοχή Δράμας	62
10.4. Τηλεπικοινωνίες	63
10.5. Ύδρευση - Αποχέτευση - Βιολογικοί Καθαρισμοί	63
10.6. Υδροηλεκτρικά έργα ποταμού Νέστου	64

10.6.1. Υδροηλεκτρικό έργο Θησαυρού	65
10.6.2. Υδροηλεκτρικό έργο Πλατανόβρυσης	69
10.6.3. Υδροηλεκτρικό έργο Τεμένους	69
10.7. Αρδευτικά έργα	69
10.8. Φυσικό αέριο	72
10.9. Ο κάθετος οδικός άξονας	74
10.10. Συμπεράσματα - Προβλήματα	76
11. ΝΕΟΤΕΡΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΔΡΑΜΑΣ.....	78
11.1. Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER II	78
11.1.1. Γενικά.....	78
11.1.2. Γενικοί στόχοι και βασικοί άξονες του προγράμματος LEADER II	78
11.1.3. Η περιοχή παρέμβασης του προγράμματος.....	80
11.1.4. Η Α' φάση του προγράμματος LEADER II Νομού Δράμας.....	80
11.1.5. Η Β' φάση του προγράμματος LEADER II Νομού Δράμας.....	84
11.2. Το πρόγραμμα Διασυνοριακής Συνεργασίας «Ευρωπεριοχή Νέστος - Μέστα»	87
11.2.1. Το Γραφείο Βιομηχανικής Αλλαγής Νομού Δράμας και η Διασυνοριακή Συνεργασία	87
11.2.2. Η «Ευρωπεριοχή Νέστος - Μέστα».....	87
11.2.3. Η Διασυνοριακή Συνεργασία	88
11.3. Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης	89
11.3.1. Γενικά.....	89
11.3.2. Το «Τοπικό Σύμφωνο Απασχόλησης» Ν. Δράμας	90
12. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΔΡΑΜΑΣ	94
12.1. Συγκριτικά πλεονεκτήματα του Νομού	94
12.2. Οι Στόχοι του Σχεδίου Ανάπτυξης του Ν. Δράμας.....	95
12.3. Η Στρατηγική της Ανάπτυξης για τον 21ο αιώνα.....	95
13. ΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΔΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	96
13.1. Εκσυγχρονισμός και ενίσχυση του παραγωγικού δυναμικού	96
13.1.1. Δημιουργία τοπικού μηχανισμού στήριξης επιχειρηματικής δραστηριότητας.....	96
13.1.2. Προσέλκυση νέων δραστηριοτήτων	97

13.1.3. Ανάπτυξη και διαφοροποίηση τουριστικού προϊόντος	98
13.1.4. Ενίσχυση της συνοχής της τοπικής οικονομίας	99
13.1.5. Δημιουργία τοπικού μηχανισμού επεξεργασίας αναπτυξιακών ιδεών και ενίσχυσης της καινοτομίας	100
13.2. Ενίσχυση του διαρθρωτικού μετασχηματισμού της οικονομίας	100
13.2.1. Ενίσχυση δραστηριοτήτων σε τομείς έντασης γνώσης, υψηλής εξειδίκευσης και τεχνολογίας	100
13.3. Προστασία και ανάπτυξη ανθρώπινων πόρων	100
13.4. Ενίσχυση παραγωγικών υποδομών	101
13.4.1. Ίδρυση Βιοτεχνικού Πάρκου στο Ν. Δράμας	101
13.4.2. Ελεύθερη Βιομηχανική Ζώνη Οικονομικών Συναλλαγών	102
13.4.3. Ενίσχυση Εργαστηριακής υποδομής του Νομού	102
13.5. Παρεμβάσεις στον τομέα των τεχνικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών υποδομών	103
13.5.1. Γενικές βασικές υποδομές	103
13.5.2. Ειδικές υποδομές	104
13.5.3. Κοινωνικές Υποδομές	104
13.5.4. Περιβαλλοντικές Υποδομές	105
13.6. Ανάπτυξη της υπαίθρου	105
13.6.1. Περιβάλλον - διαχείριση χώρου και συστημάτων πρωτογενούς παραγωγής (διαγνωστικές αναπτυξιακές μελέτες)	106
13.6.2. Διαδημοτικές, χωρικές, παραγωγικές και κλαδικές συνεργασίες	107
13.6.3. Δημιουργία διαδημοτικών εταιριών προώθησης αναπτυξιακών πρωτοβουλιών (Δ.Ε.Τ.Α.Π.)	107
13.6.4. Αύξηση προστιθέμενης αξίας - πολυδραστηριότητα	108
13.6.5. Εκπαίδευση - κατάρτιση	109
13.6.6. Υποδομές	109
13.6.7. Κοινωνικές υποδομές - εξοπλισμός	109
13.6.8. Συστήματα παραγωγής - συνεργασίες	109
14. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	110
14.1. Γενικά Συμπεράσματα	110
14.2. Προοπτικές	111
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	113

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Σχέδιο Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανατ. Μακεδονίας -
Θράκης 2000 - 2006 / Νομαρχιακού Διαμερίσματος Δράμας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΧΑΡΤΩΝ

- Χάρτης 1: Θέση Νομού Δράμας στον Ελλαδικό Χώρο
- Χάρτης 2: Θέση Νομού Δράμας στο Βαλκανικό Χώρο
- Χάρτης 3: Πολιτικός Χάρτης Νομού Δράμας
- Χάρτης 4: Γεωφυσικός Χάρτης Νομού Δράμας
- Χάρτης 5: Περιβαλλοντικός Χάρτης Νομού Δράμας
- Χάρτης 6: Απεικόνιση Ενταγμένων Επενδύσεων στο Πρόγραμμα LEADERII Νομού Δράμας
- Χάρτης 7: Ευρωπεριοχή Νέστος - Μέστα

0. Εισαγωγή

Ένα Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης για το Νομό Δράμας αποτελεί το θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας, που εκπονήθηκε στο τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης. Περιλαμβάνει μία καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης, καθώς και ένα πλαίσιο προτάσεων για την ανάπτυξη του Νομού.

Αρχικά, στο πρώτο κεφάλαιο, επιχειρείται μία περιγραφή του Νομού, η οποία περιλαμβάνει τη γεωγραφική του θέση, τα γεωγραφικά καθώς και γεωμορφολογικά του χαρακτηριστικά. Οι χάρτες του Παραρτήματος συμβάλλουν σε μια πιο ολοκληρωμένη περιγραφή.

Στο δεύτερο κεφάλαιο περιγράφεται η ιστορική διαδρομή του Νομού, η οποία συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση ορισμένων φαινομένων, τα οποία οδήγησαν το Νομό στη σημερινή του κατάσταση.

Στη συνέχεια, στο τρίτο κεφάλαιο και τέταρτο κεφάλαιο, γίνεται μία σύντομη παρουσίαση της πρωτεύουσας του Νομού, της πόλης της Δράμας, καθώς και μία ανάλυση της πολιτιστικής αξίας αλλά και κίνησης του Νομού.

Το πέμπτο κεφάλαιο περιλαμβάνει μία σειρά από δημογραφικά και οικονομικά στοιχεία που αφορούν το Νομό και περιγράφουν την οικονομική του θέση, ενώ τα επόμενα τρία κεφάλαια αναλύουν τους τρεις τομείς οικονομικής δραστηριότητας, καθώς και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει κάθε τομέας.

Τα κεφάλαια 9 και 10 αφορούν αντίστοιχα τις κοινωνικές και τεχνικές υποδομές του Νομού. Σε αυτές τις ενότητες γίνονται φανερές οι ελλείψεις σε υποδομή που παρουσιάζει ο Νομός, αλλά και οι προοπτικές ανάπτυξής του με τη συμβολή ορισμένων έργων υποδομής.

Οι νεότερες πρωτοβουλίες και τα προγράμματα που πραγματοποιούνται σήμερα για το Νομό Δράμας και συμβάλλουν στην αξιοποίηση της θέσης του, αποτελούν το αντικείμενο του 11ου κεφαλαίου.

Τέλος, στη βάση της παραπάνω ολοκληρωμένης περιγραφής και ανάλυσης της υπάρχουσας κατάστασης, η οποία περιλαμβάνει τόσο τα προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει σήμερα ο Νομός, όσο και τις δυνατότητες ανάπτυξης που παρουσιάζει, προτείνεται μία σειρά αναπτυξιακών παρεμβάσεων, στα πλαίσια της αξιοποίησης των πλουτοπαραγωγικών πηγών της περιοχής που σ' ένα βαθμό εξακολουθούν να παραμένουν ανεκμετάλλευτες.

1. Χαρακτηριστικά του Νομού Δράμας

1.1. Θέση και περιγραφή του Νομού

Ο Νομός Δράμας καταλαμβάνει το βοριοανατολικό τμήμα της Ανατολικής Μακεδονίας, ενώ είναι ένας από τους πέντε Νομούς της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης. Επίσης, ο Νομός Δράμας μαζί με το Νομό Καβάλας και το Νομό Ξάνθης αποτελούν Διευρυμένη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση.

Συνορεύει βόρεια με τη Βουλγαρία, δυτικά με το Νομό Σερρών, νότια με το Νομό Καβάλας και ανατολικά με το Νομό Ξάνθης.

Από διοικητική άποψη, ο Νομός διακρίνεται σε δύο επαρχίες:

α) στην επαρχία της Δράμας, η οποία βρίσκεται στο νότιο τμήμα του Νομού και είναι η πλέον αναπτυγμένη, και

β) στην επαρχία του Κάτω Νευροκοπίου, η οποία καταλαμβάνει το βόρειο τμήμα και αντιμετωπίζει προβλήματα ανάπτυξης.

Με βάση τη νέα χωροταξία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ο Νομός αποτελείται από εννέα νέους ΟΤΑ, οκτώ δήμους και μία κοινότητα, ενώ πριν πραγματοποιηθούν οι συνενώσεις των δήμων και κοινοτήτων, ο Νομός ήταν χωρισμένος σε έξι δήμους και εξήντα κοινότητες.

Η συνολική επιφάνεια του Νομού είναι 3.466 km² ενώ ο πληθυσμός (ο οποίος κατά την απογραφή του 1991 ανέρχονταν σε 96.554 άτομα) είναι διασκορπισμένος σε πολλούς οικισμούς (121) μικρής πληθυσμιακής δυναμικότητας.

1.2. Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά του Νομού

1.2.1. Έδαφος

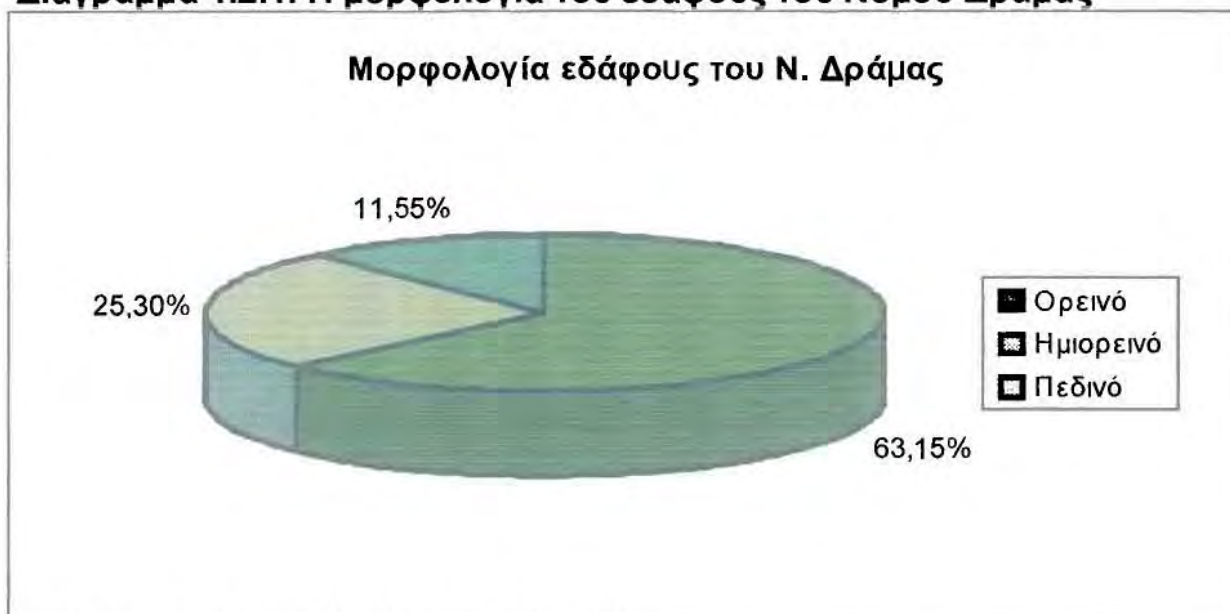
Το φυσικό ανάγλυφο του Νομού χαρακτηρίζεται από έντονη ορεινή μορφολογία, με κύρια ορεινά συγκροτήματα το Φαλακρό, το Μενοίκιο και το δυτικό τμήμα της οροσειράς της Ροδόπης.

Συγκεκριμένα, το σύνολο των ορεινών εκτάσεων ανέρχεται περίπου σε 2.200 km² (63,15%), των ημιορεινών σε 880 km² (25,30%), ενώ οι πεδινές εκτάσεις καλύπτουν μόνο 400 km² (11,55%) από τη συνολική επιφάνεια του Νομού (Διάγραμμα 1.2.1).

Στον πίνακα 1.2.1. που ακολουθεί βλέπουμε την κατανομή του εδάφους κατά βασικές κατηγορίες στο Νομό Δράμας, σε σχέση με τα αντίστοιχα στοιχεία για την Περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης, καθώς και για το σύνολο της Χώρας.

Τα ποσοστά που παρουσιάζει ο Νομός Δράμας στην κατηγορία των δασών, καθώς και των βοσκοτόπων είναι υψηλότερα από τα αντίστοιχα ποσοστά της Περιφέρειας, αλλά και της Χώρας.

Διάγραμμα 1.2.1: Η μορφολογία του εδάφους του Νομού Δράμας

Πηγή: Νομαρχία Δράμας, Διεύθυνση Γεωργίας, 1995

Πίνακας 1.2.1: Κατανομή του εδάφους

	ΔΡΑΜΑ	Α.Μ.Θ.	ΕΛΛΑΔΑ
Καλλιεργήσιμη γη	16.0%	28.7%	29.8%
Βοσκότοποι	43.0%	33.1%	39.5%
Δάση	37.0%	31.5%	32.6%
Λοιπές εκτάσεις	4.0%	6.7%	8.1%
Συνολο	100%	100%	100%

Πηγή: Νομαρχία Δράμας, Διεύθυνση Γεωργίας, 1995

1.2.2. Γεωμορφολογικά στοιχεία

Το βοριοδυτικό τμήμα του Νομού καλύπτεται από το όρος Όρβηλος, της οροσειράς Ροδόπης, το οποίο παρουσιάζει ιδιαίτερο επιστημονικό ενδιαφέρον, λόγω των πλούσιων παρθένων αλπικών και υπαλπικών λιβαδιών του, καθώς και για τη σπάνια χλωρίδα και πανίδα. Η υψηλότερη κορυφή του όρους είναι αυτή του Τσολιά και βρίσκεται σε υψόμετρο 2210 μ.

Στο κεντρικό και νότιο τμήμα του Νομού βρίσκεται το όρος Φαλακρό, το οποίο θεωρείται και αυτό τμήμα της οροσειράς της Ροδόπης. Η υψηλότερη κορυφή του έχει ύψος 2230 μ. και είναι κατάλληλη για χειμερινά αθλήματα όπως το σκι. Και στο Φαλακρό όρος παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον τα πλούσια αλπικά και υπαλπικά λειβάδια, καθώς και τα σπάνια είδη χλωρίδας.

Ανατολικά και βοριοανατολικά του Νομού απλώνεται το δυτικό τμήμα της οροσειράς της Ροδόπης. Οι κορυφές του φτάνουν το ύψος των 1827 μέτρων.

Νότια της οροσειράς της Ροδόπης διέρχεται ο ποταμός Νέστος, δυτικά του οποίου σχηματίζεται το δασικό σύμπλεγμα του Δυτικού Νέστου. Το δασικό αυτό σύμπλεγμα είναι από τα σπουδαιότερα της Ευρώπης και ξεχωρίζει για την υψηλή παραγωγικότητά του, την πλούσια χλωρίδα και πανίδα, καθώς και

για την ασύγκριτη φυσική ομορφιά του. Το Παρθένο Δάσος Φρακτού και το Δάσος της Ελατίας αποτελούν δύο σημαντικά τμήματα του συμπλέγματος αυτού.

Στο όρος Μενοίκιο, το οποίο καταλαμβάνει το νοτιοδυτικό άκρο του Νομού και οι κορυφές του φτάνουν τα 1520 μ., βρίσκεται το σπήλαιο του Μασρά. Το σπήλαιο αυτό είναι το μοναδικό στην Ευρώπη και έχει μήκος 10 χιλ. (τμήμα σε ευθεία γραμμή 5,9 χιλ.). Περιέχει αξιοθαύμαστους σταλακτίτες, ενώ από το εσωτερικό του διέρχεται ο ποταμός Αγγίτης που ξεκινάει από τις καταβόθρες του Κ. Νευροκοπίου.

1.2.3. Υδατικοί πόροι

1.2.3.1. Υδρολογικές λεκάνες

Από πλευράς υδατικών πόρων, ο Νομός Δράμας διακρίνεται σε τρεις υδρολογικές λεκάνες (ΤΕΕ - ΓΕΩΤΕΕ Ανατολικής Μακεδονίας):

1. Λεκάνη Δράμας

Η λεκάνη της Δράμας έχει έκταση 1610,7 km² και είναι τμήμα της ευρύτερης λεκάνης του ποταμού Στρυμόνα ενώ, πριν το Στρυμόνα, τελικός αποδέκτης είναι ο Αγγίτης.

Τα νερά της λεκάνης αποστραγγίζονται στις φυσικές κοίτες των χειμάρρων Δοξάτου, Αγίας Βαρβάρας ή Δράμας και του Ξηροπόταμου, οι οποίοι συμβάλουν στον Αγγίτη πριν τα στενά της Συμβολής.

Στη λεκάνη της Δράμας υπάρχει πεδινό τμήμα έκτασης περίπου 425 km², στο οποίο γίνεται τεχνητή αποστράγγιση με τάφρους και διώρυγες, ενώ τα νερά της τεχνητής αποστράγγισης καταλήγουν επίσης στον ποταμό Αγγίτη.

Έχει διαπιστωθεί ότι η λεκάνη της Δράμας περιέχει αξιόλογους υπόγειους υδατικούς πόρους, καθώς και ένα από τα μεγαλύτερα κοιτάσματα λιγνίτη της Ελλάδος.

2. Λεκάνη Νευροκοπίου

Η λεκάνη του Νευροκοπίου βρίσκεται βοριοδυτικά της λεκάνης της Δράμας και έχει έκταση 425 km². Η λεκάνη είναι κλειστή και παρουσιάζει εποχιακή επιφανειακή απορροή με τη μορφή των χειμάρρων του Νευροκοπίου, Βροντούς και Βαθυτόπου. Οι χείμαρροι καταλήγουν όλοι μαζί στις καταβόθρες Νευροκοπίου, ενώ τα νερά τους αποστραγγίζονται μέσω των καταβόθρων Φαλακρού και τροφοδοτούν τις πηγές Μασρά.

Επίσης, η λεκάνη Νευροκοπίου δέχεται παροχή από αξιόλογους καρστικούς ορίζοντες μαρμάρων, οι οποίοι αναπτύσσονται στα ορεινά συγκροτήματα.

3. Λεκάνη Νέστου

Η λεκάνη του Νέστου είναι ένα τμήμα της ευρύτερης λεκάνης απορροής του ποταμού Νέστου, της οποίας ένα μεγάλο τμήμα (περίπου 60%) ανήκει στη Βουλγαρία.

Ο ποταμός Νέστος, ερχόμενος από τη Βουλγαρία, διασχίζει ολόκληρο το Νομό Δράμας, καταλαμβάνοντας έκταση σε αυτόν περίπου 1432 km².

1.2.3.2. Τρόπος εξασφάλισης νερού ύδρευσης

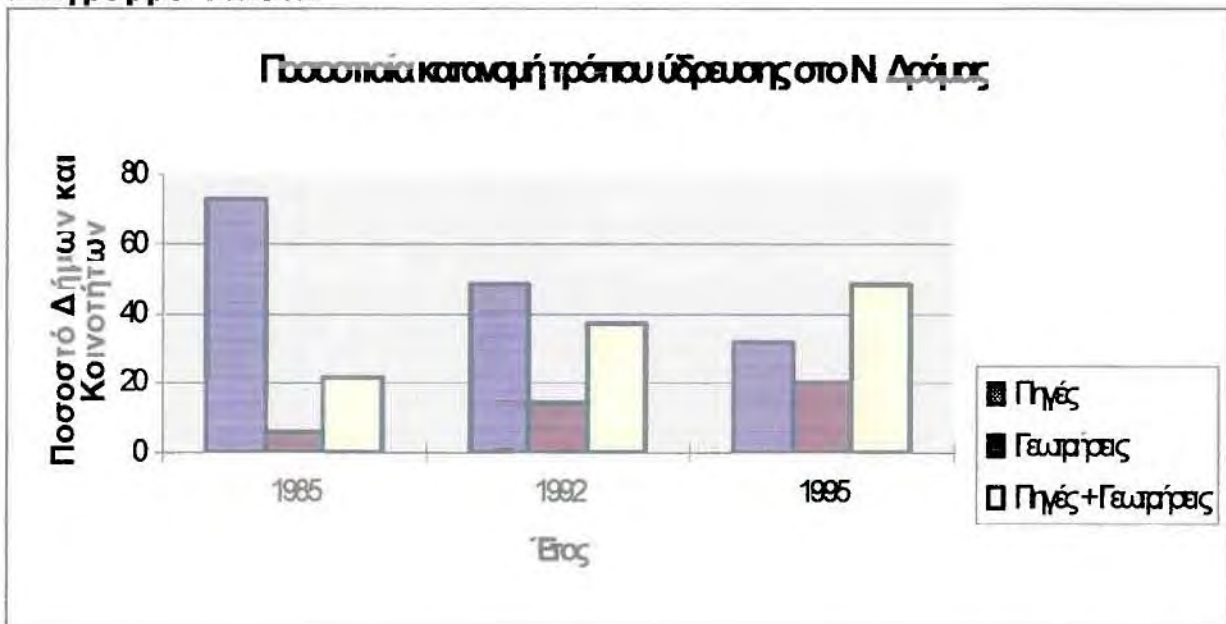
Η εξασφάλιση νερού γίνεται α) από τα υπόγεια νερά, με υδροληψία από φυσικές πηγές ή από γεωτρήσεις και β) από τα επιφανειακά νερά με υδρομάστευση από τα ποτάμια και με άντληση από τις λίμνες ή τις υδατοδεξαμενές, οι οποίες δημιουργούνται με την κατασκευή φραγμάτων στις κοίτες ποταμών, χειμαρροποταμών και χειμαρρικών ρευμάτων.

Η εξασφάλιση του νερού για άρδευση στο Νομό Δράμας γίνεται κυρίως από τα επιφανειακά νερά, ενώ ο ποταμός Αγγίτης και ο ποταμός Νέστος αποτελούν κύρια στοιχεία του υδρογραφικού δικτύου της πεδιάδας Δράμας.

Οι ανάγκες νερού για ύδρευση καλύπτονται σε μεγαλύτερο βαθμό από τα υπόγεια νερά, τα οποία διατρέχουν και λιγότερους κινδύνους για μόλυνση και ρύπανση από ότι τα επιφανειακά.

Στο Διάγραμμα 1.2.3.2. παρουσιάζεται η ποσοστιαία κατανομή του τρόπου εξασφάλισης νερού ύδρευσης στο Νομό Δράμας. Συγκρίνοντας τα στοιχεία του 1985, 1992 και 1995 παρατηρούμε σημαντική μείωση του ποσοστού Δήμων και Κοινοτήτων που εξασφαλίζουν νερό από πηγές (από 72,8% που ήταν το 1985 μειώθηκε σε 48,6% το 1992 και σε 31,68% το 1995). Παράλληλα αυξήθηκε το ποσοστό των Δήμων και Κοινοτήτων που εξασφαλίζουν νερό από γεωτρήσεις (από 5,7% το 1985 σε 14,3% το 1992 και σε 20% το 1995), καθώς και αυτών που εξασφαλίζουν νερό από πηγές ενισχυόμενες από γεωτρήσεις (από 21,5% το 1985 σε 37,2% το 1992 και σε 48,34% το 1995).

Διάγραμμα 1.2.3.2:

Πηγή: ΤΕΕ - ΓΕΩΤΕΕ Ανατολικής Μακεδονίας, ΤΕΔΚ Ν. Δράμας

Από τα στοιχεία αυτά συμπεραίνουμε ότι οι πηγές παρουσιάζουν μία συνεχή μείωση της παροχής, με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι γεωτρήσεις, ώστε να καλυφθούν οι ελλείψεις που δημιουργούνται σε νερό για ύδρευση.

1.2.3.3. Επάρκεια των υδάτων του Νομού Δράμας

Λόγω της συνεχούς αυξανόμενης ζήτησης νερού με παράλληλη μείωση της παροχής των πηγών, καθώς και των βροχοπτώσεων, παρατηρούνται φαινόμενα έλλειψης νερού σε κάποιες περιοχές του Νομού.

Διάγραμμα 1.2.3.3:

Πηγή: ΤΕΕ - ΓΕΩΤΕΕ Ανατολικής Μακεδονίας, 1993

Έτσι, όπως παρατηρούμε στο Διάγραμμα 1.2.3.3, από τις 24 πεδινές κοινότητες οι 5 (20,8%) εμφανίζουν έλλειψη νερού κατά την καλοκαιρινή περίοδο, από τις 23 ημιορεινές οι 11 (47,8%), ενώ στις ορεινές κοινότητες, οι 14 (ποσοστό 60,9%) παρουσιάζουν έλλειψη το καλοκαίρι.

Αν κατατάξουμε τις κοινότητες σύμφωνα με τη θέση τους στη λεκάνη απορροής, η έλλειψη του νερού έχει ως εξής:

Η Λεκάνη Δράμας εμφανίζει έλλειψη σε 13 από τις 44 κοινότητες (ποσοστό 29,5%), η Λεκάνη Νέστου σε 10 από τις 15 (ποσοστό 66,7%) και η Λεκάνη Νευροκοπίου σε 6 από τις 11 (ποσοστό 54,5%).

Σύμφωνα με στοιχεία του 1995, από το σύνολο του πληθυσμού του Νομού, το 60,22% έχει επάρκεια νερού όλο το χρόνο, το 31,82% έχει επάρκεια μόνο τους υγρούς μήνες, ενώ το 7,96% αντιμετωπίζει πρόβλημα ανεπάρκειας νερού όλο το χρόνο (ΤΕΕ - ΓΕΩΤΕΕ Ανατολικής Μακεδονίας, ΤΕΔΚ Ν. Δράμας).

2. Ιστορία της Δράμας

Η αρχή της ιστορίας της Δράμας, όπως προκύπτει από ευρύματα ανασκαφών, χρονολογείται περίπου από το έτος 5.000 π.Χ., όπου η περιοχή χαρακτηρίζεται από τη μεγάλη βλάστηση και τις άφθονες πηγές νερού.

Στο Νομό Δράμας υπάρχουν πολλοί νεολιθικοί οικισμοί, όπως είναι οι Σιταγροί, το Αρκαδικό, το Δοξάτο, το Καλαμπάκι, η Πλατανιά, το Κεφαλάρι, η Πετρούσα, η Καλλίφυτος και άλλοι, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι κτισμένοι κοντά σε πηγές, ποτάμια ή ξηροχείμλους.

Στην ιστορία της αρχαίας Δράμας διακρίνουμε τέσσερις περιόδους: την Πρώιμη ιστορική περίοδο, τη Θρακική περίοδο, την Μακεδονική περίοδο και τη Ρωμαϊκή περίοδο.

Υπάρχουν ενδείξεις ότι πριν από 5.000 χρόνια η Δράμα κατοικήθηκε από Θρακοπελασγικές φυλές. Αυτό αποδεικνύεται από περιγραφές με θρακικά ονόματα που έχουν βρεθεί μέσα στην πόλη, καθώς και από το γεγονός ότι το όνομα Δρά-μα έχει θρακική προέλευση και σημαίνει τοποθεσία που κείται σε πλαγιά λόφου και δίπλα σε άφθονα νερά.

Η Δράμα κατά την αρχαιότητα γνώρισε μεγάλη ακμή. Από τα μέσα του 5ου π.Χ. αιώνα και μετά, σύμφωνα με επιγραφές που βρέθηκαν στην πόλη, υπήρχε τεράστια παρουσία Ελλήνων αποίκων, κυρίως Αθηναίων. Η κύρια ασχολία των κατοίκων της Δράμας εκείνη την εποχή ήταν η καλλιέργεια εκτεταμένων εκτάσεων αμπελιών και συνεπώς και των εμπορίων των κρασιών. Λάτρευαν μεταξύ των άλλων θεοτήτων τον Απόλλωνα, την Άρτεμη, τον Ηρακλή, αλλά πολύ περισσότερο τον Διόνυσο, τον προστάτη του αμπελιού και του κρασιού. Υποστηρίζεται μάλιστα ότι εδώ υπήρχαν και ναοί του Διονύσου (π.χ. στην Καλή Βρύση).

Από το 356 π.Χ. και μετά υπάρχει η παρουσία των Μακεδόνων, με έντονα τα ίχνη που άφησε η εποχή του Φιλίππου και του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Κατά τη διάρκεια της Ρωμαϊκής Εποχής, η οποία ακολούθησε τη Μακεδονική Εποχή, η περιοχή αποικίστηκε από πλήθη Ρωμαίων. Το συμπέρασμα αυτό προκύπτει από πολλές λατινικές επιγραφές που βρέθηκαν στη Δράμα, καθώς και από μια σειρά άλλων ευρημάτων.

Κατά τη βυζαντινή περίοδο πραγματοποιείται ο διαχωρισμός της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, με τη Δράμα να ανήκει στην Ανατολική Αυτοκρατορία, η οποία είχε πρωτεύουσα τη Νέα Ρώμη ή Κων/πολη. Όπως και η υπόλοιπη Βόρεια Ελλάδα, η Δράμα εξακολούθησε να μένει κάτω από τον τουρκικό ζυγό και μετά την Επανάσταση του 1821.

Κατά τη διάρκεια του πρώτου Βαλκανικού πολέμου η Δράμα καταλήφθηκε από τους Βούλγαρους μέχρι την 1η Ιουλίου 1913, όπου τα ελληνικά στρατεύματα καταδίωξαν τα βουλγαρικά, και έτσι περιήλθε και πάλι στην ελληνική κυριαρχία.

Στον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο εισέβαλαν γερμανοβουλγαρικές δυνάμεις το 1916 και κατέλαβαν την Ανατολική Μακεδονία, συμπεριλαμβανομένης και της Δράμας, την οποία οι Βούλγαροι επιχείρησαν ξανά να διατηρήσουν. Μετά

την ήττα τους όμως, το 1918, συνθηκολόγησαν και υποχρεώθηκαν να αποχωρήσουν από την περιοχή.

Τον Απρίλιο του 1941 οι Βούλγαροι εισέβαλαν στην Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη με την υποστήριξη των Γερμανών και αποπειράθηκαν άλλη μια φορά να εκβουλαρίσουν τη Δράμα. Η Δράμα ελευθερώθηκε και πάλι τον Οκτώβριο του 1944, όταν οι Βούλγαροι αναγκάστηκαν να αποχωρήσουν μετά την ήττα των συμμάχων τους Γερμανών.

Στη διάρκεια της βουλγαρικής κατοχής, τόσο στον πρώτο, όσο και στον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, ο λαός της Δράμας υπόφερε τεράστια δεινά, όπως σφαγές, δολοφονίες και πολλά βασανιστήρια.

3. Η πόλη της Δράμας

Η πρωτεύουσα του Νομού Δράμας, η πόλη της Δράμας, κατέχει μία σημαντική γεωγραφική θέση, αυτή του σημείου τομής δύο κύριων αξόνων του εθνικού οδικού δικτύου: του άξονα Σέρρες - Ξάνθη και του άξονα Εξοχή - Κάτω Νευροκόπι - Καβάλα. Ο πληθυσμός της ανέρχεται σύμφωνα με την απογραφή του 1991 στους 37604 κατοίκους, που αντιστοιχούν στο 38,9% του συνολικού πληθυσμού του Νομού.

Τα κυριότερα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά που διαθέτει η πόλη, και τα οποία αποτελούν και τα φυσικά όριά της, είναι ο χείμαρρος Καλλιφύτου, ο λόφος Κορυλόβου και τα νερά της Αγίας Βαρβάρας.

Στην πόλη της Δράμας συγκεντρώνεται ένας σημαντικός αριθμός διοικητικών, οικονομικών, καθώς και κοινωνικής εξυπηρέτησης λειτουργιών, οι οποίες δημιουργούν έντονες ενδονομαρχιακές εξαρτήσεις των άλλων οικιστικών κέντρων από αυτήν.

Διαθέτει έναν ικανοποιητικό αριθμό χρηματιστηριακών οργανισμών, οι οποίοι εξυπηρετούν τις οικονομικές ανάγκες των κατοίκων του Νομού. Υπάρχουν υποκαταστήματα σχεδόν όλων των σημαντικών Ελληνικών Τραπεζών, όπως Κεντρική Τράπεζα της Ελλάδος, Εθνική Τράπεζα, Εμπορική Τράπεζα, Ιονική Τράπεζα, Τράπεζα Μακεδονίας- Θράκης, Αγροτική Τράπεζα, Τράπεζα Κρήτης, Τράπεζα Εργασίας και Τράπεζα Πίστωσης.

Επίσης, αντιπροσωπεύονται στη Δράμα οι περισσότερες ελληνικές και ξένες ασφαλιστικές εταιρίες, ενώ υπάρχουν και αντιπροσωπευτικά γραφεία χαρακτηριστικών υπηρεσιών με το χρηματιστήριο αξιών της Αθήνας.

Όσον αφορά τον τομέα της περίθαλψης, λειτουργεί στη Δράμα το Γενικό Νομαρχιακό Νοσοκομείο, δυναμικότητας 212 κλινών, το Θεραπευτήριο Χρονίων Παθήσεων, καθώς και τρεις ιδιωτικές κλινικές. Το Νοσοκομείο της Δράμας απασχολεί 97 γιατρούς και 437 άτομα νοσηλευτικό και λοιπό προσωπικό, ενώ έρχονται να συμπληρώσουν τις ιατρικές ανάγκες στην πόλη και οι ελεύθεροι επαγγελματίες γιατροί, οι οποίοι κατά το 1995 ανέρχονται σε 160 (Νομαρχία Δράμας).

Τέλος, η πόλη της Δράμας διαθέτει ένα μεγάλο αριθμό χώρων αναψυχής, κέντρων ψυχαγωγίας, καθώς και άφθονο πράσινο. Ο κήπος της Δράμας με τις πηγές και τα νερά στο κέντρο της πόλης, αλλά και ο λόφος του Κορυλόβου

αποτελούν πόλο έλξης για τους κατοίκους, για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου αλλά και για αθλητικές.

4. Πολιτισμός

4.1. Αρχαιότητες του Νομού Δράμας

Στο Νομό Δράμας έχει εντοπιστεί μία πληθώρα αρχαίων ευρυμάτων, όπως αρχαίοι τάφοι, γλυπτά, αγάλματα, καθώς και μνημεία με επιγραφές κυρίως ρωμαϊκών χρόνων, τα οποία επισημαίνουν την ύπαρξη της αρχαίας περιόδου στην ιστορία της Δράμας.

Σημαντικά ευρήματα από τη σύγχρονη πόλη της Δράμας, καθώς και η παλαιολιθική θέση του Μασαρά, αποτελούν ένδειξη της παλαιολιθικής κατοίκησης της Δράμας.

Έχουν ακόμη εντοπιστεί με την έρευνα οι προϊστορικοί οικισμοί των Σιπαγρών και του Αρκαδικού, ένας Μακεδονικός τάφος ο οποίος χρονολογείται το 2ο π.Χ. αιώνα, δύο υστερορωμαϊκοί καμαροσκέπαστοι τάφοι, καθώς και ένας τάφος του 2ο π.Χ. αιώνα με θησαυρό νομισμάτων. Επίσης, έχει εντοπιστεί στη Δράμα ιερό του Διονύσου.

Τέλος, έρχονται να επισημάνουν την προϊστορική εποχή της Δράμας τα κάστρα του Μασαρά, των Πλατανίων, του Ξηροποτάμου, των Πύργων και της Αδριανής, αλλά και τα βυζαντινά τείχη της Δράμας.

4.2. Βυζαντινές εκκλησίες

4.2.1. Η Αγία Σοφία Δράμας

Πρόκειται για ένα τετράπλευρο εξωτερικά οικοδόμημα στο κέντρο της Δράμας, με υψηλό οκτάπλευρο τρούλο, το οποίο χρονολογείται γύρω στο 10ο αιώνα. Βρίσκεται μισοχωμένο στο έδαφος, με επιχρισμένες όλες σχεδόν τις επιφάνειές του εξωτερικά και εσωτερικά, ενώ έχει προστεθεί μεταγενέστερος προθάλαμος και κωδωνοστάσιο.

Στο άνω τμήμα του ανατολικού τοίχου του ναού, διακρίνονται εντοιχισμένα δύο κομμάτια επιγραφών σε μάρμαρο, μία λατινική και μία βυζαντινή, η οποία χρονολογείται μετά το 1000 μ.Χ.

Όπως συνάγεται από τα σχέδια και την περιγραφή, η Αγία Σοφία Δράμας συγκαταλέγεται μεταξύ των ναών με τρούλλο και περίστωο, που συναντώνται με διάφορες παραλλαγές στην Κωνσταντινούπολη, τη Μακεδονία και την περιοχή επιρροής τους από τον 6ο αιώνα μέχρι τα παλαιολόγια χρόνια¹.

¹ Βοκοτόπουλος, ο.π., σ.126, Ν. Νικονάνος, Βυζαντινοί ναοί της Θεσσαλίας από τον 10^ο αιώνα ως την κατάκτηση της περιοχής από τους Τούρκους το 1393. Συμβολή στη βυζαντινή αρχιτεκτονική, Δημοσιεύματα του Αρχαιολογικού Δελτίου αριθ. 26, Αθήνα 1979, σ. 152-3.

4.2.2. Ο Ναός των Ταξιαρχών Δράμας

Βρίσκεται στο κέντρο της Δράμας, έχει σχήμα μονόχωρης ορθογώνιας βασιλικής και στέγη ξύλινη δίριχτη, ενώ ως προς την τοιχοποιία αποτελείται από αργούς λίθους με πλίνθους που παρεμβάλλονται σποραδικά ή κανονικά στους αρμούς.

Στο εσωτερικό του ναού αποκαλύφθηκαν τοιχογραφίες και βυζαντινά λείψανα, ενώ στη νότια και ανατολική πλευρά του ανακαλύφθηκε τμήμα του τείχους της πόλεως που συνδεόταν με τους Ταξιάρχες.

4.3. Μεταβυζαντινές εκκλησίες

Στο Νομό Δράμας έχουν εντοπιστεί μετά από έρευνα 33 μεταβυζαντινές εκκλησίες, οι επιγραφές των οποίων μας πληροφορούν ότι χτίστηκαν από το 1815 μέχρι το 1890.

Οι εκκλησίες είναι κατανεμημένες στον άμεσο περίγυρο της πόλης της Δράμας, στα χωριά των υπωρειών του Μειοκίου όρους και της λεκάνης του Αγγίτη και βόρεια του Φαλακρού όρους στην επαρχία Νευροκοπίου.

Τυπολογικά οι εκκλησίες διαχωρίζονται σε τρεις κατηγορίες²:

1. Μονόχωρες δρομικές ξυλόστενες εκκλησίες

- Ταξιάρχες στα Κοκκινόγεια
- Άγιος Νικόλαος στο Δασωτό
- Αγία Μαρίνα στην Καλή Βρύση
- Αγία Παρασκευή στην Καλλιθέα

2. Τρίκλιτες ξυλόστενες βασιλικές

- Άγιοι Θεόδωροι στον Ξηροπόταμο
- Παναγία στην Πετρούσα
- Άγιοι Θεόδωροι στην Κάτω Βροντού
- Άγιος Νικόλαος στο Περιθώρι
- Ζωοδόχος Πηγή
- Άγιος Αθανάσιος στην Καλλιθέα
- Εισόδια της Θεοτόκου στη Δράμα
- Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος στα Λευκόγεια
- Εισόδια της Θεοτόκου στο Παγονέρι
- Άγιος Γεώργιος στη Μικρόπολη
- Προφήτης Ηλίας στο Βώλακα
- Κοίμηση της Θεοτόκου στο Πανόραμα
- Άγιος Νικόλαος στην Καλή Βρύση

² Σαββοπούλου - Κατσίκη Ξανθή, «Η Δράμα και η περιοχή της», Δημοτική Επιχείρηση Κοινωνικής Πολιτιστικής και Τουριστικής Ανάπτυξης, Δράμα 1996.

- Άγιος Γεώργιος στο Μοναστηράκι
- Ταξιάρχες στο Ακρινό
- Άγιος Νικόλαος στο Βαθύτοπο
- Άγιος Δημήτριος στο Κάτω Νευροκόπι
- Άγιος Αθανάσιος στην Εξοχή
- Άγιος Αθανάσιος στο Δοξάτο
- Κοίμηση της Θεοτόκου στο Λιβαδάκι
- Ταξιάρχες στο Γρανίτη
- Κοίμηση της Θεοτόκου στο Δασωτό
- Άγιος Γεώργιος στο Οχυρό
- Άγιος Νικόλαος στην Αδριανή

3. Σταυροειδής εννεοαμμένες

- Άγιος Δημήτριος στο Πανόραμα
- Άγιος Γεώργιος στον Κριθαρά

4.4. Η Μονή Εικοσιφοινίσσης

Η Μονή Εικοσιφοινίσσης, που βρίσκεται εδώ και αιώνες στο Βουνό του Παγγαίου, αποτελεί μία από τις πιο σημαντικές τοποθεσίες θρησκευτικού τουρισμού στην ευρύτερη περιοχή του Νομού Δράμας.

Από το 1770 και μέχρι την Επανάσταση, η Μονή υπήρξε το μοναδικό εθνικό κέντρο του πολιτισμού στην περιοχή της Δράμας.

Η Ιερά Μονή, η οποία είναι γνωστή με τα ονόματα Κοσιφοίνιτσα, Κοσσυφίνιτσα, Κοσφίνιτσα, Κοσίνιτσα, Κοσίνιτσα, Κόσνιτσα και Εικοσιφοίνιτσα, έχει δεχθεί λεηλασίες από τους Τούρκους και από τους Βούλγαρους, από όπου κλάπηκαν χειρόγραφα και κειμήλια ανυπολόγιστης αξίας.

Σήμερα, με την οικοδόμηση καλαίσθητων κτηρίων γύρω από το ναό, όπου φιλοξενούνται οι μοναχές και οι προσκυνητές, έχει αναζωογονηθεί η μοναστική ζωή, καθώς και ο αριθμός των πιστών που προσέρχονται για να προσκυνήσουν τη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας της Εικοσιφοίνισσας.

4.5. Πολιτιστικές εκδηλώσεις

Στο Νομό Δράμας πραγματοποιείται μία πληθώρα πολιτιστικών εκδηλώσεων, η οποία οφείλεται στην προσπάθεια των πολιτιστικών συλλόγων του Νομού να διατηρήσουν αλλά και να αναδείξουν τα έθιμα και τις παραδόσεις του δραμινού λαού. Οι πολιτιστικοί σύλλογοι του Νομού ανέρχονται σε 68, από τους οποίους οι 20 παρουσιάζουν δυναμική ενεργοποίηση στην πολιτιστική δραστηριότητα. Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις σε συνδυασμό με το μνημιακό πλούτο του Νομού, συμβάλλουν δυναμικά στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού. Τέλος, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι ο

Νομός Δράμας έχει ενταχθεί στο Εθνικό Πολιτιστικό δίκτυο πόλεων, γεγονός το οποίο αποτελεί σημαντικό βήμα στην πολιτιστική αναβάθμιση της περιοχής.

Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις οι οποίες λαμβάνουν χώρα στο Νομό Δράμας, είναι οι εξής (Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής):

- Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου ταινιών μικρού μήκους (αρχές Σεπτεμβρίου).
- «Ελευθέρια» Δήμου Δράμας (1η Ιουλίου - επταήμερο εκδηλώσεων).
- «Αναστενάρια» Πυροβασίες Μαυρολεύκης (Αγ. Κωνσταντίνου και Ελένης).
- Μεταμφιέσεις του δωδεκαήμερου (5, 6, 7, 8 Ιανουαρίου).
- «Αράπηδες» Μοναστηρακίου.
- «Καρναβάλια» Ξηροποτάμου.
- «Αρκούδες» και «Καρναβάλια» Βώλακα.
- «Μπαμπούγερα» Καλής Βρύσης.
- «Ημέρα της Μπάμπως» Πετρούσας
- «Κουρμπάνι» στο Καλαμπάκι (Αγ. Αθανασίου - 18 Ιανουαρίου).
- «Καλόγερος» Καλαμπακίου, Μαυρολεύκης (Δευτέρα της Τυρινής).
- Καρναβάλι Χωριστής - Καθαρή Δευτέρα (Απόκριες: εβδομάδα πολιτιστικών εκδηλώσεων).
- Επέτειος μάχης Οχυρών ΛΥΣΣΕ (6 Απριλίου - Οχυρό).
- Ιπποδρομίες στο Δήμο Δοξάτου (2 Μαΐου).
- «Ημέρα του Θεού» στη Μικρόπολη (2ο Σάββατο μετά του Θωμά).
- «Αντάμωμα» Συγκέντρωση Σαρακατσαναίων στο δασικό χωριό Ελατιάς (2 Ιουλίου, Προφήτη Ηλία).
- «Ακρίτεια» Πολιτιστικές - αθλητικές εκδηλώσεις, Κ. Νευροκόπι.
- Διεθνές Φεστιβάλ Χορών Ξηροποτάμου (20 Ιουλίου).
- «Ημέρες Πατάτας» στο Κ. Νευροκόπι.
- Πανήγυρις Προφήτη Ηλία στο Δήμο Προσοτσάνης.
- Συναυλία Ποντιακής Λύρας, χωρού και τραγουδιού στη Ν. Κρώμνη.
- Εκδηλώσεις και αθλητικοί Αγώνες στο Όρος Φαλακρό.
- Γιορτή βαμβακιού στο Φωτολίβος.

5. Δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά του Ν. Δράμας

5.1. Πληθυσμός

5.1.1. Εξέλιξη του πληθυσμού

Στον πίνακα 5.1.1. που ακολουθεί βλέπουμε την εξέλιξη του πληθυσμού στο Νομό Δράμας σε σχέση με την αντίστοιχη εξέλιξη στην περιφέρεια της Μακεδονίας και της Ελλάδος, κατά τη χρονική περίοδο 1951-1991.

Πίνακας 5.1.1: Εξέλιξη του πληθυσμού

	1951	1961	1971	1981	1991
Ν.Δράμας	120.492	121.006	91.009	94.772	96.554
Μακεδονία	1.705.400	1.896	1.890.684	2.121.953	2.263.099
Σύνολο Χώρας	7.362.800	8.388.553	8.768.641	9.740.417	10.264.156

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές Πληθυσμού (1951, 1961, 1971, 1981, 1991)

Παρατηρούμε ότι κατά τη δεκαετία 1951-1961 ο πληθυσμός παρουσιάζει μικρή αύξηση (0,4%). Η μεγάλη μείωση του πληθυσμού που παρατηρείται στο Νομό Δράμας (24,8%) κατά τη δεκαετία 1961-1971 οφείλεται στην εξωτερική μετανάστευση, ενώ η αύξηση του πληθυσμού (4,1%) που πραγματοποιείται την δεκαετία 1971-1981 οφείλεται στην παλλινόστηση. Σύμφωνα με στοιχεία των δημογραφικών εξελίξεων, μία από τις κυριότερες περιοχές εγκατάστασης των παλλиноστούντων της περιόδου 1968-1977 ήταν η Μακεδονία (37%) (ΕΣΥΕ, Μικροαπογραφή του Ελληνικού Πληθυσμού, 1985-86).

Διάγραμμα 5.1.1:

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές πληθυσμού

5.1.2. Κατανομή πληθυσμού

Έντονο παρουσιάζεται και το φαινόμενο της αστυφιλίας, κατά την περίοδο 1971-1991 τόσο στο Νομό της Δράμας, όσο και στο σύνολο της Χώρας. Στους επόμενους πίνακες (5.1.2.α, 5.1.2.β και 5.1.2.γ) βλέπουμε την κατανομή του πληθυσμού σε αστικό, ημιαστικό και αγροτικό κατά ομάδες ηλικιών, σε σχέση με τα αντίστοιχα ποσοστά της χώρας.

Έτσι παρατηρούμε ότι κατά την δεκαετία 1971-1981 ο αστικός πληθυσμός στο Νομό Δράμας παρουσιάζει σημαντική αύξηση της τάξης 22,9%, ενώ η ποσοστιαία μεταβολή του αγροτικού πληθυσμού κατά την ίδια περίοδο είναι -10,2%. Η μετακίνηση αυτή του πληθυσμού από τις αγροτικές περιοχές στην πόλη της Δράμας, ήταν η συνέπεια της αύξησης της απασχόλησης στο δευτερογενή καθώς και στον τριτογενή τομέα. Το διάστημα αυτό εγκαταλείπεται κυρίως το βόρειο ορεινό τμήμα του Νομού, με αποτέλεσμα αυτό να τείνει να ερημώσει.

Πίνακας 5.1.2α: Κατανομή του αστικού πληθυσμού κατά ηλικιακές ομάδες

ΑΣΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ				ΕΛΛΑΔΑ ΣΥΝΟΛΟ
	0-14	15-64	65 +	ΣΥΝΟΛΟ	
1971	8076	18952	3580	30608	
Ποσοστό (%)	34,4	36,1	30,1	33,6	53,2
1981	9878	23573	4155	37606	
Ποσοστό (%)	43,2	40,5	30,5	39,7	58,1
1991	8065	26344	4137	38546	
Ποσοστό (%)	43,6	40,5	31,8	39,9	58,9

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές πληθυσμού

Πίνακας 5.1.2.β: Κατανομή του ημιαστικού πληθυσμού κατά ηλικιακές ομάδες

ΗΜΙΑΣΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ				ΕΛΛΑΔΑ ΣΥΝΟΛΟ
	0-14	15-64	65 +	ΣΥΝΟΛΟ	
1971	5568	11152	2560	19280	
Ποσοστό (%)	20,9	21,2	21,5	21,2	
1981	4804	12520	2850	20174	
Ποσοστό (%)	21,0	21,5	20,9	21,3	11,6
1991	4373	16115	3481	23969	
Ποσοστό (%)	23,7	24,8	26,8	24,8	12,9

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές πληθυσμού

Πίνακας 5.1.2.γ: Κατανομή του αγροτικού πληθυσμού κατά ηλικιακές ομάδες

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ				ΕΛΛΑΔΑ ΣΥΝΟΛΟ
	0-14	15-64	65+	ΣΥΝΟΛΟ	
1971	12948	22424	5748	41120	
Ποσοστό (%)	48,7	42,7	48,4	45,2	
1981	8200	22113	6620	36933	
Ποσοστό (%)	35,8	38,0	48,6	39,0	30,3
1991	6052	22592	5395	34039	
Ποσοστό (%)	32,7	34,7	41,5	35,3	28,2

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές πληθυσμού

Πίνακας 5.1.2.δ: Πληθυσμός του Ν. Δράμας κατά ομάδες ηλικιών (1991)

Ηλικίες	Πληθυσμός	Ποσοστό
0-14	18490	19.1
15-44	37458	38.8
45-64	27593	28.6
65 και άνω	13013	13.5
Σύνολο	96554	100.0

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές Πληθυσμού, 1991

Ο πίνακας 5.1.2.δ μας δίνει την εικόνα της ηλικιακής σύνθεσης του Νομού. Ο δείκτης γήρανσης (ο λόγος των ατόμων ηλικίας 65 και άνω ως προς τα άτομα ηλικίας 0-14 ετών) για το έτος 1991 είναι 70%. Αν λάβουμε υπ' όψη ότι ένας πληθυσμός με δείκτη γήρανσης ο οποίος ξεπερνά το 10% θεωρείται γηρασμένος (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών), μπορούμε να πούμε ότι ο πληθυσμός του Νομού Δράμας είναι ιδιαίτερα γηρασμένος. Το γεγονός αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στην εξωτερική μετανάστευση που απορρόφησε αναπαραγωγικές ηλικίες.

Η γήρανση του πληθυσμού είναι ένα πρόβλημα πολυδιάστατο, το οποίο δημιουργεί σοβαρές επιπτώσεις στην οικονομία του τόπου, καθώς έχει άμεση σχέση με τη διανομή του εισοδήματος και τη φτώχεια. Επίσης, ένας γηρασμένος πληθυσμός επηρεάζει τα καταναλωτικά πρότυπα, τις παραγωγικές επενδύσεις, το μέγεθος των υγειονομικών δαπανών, καθώς και τις δαπάνες για την κοινωνική ασφάλιση (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών).

5.2 Απασχόληση

Σύμφωνα με τα στοιχεία που μας δίνουν οι πίνακες 5.2.α, 5.2.β και 5.2.γ για την κατάσταση της απασχόλησης στο Νομό Δράμας, παρατηρούμε κατά την τετραετία 1991 - 1994 μία αύξηση των απασχολούμενων από 32313 σε 35435, δηλαδή μία ποσοστιαία αύξηση της τάξεως 9,7%.

Η αύξηση αυτή οφείλεται κυρίως στην αύξηση της απασχόλησης στους κλάδους του τριτογενή τομέα, καθώς η ποσοστιαία συμμετοχή του τομέα αυτού στη συνολική απασχόληση σημειώνει άνοδο κατά 5,2%.

Πίνακας 5.2.α: Η Κατάσταση της Απασχόλησης του πληθυσμού της εργάσιμης ηλικίας, κατά φύλο, στο Ν. Δράμας

	1991	1992	1993	1994	1991 -1994	
					Απόλυτη Μεταβολή	Ποσοστιαία Μεταβολή (%)
ΑΝΔΡΑΣ						
Πληθυσμός Εργάσιμης Ηλικίας	84220	84957	85573	85653	1433	1.7
Εργατικό Δυναμικό	35805	38225	40114	40690	4885	13.6
Απασχολούμενοι	32313	33976	35109	35435	3122	9.7
Άνεργοι	3492	4249	5005	5255	1763	50.5
Άνεργοι Μ.Δ.	1400	1874	2347	2619	1219	87.1
Μη Ενεργοί	48415	46732	45459	44963	-3452	-7.1
ΠΟΣΟΣΤΑ (%)						
Συμμετοχής	42.5	45.0	46.9	47.5	4.99	
Απασχόλησης	38.4	40.0	41.0	41.4	3.00	
Ανεργίας	9.8	11.1	12.5	12.9	3.16	
Ανεργίας Μ.Δ.	40.1	44.1	46.9	49.8	9.75	
Μη Ενεργών	57.5	55.0	53.1	52.5	-4.99	
ΑΝΔΡΑΣ						
Πληθυσμός Εργάσιμης Ηλικίας	40565	40866	41423	41447	882	2.2
Εργατικό Δυναμικό	24072	25123	25825	26200	2128	8.8
Απασχολούμενοι	21917	22868	23471	23732	1815	8.3
Άνεργοι	2155	2255	2354	2468	313	14.5
Άνεργοι Μ.Δ.	750	785	820	904	154	20.5
Μη Ενεργοί	16493	15743	15598	15247	-1246	-7.6
ΠΟΣΟΣΤΑ (%)						
Συμμετοχής	59.3	61.5	62.3	63.2	3.87	
Απασχόλησης	54.0	56.0	56.7	57.3	3.23	
Ανεργίας	9.0	9.0	9.1	9.4	0.47	
Ανεργίας Μ.Δ.	34.8	34.8	34.8	36.6	1.83	
Μη Ενεργών	40.7	38.5	37.7	36.8	-3.87	
ΓΥΝΑΙΚΕΣ						
Πληθυσμός Εργάσιμης Ηλικίας	43655	44091	44150	44206	551	1.3
Εργατικό Δυναμικό	11733	13102	14289	14490	2757	23.5
Απασχολούμενοι	10396	11108	11638	11703	1307	12.6
Άνεργοι	1337	1994	2651	2787	1450	108.5
Άνεργοι Μ.Δ.	650	1089	1527	1715	1065	163.8
Μη Ενεργοί	31922	30989	29861	29716	-2206	-6.9
ΠΟΣΟΣΤΑ (%)						
Συμμετοχής	26.9	29.7	32.4	32.8	5.90	
Απασχόλησης	23.8	25.2	26.4	26.5	2.66	
Ανεργίας	11.4	15.2	18.6	19.2	7.84	
Ανεργίας Μ.Δ.	46.8	56.4	57.6	61.5	12.92	
Μη Ενεργών	73.1	70.3	67.6	67.2	-5.90	

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ε.Ε.Δ., Αναγωγή Περιφερ. στοιχείων σε επίπεδο Νομού

**Πίνακας 5.2.β: Η Κατάσταση της Απασχόλησης του πληθυσμού της
εργάσιμης ηλικίας, κατά φύλο, στο Ν. Δράμας**

	1994				
	Σύνολο	-25	25-39	40-64	65+
ΕΥΝΟΙΟΙ					
Πληθυσμός Εργάσιμης Ηλικίας	85653	14377	27395	27942	15939
Εργατικό Δυναμικό	40690	5755	21675	13195	65
Απασχολούμενοι	35435	3791	19287	12292	65
Άνεργοι	5255	1964	2388	903	0
Μη Ενεργοί	44963	8622	5720	14747	15874
ΠΟΣΟΣΤΑ (%)					
Συμμετοχής	47,5	40,0	79,1	47,2	0,4
Απασχόλησης	41,4	26,4	70,4	44,0	0,4
Ανεργίας	12,9	34,1	11,0	6,8	0,0
Μη Ενεργών	52,5	60,0	20,9	52,8	99,6
ΑΝΔΡΕΣ					
Πληθυσμός Εργάσιμης Ηλικίας	41447	7062	14228	12912	7245
Εργατικό Δυναμικό	26200	3214	13710	9211	65
Απασχολούμενοι	23732	2288	12553	8826	65
Άνεργοι	2468	926	1157	385	0
Μη Ενεργοί	15247	3848	518	3701	7180
ΠΟΣΟΣΤΑ (%)					
Συμμετοχής	63,2	45,5	96,4	71,3	0,9
Απασχόλησης	57,3	32,4	88,2	68,4	0,9
Ανεργίας	9,4	28,8	8,4	4,2	0,0
Μη Ενεργών	36,8	54,5	3,6	28,7	99,1
ΓΥΝΑΙΚΕΣ					
Πληθυσμός Εργάσιμης Ηλικίας	44206	7315	13167	15030	8694
Εργατικό Δυναμικό	14490	2541	7965	3984	0
Απασχολούμενοι	11703	1503	6734	3466	0
Άνεργοι	2787	1038	1231	518	0
Μη Ενεργοί	29716	4774	5202	11046	8694
ΠΟΣΟΣΤΑ (%)					
Συμμετοχής	32,8	34,7	60,5	26,5	0
Απασχόλησης	26,5	20,5	51,1	23,1	0
Ανεργίας	19,2	40,9	15,5	13,0	0
Μη Ενεργών	67,2	65,3	39,5	73,5	100

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ε.Ε.Δ., Αναγωγή Περιφερ. στοιχείων σε επίπεδο Νομού

Πίνακας 5.2.γ: Η κατανομή ανέργων, κατά φύλο και μονοψήφιο κλάδο προηγούμενης απασχόλησης, στο Ν. Δράμας στα έτη 1993-1994

	1991	1992	1993	1994	1991-1994	
					Απόλυτη Μεταβολή	Ποσοστιαία Μεταβολή (%)
Γεωργία	8686	8580	8410	8230	-456	-5.2
Ορυχεία	545	546	546	631	86	15.8
Βιομηχανία-Βιοτεχνία	7262	7162	7120	7032	-230	-3.2
Ηλεκτρισμός-Φωταέριο-Υδρευση	171	180	187	200	29	17.0
Οικοδομήσεις/Κατασκευές	2414	2700	3200	2998	584	24.2
Εμπόριο,Εστιατόρια,Ξενοδοχεία	4949	5340	5762	5900	951	19.2
Μεταφορές,Αποθήκευση & Επικοιν.	1580	1781	1981	2172	592	37.5
Τράπεζες κ.λ.π.	1102	1303	1503	1822	720	65.3
Λοιπές Υπηρεσίες	5604	6386	6400	6450	846	15.1
ΣΥΝΟΛΟ	32313	33976	35109	35435	3122	9.7

Ποσοστά (%)

Γεωργία	26.9	25.3	24.0	23.2
Ορυχεία	1.7	1.6	1.6	1.8
Βιομηχανία-Βιοτεχνία	22.5	21.1	20.3	19.8
Ηλεκτρισμός-Φωταέριο-Υδρευση	0.5	0.5	0.5	0.6
Οικοδομήσεις/Κατασκευές	7.5	7.9	9.1	8.5
Εμπόριο,Εστιατόρια,Ξενοδοχεία	15.3	15.7	16.4	16.7
Μεταφορές,Αποθήκευση & Επικοιν.	4.9	5.2	5.6	6.1
Τράπεζες κ.λ.π.	3.4	3.8	4.3	5.1
Λοιπές Υπηρεσίες	17.3	18.8	18.2	18.2
ΣΥΝΟΛΟ	100	100	100	100

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ε.Ε.Δ., Αναγωγή Περιφερειακών στοιχείων σε επίπεδο Νομού

Πίνακας 5.3: Η κατανομή ανέργων, κατά φύλο και μονοψήφιο κλάδο προηγούμενης απασχόλησης, στο Ν. Δράμας στα έτη 1993-1994

	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ
Γεωργία	140	0	140
Ορυχεία	0	0	0
Βιομηχανία-Βιοτεχνία	1614	492	1122
Ηλεκτρισμός-Φωταέριο-Ύδρευση	140	70	70
Οικοδομήσεις/Κατασκευές	490	490	0
Εμπόριο,Εστιατόρια,Ξενοδοχεία	700	280	420
Μεταφορές,Αποθήκευση & Επικοινων.	0	0	0
Τράπεζες κ.λ.π.	140	70	70
Λοιπές Υπηρεσίες	420	210	210
ΣΥΝΟΛΟ	3644	1612	2032

Ποσοστά (%)

Γεωργία	3.84	0.00	6.89
Ορυχεία	0.00	0.00	0.00
Βιομηχανία-Βιοτεχνία	44.29	30.52	55.22
Ηλεκτρισμός-Φωταέριο-Ύδρευση	3.84	4.34	3.44
Οικοδομήσεις/Κατασκευές	13.45	30.40	0.00
Εμπόριο,Εστιατόρια,Ξενοδοχεία	19.21	17.37	20.67
Μεταφορές,Αποθήκευση & Επικοινων.	0.00	0.00	0.00
Τράπεζες κ.λ.π.	3.84	4.34	3.44
Λοιπές Υπηρεσίες	11.53	13.03	10.33
ΣΥΝΟΛΟ	100	100	100

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ε.Ε.Δ., Αναγωγή Περιφερειακών στοιχείων σε επίπεδο Νομού

Αντίθετα, οι άλλοι δύο τομείς παρουσιάζουν μείωση της συμμετοχής τους στη συνολική απασχόληση κατά 3,7% ο πρωτογενής τομέας και κατά 1,5% ο δευτερογενής.

Όσον αφορά την απασχόληση στον τριτογενή τομέα, σημαντική είναι η αύξηση των απασχολούμενων που παρατηρείται κατά την τετραετία 1991 - 1994 στον κλάδο των Τραπεζών (65,3%), καθώς και στον κλάδο των Μεταφορών, Αποθήκευσης & Επικοινωνιών (37,5%). Οι κλάδοι αυτοί παρουσιάζουν ακόμη σημαντική αύξηση της συμμετοχής τους στη συνολική απασχόληση κατά την ίδια περίοδο.

Επίσης, αξίζει να αναφέρουμε τη μείωση των απασχολούμενων την οποία υπέστησαν οι κλάδοι της Γεωργίας (κατά 5,2%) και της Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας (κατά 3,2%). Στον κλάδο των Οικοδομήσεων/Κατασκευών, αντίθετα, οι απασχολούμενοι αυξήθηκαν στο διάστημα της τετραετίας κατά 584 άτομα, δηλαδή κατά 24,2%. Η αύξηση αυτή πραγματοποιήθηκε κατά την τριετία 1991 - 1993, ενώ το 1994 παρατηρείται μία μείωση τόσο στους απασχολούμενους, όσο και στη συμμετοχή του κλάδου αυτού στη συνολική απασχόληση.

Τέλος, αξίζει να σημειώσουμε ότι περίπου τα δύο τρίτα των απασχολούμενων αποτελούνται από άντρες, ενώ οι γυναίκες σημείωσαν μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση (12,6%) από αυτή των αντρών (8,3%).

5.3. Ανεργία

Τα ποσοστά ανεργίας που παρουσιάζει ο Νομός Δράμας είναι ψηλότερα από αυτά της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης (7,85% το 1991), καθώς και από του συνόλου της Χώρας (8,09% το 1991).

Κατά την τετραετία 1991 - 1994 το ποσοστό ανεργίας στο Νομό Δράμας αυξήθηκε από 9,8% το 1991 σε 12,9% το 1994, δηλαδή κατά 3,1%, ενώ οι άνεργοι αυξήθηκαν κατά 1763, που αντιστοιχούν σε ποσοστιαία μεταβολή της τάξεως 50,5%. Από τους 5255 άνεργους το 1994 οι 2468 (47%) είναι άνδρες ενώ οι γυναίκες ανέρχονται σε 2787 (53%) (Πίνακας 5.2.α).

Στα έτη 1993 - 1994, το 44,29% των ανέργων προέρχονται από τον κλάδο της Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας, από τους οποίους οι 1122 (55,22%) είναι γυναίκες και 492 (30,52%) είναι άνδρες (Πίνακας 5.3). Η κρίση που υπέστη ο κλάδος αυτός στο Νομό Δράμας είχε σαν αποτέλεσμα να χαθούν πολλές θέσεις εργασίας, και ιδιαίτερα στον τομέα του έτοιμου ενδύματος - φασόν, όπου έβρισκαν απασχόληση κυρίως γυναίκες. Επίσης, σημαντικό είναι και το ποσοστό των ανέργων των οποίων η προηγούμενη απασχόληση ανήκε στον κλάδο του «Εμπορίου, Εστιατορίων, Ξενοδοχείων» (19,21%).

5.4. Κλαδική διάρθρωση του ΑΕΠ

Το ΑΕΠ είναι ένας σημαντικός δείκτης, ο οποίος μπορεί να μας δώσει μία εικόνα του σταδίου οικονομικής ανάπτυξης του Νομού συνολικά, αλλά και τη συμβολή των επιμέρους κλάδων των τομέων οικονομικής δραστηριότητας.

Στους πίνακες 5.4.α και 5.4.β παρουσιάζεται η κατανομή του ΑΕΠ κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας στα έτη 1981, 1991 και 1994.

Πίνακας 5.4.α: Κλαδική κατανομή ΑΕΠ Ν. Δράμας (εκατ. δρχ.)

ΚΛΑΔΟΣ	1981	1991	1994
Γεωργία-Κτηνοτροφία-Δάση-Αλιεία	4355	35026	50996
Ορυχεία	209	1108	1314
Μεταποίηση	2342	13203	18091
Επιχ. Ηλεκτρισμού-Φωταερίου-Υδατος	187	1487	1894
Κατασκευές	1175	9323	12005
Μεταφορές-Επικοινωνίες	883	3803	5265
Εμπόριο	2160	9997	15652
Τράπεζες-Ασφάλειες-Κτηματ.Επιχειρήσεις	189	2131	2870
Κατοικίες	592	4187	8337
Δημ. Διοίκηση-Ασφάλεια	547	7336	10019
Υγεία-Εκπαίδευση	711	6082	9426
Διάφορες υπηρεσίες	790	3987	6852

Πηγή: ΕΣΥΕ, Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

Πίνακας 5.4.β: Ποσοστιαία (%) κατανομή ΑΕΠ κατά κλάδο

ΚΛΑΔΟΣ	1981	1991	1994
Γεωργία-Κτηνοτροφία-Δάση-Αλιεία	30,8	35,9	35,7
Ορυχεία	1,8	1,1	0,9
Μεταποίηση	16,6	13,5	12,7
Επιχ. Ηλεκτρισμού-Φωταερίου-Υδατος	1,3	1,5	1,3
Κατασκευές	8,3	9,5	8,4
Μεταφορές-Επικοινωνίες	6,2	3,9	3,7
Εμπόριο	15,2	10,2	11,0
Κατοικίες	4,2	4,3	5,8
Δημ. Διοίκηση-Ασφάλεια	3,8	7,5	7,0
Υγεία-Εκπαίδευση	5,0	6,2	6,6
Διάφορες υπηρεσίες	5,6	4,1	4,8

Πηγή: Πίνακας 5.4.α

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα 5.4.β, ο πρωτογενής τομέας ακολούθησε αυξητική πορεία στο ποσοστό συμμετοχής του στο συνολικό ΑΕΠ του Νομού κατά τη δεκαετία 1981 - 1991, διατηρώντας το περίπου στο ίδιο επίπεδο μέχρι το 1994. Έτσι, κατά το έτος 1994 το ποσοστό αυτό ανέρχεται σε 35,7%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό σε επίπεδο χώρας είναι 12%.

Η συμμετοχή του δευτερογενή τομέα στο συνολικό ΑΕΠ ακολουθεί μία αρνητική πορεία, όπου από 28% που ήταν κατά το 1981, μειώθηκε σε 23,4% το 1994. Το γεγονός αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στη φθίνουσα πορεία του κλάδου της μεταποίησης ο οποίος παράλληλα εμφανίζει τη μεγαλύτερη συμμετοχή στο συνολικό ΑΕΠ, σε σχέση με τους υπόλοιπους κλάδους του δευτερογενή αλλά και του τριτογενή τομέα. Σε επίπεδο χώρας, η συμμετοχή

του δευτερογενή τομέα στο συνολικό ΑΕΠ κατά το 1994 είναι της τάξεως του 26%.

Όσον αφορά τον τριτογενή τομέα, όπου κυριαρχεί ο κλάδος του εμπορίου, είναι ο τομέας ο οποίος κατέχει και το μεγαλύτερο ποσοστό στο συνολικό ΑΕΠ του Νομού, ενώ το διατήρησε περίπου στο ίδιο επίπεδο από το 1981 και μετά. Συγκεκριμένα, το 1981 συμμετείχε στο ΑΕΠ με ποσοστό 41,2%, το 1991 με 38,5%, ενώ το 1994 το ποσοστό συμμετοχής είναι της τάξεως του 40,9% (έναντι του 62% της χώρας).

5.5. ΑΕΠ ανά κάτοικο

Το ΑΕΠ ανά κάτοικο μπορεί να μας δώσει μία εικόνα του επιπέδου ευημερίας της περιοχής μελέτης, ενώ μας επιτρέπει παράλληλα να κάνουμε σύγκριση με άλλες περιοχές, καθώς και με άλλα επίπεδα αναφοράς. Έτσι ο πίνακας 5.5 που ακολουθεί, περιέχει τα ΑΕΠ ανά κάτοικο για το Νομό Δράμας τα έτη 1981, 1991 και 1994, σε σχέση με τα αντίστοιχα της Διευρυμένης Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Δράμας - Καβάλας - Ξάνθης και τους επιμέρους νομούς της.

Με μία πρώτη ματιά στον πίνακα παρατηρούμε ότι ο Νομός Καβάλας είναι αυτός ο οποίος παρουσιάζει σε όλο το διάστημα τις μεγαλύτερες τιμές του ΑΕΠ ανά κάτοικο, οι οποίες ξεπερνούν τόσο το μέσο όρο της Διευρυμένης Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης - ΔΚΞ, όσο και το μέσο όρο της χώρας.

Πίνακας 5.5: ΑΕΠ ανά κάτοικο

	1981	1991	1994
Δράμας	80,54	97,37	96,07
Καβάλας	124,42	115,50	104,17
Ξάνθης	80,25	78,18	80,35
ΔΝΑ-ΔΚΞ	99,07	99,58	95,18
Ελλάδα	100,00	100,00	100,00

Πηγή: ΕΣΥΕ

Στο Νομό Δράμας το ΑΕΠ ανά κάτοικο κατά το 1981 είναι αρκετά μικρότερο από το μέσο όρο της ΔΝΑ - ΔΚΑ, παρουσιάζει ωστόσο σημαντική αύξηση στη δεκαετία 1981 - 1991. Κατά το διάστημα 1991 - 1994 σημειώνει μικρή μείωση, φτάνει όμως σε μεγαλύτερη τιμή από του μέσου όρου της ΔΝΑ - ΔΚΞ, ο οποίος ακολουθήσε κατά το ίδιο διάστημα αρνητική πορεία.

5.6. Δείκτες ευημερίας

Στον πίνακα που ακολουθεί γίνεται μία παρουσίαση ορισμένων δεικτών ευημερίας, σε σχέση με τους αντίστοιχους της Διευρυμένης Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Δ.Κ.Ξ., καθώς και με τους αντίστοιχους μέσους της χώρας. Τα στοιχεία αυτά μας δίνουν μία εικόνα του επιπέδου ευημερίας των κατοίκων του Νομού.

Τα στοιχεία του πίνακα 5.6. δείχνουν ότι οι δείκτες ευημερίας του Νομού υπολείπονται από τους αντίστοιχους μέσους της χώρας κατά ποσοστό της τάξης από 7% μέχρι και 43%. Το γεγονός αυτό φανερώνει ότι πρόκειται για ένα Νομό με σχετική υστέρηση στην οικονομία.

Πίνακας 5.6. Δείκτες ευημερίας

	1981	1982	1991	1995	1996
Κατανάλωση οικιακού ρεύματος					
N. Δράμας	60,75	-	73,30	-	75,55
ΔΝΑ - ΔΚΞ	64,45	-	77,78	-	81,81
Ελλάδα	100,00	-	100,00	-	100,00
Καταθέσεις ανά κάτοικο					
N. Δράμας	93,08	-	91,28	85,78	-
ΔΝΑ - ΔΚΞ	87,41	-	82,96	79,39	-
Ελλάδα	100,00	-	100,00	100,00	-
Δηλωθέν εισόδημα ανά κάτοικο					
N. Δράμας	-	56,61	72,80	-	76,99
ΔΝΑ - ΔΚΞ	-	63,22	74,11	-	80,48
Ελλάδα	-	100,00	100,00	-	100,00
Ια. αυτών/νικήτων ανά κάτοικο					
N. Δράμας	58,05	-	80,16	-	81,88
ΔΝΑ - ΔΚΞ	62,40	-	76,60	-	77,89
Ελλάδα	100,00	-	100,00	-	100,00

Πηγή: ΕΣΥΕ

6. Πρωτογενής Τομέας

6.1 Γενικά

Ο πρωτογενής τομέας αποτελεί το βασικότερο τομέα οικονομικής δραστηριότητας για το Νομό Δράμας. Η οικονομία του Νομού βασίζεται κυρίως στην αγροτική παραγωγή, η οποία αντιπροσωπεύει το 17% της συνολικής παραγωγής της Χώρας και συμβάλει καθοριστικά στην ανάπτυξή του.

Η συμμετοχή του πρωτογενή τομέα στο συνολικό προϊόν του Νομού, από το 1989 και μετά, σημείωσε μεγάλη αύξηση, με αποτέλεσμα το ποσοστό συμμετοχής του το 1994 να ανέρχεται σε 35,7%.

Όσον αφορά τη συνολική απασχόληση του Νομού, το ποσοστό συμμετοχής του πρωτογενή τομέα το 1981 ήταν 42,7%, ενώ το 1994 συμμετείχε στη συνολική απασχόληση με ποσοστό 23,2%. Έτσι, από την άποψη απασχόλησης ο τομέας αυτός κατέχει τη μικρότερη θέση, ως προς το ακαθάριστο προϊόν όμως είναι σημαντικά πιο παραγωγικός (Διεύθυνση Σχεδιασμού & Προγραμματισμού Ν. Δράμας, 1998).

Ο πρωτογενής τομέας στο Νομό Δράμας αποτελείται κυρίως από τους κλάδους της γεωργίας, της κτηνοτροφίας, καθώς και από τα δάση, τα οποία είναι από τα πλουσιότερα και τα πιο παραγωγικά της Χώρας.

6.2. Η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Νομού Δράμας

Η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών του Νομού Δράμας αποτελείται από 122 συνεταιρισμούς με σύνολο μελών το οποίο ανέρχεται σε 8682 άτομα. Από το σύνολο των συνεταιρισμών, οι 6 ανήκουν σε οικισμούς του Νομού Σερρών και έχουν 876 μέλη.

Τις δραστηριότητες της Ένωσης Αγροτικών Συνεταιρισμών αναλαμβάνουν τα εξής τμήματα:

- Τμήμα Συγκέντρωσης - Διάθεση Δημητριακών
- Τμήμα Γεωτεχνικό (Φάρμακα - λιπάσματα - σπόροι)
- Τμήμα Εμπορίας (Σούπερ Μάρκετ τροφίμων)
- Τμήμα λογιστικής εξυπηρέτησης Συν/σμών
- Τμήμα λογιστηρίου
- Τμήμα Διοικητικό - Γραμματεία

6.3 Γεωργία

Ο Νομός Δράμας, που χαρακτηρίζεται ως γεωργοκτηνοτροφικός και δασικός, έχει συνολική γεωργική έκταση 570000 στρέμματα, από τα οποία τα 289000 είναι πεδινά, τα 215400 είναι ημιορεινά και τα 67700 ορεινά. Η αναλογία γεωργικής έκτασης ανά γεωργοκτηνοτρόφο είναι 24,5 στρέμματα, ενώ η μέση έκταση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι 75 στρέμματα. Το ποσοστό απασχόλησης των κατοίκων στην Γεωργία ανέρχεται στο 35,7% του συνόλου του ενεργού πληθυσμού. (Νομαρχία Δράμας, διεύθυνση Γεωργίας.)

Η γεωργική γη στο Νομό Δράμας καλύπτει το 16% της συνολικής έκτασης, ενώ ο πίνακας που ακολουθεί μας δίνει την εικόνα της κατανομής της.

Πίνακας 6.3α: Η κατανομή της γεωργικής γης (στοιχεία 1990)

ΕΙΔΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ	ΕΚΤΑΣΗ (στρέμματα)	ΑΡΔΕΥΘΕΙΣΕΣ (στρέμματα)
Αροτριάες καλλιέργειες	514695	181590
Γη λαχανόκηπων	12205	11812
Δενδρώδεις καλλιέργειες	21571	11480
Άμπελοι	1836	569
Αγρανάπαιση	26306	
ΣΥΝΟΛΑ	576613	205451

Πηγή: Νομαρχία Δράμας, Διεύθυνση Γεωργίας

Οι κυριότερες καλλιέργειες του Νομού, καθώς και η παραγωγή των γεωργικών προϊόντων είναι τα στοιχεία που μας δίνει ο επόμενος πίνακας.

Πίνακας 6.3.β: Οι κυριότερες καλλιέργειες του Ν. Δράμας

Δ/Δ	Καλλιέργεια	Έκταση (στρέμματα)		Παραγωγή ή τιμή	
		1985	1995	1985	1995
1	Σιτάρι μαλακό	152000	109000	36000	30806
2	Σιτάρι σκληρό	21000	113500	3700	25300
3	Κριθάρι	122000	54000	28000	12700
4	Καλαμπόκι	122000	49300	110000	46400
5	Ζαχαρότευτλα	7400	12000	44000	86000
6	Μηδική	36000	22000	33000	20000
7	Καπνός	18000	5000	2650	700
8	Βαμβάκι	6000	113000	1320	35000
9	Πατάτες	25000	19000	55000	42400
10	Φασόλια	4500	3000	280	360
11	Βιομηχανική τομάτα	6500	2800	23000	14500

Πηγή: Νομαρχία Δράμας, Διεύθυνση Γεωργίας, 1997

Παρατηρούμε μεγάλη αύξηση σε κάποια προϊόντα κατά τη δεκαετία 1985 - 1995, ενώ κάποια άλλα προϊόντα υπέστησαν σημαντική μείωση στην καλλιέργεια κατά την ίδια περίοδο. Το φαινόμενο αυτό βασίζεται στην επίδραση που άσκησε η εφαρμογή της ΚΑΠ στα είδη των καλλιεργειών. Έτσι, οι καλλιέργειες που εξασφαλίζουν επιδοτήσεις στα πλαίσια της ΚΑΠ σημείωσαν σημαντική αύξηση, εις βάρος άλλων καλλιεργειών.

Η παραγωγή της πατάτας και των φασολιών που καλλιεργούνται στο λεκανοπέδιο του Κ. Νευροκοπίου, παραμένει περίπου στο ίδιο επίπεδο, ενώ δεν επιδοτούνται τα προϊόντα από την ΚΑΠ. Αυτό συμβαίνει διότι αποτελούν μονοκαλλιέργεια για την περιοχή.

Στην περίπτωση των ζαχαρότευτλων και της βιομηχανικής τομάτας, η παραγωγή ρυθμίζεται ανάλογα με τη ζήτηση των μεταποιητικών βιομηχανιών.

Επίσης, σε ορισμένες καλλιέργειες όπως είναι το σκληρό σιτάρι και ο καπνός, λειτουργεί το καθεστώς των δικαιωμάτων. Αυτό σημαίνει ότι ο κάθε καλλιεργητής έχει το δικαίωμα να καλλιεργεί ορισμένα στρέμματα, τα οποία προστατεύονται από την ΚΑΠ.

Τέλος, παρατηρείται μία τάση των παραγωγών προς τις μηχανοποιημένες καλλιέργειες. Το φαινόμενο αυτό θα μπορούσε να συμβάλει σε μία θετική εξέλιξη, με την απορρόφηση εργατικού δυναμικού, καθώς και την κάλυψη της ζήτησης που υπάρχει.

Ο πίνακας 6.3.γ περιλαμβάνει τα γεωργικά μηχανήματα που υπάρχουν στο Νομό Δράμας τα έτη 1975 και 1985.

Πίνακας 6.3.γ: Γεωργικά μηχανήματα κατά είδος

ΕΙΔΟΣ	ΕΤΟΣ	
	1975	1985
Γεωργικοί ελκυστήρες	2483	4409
Θεριζοαλωνιστικές	110	182
Απλές θεριστικές	296	269
Απλές χορτοσυλλεκτικές	228	312
Αντλίες	3908	4341
Σπαρτικές μηχανές	1018	1244

Πηγή: Νομαρχία Δράμας, Διεύθυνση Γεωργίας

6.4. Κτηνοτροφία

Ο Νομός Δράμας, με εκτάσεις βοσκοτόπων 1446800 στρέμματα, ανήκει στους κτηνοτροφικά αναπτυγμένους νομούς της χώρας μας. Συγκεκριμένα, στο Νομό εκτρέφονται (Νομαρχία Δράμας, Διεύθυνση Γεωργίας):

- 23000 βοοειδή
- 140000 γιδοπρόβατα
- 28000 χοίροι
- 250000 πτηνά
- 1300 μόνοπλα
- 5500 κουνέλια
- 600 γουνοφόρα (Μινκ - αλεπούδες)
- 12500 κυψέλες
- 2 ιχθυοτροφία πέστροφας
- 1 ιχθυοτροφείο κυπρίνου

Επίσης, στο Νομό λειτουργεί Κτηνιατρική Διεύθυνση, η οποία αποτελείται από τρία τμήματα, πέντε κτηνιατρικά κέντρα και δύο αγροτικά κτηνιατρεία.

Για την προστασία της κτηνοτροφίας και της δημόσιας υγείας εφαρμόζονται τρία εξυγιαντικά προγράμματα:

- Πρόγραμμα εκρίζωσης της φυματίωσης - βουκέλλωσης των βοοειδών
- Πρόγραμμα καταπολέμησης του μελιταίου πυρετού των αιγοπροβάτων
- Πρόγραμμα κατά του εχινόκοκκου, λειμνίασης - λύσσας και άλλων ζωνανθρωπονόσων.

Ακόμη, εφαρμόζεται ένα πρόγραμμα, το οποίο έχει ως στόχο τη βελτίωση του ζωικού πληθυσμού του Νομού, αυτό είναι:

- Πρόγραμμα τεχνητής σπερμάτωσης, μεταφοράς εμβρύων και συγχρονισμού οίστρου.

Τέλος, εφαρμόζεται το πρόγραμμα Ο.Σ.Δ.Ε. (Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχου), κατά το οποίο εκδίδεται ταυτότητα για κάθε αιγοπρόβατα και κάθε βοοειδές. Διενεργούνται ακόμη χιλιάδες εμβολιασμοί για την πρόληψη περισσοτέρων από δέκα μεταδοτικών νοσημάτων, που είναι επικίνδυνα για την κτηνοτροφία.

Τα ζωοκομικά προϊόντα που παράγονται στο Νομό Δράμας είναι τα εξής:

- Κρέας
- Γάλα
- Τυροκομικά προϊόντα
- Αυγά
- Ψάρια (πέστροφα)

Στο Νομό λειτουργούν δύο δημοτικά σφαγεία, ένα κοινοτικό σφαγείο, ένα ιδιωτικό χοιροσφαγείο και ένα ιδιωτικό πτηνοσφαγείο. Επίσης λειτουργούν δύο αλλαντοβιομηχανίες με παραγωγή 210000 κιλά ετησίως, η γαλακτοβιομηχανία της «ΝΕΟΓΑΛ» και εννέα τυροκομεία. Το κύκλωμα παραγωγής - σφαγής - εμπορίας και διακίνησης όλων των τροφίμων ζωικής παραγωγής ελέγχεται από την υπηρεσία.

Τα γαλακτοκομικά προϊόντα που παράγονται ετησίως είναι τα εξής (Νομαρχία Δράμας, Διεύθυνση Γεωργίας):

- 5900 τόνοι παστεριωμένο γάλα
- 2400 τόνοι γιαούρτι - κρέμα
- 70 τόνοι λευκό τυρί άλμης (τελεμές)
- 480 τόνοι τυρί φέτα

6.5. Δάση

Η χώρα μας, αν και από άποψη μορφολογίας εδάφους χαρακτηρίζεται ως ορεινή, δεν είναι ιδιαίτερα πλούσια σε δάση και παραγωγική σε δασικά προϊόντα. Τα παραγωγικά δάση καταλαμβάνουν πλέον ποσοστό μόνο 19 % στη συνολική έκταση της Χώρας, και αυτό είναι το αποτέλεσμα της επί σειράς ετών κακής εκμετάλλευσής τους.

Αντίθετα, ο Νομός Δράμας διαθέτει τα περισσότερα και πλουσιότερα δάση, εκ των οποίων τα παραγωγικά συμβάλουν σημαντικά στην οικονομία της Χώρας. Συγκεκριμένα, τα δάση του Νομού αντιπροσωπεύουν το 5,16% των δασών της Χώρας, ενώ η παραγωγή δασικών προϊόντων αποτελεί τουλάχιστον το 15% της συνολικής παραγωγής.

Η πλούσια χλωρίδα και πανίδα που περιέχουν τα δάση του Νομού έχουν προκαλέσει ενδιαφέρον σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, και έχουν γίνει αντικείμενο ερευνών και σπουδών. Ο πίνακας που ακολουθεί μας δίνει μία εικόνα του δασικού πλούτου του Νομού Δράμας.

Πίνακας 6.5α: Μορφές χρήσεις Γης του Νομού Δράμας

A/A	ΜΟΡΦΕΣ ΧΡΗΣΗΣ ΓΗΣ	ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)
1	Δάση	1733034	49.97
2	Δασικές εκτάσεις/Θάμνοι	511906	14.76
3	Άγροί	749089	21.60
4	Βοσκότοποι	412464	11.89
5	Άγωνα	19275	0.55
6	Οικισμοί	42144	1.22
7	Λίμνες και λοιπές χρήσεις	386	0.01
	ΣΥΝΟΛΟ	3468298	100.00

Πηγή: Περιφερειακή Διοίκηση Νομού Δράμας, Διεύθυνση Δασών, 1995

Η κατανομή των δασών καθώς και των δασικών εκτάσεων στο Νομό Δράμας, κατά δασοπονική μορφή έχει ως εξής:

Πίνακας 6.5.β: Κατανομή των δασών στο Ν. Δράμας

A/A	ΜΟΡΦΕΣ ΧΡΗΣΗΣ ΓΗΣ	ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	ΕΠΙ ΤΟΙΣ %	
			ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ	ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ
A	ΔΑΣΗ	1733034	49.97	100.00
I.	ΚΩΝΟΦΟΡΑ	234936	6.77	13.56
1	Αμιγή	166216	4.79	9.59
2	Μικτά (Κωνοφόρα-Κονοφόρα)	64994	1.87	3.75
3	Μικτά (Κωνοφόρα-Πλατύφυλλα)	3726	0.11	0.22
II.	ΦΥΛΛΟΒΟΛΑ ΠΛΑΤΥΦΥΛΛΑ	1355540	39.08	78.22
4	Αμιγή	1118483	32.25	64.54
5	Μικτά (Πλατύφυλλα-Πλατύφυλλα)	112489	3.24	6.49
6	Μικτά (Πλατύφυλλα-Φυλλοβόλοι Θάμνοι)	124568	3.59	7.19
III.	ΜΙΚΤΑ (ΚΩΝΟΦΟΡΑ-ΠΛΑΤΥΦΥΛΛΑ)	142559	4.11	8.22
B	ΔΑΣΙΚΕΣ ΕΚΤΑΣΕΙΣ	511906	14.76	-
I.	ΔΕΙΦΥΛΛΑ ΠΛΑΤΥΦΥΛΛΑ	308449	8.89	-
II.	ΦΥΛΛΟΒΟΛΟΙ ΘΑΜΝΟΙ	203457	5.87	-

Πηγή: Περιφερειακή Διοίκηση Νομού Δράμας, Διεύθυνση Δασών, 1995

Οι απέραντες αυτές εκτάσεις δασικού πλούτου, και ιδιαίτερα στην περιοχή βορείως του ποταμού Νέστου, πριν το δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο βρίσκονταν σε μία κατάσταση συνεχούς υποβάθμισης. Αυτό οφείλονταν ως ένα βαθμό στην υπερβόσκηση των εκτάσεων από χιλιάδες γιδοπρόβατα και βοοειδή, κυρίως όμως στην λάθος εκμετάλλευση από τους τότε βοσκούς. Συγκεκριμένα, για να βελτιώσουν τα βοσκοτόπια τους, όταν εγκατέλειπαν την καλοκαιρινή βοσκή έβαζαν φωτιές, με αποτέλεσμα να αποτεφρώνονται τεράστιες εκτάσεις.

Με τη μείωση όμως του αριθμού των γιδοπροβάτων κυρίως, καθώς και με την καταπολέμηση των δασικών πυρκαγιών από τη Δασική Υπηρεσία, οι εκτάσεις αυτές αναδασώθηκαν σε μεγάλο βαθμό με τη φυσική αναγέννηση.

Παράλληλα με τη φυσική αναγέννηση, η Δασική Υπηρεσία πραγματοποίησε εκτεταμένες αναδασώσεις και εξακολουθεί να τις πραγματοποιεί, με αποτέλεσμα την αύξηση της παραγωγής, καθώς και τη βελτίωση της ποιότητας των δασικών προϊόντων.

6.5.1. Ξυλώδες κεφάλαιο

Το ξυλώδες κεφάλαιο στο Νομό Δράμας ανέρχεται σε 14.104.000 κ.μ. (Περιφερειακή Διοίκηση Νομού Δράμας, Διεύθυνση Δασών), ενώ το μέσο ανά εκτάριο ξυλαπόθεμα κατά δασοπονικό είδος έχει ως εξής:

Πίνακας 6.5.1.α: Μέσο ξυλαπόθεμα κατά δασοπονικό είδος

Α/Α	ΔΑΣΟΠΟΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ	ΜΕΣΟ ΞΥΛΑΠΟΘΕΜΑ
1	Ερυθρελάτη	249 κ.μ./Ha
2	Πεύκη	225 κ.μ./Ha
3	Οξυά	248 κ.μ./Ha
4	Δρυς	54 κ.μ./Ha
5	Σημύδα	94 κ.μ./Ha

Πηγή: Περιφερειακή Διοίκηση Νομού Δράμας, Διεύθυνση Δασών, 1995

Οι δύο πίνακες που ακολουθούν παρουσιάζουν αντίστοιχα το ετήσιο λήμμα κατά δασοπονικό είδος στο Νομό Δράμας, καθώς και την κατανομή του μέσου ετησίου λήμματος στις κατηγορίες δασικών προϊόντων.

Πίνακας 6.5.1.β: Μέσο ετήσιο λήμμα κατά δασοπονικό είδος

Α/Α	ΔΑΣΟΠΟΝΙΚΟ ΕΙΔΟΣ	ΕΤΗΣΙΟ ΛΗΜΜΑ
1	Ερυθρελάτη	23.060 κ.μ.
2	Πεύκη	51.771 κ.μ.
3	Οξυά	82.449 κ.μ.
4	Δρυς	103.388 κ.μ.
5	Σημύδα	2.290 κ.μ.
6	Λοιπά Πλατ/λα	15.042 κ.μ.
	ΣΥΝΟΛΟ	278.000 κ.μ.

Πηγή: Περιφερειακή Διοίκηση Νομού Δράμας, Διεύθυνση Δασών, 1995

Πίνακας 6.5.1.γ: Κατανομή του μέσου ετησίου λήμματος σε κατηγορίες δασικών προϊόντων

Α/Α	ΔΑΣΙΚΟ ΠΡΟΙΟΝ	ΕΤΗΣΙΟ ΛΗΜΜΑ
1	Στρογγυλή ξυλεία	88.960 κ.μ.
2	Στρογγύλια	29.746 κ.μ.
3	Ξύλο θρυμματισμού	46.426 κ.μ.
4	Καυσόξυλα	112.868 κ.μ.
	ΣΥΝΟΛΟ	278.000 κ.μ.

Πηγή: Περιφερειακή Διοίκηση Νομού Δράμας, Διεύθυνση Δασών, 1995

6.5.2. Δάσος Ελατιάς

Βρίσκεται στο βόριο τμήμα του Νομού και έχει συνολική έκταση περίπου 60.000 Ha. Αποτελείται από εκτεταμένες εκτάσεις υψηλών δασών της ζώνης των ψυχροβίων κωνοφόρων, ενώ χαρακτηριστικό δένδρο είναι το είδος ερυθρελάτη, το οποίο σχηματίζει δάση μόνο στην Κεντρική Ροδόπη και κυρίως στη συγκεκριμένη περιοχή. Η ελάτη, η υβριδογενής, η δασική Πεύκη και η οξιά είναι επίσης από τα δένδρα που συνθέτουν τα δάση του μεγαλύτερου συγκροτημένου δάσους, αλλά και του πλέον ξυλοπαραγωγικού της χώρας μας.

Μέσα στο δάσος της Ελατιάς βρίσκεται το μοναδικό Δασικό Χωριό Ελατιάς, το οποίο έχει κατασκευαστεί από την Δασική Υπηρεσία για να συμβάλλει στην κάλυψη αναγκών της δασικής διαχείρισης.

6.5.3. Το Παρθένο Δάσος Φρακτού

Στο βορειοανατολικό άκρο του Νομού και σε απόσταση 95 χιλιομέτρων από την πόλη της Δράμας, κοντά στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα, βρίσκεται το Παρθένο Δάσος Φρακτού. Η συνολική του έκταση ανέρχεται στα 1.072,3 Ha, ενώ από το 1980 έχει κηρυχθεί διατηρητέο μνημείο της φύσης.

Το δάσος αυτό αποκαλείται παρθένο, διότι δεν έχει επηρεαστεί από ανθρώπινες δραστηριότητες. Προστατεύεται απόλυτα από κάθε ανθρώπινη επέμβαση, ενώ αυτό που επιτρέπεται είναι μόνο η επιστημονική έρευνα. Η ίδρυση του δάσους, η βλάστησή του, η μείξη καθώς και η ποιότητά του οφείλονται αποκλειστικά και μόνο σε φυσικούς παράγοντες.

Χαρακτηρίζεται από πυκνή, αδιάβατη και ποικιλόμορφη βλάστηση, έντονο τοπογραφικό ανάγλυφο, πολύ πλούσια χλωρίδα, ενώ ανατρέφει όλα σχεδόν τα είδη θηλαστικών Ελλάδος και Ευρώπης. Επίσης διαθέτει πολύ πλούσια και σπάνια ορνιθοπανίδα, ενώ εντυπωσιακό θέαμα προκαλούν τα βράχια και οι καταρράκτες.

Το Παρθένο Δάσος Φρακτού είναι το μοναδικό παρθένο δάσος σε όλη τη Χώρα, ενώ σε ευρωπαϊκή κλίμακα είναι το αξιολογότερο από τα πέντε.

6.5.4. Δάσος Σημύδας

Το Δάσος Σημύδας βρίσκεται στην περιοχή της κεντρικής Ροδόπης και έχει έκταση 1897,32 Ha. Είναι η μοναδική θέση σε όλη την Ελλάδα, όπου το είδος σημύδα σχηματίζει συγκροτημένο δάσος. Για το λόγο αυτό προσελκύει φυσιολάτρες από διάφορα μέρη, ενώ παράλληλα αποτελεί αντικείμενο επιστημονικής έρευνας.

6.5.5. Απασχόληση

Η Δασική Υπηρεσία κατέχει τη θέση του μεγαλύτερου εργοδότη στο Νομό Δράμας. Απασχολεί 196 άτομα ως μόνιμο προσωπικό, ενώ άλλα 160 άτομα βρίσκουν εργασία ως εποχιακό προσωπικό. Υπάρχουν 60 Δασικοί

Συνεταιρισμοί στους οποίους εργάζονται περίπου 1.000 δασεργάτες και υλοτόμοι, κυρίως με οικογενειακή μορφή απασχόλησης.

Στον τομέα της μεταποίησης δασικών προϊόντων λειτουργούν 59 επιχειρήσεις στις οποίες βρίσκουν απασχόληση περίπου 1.600 άτομα. Τέλος, στον επαγγελματικό τομέα, 12 μελετητές - εργολήπτες προσφέρουν έναν αριθμό θέσεων εργασίας.

6.5.6. Θήρα

Ένας επιπλέον λόγος που κάνει τα δάση του Νομού Δράμας γνωστά σε όλη τη Χώρα, καθώς και ελκυστικά από πολλές άλλες περιοχές, είναι ο άφθονος θηραματικός πλούτος που προσφέρουν.

Τα κυριότερα θηράματα αποτελούν το αγριογούρουνο και ο λαγός, ενώ από τα πουλιά η πέρδικα, η φάσσα, η τσίχλα, το ορτύκι, το τρυγόνι καθώς και διάφορα άλλα είδη προσελκύουν πάρα πολλούς επισκέπτες κυνηγούς.

Στο Νομό υπάρχουν 9 καταφύγια θηραμάτων, τα οποία έχουν συνολική έκταση 28.000 Ha και συμβάλλουν στην προστασία καθώς και στην ορθολογική διαχείριση του θηραματικού πλούτου.

6.6. Ορυκτός πλούτος

6.6.1. Οι κυριότερες εμφανίσεις μεταλλευμάτων στο Νομό Δράμας

Το υπέδαφος του Νομού Δράμας ανήκει στα πλουσιότερα σε ορυκτά, ενώ ο Νομός αποτελεί το κυριότερο κέντρο μαγγανίου στη χώρα μας. Οι σπουδαιότερες και πιο αξιόλογες μεταλλοφορίες μαγγανιούχων ορυκτών εντοπίζονται στις υπώρειες του όρους Φαλακρού.

Επίσης, στο Νομό έχουν εντοπισθεί μεικτά θειούχα ορυκτά μολύβδου, ψευδαργύρου και χαλκού, τα οποία εμφανίζουν υψηλές περιεκτικότητες σε άργυρο. Τα αποθέματα αργύρου ανέρχονται στους 14 τόννους. Ο άργυρος θεωρείται εκμεταλλεύσιμος όταν η περιεκτικότητά του στον τόννο είναι τουλάχιστον 50 γραμμάρια. Αποτελέσματα ερευνών για το Νομό έχουν αποδείξει ότι υπάρχουν περιεκτικότητες στον τόννο 2.410 γραμμαρίων αργύρου, γεγονός το οποίο καθιστά πιο σημαντική την ανεύρεσή του στην περιοχή.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζεται στον τομέα του μαρμάρου, η εκμετάλλευση του οποίου αποτελεί και το βασικότερο στοιχείο ανάπτυξης για την περιοχή. Έχουν ανευρεθεί άριστες ποιότητες λευκού, ημίλευκου καθώς και ποικιλόχρωμου μαρμάρου.

Οι έρευνες που πραγματοποιήθηκαν μέχρι σήμερα έχουν επιφέρει τον εντοπισμό πολλών ακόμη σημαντικών ειδών μεταλλευμάτων όπως σημαντικές ποσότητες ουρανίου, λιγνίτη, καθώς και βιομηχανικών ορυκτών (καολίνης, άστριοι, χαλαζίας, μίκα).

Ωστόσο, οι έρευνες στην περιοχή συνεχίζονται με στόχο την ανεύρεση νέων κοιτασμάτων, η εκμετάλλευση των οποίων θα συμβάλλει σημαντικά στην οικονομία τόσο του Νομού, όσο και γενικότερα της Χώρας μας.

6.7. Συμπεράσματα - Προβλήματα

Ο Νομός Δράμας, από άποψη σύνθεσης οικονομικής δραστηριότητας, χαρακτηρίζεται ως γεωργοκτηνοτροφικός και δασικός.

Ο πρωτογενής τομέας στο Νομό είναι πολύ βασικός όσον αφορά τη συμμετοχή του στο Ακαθάριστο Προϊόν του Νομού, η οποία ακολούθησε από το 1989 και μετά έντονη θετική πορεία, καταλαμβάνει όμως το μικρότερο ποσοστό συμμετοχής στη συνολική απασχόληση, που από 42,7% το 1981 μειώθηκε σε 23,2 % το 1994. Στηρίζεται στην εκμετάλλευση των σημαντικών φυσικών πόρων που διαθέτει ο Νομός, με κύριους κλάδους τη γεωργία, τα δάση και την κτηνοτροφία.

Η γεωργική έκταση του Νομού καταλαμβάνει το 16% της συνολικής έκτασης, και χαρακτηρίζεται από γόνιμα εδάφη. Τα κυριότερα γεωργικά προϊόντα που παράγει ο Νομός είναι τα δημητριακά, ο καπνός, το βαμβάκι, οι πατάτες και τα ζαχαρότευτλα.

Ο κλάδος της γεωργίας αντιμετωπίζει διαρθρωτικά προβλήματα όπως είναι η κατακερματισμένη γεωργική εκμετάλλευση και το φαινόμενο της ενοικιαζόμενης γεωργικής γης, τα οποία αυξάνουν το κόστος κατασκευής και λειτουργίας των έργων υποδομής, ενώ παράλληλα μειώνουν το γεωργικό εισόδημα.

Το 1995 το αγροτικό εισόδημα ήταν 2,5 τρις δρχ. και από αυτό το 1,1 τρις προέρχονταν από την Ε.Ε. Δηλαδή το 45% του αγροτικού εισοδήματος προήλθε από κοινοτικές εισροές. Αυτό σημαίνει ότι περίπου το μισό γεωργικό εισόδημα εξασφαλίζεται από μη ανταγωνιστικές διαδικασίες.

Με τη μείωση των επιδοτήσεων, στα πλαίσια της ΚΑΠ, αλλά και το διεθνή ανταγωνισμό, η γεωργία θα δεχθεί μεγαλύτερη αποδυνάμωση, αν δεν πραγματοποιηθούν έγκαιρα ενέργειες για την επίλυση των διαρθρωτικών προβλημάτων. Επίσης, η μη σωστή διαχείριση των φυσικών πόρων, η παλαιώση ή η έλλειψη έργων υποδομών καθώς και οι χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης στον τομέα της αγροτικής μεταποίησης, αποτελούν επιπλέον προβλήματα του κλάδου.

Τα εγγειοβελτιωτικά έργα, τα οποία πραγματοποιούνται στο Νομό στα πλαίσια του Έβ ΚΠΣ και αφορούν την κατασκευή συλλογικών αρδευτικών έργων καθώς και την αξιοποίηση των επιφανειακών υδάτων, συμβάλλουν σημαντικά ώστε να αυξηθεί η αρδεύσιμη έκταση, η οποία θα ανέρχεται σε 254350 στρ.

Όσον αφορά την κτηνοτροφία, ο Νομός θεωρείται από τους κτηνοτροφικά αναπτυγμένους νομούς. Ωστόσο, το υψηλό κόστος των ζωοτροφών, η χαμηλή τιμή του γάλακτος, η κακή χρήση των βοσκοτόπων από πλευράς υπερβόσκησης, καλλιέργειας και χαρακτηρισμού, καθώς και η έλλειψη νέου εργατικού δυναμικού, αποτελούν προβλήματα τα οποία εμποδίζουν την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας, η οποία εξακολουθεί να λειτουργεί σε οικογενειακή μορφή.

Τα δάση της Δράμας υπερέχουν τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά, έναντι των υπολοίπων δασών της χώρας, με παραγωγή που αντιπροσωπεύει το 15% της πανελληνίας δασικής παραγωγής. Στις ορεινές περιοχές του Νομού, το δάσος και η εκμετάλλευσή του αποτελεί τη μόνη δυναμική δραστηριότητα,

καθώς η ορεινή κτηνοτροφία και η ορεινή γεωργία τείνουν προς αποδιάρθρωση. Ωστόσο, ο κλάδος των δασών χαρακτηρίζεται από έλλειψη προγραμματισμού, οργάνωσης και διαχείρισης.

Εντούτοις, τα δάση προσφέρουν σημαντικές δυνατότητες για οικονομική εκμετάλλευση και μπορούν να δημιουργήσουν νέες εποχιακές θέσεις και εισοδήματα.

Ο χώρος του ξύλου υποφέρει από την έλλειψη ικανοποιητικών υποδομών και δρόμων στο δασικό συγκρότημα της περιοχής. Αποτέλεσμα της έλλειψης οδών πρόσβασης στις περιοχές υλοτόμησης είναι η αύξηση του κόστους παραγωγής. Επίσης, σε χαμηλά επίπεδα κυμαίνονται οι πιστώσεις για την υλοτόμηση. Τέλος, παρά την αξιόλογη παραγωγή δασικών προϊόντων, η μεταποίησή τους δε γίνεται στον τόπο παραγωγής. Υπολογίζεται ότι το 70% περίπου της ονομαζόμενης «χρήσιμης ξυλείας» μεταφέρεται εκτός Δράμας, με αποτέλεσμα την απώλεια μεγάλου ποσοστού της προστιθέμενης αξίας που μεσολαβεί από την υλοτόμηση έως την κατανάλωση.

Το πλούσιο υπέδαφος του Νομού σε ορυκτά συμβάλει επίσης στην οικονομική ανάπτυξή του, καθώς τον καθιστά, μεταξύ άλλων, ως ένα από τα σημαντικότερα κέντρα εξόρυξης, κατεργασίας και εξαγωγής μαρμάρου. Τα λατομεία εξόρυξης μαρμάρου του Νομού Δράμας είναι από τα μεγαλύτερα και τα πιο σύγχρονα στην Ευρώπη. Ωστόσο υπάρχει πρόβλημα στην εξόρυξη πρώτης ύλης η οποία οφείλεται στο κόστος των λατομείων, καθώς και στη δύσκολη διεκπεραίωση αδειών εξόρυξης, με αποτέλεσμα να αυξάνεται το κόστος της πρώτης ύλης, και συνεπώς οι εισαγωγές πρώτων υλών από τις φθηνότερες χώρες.

7. Δευτερογενής Τομέας

7.1. Γενικά

Ο τομέας της μεταποίησης κατά την περίοδο των τελευταίων ετών διεδραμάτησε πολύ σημαντικό ρόλο για το Νομό Δράμας, καθώς η συμβολή του στην Οικονομική Ανάπτυξη ήταν ουσιαστική.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 παρατηρήθηκε μία σημαντική άνοδος στις παραγωγικές επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα. Το γεγονός αυτό οφείλεται στη θέσπιση του αναπτυξιακού νόμου 1262/82, ο οποίος παρείχε κίνητρα που βασίζονταν στις κεφαλαιακές ενισχύσεις και επιδοτήσεις. Έτσι, μειώνοντας τις ανάγκες του επενδυτικού φορέα σε δανειακά κεφάλαια και συνεπώς το κόστος επένδυσης, συνέβαλε σημαντικά στην ολοκλήρωση των προγραμματισμένων επενδύσεων, ενώ παράλληλα διευκόλυνε τις νέες επιχειρήσεις στο αρχικό στάδιο της επένδυσης.

Συγκεκριμένα, με βάση στατιστικά στοιχεία, κατά την περίοδο λειτουργίας του Ν. 1262/82, πραγματοποιήθηκαν στο Νομό Δράμας 110 επενδυτικά σχέδια για τη μεταποίηση (βιομηχανία - βιοτεχνία), συνολικής αξίας 6,4 δις δρχ. δημιουργώντας παράλληλα 3.817 νέες θέσεις εργασίας.

Τη θέση του νόμου 1262/82 αναπλήρωσε ο 1892/90, με τον οποίο ολοκληρώθηκαν στο Νομό 12 επενδυτικά σχέδια για τη μεταποίηση, συνολικού ύψους 3 δις, και δημιουργήθηκαν 166 νέες θέσεις εργασίας.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειώσουμε ότι κατά την περίοδο 1983 - 1994 το 93% των επενδύσεων που ολοκληρώθηκαν αφορούσαν το δευτερογενή τομέα, κυρίως στους κλάδους του έτοιμου ενδύματος και του μαρμάρου. Ειδικότερα, στον κλάδο του έτοιμου ενδύματος ολοκληρώθηκαν 32 επενδύσεις συνολικού ύψους 2,492 δις δρχ. και στον κλάδο του μαρμάρου ολοκληρώθηκαν 19 επενδύσεις συνολικού ύψους 5,137 δις δρχ. (σταθερές τιμές 1995).

Ο Αναπτυξιακός Νόμος 1892/90 συμπληρώθηκε και τροποποιήθηκε από τον Ν. 2234/94.

Στα πλαίσια των δύο αυτών νόμων, όσον αφορά τις ιδιωτικές επενδύσεις, ο Νομός Δράμας εντάχθηκε στην Περιοχή Γ' για τις μεταποιητικές επιχειρήσεις όλων των κλάδων. Έτσι, το ποσοστό της επιχορήγησης που παρέχονταν ήταν 25% επί της παραγωγικής επένδυσης. Επίσης, οι περιοχές των συνοριακών δήμων και κοινοτήτων, τα διοικητικά όρια των οποίων βρίσκονται σε απόσταση 20 χλμ. από τα σύνορα, εντάσσονται στην περιοχή Δ' και παρέχονταν σε αυτές ποσοστό επιχορήγησης 40% επί της παραγωγικής επένδυσης. Το ίδιο ίσχυε και για τη ΒΙ.ΠΕ. Δράμας.

Παράλληλα, σύμφωνα με το Ν. 2240.16.9.94 (ΦΕΚ 153/Α/94), «συμπληρώνεται η νομοθεσία για την Τοπική Αυτοδιοίκηση και δίνονται αυξημένα κίνητρα κατά 5 ποσοστιαίες μονάδες στις ιδιωτικές επενδύσεις που πραγματοποιούνται στις Περιφέρειες ορισμένων Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων, των Επαρχείων και ορισμένων ΟΤΑ». Έτσι δίνεται για το Νομό Δράμας πρόσθετη επιχορήγηση 5%, λόγω της Διευρυμένης Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Δράμας - Καβάλας - Ξάνθης.

Όσον αφορά τις επενδύσεις που πραγματοποιούνταν στον τομέα κατασκευής ετοιμών ενδυμάτων ο Νομός Δράμας ανήκε στην Περιοχή Δ' με ποσοστό επιχορήγησης 40%, το ίδιο ίσχυε και για τον κλάδο του μαρμάρου. Για τον τομέα κατεργασίας ξύλου, παρέχονταν στις επιχειρήσεις προστιθέμενη επιχορήγηση κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες, δηλαδή 50% επί της παραγωγικής επένδυσης.

Για τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις τέλος, ο Νομός Δράμας εντάσσονταν στην Περιοχή Δ' και παρέχονταν ποσοστό επιχορήγησης 25%, ενώ για τις περιοχές που βρίσκονται εντός της ζώνης των 20 χλμ. από τα σύνορα το ύψος της επιχορήγησης ανέρχονταν στις 30 ποσοστιαίες μονάδες.

Ο πιο πρόσφατος νόμος, ο Αναπτυξιακός Νόμος 2601/98, ορίζει τις επιχειρήσεις σε δύο κατηγορίες: στις παλιές, όπου παρέχει φορολογικά κίνητρα για να τις κάνει πιο ανταγωνιστικές, και στις νέες, όπου δίνει τις επιχορηγήσεις που ίσχυαν και πριν, δηλαδή με τη μορφή ενισχύσεων.

Στα πλαίσια του νέου Αναπτυξιακού Νόμου δίνονται τα πιο αυξημένα κίνητρα στις περιοχές που απέχουν 20 χιλιόμετρα από τα σύνορα, ενώ παράλληλα με την ένταξη του σχεδίου «Καποδίστρια», ευνοούνται και κάποιες περιοχές οι οποίες προϋγουμένως δεν πληρούσαν την απόσταση των 20 χιλιομέτρων.

Κατά την περίοδο 1991 - 1995 ολοκληρώθηκαν επενδύσεις συνολικού ύψους 3,154 δις δρχ. από το οποίο περίπου το 80% ήταν για επενδύσεις του δευτερογενή τομέα και μόνο το 20% περίπου για τον πρωτογενή. Συγκεκριμένα στον πρωτογενή τομέα πραγματοποιήθηκαν 4 επενδύσεις.

Το μεγαλύτερο μέρος των επενδύσεων του δευτερογενή τομέα πραγματοποιήθηκε στους κλάδους του μαρμάρου, του έτοιμου ενδύματος και του ξύλου. Ειδικότερα, πραγματοποιήθηκαν 14 επενδύσεις στον κλάδο του μαρμάρου, συνολικής αξίας 1,834 δις δρχ., 5 επενδύσεις στον κλάδο του έτοιμου ενδύματος συνολικού ύψους 312 εκ. δρχ. και στον κλάδο του ξύλου 4 επενδύσεις ύψους 136 εκ. δρχ. (σταθερές τιμές 1995).

Οι περισσότερες από τις μονάδες, τέλος, είναι συγκεντρωμένες γύρω από την πόλη της Δράμας, στη Βιομηχανική περιοχή της και κατά μήκος των βασικών οδικών δικτύων, και κυρίως του οδικού άξονα Δράμας - Καβάλας και Προσοτσάνης, καθώς και στις περιοχές Δοξάτου, Αγ. Αθανασίου, Κεφαλαρίου και Κ. Νευροκοπίου.

7.2. Η απασχόληση στο δευτερογενή τομέα

Το έτος 1984 υπήρχαν στο Νομό Δράμας 1229 καταστήματα του δευτερογενή τομέα, τα οποία απασχολούσαν 7699 άτομα. Ο μέσος όρος απασχολούμενων ανά κατάστημα κατά το έτος αυτό είναι 6,3. Από το σύνολο αυτό των καταστημάτων, τα 1140 ανήκουν στο σύνολο των κλάδων «Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας» και απασχολούν 6989 άτομα, τα 25 ανήκουν στον κλάδο των «Ορυχείων» και απασχολούν 307 άτομα, ενώ ο κλάδος του «Ηλεκτρισμού - Φωταερίου - Ύδρευσης» έχει 64 καταστήματα και 403 απασχολούμενους (Πίνακας 7.2.α).

Πίνακας 7.2.α: Κλαδική διάρθρωση του δευτερογενή τομέα στο Νομό Δράμας 1984-1988

ΚΩΔΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΥ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΚΛΑΔΟΥ	1984					1988				
		ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ		ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ		ΑΤΟΜΑ/ ΚΑΤΑΣΤ	ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ		ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ		ΑΤΟΜΑ/ ΚΑΤΑΣΤ
		Αριθμός	%	Αριθμός	%		Αριθμός	%	Αριθμός	%	
1	ΟΡΥΧΕΙΑ	25	100.0	307	100.0	12.3	37	100.0	411	100.0	11.1
20	ΒΙΟΜ. ΕΙΔΩΝ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ	144	12.6	1058	15.1	7.3	175	14.0	1005	11.6	5.7
21	ΒΙΟΜ. ΠΟΤΩΝ	14	1.2	70	1.0	5.0	13	1.0	69	0.8	5.3
22	ΚΑΠΝΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	2	0.2	108	1.5	54.0	2	0.2	129	1.5	64.5
23	ΥΦΑΝΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	12	1.1	34	0.5	2.8	11	0.9	34	0.4	3.1
24	ΒΙΟΜ. ΕΙΔΩΝ ΕΝΔΥΣΗΣ-ΥΠΟΔΥΣΗΣ	161	14.1	2372	33.9	14.7	201	16.0	3801	43.8	18.9
25	ΒΙΟΜ. ΞΥΛΟΥ & ΦΕΛΟΥ	146	12.8	396	5.7	2.7	133	10.6	543	6.3	4.1
26	ΒΙΟΜ ΕΠΙΠΛΩΝ	106	9.3	337	4.8	3.2	110	8.8	347	4.0	3.2
27	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΧΑΡΤΟΥ	1	0.1	916	13.1	916.0	2	0.2	892	10.3	446.0
28	ΕΚΤΥΠΩΣΕΙΣ-ΕΚΔΟΣΕΙΣ	14	1.2	39	0.6	2.8	18	1.4	44	0.5	2.4
29	ΒΙΟΜ. ΔΕΡΜΑΤΟΣ	5	0.4	8	0.1	1.6	3	0.2	4	0.0	1.3
30	ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΑΠΟ ΕΛΑΣΤΙΚΟ	18	1.6	60	0.9	3.3	19	1.5	47	0.5	2.5
31	ΧΗΜΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	5	0.4	11	0.2	2.2	4	0.3	23	0.3	5.8
32	ΒΙΟΜ. ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ	1	0.1	8	0.1	8.0	1	0.1	6	0.1	6.0
33	ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΑΠΟ ΜΗ ΜΕΤΑΛ. ΟΡΥΚΤΑ	56	4.9	732	10.5	13.1	63	5.0	812	9.4	12.9
34	ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	0	0.0	0	0.0		0	0.0	0	0.0	
35	ΚΑΤΑΣΚ. ΤΕΛ. ΠΡΟΪΟΝΤ. ΑΠΟ ΜΕΤΑΛ.	157	13.8	232	3.3	1.5	141	11.2	223	2.6	1.6
36	ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΜΗΧΑΝΩΝ & ΣΥΣΚΕΥΩΝ	59	5.2	156	2.2	2.6	58	4.6	139	1.6	2.4
37	ΚΑΤΑΣΚ. ΗΛΕΚΤΡ. ΜΗΧ. & ΣΥΣΚΕΥΩΝ	41	3.6	60	0.9	1.5	52	4.1	71	0.8	1.4
38	ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ	180	15.8	360	5.2	2.0	223	17.8	433	5.0	1.9
39	ΛΟΙΠΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	18	1.6	32	0.5	1.8	25	2.0	52	0.6	2.1
2-3	ΣΥΝΟΛΟ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ-ΒΙΟΤΕΧΝΙΑΣ	1140	100.0	6989	100.0	6.1	1254	100.0	8674	100.0	6.9
4	ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ-ΦΩΤΑΕΡΙΟ-ΥΔΡΕΥΣΗ	64	100.0	403	100.0	6.3	134	100.0	579	100.0	4.3
	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΑΔΩΝ 1,2 - 3,4	1229		7699		6.3	1425		9664		6.8

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας, Εμπορίου & Υπηρεσιών, 1984, 1988

Πίνακας 7.2.β: Ποσοστιαίες (%) μεταβολές καταστημάτων και απασχόλησης στο δευτερογενή τομέα στο Νομό Δράμας 1978 - 1988

ΚΩΔΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΥ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΚΛΑΔΟΥ	1978 - 1984		1984 - 1988		1978 - 1988	
		ΚΑΤΑΣΤ.	ΑΠΑΣΧ.	ΚΑΤΑΣΤ.	ΑΠΑΣΧ.	ΚΑΤΑΣΤ.	ΑΠΑΣΧ.
		%	%	%	%	%	%
1	ΟΡΥΧΕΙΑ	-26,5	-15,9	48,0	33,9	8,8	12,6
20	ΒΙΟΜ. ΕΙΔΩΝ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ	-4,6	30,8	21,5	-5,0	15,9	24,2
21	ΒΙΟΜ. ΠΟΤΩΝ	40,0	6,1	-7,1	-1,4	30,0	4,5
22	ΚΑΠΝΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	0,0	30,1	0,0	19,4	0,0	55,4
23	ΥΦΑΝΤΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	-36,8	-54,7	-8,3	0,0	-42,1	-54,7
24	ΒΙΟΜ. ΕΙΔΩΝ ΕΝΔΥΣΗΣ-ΥΠΟΔΥΣΗΣ	-19,5	89,2	24,8	60,2	0,5	203,1
25	ΒΙΟΜ. ΞΥΛΟΥ & ΦΕΛΟΥ	-5,2	-5,9	-8,9	37,1	-13,6	29,0
26	ΒΙΟΜ ΕΠΙΠΛΩΝ	-10,2	13,1	3,8	3,0	-6,8	16,4
27	ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΧΑΡΤΟΥ	0,0	4,0	100,0	-2,6	100,0	1,2
28	ΕΚΤΥΠΩΣΕΙΣ-ΕΚΔΟΣΕΙΣ	16,7	129,4	28,6	12,8	50,0	158,8
29	ΒΙΟΜ. ΔΕΡΜΑΤΟΣ	-37,5	-27,3	-40,0	-50,0	-62,5	-63,6
30	ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΑΠΟ ΕΛΑΣΤΙΚΟ	63,6	42,9	5,6	-21,7	72,7	11,9
31	ΧΗΜΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	400,0	266,7	-20,0	109,1	300,0	666,7
32	ΒΙΟΜ. ΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ			0,0	-25,0		
33	ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΑΠΟ ΜΗ ΜΕΤΑΛ. ΟΡΥΚΤΑ	24,4	-1,1	12,5	10,9	40,0	9,7
34	ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ						
35	ΚΑΤΑΣΚ. ΤΕΛ. ΠΡΟΪΟΝΤ. ΑΠΟ ΜΕΤΑΛ.	-16,9	-18,3	-10,2	-3,9	-25,4	-21,5
36	ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΜΗΧΑΝΩΝ & ΣΥΣΚΕΥΩΝ	22,9	50,0	-1,7	-10,9	20,8	33,7
37	ΚΑΤΑΣΚ. ΗΛΕΚΤΡ. ΜΗΧ. & ΣΥΣΚΕΥΩΝ	32,3	7,1	26,8	18,3	67,7	26,8
38	ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ	35,3	26,3	23,9	20,3	67,7	51,9
39	ΛΟΙΠΕΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	-25,0	-71,2	38,9	62,5	4,2	-53,2
2-3	ΣΥΝΟΛΟ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ-ΒΙΟΤΕΧΝΙΑΣ	-1,5	26,2	10,0	24,1	8,4	56,6
4	ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ-ΦΩΤΑΕΡΙΟ-ΥΔΡΕΥΣΗ	540,0	219,8	109,4	43,7	1240,0	359,5
	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΚΛΑΔΩΝ 1,2 - 3,4	2,3	27,7	15,9	25,5	18,7	60,2

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας, Εμπορίου & Υπηρεσιών, 1984, 1988

Το 33,9% των απασχολούμενων στο σύνολο των κλάδων «Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας» (2372 άτομα) απασχολείται το 1984 στα 161 καταστήματα του κλάδου «Βιομηχανίες ειδών ενδυμάτων - υποδυμάτων». Σημαντική απασχόληση στο δευτερογενή τομέα προσφέρουν επίσης κατά το ίδιο έτος οι «Βιομηχανίες ειδών διατροφής» (1058 άτομα), η «Βιομηχανία Χάρτου» (916 άτομα) και τα «Προϊόντα από μη μεταλλικά ορυκτά» (732 άτομα).

Κατά το 1988 το σύνολο των καταστημάτων του δευτερογενή τομέα ανέρχεται σε 1425 και απασχολεί 9664 άτομα. Ο μέσος όρος απασχολούμενων ανά κατάστημα είναι 6,8. Ο κλάδος της «Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας» κατά το ίδιο έτος αποτελείται από 1254 καταστήματα και απασχολεί 8674 εργαζόμενους. Ο κλάδος των «Ορυχείων» έχει 37 καταστήματα και απασχολεί 411 άτομα, ενώ ο αριθμός καταστημάτων και απασχολούμενων του κλάδου «Ηλεκτρισμού - Φωταερίου - Ύδρευσης» είναι 134 και 579 αντίστοιχα.

Στον κλάδο της «Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας», το μεγαλύτερο ποσοστό (43,8%) στην απασχόληση το 1988 κατέχει ο υποκλάδος των «Βιομηχανιών ειδών ενδυμάτων - υποδυμάτων» (3801 άτομα). Ακολουθούν με πολύ χαμηλότερα ποσοστά οι «Βιομηχανίες ειδών διατροφής» (11,6%), οι «Βιομηχανίες Χάρτου» (10,3%) και τα «Προϊόντα από μη μεταλλικά ορυκτά» (9,4%).

Σημαντικές είναι οι μεταβολές οι οποίες παρατηρήθηκαν το διάστημα 1978 - 1988 στο δευτερογενή τομέα. Η απασχόληση κατά τη δεκαετία αυτή παρουσίασε αύξηση της τάξεως 60,2%, ενώ η ποσοστιαία αύξηση των καταστημάτων είναι 18,7% (Πίνακας 7.2.β).

Όσον αφορά την απασχόληση στους επιμέρους κλάδους του δευτερογενή τομέα κατά την δεκαετία 1978 - 1988, στον κλάδο των «Ορυχείων» σημειώθηκε αύξηση κατά 12,6%, η οποία πραγματοποιήθηκε κατά την τελευταία τετραετία, αφού στα έξι πρώτα χρόνια η απασχόληση στον κλάδο αυτό παρουσίασε μείωση. Αντίστοιχες τάσεις ακολούθησε και η εξέλιξη των καταστημάτων στον ίδιο κλάδο.

Ο κλάδος της «Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας» στο σύνολό του αυξήθηκε τόσο από άποψη της απασχόλησης (56,6%), όσο και των καταστημάτων (8,4%). Σε ορισμένους όμως επιμέρους υποκλάδους της «Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας», όπως βλέπουμε και στον πίνακα 7.2.β, οι μεταβολές που παρατηρήθηκαν κατά τη δεκαετία 1978 - 1988 είναι αρνητικές. Τέτοιο παράδειγμα αποτελούν οι «Υφαντικές Βιομηχανίες», οι «Βιομηχανίες Δέρματος», καθώς και ο κλάδος των «Κατασκευών Τελικών Προϊόντων από Μέταλλο».

Τέλος, ο κλάδος του «Ηλεκτρισμού - Φωταερίου - Ύδρευσης» σημείωσε σημαντική αύξηση κατά την ίδια δεκαετία τόσο στην απασχόληση, όσο και στα καταστήματα (359,5% και 1240% αντίστοιχα).

7.3. Διάρθρωση Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας κατά μέγεθος καταστήματος

Ο κλάδος της «Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας» στο Νομό Δράμας αποτελείται στη συντριπτική του πλειοψηφία από μονάδες μέχρι 5 ατόμων. Συγκεκριμένα, κατά το έτος 1988, 1069 καταστήματα του κλάδου «Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας», δηλαδή το 85,2% του κλάδου, αποτελείται από μονάδες μέχρι 5 ατόμων και απασχολεί το 20,8% των εργαζόμενων του κλάδου, δηλαδή 1801 άτομα. Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι οι κλάδοι των «Βιομηχανιών Δέρματος» και των «Κατασκευών ηλεκτρικών Μηχανημάτων & Συσκευών», αποτελούνται αποκλειστικά από μονάδες μέχρι 5 ατόμων. (Πίνακες 7.3.α και 7.3.β).

Ακολουθούν, με πολύ μικρότερα ποσοστά συμμετοχής, οι μονάδες που απασχολούν από 5 έως 10 άτομα (7,3%), οι μονάδες 10 έως 20 ατόμων (3,1%) και αυτές με μέση απασχόληση από 20 έως 50 άτομα (1,8%). Τέλος, υπάρχουν στο Νομό κατά το έτος 1988, 15 μονάδες που απασχολούν από 50 έως 100 άτομα (1,2%) και 17 μονάδες με μέση απασχόληση άνω των 100 ατόμων (1,4%). Οι τελευταίες είναι στην πλειοψηφία τους Βιομηχανίες ειδών Ενδυμάτων - Υποδυμάτων.

Πίνακας 7.3.α: Διάρθρωση Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας στο Ν. Δράμας κατά μέγεθος καταστήματος, 1988

ΚΛΑΔΟΙ	0-5		5-10		10-20		20-50		50-100		100+		ΓΕΝ. ΣΥΝΟΛΟ	
	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α
20	147	316	16	105	9	110	1	20	1	100	1	354	175	1005
21	9	16	2	13	1	11	1	29	0	0	0	0	13	69
22	0	0	0	0	0	0	1	25	0	0	1	104	2	129
23	10	19	0	0	1	15	0	0	0	0	0	0	11	34
24	137	204	19	134	8	94	15	505	11	742	11	2122	201	3801
25	113	189	10	64	8	111	0	0	1	55	1	124	133	543
26	91	164	11	66	6	75	2	42	0	0	0	0	110	347
27	0	0	1	9	0	0	0	0	0	0	1	883	2	892
28	17	37	1	7	0	0	0	0	0	0	0	0	18	44
29	3	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	4
30	15	21	4	26	0	0	0	0	0	0	0	0	19	47
31	3	7	0	0	1	16	0	0	0	0	0	0	4	23
32	0	0	1	6	0	0	0	0	0	0	0	0	1	6
33	44	90	12	74	2	24	1	21	2	128	2	4750	63	812
34	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
35	138	193	1	5	2	25	0	0	0	0	0	0	141	223
36	52	80	5	33	0	0	1	26	0	0	0	0	58	139
37	52	71	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	52	71
38	215	360	7	50	0	0	1	23	0	0	0	0	223	433
39	23	30	1	7	1	15	0	0	0	0	0	0	25	52
ΣΥΝΟΛΟ	1069	1801	91	599	39	496	23	691	15	1025	17	4062	1254	6874

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή καταστημάτων 1988

Πίνακας 7.3.β: Ποσοστιαία (%) διάρθρωση Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας στο Ν. Δράμας κατά μέγεθος καταστήματος, 1988

ΚΛΑΔΟΙ	0-5		5-10		10-20		20-50		50-100		100+		ΓΕΝ. ΣΥΝΟΛΟ	
	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α	Κ	Α
20	84,0	31,4	9,1	10,4	5,1	10,9	0,6	2,0	0,6	10,0	0,6	35,2	100,0	100,0
21	69,2	23,2	15,4	18,8	7,7	15,9	7,7	42,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	50,0	19,4	0,0	0,0	50,0	80,6	100,0	100,0
23	90,9	55,9	0,0	0,0	9,1	44,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
24	68,2	5,4	9,5	3,5	4,0	2,5	7,5	13,3	5,5	19,5	5,5	55,8	100,0	100,0
25	85,0	34,8	7,5	11,8	6,0	20,4	0,0	0,0	0,8	10,1	0,8	22,8	100,0	100,0
26	82,7	47,3	10,0	19,0	5,5	21,6	1,8	12,1	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
27	0,0	0,0	50,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	50,0	99,0	100,0	100,0
28	94,4	84,1	5,6	15,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
29	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
30	78,9	44,7	21,1	55,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
31	75,0	30,4	0,0	0,0	25,0	69,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
32	0,0	0,0	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
33	69,8	11,1	19,0	9,1	3,2	3,0	1,6	2,6	3,2	15,8	3,2	58,5	100,0	100,0
34														
35	97,9	86,5	0,7	2,2	1,4	11,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
36	89,7	57,6	8,6	23,7	0,0	0,0	1,7	18,7	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
37	100,0	100,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
38	96,4	83,1	3,1	11,5	0,0	0,0	0,4	5,3	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
39	92,0	57,7	4,0	13,5	4,0	28,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	100,0
ΣΥΝΟΛΟ	85,2	20,8	7,3	6,9	3,1	5,7	1,8	8,0	1,2	11,8	46,8	46,8	100,0	100,0

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή καταστημάτων 1988

7.4. Ο κλάδος του μαρμάρου

Το πλούσιο υπέδαφος του Νομού Δράμας συμβάλλει ιδιαίτερα στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων που στηρίζουν την οικονομία, και ειδικότερα τα εκτεταμένα μαρμαροφόρα κοιτάσματα και οι άστριοι που δημιουργούν προϋποθέσεις για βιομηχανική ανάπτυξη.

Η εκμετάλλευση του μαρμάρου στην Ελλάδα ξεκινάει ήδη από την αρχαιότητα, ενώ συνδέεται και με ιστορικά γεγονότα, μέσω των μνημείων που έχουν διασωθεί. Ακολουθεί μία μεγάλη χρονική περίοδος κατά την οποία, λόγω έλλειψης ειρήνης στην περιοχή, δεν παρατηρείται δραστηριότητα στον κλάδο, ενώ στα μέσα της δεκαετίας του '50 αρχίζει στην περιοχή η αξιοποίηση του μαρμάρου.

Αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους ορυκτούς πόρους στη χώρα μας, που την τοποθετεί ανάμεσα στις χώρες με τη μεγαλύτερη παραγωγή μαρμάρου στον κόσμο. Συγκεκριμένα, η Ελλάδα είναι η τρίτη χώρα στην παραγωγή, καθώς και στις εξαγωγές μετά την Ιταλία και την Ισπανία (ΓΕΩΤΕΕ, Παράρτημα Ανατολικής Μακεδονίας, 1994).

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών η ευρύτερη περιοχή Δράμας - Καβάλας έχει εξελιχθεί σε ένα πολύ σημαντικό κέντρο παραγωγής μαρμάρου. Το μεγαλύτερο εξορυκτικό κέντρο της Ελλάδας βρίσκεται στους Νομούς Δράμας - Καβάλας και καλύπτει περίπου το 60% της ετήσιας παραγωγής της χώρας. Τα λευκά, καθώς και τα ημίλευκα μάρμαρα που έχουν εντοπιστεί στην περιοχή δημιουργούν ζήτηση, όχι μόνο στην ελληνική αγορά αλλά και στη διεθνή.

Όσον αφορά την απασχόληση στον κλάδο του μαρμάρου, σημείωσε αύξηση κατά το διάστημα των τελευταίων ετών, με αργούς όμως ρυθμούς και σε περιορισμένη κλίμακα. Στο Νομό υπάρχουν 134 επιχειρήσεις του κλάδου και απασχολούν περίπου 1350 εργαζόμενους. Αναλυτικά υπάρχουν 48 λατομεία που απασχολούν 320 άτομα, 56 βιομηχανίες - βιοτεχνίες με 950 άτομα και 30 εμπορικές επιχειρήσεις όπου απασχολούνται 80 άτομα².

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημάνουμε ότι οι επιχειρηματικές μονάδες του κλάδου του μαρμάρου ταξινομούνται και στους τρεις τομείς δραστηριότητας. Τα λατομεία εξόρυξης ανήκουν στον πρωτογενή τομέα, οι βιομηχανίες - βιοτεχνίες του κλάδου εντάσσονται στο δευτερογενή, ενώ οι εμπορικές επιχειρήσεις ανήκουν στον τριτογενή τομέα.

Οι εξαγωγές μαρμάρου του Νομού κατευθύνονται κυρίως προς τη Γερμανία και τις Αραβικές Χώρες, ενώ περιθώρια περαιτέρω προώθησης εξαγωγών παρουσιάζουν σε σημαντικό βαθμό οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία.

7.5. Ο κλάδος του έτοιμου ενδύματος - φασόν

Η ανάπτυξη του έτοιμου ενδύματος - φασόν άρχισε κατά τη δεκαετία του '70 και ιδιαίτερα από το 1976 και μετά, έχοντας ως συγκριτικό πλεονέκτημα την εμπειρία που διέθεταν οι παλινοστούντες Έλληνες από τη Δυτική Γερμανία στον κλάδο αυτό. Συγκεκριμένα, κατά το 1990, ο τομέας του έτοιμου

² Περιοδικό «Επιχειρείν», έκδοση του Επιμελητηρίου Δράμας, 1999.

ενδύματος - φασόν απασχολούσε το 21,75% του ενεργού πληθυσμού του Νομού Δράμας, ενώ 4500 άτομα εργάζονταν σε 80 περίπου βιοτεχνίες του κλάδου.

Σήμερα, λόγω της μεγάλης αύξησης του εργατικού κόστους, παρατηρείται μία συρρίκνωση της βιομηχανικής δραστηριότητας σε ευρωπαϊκή κλίμακα με αποτέλεσμα οι παραγγελίες για τη δημιουργία του φασόν να στραφούν προς αγορές με χαμηλότερο κόστος εργασίας. Το γεγονός αυτό οδήγησε σε μία κρίση του κλάδου, η οποία είχε σαν αποτέλεσμα να κλείσουν πολλές βιοτεχνίες και να χαθούν χιλιάδες θέσεις εργασίας, ενός κλάδου που συνέβαλε σημαντικά στην οικονομική ανάπτυξη του Νομού. Ακόμη, ορισμένες επιχειρήσεις για να επιβιώσουν μετεγκαταστάθηκαν σε βαλκανικές χώρες χαμηλού κόστους εργασίας (κυρίως Βουλγαρία και Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας).

7.6. Ο κλάδος παραγωγής δασικών προϊόντων

Όπως προαναφέρθηκε, ο Νομός Δράμας διαθέτει τα πλουσιότερα και τα πιο παραγωγικά δάση σε ολόκληρη τη Χώρα μας, τα οποία κατέχουν μία δυναμική θέση στη συνολική παραγωγή. Συγκεκριμένα, παράγουν το 25% της βιομηχανικής ξυλείας (164000 κ.μ.) και το 10% των καυσόξυλων (123000 κ.μ.) της Χώρας.

Εκτός από τη μεγάλη προσφορά στον πρωτογενή τομέα, η πλούσια αυτή παραγωγή δασικών προϊόντων συνέβαλε ώστε να δημιουργηθούν η βιομηχανία ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΧΑΡΤΟΠΟΙΙΑ, καθώς και πολλές βιοτεχνίες μεταποίησης και επεξεργασίας ξύλου, οι οποίες προσέφεραν επιπλέον 1500 θέσεις εργασίας (Περιφερειακή Διοίκηση Νομού Δράμας, Διεύθυνση Δασών).

7.7. Συμπεράσματα - Προβλήματα

Τα τελευταία χρόνια, ο δευτερογενής τομέας της οικονομίας ακολουθεί μία φθίνουσα πορεία, με αποτέλεσμα να είναι ο πλέον μικρότερος σε μέγεθος, συμμετέχοντας στο συνολικό Ακαθάριστο Προϊόν του Νομού με ποσοστό 22%.

Οι δραστηριότητες του τομέα βασίζονται σε σημαντικό βαθμό στους φυσικούς πόρους του Νομού, όπως είναι ο ορυκτός πλούτος και τα δάση, οι οποίοι δημιουργούν προϋποθέσεις για βιομηχανική ανάπτυξη.

Ο Νομός Δράμας έχει λίγες μεγάλες βιομηχανίες, όπως αυτή της βιομηχανίας χάρτου, και πολλές μικρές. Οι κυριότεροι κλάδοι οι οποίοι στηρίζουν σήμερα τον τομέα της μεταποίησης στο Νομό είναι το έτοιμο ένδυμα, το μάρμαρο και το ξύλο. Ωστόσο, ο τομέας χαρακτηρίζεται από οξυμένα προβλήματα ανεργίας και υποαπασχόλησης, αν λάβουμε μάλιστα υπόψη ότι πάνω από το μισό του συνόλου των ανέργων κατά το διάστημα 1993 - 1994 προέρχεται από τον κλάδο της Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας. Η αποβιομηχάνιση, την οποία υπέστη ο Νομός Δράμας, αφορά κυρίως τον κλάδο του έτοιμου ενδύματος.

Βασικό ανασταλτικό παράγοντα, ο οποίος επηρέασε την ανάπτυξη του δευτερογενή τομέα, αποτελεί η γεωγραφική θέση του Νομού, μακριά από τους

μεγάλους συγκοινωνιακούς άξονες. Έτσι, ο Νομός δεν μπόρεσε να προσελκύσει παρά μόνο ελάχιστους νέους επενδυτές, εκτός Νομού, σε σχέση με άλλους Νομούς που παρείχαν τα ίδια κίνητρα.

Έτσι, ένας ακόμη ανασταλτικός παράγοντας για την προσέλκυση επενδύσεων στο Νομό είναι η έλλειψη αυξημένων κινήτρων, και ιδιαίτερα στις προβληματικές περιοχές, όπως είναι το λεκανοπέδιο Κάτω Νευροκοπίου και Παρανεστίου, όπου δεν υπήρξε επενδυτική κίνηση. Το γεγονός αυτό οφείλεται ακόμα στην άμεση γεινίαση του Νομού με περιοχές υψηλότερων επιχειρηματικών κινήτρων στη Θράκη.

Τέλος, η κακή κατάσταση των οδικών δικτύων, όσον αφορά την ευχερέστερη πρόσβαση στις πλουτοπαραγωγικές πηγές, καθώς και η βραδύτητα ολοκλήρωσης των έργων υποδομής στη βιομηχανική περιοχή, συνέβαλαν επίσης αρνητικά στην ανάπτυξη του τομέα της μεταποίησης.

8. Τριτογενής Τομέας

8.1. Γενικά

Από τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας στο Νομό Δράμας, ο τριτογενής τομέας είναι αυτός που κατέχει το μεγαλύτερο ποσοστό στο συνολικό Ακαθάριστο Προϊόν. Συγκεκριμένα, το 1994 συμμετείχε σε αυτό με ποσοστό 40,9%, ακολουθώντας μία σχετικά σταθερή πορεία στο ποσοστό συμμετοχής.

Το Ακαθάριστο Προϊόν του τριτογενή τομέα παρουσιάζει μία γενικότερη ανοδική εξέλιξη, τόσο σε επίπεδο Χώρας και Περιφέρειας, όσο και στο Νομό Δράμας. Οι ρυθμοί εξέλιξης του προϊόντος σε επίπεδο Νομού είναι γρηγορότεροι από τους αντίστοιχους που ακολουθεί η Χώρα, ενώ σε σχέση με την Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης, οι ρυθμοί εξέλιξης του προϊόντος του Νομού είναι χαμηλότεροι.

Από τους κλάδους οι οποίοι αποτελούν τον τριτογενή τομέα, ορισμένοι σημειώνουν υψηλότερους ρυθμούς εξέλιξης στο Ακαθάριστο Προϊόν από άλλους. Οι κλάδοι που ακολουθούν τη θετικότερη εξέλιξη στο προϊόν του Νομού Δράμας είναι των Τραπεζών - Ασφαλειών, της Δημόσιας Διοίκησης - Ασφάλειας, της Υγείας - Εκπαίδευσης και των Διαφόρων Υπηρεσιών.

Η διάρθρωση του Ακαθάριστου Προϊόντος του τριτογενή τομέα στο Νομό Δράμας προσδιορίζεται το έτος 1994 κυρίως από τους κλάδους του Εμπορίου με ποσοστό συμμετοχής 27%, της Δημόσιας διοίκησης - Ασφάλειας με ποσοστό συμμετοχής 17% και της Υγείας - Εκπαίδευσης με ποσοστό συμμετοχής 16%. Ακολουθούν οι κλάδοι των Κατοικιών και των Διαφόρων Υπηρεσιών με ποσοστά συμμετοχής 14% και 12% αντίστοιχα, ενώ με πολύ μικρότερα ποσοστά συμμετέχουν στο προϊόν του τριτογενή τομέα του Νομού οι κλάδοι των Μεταφορών και των Τραπεζών, συγκεκριμένα με ποσοστά 9% και 5% αντίστοιχα (Οδηγός Επενδύσεων Νομού Δράμας, 1997).

Επίσης, σημαντική θέση κατέχει ο τριτογενής τομέας στην απασχόληση του Νομού, έχοντας ακολουθήσει μία έντονη θετική εξέλιξη από το 1981 και

μετά. Συγκεκριμένα, το 1981 εργάζονταν στον τριτογενή τομέα 9672 άτομα, το 1991 οι εργαζόμενοι ανέρχονταν στους 13235 και το 1994 έγιναν 16344, συμμετέχοντας στη συνολική απασχόληση με ποσοστό 46,1%.

Οι βασικοί κλάδοι του τριτογενή τομέα από άποψη απασχόλησης κατά το έτος 1994 δίνονται στον πίνακα 8.1.

Η συνολική απασχόληση του τριτογενή τομέα παρουσίασε κατά τη χρονική περίοδο 1991-1994 αύξηση κατά 23,5%, ενώ από τους επιμέρους βασικούς κλάδους τη μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση σημείωσαν οι κλάδοι των Τραπεζών - Ασφαλειών (65,3%) και των Μεταφορών - Αποθηκεύσεων, Επικοινωνιών (37,5%).

Πίνακας 8.1: Η διάρθρωση της απασχόλησης του τριτογενή τομέα

ΚΛΑΔΟΣ	ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Εμπόριο, Εστιατόρια, Ξενοδοχεία	5900	36,1%
Μεταφορές, Αποθήκευση, Επικοινωνίες	2172	13,3%
Τράπεζες, Ασφάλειες, Μεσίτες	1822	11,1%
Λοιπές Υπηρεσίες	6450	39,5%
Σύνολο	16344	100%

Πηγή: Οδηγός Επενδύσεων Ν. Δράμας, 1997

Όσον αφορά τα καταστήματα του τριτογενή τομέα στο Νομό Δράμας, κατά τη δεκαετία 1978 - 1988 αυτά αυξήθηκαν σημαντικά, με χαμηλότερους όμως ρυθμούς σε σχέση με την Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης, αλλά και με το σύνολο της Χώρας.

Το έτος 1988 υπήρχαν 3299 καταστήματα στο Νομό τα οποία απασχολούσαν 6871 άτομα, ενώ ο μέσος όρος απασχολούμενων ανά κατάστημα ήταν 2,08 άτομα, έναντι 2,65 που ήταν για το σύνολο της Χώρας.

Κατά το ίδιο έτος κυριαρχεί ο κλάδος του Εμπορίου, ο οποίος κατέχει το 85% των συνολικών μονάδων και το 75% των απασχολούμενων του τριτογενή τομέα. Το 96%, τέλος, των καταστημάτων αποτελείται από μονάδες μέχρι 5 ατόμων.

8.2. Εμπόριο - Εστιατόρια - Ξενοδοχεία

Η εξέλιξη του κλάδου «Εμπόριο - Εστιατόρια - Ξενοδοχεία» στο Νομό Δράμας χαρακτηρίζεται κατά τη δεκαετία 1978 - 1988 από αύξηση των καταστημάτων, αλλά και της απασχόλησης σε αυτά. Τις τάσεις αυτές ακολουθεί ο κλάδος και σε επίπεδο Χώρας.

Κατά το 1988 υπάρχουν στο Νομό 2803 καταστήματα του κλάδου, τα οποία απασχολούν 5113 άτομα. Ο μέσος όρος απασχολούμενων ανά κατάστημα είναι 1,8 άτομα, ενώ για το σύνολο της Χώρας κατά το ίδιο έτος είναι 2,2.

Ο κλάδος στο Νομό Δράμας συμμετέχει κατά το 1988 στο συνολικό αριθμό των μονάδων της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης και του συνόλου της Χώρας με ποσοστά 17% και 0,95% αντίστοιχα. Η ποσοστιαία συμμετοχή των απασχολούμενων στα ίδια χωρικά επίπεδα είναι 17% και 0,79% αντίστοιχα.

Το έτος 1988 ο κλάδος αποτελείται σχεδόν αποκλειστικά από μονάδες μέχρι 5 ατόμων, και μόνο το 0,1% του συνόλου των καταστημάτων, αποτελείται από μονάδες που απασχολούν πάνω από 20 άτομα (3 καταστήματα).

Όσον αφορά τους επιμέρους κλάδους του «Εμπορίου - Εστιατορίων - Ξενοδοχείων», κατά το ίδιο έτος, ο υποκλάδος του «Λιανικού Εμπορίου» παρουσιάζει τα μεγαλύτερα ποσοστά όσον αφορά τη συμμετοχή στα καταστήματα αλλά και στην απασχόληση του κλάδου. Τα ποσοστά αυτά είναι 64,5% και 59% αντίστοιχα. Ακολουθεί ο υποκλάδος των «Εστιατορίων - Ξενοδοχείων», με ποσοστό συμμετοχής 28,5% στα καταστήματα και 30,4% στην απασχόληση.

Τέλος, τη θετικότερη εξέλιξη όσον αφορά τα καταστήματα και την απασχόληση κατά τη δεκαετία 1978 - 1988, παρουσίασε ο υποκλάδος του «Χονδρικού Εμπορίου», ενώ ακολουθεί ο υποκλάδος των «Εστιατορίων - Ξενοδοχείων». Ο υποκλάδος του «Λιανικού Εμπορίου» παρουσίασε το διάστημα αυτό μικρότερους ρυθμούς ανάπτυξης.

8.3. Μεταφορές - Αποθηκεύσεις - Επικοινωνίες

Ο κλάδος των «Μεταφορών - Αποθηκεύσεων - Επικοινωνιών» συμμετείχε κατά το 1988 με ποσοστό 1,7% στο σύνολο των καταστημάτων του τριτογενή τομέα, και με 11% στη συνολική απασχόληση.

Όσον αφορά τους επιμέρους υποκλάδους, αυτός των «Μεταφορών» απασχολεί το μεγαλύτερο μέρος των εργαζόμενων του κλάδου (66%), ενώ ακολουθεί ο υποκλάδος των «Επικοινωνιών» (με ποσοστό συμμετοχής 33,7%). Η συμμετοχή του υποκλάδου των «Αποθηκεύσεων» κατά το 1988 είναι ασήμαντη.

8.4. Τουρισμός

Ο Νομός Δράμας διαθέτει φυσικούς πόρους οι οποίοι δημιουργούν προϋποθέσεις για ανάπτυξη του τουρισμού και ιδιαίτερα του χειμερινού τουρισμού και του δασοτουρισμού.

Τα πλούσια δάση του Νομού με τη σπάνια χλωρίδα και πανίδα αποτελούν πόλο έλξης για τους φυσιολάτρες των γύρω περιοχών όλες τις εποχές του χρόνου. Ο μεγάλος αριθμός ιστορικών μνημείων, καθώς και οι βυζαντινές και μεταβυζαντινές εκκλησίες, προσελκύουν επίσης ορισμένο αριθμό επισκεπτών.

Οι κυριότεροι τουριστικοί πόροι του Νομού, οι οποίοι είναι και ως ένα βαθμό αξιοποιημένοι, είναι το χιονοδρομικό κέντρο Φαλακρού, το σπήλαιο του Μασαρά, οι Ιαματικές Πηγές Θερμιών, η πόλη της Δράμας, το Δάσος της Ελατιάς και οι τεχνητές λίμνες που δημιουργήθηκαν στα δύο φράγματα του Νέστου.

Ωστόσο, ο τουρισμός στο Νομό Δράμας είναι αρκετά καθυστερημένος σε σχέση με άλλους Νομούς και η κίνηση περιορισμένη και από συγκεκριμένες ομάδες επισκεπτών.

Για την τουριστική ανάπτυξη του Νομού Δράμας έχουν εγκριθεί ορισμένα απαραίτητα έργα, ενώ άλλα έχουν ενταχθεί σε προγράμματα και αναμένεται να πραγματοποιηθούν. Τα έργα αυτά είναι (Διεύθυνση Σχεδιασμού και Προγραμματισμού Ν. Δράμας):

- Πλήρης αξιοποίηση του χιονοδρομικού κέντρου Φαλακρού (έργο εγκεκριμένο).
- Αξιοποίηση εσωτερικού χώρου Σπηλαιίου Μααρά (έργα εγκεκριμένα με προϋπολογισμό 350 εκ. δρχ.).
- Ιαματικές Πηγές Θερμιών (έργα ενταγμένα στο LEADER II, INTEREG II και Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., προϋπολογισμού 500 εκ. δρχ.).
- Δημιουργία ξενώνων και κατασκηνωτικών κέντρων στους τουριστικούς πόλους του Νομού (έργα ενταγμένα στο LEADER II, ύψους 350 εκ. δρχ.).
- Τουριστική αξιοποίηση Λίμνης Λευκογείων - Κάτω Νευροκοπίου - Παρανεοστίου (έργα ύψους 200 εκ. δρχ., ενταγμένα στο INTEREG II).
- Προώθηση ήπιων μορφών τουρισμού στην ορεινή περιοχή της Περιφέρειας Α.Μ.Θ.

8.4.1. Τουριστική ζήτηση

Η τουριστική ζήτηση η οποία παρουσιάζεται στο Νομό είναι η εξής:

- Κατά τη διάρκεια του χειμώνα, και ιδιαίτερα κατά την περίοδο των Χριστουγέννων, επισκέπτονται ορισμένοι το όρος Φαλακρό για σκι.
- Αρκετοί είναι οι επισκέπτες των ιαματικών πηγών Θερμιών, οι συνθήκες διαμονής τους όμως δεν είναι οι κατάλληλες.
- Το σπήλαιο του Μααρά προσελκύει αξιόλογο αριθμό τουριστών, παρουσιάζει όμως έλλειψη σε βασικές υποδομές.
- Σημαντική κίνηση παρατηρείται επίσης και κατά τη διάρκεια του Φεστιβάλ ταινιών μικρού μήκους της Δράμας. Την εποχή αυτή υπάρχει μεγάλη κίνηση και στα ξενοδοχεία της πόλης.
- Την ορεινή και δασική περιοχή του Νομού επισκέπτονται αρκετοί φυσιολάτρες και οικολόγοι, καθώς επίσης και κυνηγοί. Αντιμετωπίζουν όμως προβλήματα στη διανυκτέρευση, καθώς υπάρχει έλλειψη των κατάλληλων υποδομών.
- Μόνιμους πελάτες των δραμινών ξενοδοχείων αποτελούν ακόμη εμπορικοί και επαγγελματικοί αντιπρόσωποι καθώς και τεχνικοί διαφόρων συνεργείων, οι οποίοι συμμετέχουν στην κατασκευή μεγάλων έργων.
- Τέλος, πρέπει να λάβουμε υπόψιν τους χιλιάδες δραμινοίς μετανάστες, οι οποίοι επισκέπτονται το Νομό κατά την καλοκαιρινή περίοδο.

Οι πίνακες 8.4.1.α έως 8.4.1.η που ακολουθούν μας δίνουν μία εικόνα για την εξέλιξη των αφίξεων καθώς και των διανυκτερεύσεων στα ξενοδοχειακά καταλύματα του Νομού Δράμας την περίοδο 1981 - 1993, σε σχέση με την αντίστοιχη εξέλιξη σε επίπεδο Περιφέρειας και Χώρας.

Πίνακας 8.4.1.α: Αφίξεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα, 1981-1993

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΕΤΟΣ	1981	1990	1993	ΜΕΤΑΒ.(%)	ΜΕΤΑΒ.(%)	ΜΕΤΑΒ.(%)
					1981-1990	1990-1993	1981-1993
Ν.ΔΡΑΜΑΣ	Ημεδαποί	26691	23291	17683	-12.74	-24.08	-33.75
	Αλλοδαποί	1349	2261	1084	67.61	-52.06	-19.64
	Σύνολο	28040	25552	18767	-8.87	-26.55	-33.07
ΠΕΡΙΦ. ΑΜΘ	Ημεδαποί	319415	370650	321657	16.04	-13.22	0.70
	Αλλοδαποί	105053	83727	68065	-20.30	-18.71	-35.21
	Σύνολο	424468	454377	389722	7.05	-14.23	-8.19
ΕΛΛΑΔΑ	Ημεδαποί	4106775	4474099	4682753	8.94	4.66	14.03
	Αλλοδαποί	5594162	6362702	9913267	13.74	55.80	77.21
	Σύνολο	9700937	10836801	14596020	11.71	34.69	50.46

Πηγή: ΕΟΤ

Πίνακας 8.4.1.β: Ν.Δράμας: Ποσοστό αφίξεων σε ξενοδοχειακά καταλύματα επί Περιφέρειας Α.Μ.Θ., 1981-1993

ΕΤΟΣ	1981	1990	1993
Ημεδαποί	8,4%	6,3%	5,5%
Αλλοδαποί	1,3%	2,7%	1,6%
Σύνολο	6,6%	5,6%	4,8%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΟΤ

Πίνακας 8.4.1.γ: Ν.Δράμας: Ποσοστό αφίξεων σε ξενοδοχειακά καταλύματα επί Συνόλου Χώρας, 1981-1993

ΕΤΟΣ	1981	1990	1993
Ημεδαποί	0,6%	0,5%	0,4%
Αλλοδαποί	0,0%	0,0%	0,0%
Σύνολο	0,3%	0,2%	0,1%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΟΤ

Πίνακας 8.4.1.δ: Διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα, 1981-1993

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΕΤΟΣ	1981	1990	1993	ΜΕΤΑΒ.(%)	ΜΕΤΑΒ.(%)	ΜΕΤΑΒ.(%)
					1981-1990	1990-1993	1981-1993
Ν.ΔΡΑΜΑΣ	Ημεδαποί	53008	64364	47388	21,42	-26,37	-10,60
	Αλλοδαποί	3717	9154	3961	146,27	-56,73	6,56
	Σύνολο	56725	73518	51349	29,60	-30,15	-9,48
ΠΕΡΙΦ. ΑΜΘ	Ημεδαποί	737406	849296	863951	15,17	1,73	17,16
	Αλλοδαποί	383670	270863	371821	-29,40	37,27	-3,09
	Σύνολο	1121076	1120159	1235772	-0,08	10,32	10,23
ΕΛΛΑΔΑ	Ημεδαποί	10028500	11424880	12058852	13,92	5,55	20,25
	Αλλοδαποί	28682029	35612137	36474968	24,16	2,42	27,17
	Σύνολο	38710529	47037017	48533820	21,51	3,18	25,38

Πηγή: ΕΟΤ

Πίνακας 8.4.1.ε: Ν.Δράμας: Ποσοστό διανυκτερεύσεων σε ξενοδοχειακά καταλύματα επί Περιφέρειας Α.Μ.Θ., 1981-1993

ΕΤΟΣ	1981	1990	1993
Ημεδαποί	7,2%	7,6%	5,5%
Αλλοδαποί	1,0%	3,4%	1,1%
Σύνολο	5,1%	6,6%	4,2%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΟΤ

Πίνακας 8.4.1.ζ: Ν.Δράμας: Ποσοστό διανυκτερεύσεων σε ξενοδοχειακά καταλύματα επί συνόλου Χώρας, 1981-1993

ΕΤΟΣ	1981	1990	1993
Ημεδαποί	0,5%	0,6%	0,4%
Αλλοδαποί	0,0%	0,0%	0,0%
Σύνολο	0,1%	0,2%	0,1%

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων ΕΟΤ

Πίνακας 8.4.1.η: Πληρότητες ξενοδοχειακών καταλυμάτων, 1981-1993

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΕΤΟΣ	1981	1990	1993
Ν.ΔΡΑΜΑΣ	Ημεδαποί	40,5	38,6	34,2
	Αλλοδαποί	2,8	5,8	2,9
	Σύνολο	43,3	44,4	37,1
ΠΕΡΙΦ. ΑΜΘ	Ημεδαποί	35,9	37,1	41,2
	Αλλοδαποί	9,2	11,0	9,0
	Σύνολο	45,1	48,1	50,2
ΕΛΛΑΔΑ	Ημεδαποί	14,0	16,2	14,4
	Αλλοδαποί	40,0	47,8	43,7
	Σύνολο	53,9	64,0	58,1

Πηγή: ΕΟΤ

Όπως παρατηρούμε στους παραπάνω πίνακες, τόσο η εξέλιξη των αφίξεων σε ξενοδοχειακά καταλύματα στο Νομό Δράμας, όσο και των διανυκτερεύσεων σε αυτά κατά το διάστημα 1981 - 1993, είναι αρνητική.

Όσον αφορά τα ποσοστά αφίξεων και των διανυκτερεύσεων σε ξενοδοχειακά καταλύματα του Νομού Δράμας επί της Περιφέρειας Α.Μ.Θ, κατά την ίδια περίοδο, είναι της τάξεως του 4,8% και 4,2% αντίστοιχα, ενώ σε επίπεδο Χώρας τα ποσοστά είναι αμελητέα (0,1%).

8.4.2. Τουριστική προσφορά

Η τουριστική προσφορά του Νομού Δράμας αποτελείται, εκτός από τους φυσικούς πόρους τους οποίους διαθέτει η περιοχή, από το ξενοδοχειακό δυναμικό του Νομού καθώς και από άλλα τουριστικά καταλύματα, από ένα σημαντικό αριθμό εμπορικών καταστημάτων και καταστημάτων εστίασης και αναψυχής, καθώς και από άλλες μονάδες παροχής υπηρεσιών και εξυπηρέτησης για τους τουριστικούς επισκέπτες.

Τέλος, υπάρχουν οι συμπληρωματικές υποδομές και υπηρεσίες που είναι του Χιονοδρομικού Κέντρου του Φαλακρού, ενώ αυτές των Ιαματικών Πηγών Θερμιών δεν θεωρούνται αναπτυγμένες.

Πίνακας 8.4.2. Ξενοδοχειακό δυναμικό του Νομού Δράμας

ΛΗΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ			
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΔΩΜΑΤΙΑ	ΚΛΙΝΕΣ
B	ΞΕΝΙΑ	48	100
B	ΤΑΣΚΟ	26	50
Γ	ΕΜΠΟΡΙΚΟ	49	87
Γ	ΜΑΡΙΑΝΝΑ	45	85
Γ	ΕΣΠΕΡΙΑ	28	53
ΥΠΟΛΟΙΠΟΣ ΝΟΜΟΣ			
Κ. ΝΕΥΡΟΚΟΠΙ	ΑΚΡΙΤΑΣ	8	16
ΠΑΡΑΝΕΣΤΙ	ΕΝΟΙΚ. ΔΩΜ. (ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ)	10	20
ΔΟΞΑΤΟ	ΠΑΝΣΙΟΝ	10	20
ΣΥΝΟΛΟ	8	224	431

Πηγή: Νομαρχία Δράμας

Ο πίνακας 8.4.2. περιέχει τα ξενοδοχεία που υπάρχουν στην πόλη της Δράμας, αλλά και στον υπόλοιπο Νομό. Τα ξενοδοχεία της πόλης είναι αρκετά και κατάλληλα οργανωμένα ώστε να καλύπτουν τις ανάγκες που δημιουργούνται σε διάφορες περιόδους.

Στον υπόλοιπο Νομό, αντίθετα, τα ξενοδοχειακά καταλύματα δεν επαρκούν, ενώ στην ορεινή περιοχή δεν υπάρχουν δυνατότητες οργανωμένης διανυκτέρευσης.

8.4.3. Το Χιονοδρομικό Κέντρο Φαλακρού

Το Χιονοδρομικό κέντρο Φαλακρού βρίσκεται στο οροπέδιο του Αγίου Πνεύματος, στη θέση Κορυτσοκορυφή, 40 χιλιόμετρα από την πόλη της Δράμας και σε υψόμετρο 1720 μέτρων. Έχει έκταση 3000 στέμματα, ενώ διαθέτει την καλύτερη φυσική πίστα σε επίπεδο Βαλκανίων.

Στο κέντρο υπάρχει καταφύγιο, όπου μπορούν να εξυπηρετηθούν 400 άτομα, καθώς και δωμάτια δυναμικότητας 75 κλινών. Υπάρχει επίσης αίθουσα εστιατορίου - μπαρ.

Το Χιονοδρομικό Κέντρο λειτουργούσε ένα μήνα κατά την διάρκεια των γιορτών (Δεκέμβριο - Ιανουάριο) και μέχρι το τέλος του Μαρτίου κάθε Σαββατοκύριακο, δηλαδή συνολικά περίπου 40 ημέρες το χρόνο. Τελευταία, οι πίστες του Χιονοδρομικού κέντρου λειτουργούν από το τέλος του Φθινοπώρου, μέχρι και το τέλος του Μαΐου.

Στην πίστα του Χιονοδρομικού Κέντρου υπάρχει ένας συρόμενος αναβατήρας, τύπου «πιατάκι», ο οποίος έχει μήκος 1000 μέτρα και υψομετρική διαφορά 280 μέτρα. Ο αναβατήρας μπορεί να εξυπηρετήσει μέχρι 800 άτομα την ώρα, ενώ απασχολούνται σε αυτόν δύο άτομα. Ο χιονοστρωτήρας που διαθέτει το Χιονοδρομικό Κέντρο είναι ισχύος 250 HP σε καλή κατάσταση και με καλή ικανότητα αναρρίχησης.

Οι επισκέπτες του Φαλακρού, οι οποίοι μπορεί να είναι χιονοδρόμοι, συνοδοί είτε απλοί επισκέπτες, μπορεί να φτάσουν και τις 5000 σε ένα

Σαββατοκύριακο, με αποτέλεσμα το καταφύγιο να μην μπορεί να καλύψει τις ανάγκες τους.

8.4.4. Οι Ιαματικές Πηγές Θερμιών

Οι Ιαματικές Πηγές των Θερμιών βρίσκονται περίπου 27 χιλιόμετρα βορειοδυτικά του Δήμου Παρανεστίου, μέσα σε ένα πλούσιο δάσος.

Αρκετά είναι τα άτομα που επισκέπτονται τις θερμές πηγές για λουτροθεραπεία αλλά και για αναψυχή, σε ημέρες αργίας μάλιστα μπορούν να φτάσουν και τους 500. Ωστόσο, τα καταλύματα που υπάρχουν για τη διαμονή των επισκεπτών είναι πολύ πρόχειρα, είναι επίσης άναρχα τοποθετημένα το ένα δίπλα στο άλλο, καταλαμβάνοντας ολόκληρη την πλευρά του βουνού, όπου βρίσκεται το γεωθερμικό πεδίο.

Η περιοχή αυτή παρουσιάζει έλλειψη ακόμη και των βασικών υποδομών όπως είναι η αποχέτευση, ενώ το σύγχρονο κτιριακά υδροθεραπευτήριο το οποίο υπάρχει και δεν έχει λειτουργήσει ποτέ, παραμένει εδώ και χρόνια ανεκμετάλλευτο. Έτσι, καθώς υπάρχει έλλειψη των κατάλληλων υποδομών και ανέσεων, εμποδίζεται στην περιοχή η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού.

8.4.5. Το Σπήλαιο του Μασρά

Το Σπήλαιο του Μασρά βρίσκεται στους νότιους πρόποδες του όρους Φαλακρού, 20 χιλιόμετρα βορειοδυτικά της πόλης της Δράμας, στην περιοχή των Κοκκινογείων. Ανακαλύφθηκε το 1978 από ομάδα Γάλλων και Ελλήνων σπηλαιολόγων.

Πρόκειται για ένα σωληνοειδή αγωγό, ο οποίος συνδέεται άμεσα με τις καταβόθρες του Οχυρού, Κάτω Νευροκοπίου. Από το συνολικό μήκος των 21 χιλιομέτρων είναι προσπελάσιμα σήμερα τα πρώτα 2,7 χιλιόμετρα, ενώ έχει ολοκληρωθεί η πληρη διαμόρφωση των πρώτων 480 μέτρων με υπερυψωμένο διάδρομο προσπέλασης πάνω από το νερό. Η διαδρομή, επίσης, είναι φωταγωγημένη.

Στο εσωτερικό του σπηλαίου υπάρχουν τα υπόγεια νερά και οι λίμνες του ποταμού Αγγίτη που το καθιστούν το μοναδικό ποτάμιο σπήλαιο στην Ελλάδα, καθώς και οι πολύχρωμοι σταλακτίτες και σταλαγμίτες, από τους οποίους ορισμένοι έχουν διάμετρο 2 μέτρων.

Ελκυστικό για τους επισκέπτες καθιστούν επίσης το τοπίο τα πλατάνια που υπάρχουν, καθώς και τα αρχαιολογικά κατάλοιπα άλλων εποχών. Στις πηγές του Αγγίτη σώζονται ερείπια Βυζαντινής οχύρωσης, στη δεξιά όχθη του ποταμού υπάρχει εκτεταμένος οικισμός αυτοκρατορικών και Βυζαντινών χρόνων. Μεσα στο σπήλαιο βρέθηκαν επίσης λίθινα εργαλεία και πήλινα αγγεία, δείγμα του ότι κατοικήθηκε πριν από χιλιάδες χρόνια, στην μέση παλαιολιθική εποχή (από το 75000 έως το 35000 π.Χ.).

8.4.6. Αγροτουρισμός - Οικοτουρισμός

Ο Νομός Δράμας προσφέρει μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης του τουρισμού στο αγροτικό και το δασικό περιβάλλον. Ο δασικός πλούτος που διαθέτει, όπως είναι το δάσος της Ελατιάς, το δάσος Σημύδας και το δάσος Καστανιάς, είναι κατάλληλος για εκδρομές αναψυχής, καθώς και για ερασιτεχνική ή επιστημονική έρευνα της πανίδας και χλωρίδας.

Υπάρχουν αρκετοί οικισμοί οι οποίοι παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον από άποψη αρχιτεκτονικής, όπως είναι το Παγονέρι, το Περιθώρι, η Καλή Βρύση και άλλοι, αλλά και ιστορικής αξίας.

Τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει να αναπτύσσεται στο Νομό ο τουρισμός με τη μορφή του οικοτουρισμού. Αυτό παρατηρείται ειδικότερα στον αγροτικό χώρο της κάτω Παρανέστιας ζώνης, αλλά και στη δασική περιοχή της Ροδόπης.

Συγκεκριμένα, στα πλαίσια του προγράμματος Leader που διαχειρίζεται η Αναπτυξιακή, ξεκίνησε τον Απρίλιο του 1999 η λειτουργία της πρώτης αγροτουριστικής μονάδας στο Δήμο Παρανεστίου. Η μικρή αγροτουριστική μονάδα διαθέτει δωμάτια πλήρως εξοπλισμένα με θέρμανση, τηλεόραση και τζάκι. Το κόστος της επένδυσης έφτασε τα 80 εκ. δρχ., ενώ αναμένεται να λειτουργήσουν κι άλλες μονάδες, όπως το μικρό ξενοδοχείο στην είσοδο του Νευροκοπίου.

8.5. Συμπεράσματα - Προβλήματα

Ο τριτογενής τομέας είναι ο πρώτος τομέας από άποψη συμμετοχής στο συνολικό Ακαθάριστο Προϊόν του Νομού, αλλά και στην απασχόληση, ακολουθώντας θετική πορεία κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων. Ο βασικότερος κλάδος του τομέα, τόσο στη διαμόρφωση του Προϊόντος, όσο και της απασχόλησης, είναι ο κλάδος του Εμπορίου.

Όσον αφορά τον τουρισμό, στο Νομό εμφανίζεται συνεχής μείωση, με ελάχιστη ως αμελητέα παρουσία του αλλοδαπού στοιχείου. Αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στα γεγονότα της Γιουγκοσλαβίας, τα οποία προκάλεσαν σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στον τουρισμό της ευρύτερης περιοχής.

Η παρουσίαση των χαρακτηριστικών στοιχείων του Νομού αποδεικνύει την ύπαρξη των απαραίτητων φυσικών πόρων για την οικονομική του ανάπτυξη. Η μέχρι σήμερα όμως αναπτυξιακή πολιτική αγνόησε πλήρως τον τομέα του τουρισμού, με αποτέλεσμα η τουριστική ανάπτυξη του Νομού Δράμας να υπολείπεται κατά πολύ τόσο της Περιφέρειας Α.Μ.Θ., όσο και του συνολικού τουρισμού της Ελλάδος.

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών έχουν αρχίσει κάποιες προσπάθειες για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Ο τουρισμός σε ολόκληρη την περιοχή έχει πάρει μία σαφή μορφή οικοτουρισμού και με τα χαρακτηριστικά αυτά, αν αξιοποιηθεί, μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην οικονομία της περιοχής, αποτελώντας νέο πρότυπο ανάπτυξης στην ορεινή περιοχή.

9. Κοινωνικές Υποδομές

9.1. Γενικά

Στο πίνακα 9.1. που ακολουθεί παρουσιάζονται ορισμένοι δείκτες κοινωνικών υποδομών για το Νομό Δράμας. Οι δείκτες αυτοί ανάγονται σε ποσοστά επί των αντίστοιχων μέσων όρων της χώρας.

Πίνακας 9.1: Δείκτες κοινωνικών υποδομών Ν. Δράμας

	1981	1991	1994	1995
Δημοτικά σχολεία ανά κάτοικο	110,79	106,91		112,52
Γυμνάσια ανά κάτοικο	123,46	111,67		110,55
Λύκεια ανά κάτοικο	111,70	91,76		99,63
Νοσοκομειακές κλίνες ανά κάτοικο	63,46	48,06	54,48	
Γιατροί ανά κάτοικο	64,01	55,07		58,03

Πηγή: ΕΣΥΕ

Όσον αφορά την εκπαίδευση παρατηρούμε ότι, τόσο τα δημοτικά σχολεία, όσο και τα γυμνάσια βρίσκονται πάνω από το μέσο όρο της χώρας, ενώ τα γυμνάσια σημείωσαν μείωση του ποσοστού κατά το διάστημα 1981 - 1995. Τα λύκεια παρουσίασαν κατά τη δεκαετία 1981 - 1991 μείωση ποσοστού κατά 20 μονάδες, ενώ αυξήθηκαν και πάλι στο διάστημα μέχρι το 1995, αγγίζοντας το μέσο όρο της χώρας.

Στον τομέα της υγείας, όπως βλέπουμε στον πίνακα 9.1., ο Νομός παρουσιάζει σημαντική υστέρηση. Τα ποσοστά, τόσο των νοσοκομειακών κλινών, όσο και των γιατρών, βρίσκονται περίπου στα μισά του συνολικού μέσου όρου της χώρας.

9.2. Υγεία

Ο τομέας της περίθαλψης διακρίνεται σε τρία επίπεδα: στην πρωτοβάθμια περίθαλψη, στη δευτεροβάθμια περίθαλψη και στην τριτοβάθμια περίθαλψη.

Όσον αφορά την πρωτοβάθμια περίθαλψη, όπου εντάσσονται τα ιατρεία που εδρεύουν σε χωριά, στο Νομό Δράμας λειτουργούν 20 Περιφερειακά ιατρεία. Στον πίνακα 9.2.α. βλέπουμε πως κατανέμονται τα Περιφερειακά ιατρεία στα πρώην Συμβούλια Περιοχής.

Πίνακας 9.2.α: Κατανομή των Περιφερειακών ιατρείων

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΙΑΤΡΕΙΩΝ
1ης ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ (Έδρα Κ. Νευροκόπι)	6
2ης ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ (Έδρα Προσοτσάνη)	4
3ης ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ (Έδρα Δράμα)	2
4ης ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ (Έδρα Παρανέστι)	4
5ης ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ (Έδρα Αγ. Αθανάσιος)	2
6ης ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ (Έδρα Καλαμπάκι)	2
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ	20

Πηγή: Ν.Α.Δράμας

Παρατηρούμε ότι τα περισσότερα Περιφερειακά ιατρεία είναι συγκεντρωμένα στα πρώην Συμβούλια Περιοχής «Κάτω Νευροκοπίου», «Προσοτσάνης» και «Παρανεστίου». Οι γιατροί οι οποίοι απασχολούνται στο σύνολο των Περιφερειακών ιατρείων ανέρχονται στους 24.

Οι υπηρεσίες των Περιφερειακών ιατρείων του Νομού περιορίζονται στα περιστατικά ρουτίνας, καθώς και στη χορήγηση φαρμάκων άμεσης ανάγκης. Όσον αφορά τα σοβαρότερα περιστατικά, οι ασθενείς μεταφέρονται, ανάλογα με το περιστατικό, είτε στο Νοσοκομείο της Δράμας, ή στα Κέντρα Υγείας. Η έλλειψη της υποδομής σε αυτές τις περιπτώσεις δεν επιτρέπει στους αγροτικούς γιατρούς να προσφέρουν περισσότερα από τις πρώτες ανάγκες.

Στη δευτεροβάθμια περίθαλψη ανήκουν οι Υγειονομικοί Σταθμοί (Κέντρα Υγείας), οι οποίοι έχουν ως έδρα τους κωμοπόλεις ή μεγάλα χωριά.

Τα Κέντρα Υγείας που λειτουργούν στη Δράμα είναι τρία, ενώ κατανέμονται στα Συμβούλια Περιοχής ως εξής:

Πίνακας 9.2.β: Κατανομή των Κέντρων Υγείας

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΕΝΤΡΩΝ ΥΓΕΙΑΣ
1ης ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ (Έδρα Κ. Νευροκόπι)	1
2ης ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ (Έδρα Προσοτσάνη)	1
4ης ΕΔΑΦΙΚΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ (Έδρα Δράμα)	1
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΜΟΥ	3

Πηγή: Ν.Α.Δράμας

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα 9.2.β, μόνο τρία από τα συνολικά Συμβούλια Περιοχής διαθέτουν Κέντρο Υγείας.

Όσον αφορά το επίπεδο τριτοβάθμιας περίθαλψης, το Γενικό Νομαρχιακό Νοσοκομείο Δράμας αποτελεί τον πυρήνα γύρω από τον οποίο παρέχονται σήμερα όλες οι υπηρεσίες υγείας του Νομού.

Το Νοσοκομείο είναι δυναμικότητας 212 κλινών, ενώ απασχολεί 97 γιατρούς (ειδικευμένους και ειδικευόμενους) και 437 άτομα νοσηλευτικό και λοιπό προσωπικό. Στα πλαίσια της αναμόρφωσης της ποιότητας παροχής υγείας, αλλά και της δημιουργίας της απαραίτητης υλικοτεχνικής υποδομής, έχει κατασκευασθεί νέα πτέρυγα Νοσοκομείου, ενώ έχει εκσυγχρονισθεί το παλιό.

Σε επίπεδο τριτοβάθμιας περίθαλψης, τέλος, εκτός από το Νοσοκομείο Δράμας, λειτουργεί ένα Θεραπευτήριο Χρόνιων Παθήσεων, καθώς επίσης και τρεις ιδιωτικές κλινικές, δύο μαιευτικές - γυναικολογικές κλινικές και μία μικτή κλινική.

9.3. Πρόνοια

Όσον αφορά την προστασία της βρεφικής και παιδικής ηλικίας, αυτή παρέχεται στους βρεφονηπιακούς και τους παιδικούς σταθμούς του Νομού αντίστοιχα.

Στο Νομό Δράμας λειτουργούν σήμερα 21 κρατικοί παιδικοί σταθμοί, με δυναμικότητα 1140 παιδιά, στους οποίους απασχολούνται 39 παιδαγωγοί, 19

μαγείρισσες και 18 καθαρίστριες. Οι οργανικές θέσεις εργασίας είναι 128 και αποτελούνται από 45 παιδαγωγούς, 18 διαχειριστές, 22 μαγείρισσες, 42 καθαρίστριες και έναν οδηγό.

Όσον αφορά την κατανομή των κρατικών παιδικών σταθμών ανά Δήμο, οι περισσότεροι είναι συγκεντρωμένοι στους Δήμους «Δράμας» και «Κάτω Νευροκοπίου».

Επίσης, στο Νομό λειτουργούν 6 ιδιωτικοί παιδικοί σταθμοί, δυναμικότητας 225 παιδιών, στους οποίους απασχολούνται συνολικά 23 άτομα. Από αυτούς, οι 5 βρίσκονται στο Δήμο «Δράμας», ενώ ο ένας στην Κοινότητα Αδριανής.

Στο Νομό Δράμας λειτουργεί ακόμη ένας δημόσιος βρεφονηπιακός σταθμός που έχει δυναμικότητα 70 νηπίων, απασχολεί 6 άτομα και βρίσκεται στην πόλη της Δράμας.

Στην πόλη της Δράμας υπάρχει επίσης το Κέντρο Παιδικής Μέριμνας (ορφανοτροφείο), δυναμικότητας 75 παιδιών, όπου εργάζονται 11 άτομα.

Τέλος, στο Νομό υπάρχουν 21 Κέντρα Φροντίδας Οικογένειας, τα οποία ανήκουν στον Εθνικό Οργανισμό Πρόνοιας. Από αυτά λειτουργούν τα 14, όπου εργάζονται συνολικά 55 άτομα. Στα Κέντρα Φροντίδας Οικογενείας εφαρμόζονται προγράμματα κοινωνικής εργασίας σε ομαδικό και ατομικό επίπεδο.

Όσον αφορά την πρόνοια της τρίτης ηλικίας, υπάρχει ένα γηροκομείο στο Νομό (Θεραπευτήριο Χρονίων Παθήσεων), το οποίο βρίσκεται στην πόλη της Δράμας. Το γηροκομείο απασχολεί 63 άτομα ως προσωπικό, ενώ εξυπηρετεί χρονίως πάσχοντες ασθενείς καθώς και υπερήλικες. Επίσης, εξυπηρετεί άτομα με ειδικές ανάγκες, τα οποία όμως απασχολούνται μόνο κατά τη διάρκεια της ημέρας.

Στο Νομό λειτουργούν, τέλος, 6 ΚΑΠΗ, τα οποία βρίσκονται από ένα στους Δήμους Δράμας, Προσοτσάνης, Κάτω Νευροκοπίου, Δοξάτου, Αγ. Αθανασίου και ένα στην Κοινότητα Καλαμπακίου.

9.4. Εκπαίδευση

9.4.1. Πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση του Νομού Δράμας, σύμφωνα με στοιχεία του 1995, απεικονίζεται στον πίνακα 9.4.1.

Όσον αφορά την κατανομή των νηπιαγωγείων του Νομού, το 49,4% του συνόλου βρίσκονται στο Συμβούλιο Περιοχής «Δράμας», το 16,1% στο Συμβούλιο Περιοχής «Προσοτσάνης», ενώ το Συμβούλιο Περιοχής «Παρανεστίου» διαθέτει τα λιγότερα Νηπιαγωγεία από όλα τα Συμβούλια Περιοχής του Νομού (4 νηπιαγωγεία).

Στο Συμβούλιο Περιοχής «Δράμας» βρίσκεται επίσης το μεγαλύτερο ποσοστό των δημοτικών σχολείων (39%), ενώ ακολουθεί το Συμβούλιο Περιοχής «Προσοτσάνης» (20,7%). Το Συμβούλιο Περιοχής «Παρανεστίου» διαθέτει τον μικρότερο αριθμό δημοτικών σχολείων από όλα τα Σ.Π. του Νομού (5).

Πίνακας 9.4.1: Πρωτοβάθμια εκπαίδευση

	Πόλη		Υπόλοιπος Νομός		Σύνολο Νομού	
	Νηπιαγ.	Δημ.Σχολ	Νηπιαγ	Δημ.Σχολ	Νηπιαγ.	Δημ.Σχολ
Σχολεία	29	24	52	58	81	82
Τμήματα	51	180	64	200	115	380
Μαθητές	716	3648	771	3158	1487	6806
Αίθουσες με Ενοίκιο	13	-	4	-	17	-
Αίθουσες Ιδιόκτητες	38	175	27	200	65	375
Αίθουσες Απαιτουμ.	18	-	4	-	22	-
Διδακτικό Προσωπικό	51	211	64	213	115	424

Πηγή: Νομαρχία Δράμας

Οι σχολικές μονάδες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης εξυπηρετούνται διοικητικά από την Διεύθυνση και ένα γραφείο Εκπαίδευσης, ενώ 5 σχολικοί σύμβουλοι εξυπηρετούν τους δασκάλους και τους νηπιαγωγούς σε θέματα μεθοδολογίας και διδασκαλίας.

9.4.2. Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση στο Νομό Δράμας κατά τη σχολική χρονιά 1994 - 1995 έχει ως εξής:

- 20 Γυμνάσια (το ένα μουσικό)
- 7 Γενικά Λύκεια
- 1 Ενιαίο Πολυκλαδικό Λύκειο
- 4 Τεχνικά Επαγγελματικά Λύκεια (Το 1ο ΤΕΛ με τους τομείς ειδικοτήτων Μηχανολόγων - Δομικών, Γεωτεχνικών και Κοινωνικών Υπηρεσιών, το 2ο ΤΕΛ με τους τομείς ειδικοτήτων Ηλεκτρολόγων - Ηλεκτρονικών, Οικονομίας - Διοίκησης και Πληροφορικής, το ΤΕΛ Δοξάτου με τους τομείς ειδικοτήτων Οικονομίας - Διοίκησης και Γεωργοκτηνοτροφικού και το ΤΕΛ Προσοτσάνης με τους τομείς ειδικοτήτων Οικονομίας - Διοίκησης και Γεωργοκτηνοτροφικού.)
- 1 ιδιωτικό ημερήσιο Τεχνικό Επαγγελματικό Λύκειο
- 1 Τεχνική Επαγγελματική Σχολή (για τις ειδικότητες Μηχανολόγων - Ηλεκτρολόγων, Ηλεκτρολόγων Αυτοκινήτων, Ηλεκτρονικών και Εμποροϋπαλλήλων).

Εξετάζοντας τη χωρική κατανομή των σχολικών μονάδων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, διαπιστώνουμε ότι οι περισσότερες βρίσκονται στο Συμβούλιο Περιφέρειας «Δράμας». Συγκεκριμένα, το Σ.Π. «Δράμας» διαθέτει το 35% των Γυμνασίων του Νομού, τα 3 Γενικά Λύκεια, το Ε.Π.Λ., η Τ.Ε.Σ. και τα δύο από τα τέσσερα Τ.Ε.Λ.

Όσον αφορά τα υπόλοιπα Συμβούλια Περιοχής του Νομού, το Σ.Π. «Κάτω Νευροκοπίου» διαθέτει δύο Γυμνάσια (1 στο Δήμο Κ.Νευροκοπίου και 1 στην Κοινότητα Περιθωρίου) και ένα Λύκειο, το Σ.Π. «Παρανεστίου» έχει 2 Γυμνάσια, το Σ.Π. «Προσοτσάνης» έχει 4 Γυμνάσια, 1 Λύκειο και 1 Τ.Ε.Λ., στο Σ.Π. «Αγίου Αθανασίου» υπάρχουν 3 Γυμνάσια, 1 Λύκειο και 1 Τ.Ε.Λ. (στο Δοξάτο) και, τέλος, στο Σ.Π. «Καλαμπακίου» υπάρχουν 2 Γυμνάσια (στις Κοινότητες Καλαμπακίου και Φωτολίβους) και 1 Λύκειο.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειώσουμε ότι στο Σ.Π. «Παρανεστίου» δεν υπάρχουν Λύκεια, λόγω του μικρού αριθμού μαθητών, αλλά λειτουργούν μαζί με τα αντίστοιχα Γυμνάσια λυκειακές τάξεις (Α', Β', Γ').

Κατά τη σχολική χρονιά 1994 - 1995 ο αριθμός των μαθητών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στο Νομό Δράμας ανέρχονταν σε 7544. Ο αντίστοιχος αριθμός των καθηγητών ήταν 630, ενώ των αιθουσών 330.

9.4.3. Τριτοβάθμια εκπαίδευση

Στα πλαίσια της «αποκεντρωμένης εκπαιδευτικής πολιτικής» της Κυβέρνησης η οποία υποστηρίζει ότι πρέπει να υπάρχει «σε κάθε μεγάλο αστικό κέντρο και ένα Ανώτατο ή Ανώτερο Πνευματικό Ίδρυμα», ξεκίνησε από το 1985 η λειτουργία του τμήματος Δασοπονίας στη Δράμα.

Το τμήμα Δασοπονίας λειτουργεί σαν παράρτημα του Τ.Ε.Ι. Καβάλας και φοιτούν σε αυτό περίπου 400 σπουδαστές.

9.5. Κατάρτιση

Σε ότι αφορά την επαγγελματική κατάρτιση, στο Νομό Δράμας λειτουργεί από το 1994 Δημόσιο Ι.Ε.Κ. Το σχολικό έτος 1996 - 1997 στο Ι.Ε.Κ. λειτούργησαν οι ειδικότητες του Ειδικού Φοροτεχνικού Γραφείου, του Ειδικού Μηχανογραφημένου Λογιστηρίου, του Ειδικού Ασφαλιστικών Εργασιών, του Ειδικού Εμπορικών Επιχειρήσεων, του Τεχνικού Ανθοκομίας και του Τεχνικού Διακόσμησης.

9.6. Αθλητισμός

Ο Νομός Δράμας εμφανίζει έντονη αθλητική κίνηση, όπου πολλές ομάδες έχουν διακριθεί σε διάφορα αθλήματα, στις εθνικές κατηγορίες. Επίσης, έχουν σημειωθεί διακρίσεις και σε ατομικό επίπεδο σε εθνικούς, βαλκανικούς και ευρωπαϊκούς αγώνες.

Στο Νομό υπάρχουν 7 Εθνικά Στάδια, ένα γήπεδο του ΓΣ ΔΟΞΑ, ένα Κλειστό Αθλητικό Κέντρο και ένα Εθνικό Κολυμβητήριο. Η υπάρχουσα υποδομή επιτρέπει την εξάσκηση αρκετών αθλημάτων, όπως είναι το ποδόσφαιρο, η καλαθοσφαίριση, το Χαντ-Μπολ, η κολύμβηση, η σκοποβολή, η ενόργανη γυμναστική καθώς επίσης και η χιονοδρομία (στο Χιονοδρομικό Κέντρο Φαλακρού).

Όσον αφορά το σχολικό αθλητισμό, τόσο στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, όσο και στη δευτεροβάθμια, εφαρμόζονται προγράμματα μαζικής άθλησης του

Υπουργείου Παιδείας και της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού, σε συνεργασία με τους δήμους και κοινότητες του Νομού.

Για τη βελτίωση των συνθηκών στον χώρο του αθλητισμού, εκτός από την οικονομική επιχορήγηση των αθλητικών σωματείων, προγραμματίζονται από τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού σε συνεργασία με τη Νομαρχιακή και Τοπική Αυτοδιοίκηση μεγάλα αθλητικά έργα στο Νομό.

9.7. Συμπεράσματα - Προβλήματα

Στον τομέα της υγείας, ο Νομός Δράμας βρίσκεται σε ικανοποιητικά επίπεδα, όσον αφορά την τριτοβάθμια περίθαλψη. Σε πολλές περιοχές του Νομού όμως, οι παρεχόμενες υπηρεσίες δεν επαρκούν, τόσο από άποψη προσωπικού, όσο και υλικοτεχνικής υποδομής, λόγω του ορεινού τους χαρακτήρα, ο οποίος δημιουργεί προβλήματα πρόσβασης. Στους οικισμούς αυτούς το πρόβλημα αντιμετωπίζεται μερικώς με τη λειτουργία των Κέντρων Υγείας.

Ο τομέας της Κοινωνικής Πρόνοιας σημείωσε κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών μία αξιόλογη βελτίωση στο Νομό Δράμας. Πραγματοποιήθηκαν κοινωνικές έρευνες σε συνδυασμό με επί τόπου επισκέψεις, οι οποίες βοήθησαν ώστε να γίνουν υιοθεσίες, εισαγωγές προβληματικών παιδιών σε ψυχολογικά κέντρα, να βοηθηθούν οικονομικά φτωχίες οικογένειες, να δοθεί δωρεάν σίτιση σε άπορους φοιτητές, καθώς και δωρεάν νοσοκομειακή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη σε οικονομικά αδύνατους ανασφάλιστους, να επιδοτηθούν πολλές κατηγορίες ασθενών κ.ά.

Ωστόσο, ο τομέας της Πρόνοιας στο Νομό δεν έχει φτάσει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Υπάρχει ανάγκη θεσμικής αλλαγής στη λειτουργία ορισμένων ιδρυμάτων, η οποία θα στοχεύει στην πιο σωστή εκπλήρωση του κοινωνικού τους προορισμού. Επιπλέον, επιδιώκεται η ίδρυση κι άλλων Παιδικών Σταθμών, τόσο στην πόλη της Δράμας, όσο και στις μεγάλες κοινότητες του Νομού.

Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, οι ανάγκες σε υποδομή αλλά και σε εκπαιδευτικό προσωπικό καλύπτονται σε ικανοποιητικό βαθμό. Σε αρκετούς ορεινούς οικισμούς παρατηρείται το φαινόμενο, ορισμένα σχολεία να μη λειτουργούν, ή άλλα να λειτουργούν, με ελάχιστο αριθμό μαθητών. Αυτό οφείλεται στην αποδυνάμωση των οικισμών και αντιμετωπίζεται με τη συγχώνευση των ατροφικών δημοτικών σχολείων, δημιουργώντας μεγάλες σχολικές μονάδες, οι οποίες να εξυπηρετούν περισσότερους οικισμούς.

Όσον αφορά τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η πόλη της Δράμας αντιμετωπίζει μεγάλο διδακτηριακό πρόβλημα, ενώ στην περιφέρεια το πρόβλημα αυτό έχει εκμηδενισθεί.

Ιδιαίτερη υστέρηση παρουσιάζει ο Νομός Δράμας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η οποία περιορίζεται στο παράρτημα του Τ.Ε.Ι. Δασοπονίας Καβάλας. Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Δράμας διεκδικεί στον τομέα αυτό την αναβάθμιση του παραρτήματος Τ.Ε.Ι., καθώς και τη λειτουργία του σαν αυτόνομο. Επίσης, επιδιώκεται η ίδρυση Πανεπιστημιακών Σχολών, με τμήματα τα οποία έχουν σχέση με τα χαρακτηριστικά του Νομού, όπως τμήμα

Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος, και τμήμα Γεωλογίας και Ορυκτολογίας.

Στον χώρο του αθλητισμού ο Νομός εμφανίζει μεγάλη έλλειψη υποδομής. Στο Δήμο Δράμας, οι υπάρχουσες αθλητικές εγκαταστάσεις καλύπτουν σε μεγάλο βαθμό τις ανάγκες άθλησης, όσον αφορά τους υπόλοιπους ΟΤΑ όμως, οι περισσότεροι δε διαθέτουν τις απαραίτητες υποδομές.

10. Τεχνικές Υποδομές και μεγάλα έργα

10.1. Οδικό δίκτυο

Το οδικό δίκτυο του Νομού Δράμας έχει ακτινωτή διάταξη, στο κέντρο της οποίας βρίσκεται η πόλη της Δράμας. Σύμφωνα με τη «θεωρία των κεντρικών τόπων», η πόλη της Δράμας λειτουργεί σαν «κεντρικός τόπος» για το Νομό, όπου με τις «κεντρικές λειτουργίες» εξυπηρετεί την ενδοχώρα της.

Σύμφωνα με το ΥΠΕΧΩΔΕ και την ΕΣΥΕ το οδικό δίκτυο χωρίζεται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: Α) Εθνικό οδικό δίκτυο και Β) Επαρχιακό οδικό δίκτυο.

10.1.1. Εθνικό οδικό δίκτυο

Το εθνικό οδικό δίκτυο του Νομού Δράμας αποτελείται από τέσσερις οδικούς άξονες:

- Την Εθνική οδό Νο 12 Δράμα - Σέρρες - Θεσσαλονίκη
- Την Εθνική οδό Νο 14 (συνέχεια της προηγούμενης) Δράμα - Παρανέστι - Ξάνθη
- Την Εθνική οδό Νο 12 Δράμα - Καβάλα
- Την Εθνική οδό Νο 57 (συνέχεια της προηγούμενης) Δράμα - Κάτω Νευροκόπι - Εξοχή - Βουλγαρικά Σύνορα.

Οι δύο πρώτοι οδικοί άξονες διασχίζουν το Νομό από δυτικά προς ανατολικά και αποτελούν τον άξονα Σερρών - Δράμας - Παρανεστίου - Ξάνθης.

Οι άλλοι δύο οδικοί άξονες διασχίζουν το Νομό από νότια προς βόρεια και αποτελούν τον άξονα Καβάλας - Δράμας - Κ. Νευροκοπίου - Εξοχής.

Όσον αφορά το συνολικό μήκος των δύο παραπάνω αξόνων για το τμήμα τους εντός των ορίων του Νομού, η Εθνική οδός Σέρρες - Δράμα - Παρανέστι έχει μήκος 62 χιλιόμετρα και η Εθνική οδός Καβάλα - Κ. Νευροκόπι - Εξοχή έχει μήκος 71 χιλιόμετρα.

Ως προς τη βατότητα και το υλικό οδοστρωσίας (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Δράμας, Διεύθυνση Σχεδιασμού & Προγραμματισμού):

Η Εθνική οδός Ν12 και Ν 14 Σέρρες - Δράμα - Παρανέστι θεωρείται ότι για το σύνολο κυκλοφορούμενων τμημάτων της εμφανίζει καλή κατάσταση

οδοστρώματος από εμποτισμένους ασφαλικούς τάπητες και με πλάτος που κυμαίνεται από 6μ - 7,5μ. Επίσης προβλήματα βατότητας δεν εμφανίζονται, με εξαίρεση την περιοχή του Παρανεστίου κατά την περίοδο του χειμώνα.

Η Εθνική οδός Νο 12 και 57 Καβάλα - Δράμα - Κ. Νευροκόπι - Εξοχή εμφανίζει για τα κυκλοφορούμενα τμήματά της των πεδινών περιοχών καλή κατάσταση οδοστρώματος από εμποτισμένους ασφαλικούς τάπητες, με καλή χάραξη, καλή βατότητα και πλάτος που κυμαίνεται από 7μ - 8μ. Η ίδια Εθνική οδός και για τα κυκλοφορούμενα τμήματά της στην περιοχή του Κ. Νευροκοπίου και Εξοχής εμφανίζει προβλήματα κακής χάραξης, μέτριας κατάστασης οδοστρώματος καθώς και βατότητας το χειμώνα.

Ο δρόμος Κ. Νευροκοπίου - Εξοχή είναι ανοιγμένος, έχει συνολικό μήκος 11 χιλ. και είναι ήδη ασφαλτοστρωμένος.

10.1.2. Επαρχιακό οδικό δίκτυο

Το επαρχιακό οδικό δίκτυο του Νομού καλύπτει γεωγραφικά και τις έξι επιμέρους εδαφικές περιφέρειες του Νομού, πραγματοποιώντας την καλύτερη δυνατή οδική σύνδεση των μικρότερων οικισμών μεταξύ τους αλλά και με μεγαλύτερους ΟΤΑ.

Οι κυριότερες οδικές αρτηρίες και άξονες του επαρχιακού δικτύου του Νομού περιγράφονται παρακάτω (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Δράμας, Διεύθυνση Σχεδιασμού & Προγραμματισμού):

Επαρχιακή οδός Δράμα - Κουδούνια - Όρια Νομού

Έχει συνολικό μήκος 15 χιλιόμετρα. Εμφανίζει καλή κατάσταση οδοστρώματος και καλή βατότητα σε όλο το μήκος της.

Επαρχιακή οδός Δράμας - Φτελιάς - Καλαμπάκι - Όρια Νομού προς Νικήσιανη

Έχει συνολικό μήκος 17 χιλ. Εμφανίζει καλή κατάσταση οδοστρώματος από τάπητα και καλή βατότητα σε όλο το μήκος της.

Επαρχιακή οδός Δράμας - Σιδηρονέρου - Βορείων Συνόρων δια νέφους Παπάδων και Σκαλωτής

Είναι από τις μεγαλύτερες του Νομού με συνολικό μήκος 81 χιλ. Τα πρώτα 11 χιλ. από τη Δράμα ως τους Ταξιάρχες βρίσκονται σε καλή κατάσταση, με καλή βατότητα με πλάτος μεγαλύτερο των 6μ και είναι από ασφαλτοτάπητα. Τα επόμενα 49,5 χιλ. (δηλαδή έως 3 χιλ. μετά τη Σκαλωτή) βρίσκονται σε μέτρια κατάσταση, είναι από ασφαλτοτάπητα με πλάτος 5 - 6μ. Τα υπόλοιπα 20,5 χιλ. έχουν πλάτος 5 - 6μ και από αυτά, τα 20 χιλ. είναι από αμμοχαλικόστρωτα και σε κακή κατάσταση, ενώ το 0,5 χιλ. έως τα σύνορα είναι χωρίς οδόστρωμα σε κακή κατάσταση.

Επαρχιακή οδός Προσοτσάνη - Καλλιθέα - Όρια Νομού προς Ν.Ζίχνη Νομού Σερρών

Έχει συνολικό νομοθετημένο μήκος 14 χιλ., από τα οποία τα πρώτα 11 χιλ. είναι διανοιγμένα σε καλή κατάσταση και βατότητα, από ασφαλτοτάπητα και πλάτος 5-6μ. Τα υπόλοιπα 3 χιλ. (από την Καλλιθέα και μετά) είναι ημιδιανοιγμένα.

Επαρχιακή οδός Προσοτσάνη - Μικρόπολη - Κάτω Βροντού

Έχει συνολικό μήκος 28 χιλ. Τα πρώτα 15 χιλ. (έως το Πανόραμα) βρίσκονται σε καλή κατάσταση και βατότητα από ασφαλτοτάπητα και με πλάτος 5 - 6μ, ενώ τα υπόλοιπα 13 χιλ. μετά το Πανόραμα είναι σε κακή κατάσταση χωρίς οδόστρωμα και με πλάτος 5 - 6μ.

Επαρχιακή οδός Κ. Νευροκόπι Κ. Βροντού - Όρια Νομού Σερρών δια Οχυρού από Χ.Θ. 36 υπ' αριθμ. 15 Εθνικής οδού

Έχει συνολικό μήκος 19 χιλ. Ένα τμήμα (όχι συνεχές) με μήκος 7 χιλ. είναι από ασφαλτοτάπητα και παρουσιάζει καλή κατάσταση και βατότητα, με πλάτος 5 - 6μ. Τα υπόλοιπα 12 χιλ. (όχι συνεχές τμήμα) εμφανίζουν περιοδική δυσχέρεια στη βατότητά τους, είναι αμμοχαλικόστρωτα και με πλάτος < 5μ και βρίσκονται σε κακή κατάσταση.

Επαρχιακή οδός Κ. Νευροκόπι - Ποταμοί - Γέφυρα Παπάδων

Έχει συνολικό μήκος 53 χιλ. Μεγάλο συνεχές τμήμα της, μήκους 41 χιλ. είναι από ασφαλτοτάπητα σε καλή κατάσταση και βατότητα και με πλάτος 5 - 6μ. Τα υπόλοιπα χιλιόμετρα εμφανίζουν περιοδική δυσχέρεια στη βατότητά τους και χωρίς οδόστρωμα με πλάτος < 5μ.

Επαρχιακή οδός Κ. Νευροκόπι - Βαθύτοπος - Όρια Νομού προς Σέρρες

Έχει συνολικό νομοθετημένο μήκος 25 χιλ., εκ των οποίων τα 8 δεν είναι διανοιγμένα. Τα πρώτα 17 χιλ. από Νευροκόπι στο Καταφύγιο βρίσκονται σε καλή κατάσταση, είναι από ασφαλτοτάπητα και έχουν καλή βατότητα και πλάτος 5 - 6μ.

Επαρχιακή οδός Κ. Βροντού - Περιθώρι - Κ. Νευροκόπι

Έχει συνολικό μήκος 9 χιλ. Βρίσκεται σε καλή κατάσταση και βατότητα και έχει πλάτος 5 - 6μ.

Τέλος, το δασικό οδικό δίκτυο του Νομού κατανέμεται ως εξής:

• Δασικό συγκρότημα Δυτικού Νέστου	593 χιλ.
• Δασικό συγκρότημα Β.Α. τμήματος Ν. Δράμας	281 χιλ.
• Δάσος Ζαγκραντένιας	80 χιλ.
• Ιαματικές Πηγές Θερμιών	30 χιλ.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειώσουμε ότι το δασικό δίκτυο δεν είναι σε κανένα τμήμα του ασφαλτοστρωμένο, αλλά είναι επιστρωμένο με αμμοχάλικο ή σκύρα ή είναι χωμάτινο.

10.2. Σιδηροδρομικό δίκτυο

Το σιδηροδρομικό δίκτυο στο Νομό Δράμας διέρχεται από την Αγγίστα, το Φωτολίβος, τη Νέα Σεβάστεια, την πόλη της Δράμας, το Νικηφόρο, την Πλατανόβρυση, την Πλατανιά, την Πτελέα, το Παρανέστι και συνεχίζει προς το Νομό Ξάνθης.

Πραγματοποιούνται δύο δρομολόγια καθημερινά με τρένο ποιότητας (INTERCITY) από Θεσσαλονίκη προς Αλεξανδρούπολη και αντίθετα, όπου το τρένο σταθμεύει στο Σ.Σ. Δράμας. Για την ίδια διαδρομή πραγματοποιούνται επίσης άλλα πέντε δρομολόγια, τα οποία σταθμεύουν στο Σ.Σ. Δράμας, ενώ τα τέσσερα από αυτά σταθμεύουν και στο Σ.Σ. Φωτολίβους.

Όσον αφορά τη βελτίωση του σιδηροδρομικού δικτύου του Νομού, έχει τεθεί το ζήτημα της επέκτασής του (πρόταση χωροταξικής οργάνωσης Ν. Δράμας 1984) κατά 5 χιλ. προς την πλευρά της ΒΙ.ΠΕ. Δράμας, που βρίσκεται στην Ε.Ο. Δράμας - Νευροκοπίου, για την εξυπηρέτησή της.

10.3. Η Βιομηχανική Περιοχή Δράμας

Η βιομηχανική περιοχή Δράμας ιδρύθηκε το 1974 και άρχισε να λειτουργεί το 1981. Βρίσκεται στην εθνική οδό Δράμας - Κ. Νευροκοπίου, σε απόσταση 5 χιλιομέτρων από την πόλη της Δράμας, και έχει έκταση 2253 στρέμματα. Αρχικά οριοθετήθηκε σαν Βιομηχανική Ζώνη, ενώ με το Ν.742/77 μετατράπηκε σε Βιομηχανική Περιοχή.

Η Βιομηχανική Περιοχή διαθέτει δίκτυο ύδρευσης, ΔΕΗ, ΟΤΕ και δρόμους, ενώ από το 1986 υπάρχει και βιολογικός καθαρισμός.

Οι περισσότερες από τις βιοτεχνικές και βιομηχανικές μονάδες που είναι εγκατεστημένες στη Βιομηχανική Περιοχή είναι βιοτεχνίες ενδυμάτων - υφασμάτων - φασόν, μονάδες επεξεργασίας μαρμάρου, βιοτεχνίες κατεργασίας ξύλου, επίπλων, κουφωμάτων εκκοκκιστήριο βάμβακος, ενώ υπάρχει και ένα βαφείο - φινιριστήριο.

Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι στη Βιομηχανική Περιοχή Δράμας δεν υπάρχουν βιομηχανικά απόβλητα, εκτός από αυτά του βαφείου - φινιριστηρίου. Τα απόβλητα - λύματα καταλήγουν στο βιολογικό σταθμοαντλιοστάσιο, όπου επιτυγχάνεται μείωση του ρυπαντικού φορτίου κατά 70% - 95% και τελικώς διατίθενται σε ποταμό, 500 περίπου μέτρα μετά το Μυλοπόταμο. Ο βιολογικός καθαρισμός είναι δυναμικότητας 3000κ.μ. αποβλήτων - λυμάτων/24ωρο, ενώ η λειτουργία του σήμερα γίνεται με ποσότητες που φθάνουν 400 - 500κ.μ./24ωρο.

10.4. Τηλεπικοινωνίες

(Πηγές: ΟΤΕ, Νομαρχία Δράμας)

Στο Νομό Δράμας είναι εγκατεστημένα 30 αστικά/υπεραστικά κέντρα και λειτουργούν σε τέσσερις τερματικές περιοχές.

Οι τερματικές περιοχές του ΟΤΕ συμπίπτουν με τέσσερα από τα έξι Συμβούλια Περιοχής του Νομού: Δράμας, Κάτω Νευροκοπίου, Προσοτσάνης και Παρανεοστίου.

Η τερματική περιοχή του Κάτω Νευροκοπίου μαζί με τα κέντρα της καλύπτει την ευρύτερη βορειοδυτική περιοχή του Νομού. Οι τερματικές περιοχές της Δράμας και της Προσοτσάνης καλύπτουν τις κοινότητες και τους οικισμούς της δυτικής πλευράς και πεδιάδας του Νομού. Όσον αφορά την τερματική περιοχή του Παρανεοστίου, η οποία είναι και η περισσότερο υποβαθμισμένη και αναπτυξιακά καθυστερημένη, καλύπτει κυρίως τις ανάγκες του Παρανεοστίου και λιγότερο τις ανάγκες των υπολοίπων οικισμών της βορειοανατολικής πλευράς του Νομού.

Η συνολική εγκαταστημένη χωρητικότητα στο Νομό είναι 42594 ενώ η κατειλημμένη 39642 (ποσοστό κάλυψης 93,07%).

Ο υψηλότερος βαθμός κατάληψης παρουσιάζεται στην πόλη της Δράμας (98,3), ενώ το χαμηλότερο ποσοστό στην περιοχή του Κάτω Νευροκοπίου (71,03). Αν κάνουμε σύγκριση με το μέσο όρο του Νομού (93,69) κοντά σε αυτόν βρίσκονται οι περιοχές της Προσοτσάνης και της Δράμας, ενώ τη μεγαλύτερη απόκλιση έχουν οι περιοχές Κ. Νευροκοπίου και Παρανεοστίου. Οι ίδιες περιοχές έχουν επίσης τις μεγαλύτερες αποκλίσεις σε σχέση με το μέσο όρο του Νομού ως προς τη μέση χωρητικότητα (κατειλημμένη - εγκαταστημένη) ανά αστικό κέντρο.

Υπάρχουν επίσης σημαντικές διαφορές στα διάφορα αστικά κέντρα σε σύγκριση με το μέσο όρο του Νομού, στο ποσοστό κατάληψης της χωρητικότητας. Έτσι, τα μικρότερα ποσοστά στο δείκτη κατειλημμένη/εγκαταστημένη χωρητικότητα παρουσιάζουν τα αστικά κέντρα του Κάτω Νευροκοπίου (61,8%), του Βαθυτόπου (66%), των Λευκογείων (75,33), και του Παρανεοστίου (82%). Αυτό σημαίνει ότι τα συγκεκριμένα αστικά κέντρα μπορούν να εξυπηρετήσουν και να καλύψουν ευκολότερα τις ανάγκες (τη ζήτηση) για νέες παροχές σε σχέση με άλλα κέντρα (π.χ. Κοκκινόγεια), στα οποία ο δείκτης τείνει στο 100%.

Όσον αφορά τις αιτήσεις για νέες παροχές, σύμφωνα με στοιχεία του 1995, οι περισσότερες προέρχονται από την πόλη της Δράμας καθώς και από τις υπόλοιπες πεδινές περιοχές του Νομού. Στις ορεινές περιοχές, αντίθετα, ο αριθμός των αιτήσεων είναι πολύ μικρός (αθροιστικά το 5,61%).

Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι οι αιτήσεις για νέες παροχές που έγιναν κατά το έτος 1995, καλύφθηκαν όλες από τον ΟΤΕ.

10.5. Ύδρευση - Αποχέτευση - Βιολογικοί Καθαρισμοί

Η κατάσταση υδροδότησης στο Νομό Δράμας από ποσοτική άποψη θεωρείται ικανοποιητική, αφού ο Νομός είναι πλούσιος σε υδατικό δυναμικό.

Έτσι, πολλοί οικισμοί χρησιμοποιούν για την υδροδότηση τους πηγές, υδρομαστεύσεις μικρών παροχών καθώς και γεωτρήσεις.

Η ύδρευση σε ολόκληρη την περιοχή του Δήμου Δράμας καλύπτεται από το δίκτυο της Δημοτικής Επιχείρησης Ύδρευσης - Αποχέτευσης Δράμας (ΔΕΥΑΔ), η οποία λειτουργεί ως ανεξάρτητο θεσμικό όργανο από το 1993 και διαχειρίζεται όλα τα σχετικά με την ύδρευση θέματα, την αποχέτευση καθώς και το βιολογικό καθαρισμό. Το νερό αντλείται από τέσσερις εν λειτουργία γεωτρήσεις και συλλέγεται σε τρεις δεξαμενές (ΔΕΥΑΔ).

Οι ΟΤΑ Κάτω Νευροκοπίου, Προσοτσάνης, Παρανεοστίου, Αγίου Αθανασίου και Καλαμπακίου, οι οποίοι αποτελούν έδρες των υπολοίπων Συμβουλίων Περιοχής, υδρεύονται συνήθως από δικές τους γεωτρήσεις ή από γεωτρήσεις των Συνδέσμων Ύδρευσεων στους οποίους ανήκουν.

Όσον αφορά το δίκτυο της αποχέτευσης και του βιολογικού καθαρισμού, η πόλη της Δράμας καλύπτεται πλήρως από δίκτυο αποχέτευσης που είναι παντοροϊκό, ενώ πρόβλημα αποτελεί ο φυσικός αποδέκτης. Τα λύματα του αποχετευτικού δικτύου διοχετεύονται στην τάφρο της Αγίας Βαρβάρας, από εκεί στον ποταμό Αγγίτη και καταλήγουν στον Στρυμωνικό Κόλπο.

Στα πλαίσια του 2ου ΚΠΣ, προγραμματίσθηκε για την αντιμετώπιση του προβλήματος η κατασκευή εγκαταστάσεων βιολογικού καθαρισμού, προϋπολογισμού 1 δις 400 εκ. δρχ. Η θέση των εγκαταστάσεων βρίσκεται στη νότια πλευρά της πόλης, στον Εθνικό άξονα Δράμας - Αμφίπολης - Θεσσαλονίκης, ενώ το έργο βρίσκεται σε φάση ολοκλήρωσης.

Δίκτυα αποχέτευσης διαθέτουν και οι υπόλοιποι ΟΤΑ - έδρες εδαφικών περιφερειών, εκτός του Παρανεοστίου που εξυπηρετείται με βόθρους. Τέλος, εγκαταστάσεις βιολογικών καθαρισμών διαθέτουν το Κ. Νευροκόπι, το Δοξάτο και η Προσοτσάνη, οι οποίοι λειτουργούν 1-2 φορές το μήνα και εξυπηρετούν και γειτονικές κοινότητες.

10.6. Υδροηλεκτρικά έργα ποταμού Νέστου

(Πηγή: ΤΕΕ, Τμήμα Ανατολικής Μακεδονίας)

«Ο τομέας της ενέργειας που ανήκει στις Γενικές Συνθήκες Παραγωγής με την ευρεία τους έννοια, είναι στρατηγικός για τις σύγχρονες οικονομίες, ενώ η ενεργειακή αυτοδυναμία στοιχειοθετεί κατά ένα τρόπο και το βαθμό της ανεξαρτησίας μιας χώρας. Στο βαθμό που όλες οι οικονομικές δραστηριότητες και ιδιαίτερα η βιομηχανία, που είναι σήμερα ο μεγαλύτερος “καταναλωτής” ενέργειας, βασίζονται στη χρήση ενέργειας για τη λειτουργία τους, η σοβαρή ενεργειακή εξάρτηση μιας χώρας οδηγεί σε έμμεση εξάρτηση και των οικονομικών της δραστηριοτήτων, με ευρύτερες συνέπειες για την οικονομία της». (Π.Δ.Σκάγιαννης, 1994)

Στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης δεν είχε γίνει τόσα χρόνια αξιοποίηση του υδατικού δυναμικού, λόγω του ότι δεν διαθέτει αξιόλογα ποτάμια που να πηγάζουν στην Ελλάδα. Οι αυξανόμενες ενεργειακές απαιτήσεις όμως, δημιούργησαν την ανάγκη αξιοποίησης των νερών του ποταμού Νέστου, του οποίου ένα πολύ μεγάλο μέρος της ορεινής κοίτης καθώς και αρκετοί παραπόταμοι βρίσκονται σε ελληνικό έδαφος.

Έτσι, στα πλαίσια της αξιοποίησης των υδάτων του ποταμού Νέστου, προγραμματίστηκε από τη ΔΕΗ, διαμέσου της αρμόδιας Διεύθυνσης Ανάπτυξης Υδροηλεκτρικών Έργων (ΔΑΥΕ), η κατασκευή τριών υδροηλεκτρικών έργων: του Θησαυρού, της Πλατανόβρυσης και του Τεμένους (χάρτες 10.6.α και 10.6.β).

Τα έργα αυτά είναι πολλαπλού σκοπού: για την εξασφάλιση νερού για την άρδευση των πεδιάδων Δράμας, Νέστου, Ξάνθης και Κομοτηνής, για την ύδρευση οικισμών καθώς και την παροχή νερού για βιομηχανική χρήση και για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας.

«Το ΥΗΕ Θησαυρού αποτελεί τον ταμιευτήρα κεφαλής του συγκροτήματος των έργων που εξασφαλίζει υπερετήσια και ετήσια ρύθμιση των απορροών του ποταμού. Το ΥΗΕ Πλατανόβρυσης αποτελεί την κατάντη του ΥΗΕ Θησαυρού βαθμίδα ανάπτυξης του Ποταμού Νέστου. Ο ταμιευτήρας του εξασφαλίζει την δυνατότητα λειτουργίας των μονάδων του ΥΗΕ Θησαυρού, ως αντλητικών αποδίδοντας έτσι ενέργεια αιχμής. Το ΥΗΕ Τεμένους αποτελεί το έργο ημερήσιας αναρίθμησης των απορροών των ανάντη έργων που λειτουργούν ως έργα αιχμής, για την εξυπηρέτηση των αναγκών των αρδεύσεων που απαιτούν συνεχή παροχή 24ώρου ή 18ώρου βάσεως, ακόμη και σε εποχές ξηρασίας.» (Π.Τσικνάκου, Πολιτικός Μηχανικός ΔΕΗ/ΔΑΥΕ).

Η συνολική ισχύς των τριών σταθμών ανέρχεται σε 427 MW και η συνολική ετήσια παραγόμενη ενέργεια (πρωτεύουσα και δευτερεύουσα) σε 741 Gwh. Επίσης θα παράγεται πρόσθετη ενέργεια 615 Gwh με τη λειτουργία των αναστρέψιμων μονάδων του σταθμού Θησαυρού.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι τα έργα αυτά της ΔΕΗ δεν προκαλούν μόλυνση των υδάτων, ούτε κατακλύζουν μεγάλης έκτασης καλλιεργήσιμες εκτάσεις, αν και ο ταμιευτήρας του ΥΗΕ Θησαυρού είναι αρκετά μεγάλος.

Το συνολικό κόστος επένδυσης των έργων, τα οποία χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ), σε σημερινές τιμές ανέρχεται σε 240 δις δρχ. περίπου και αναλύεται ως εξής:

• ΥΗΕ Θησαυρού	158 δις δρχ.
• ΥΗΕ Πλατανόβρυσης	55 δις δρχ.
• ΥΗΕ Τεμένους	23 δις δρχ.

Από τα παραπάνω έργα έχουν ήδη ολοκληρωθεί τα έργα του Θησαυρού και της Πλατανόβρυσης, ενώ το έργο Τεμένους βρίσκεται σε εξέλιξη.

10.6.1. Υδροηλεκτρικό έργο Θησαυρού

Το έργο βρίσκεται βορειοανατολικά της πόλης της Δράμας και σε ευθεία απόσταση 20 χιλιομέτρων από αυτή. Αποτελεί την πρώτη βαθμίδα ανάπτυξης του συγκροτήματος των έργων του ποταμού Νέστου.

Η κατασκευή του έργου άρχισε το 1983 με τη διάνοιξη της σήραγγας εκτροπής και στη συνέχεια με τη δημοπράτηση όλων των υπολοίπων

συμβάσεων του έργου (έργα Πολιτικού Μηχανικού και Ηλεκτρομηχανολογικού εξοπλισμού).

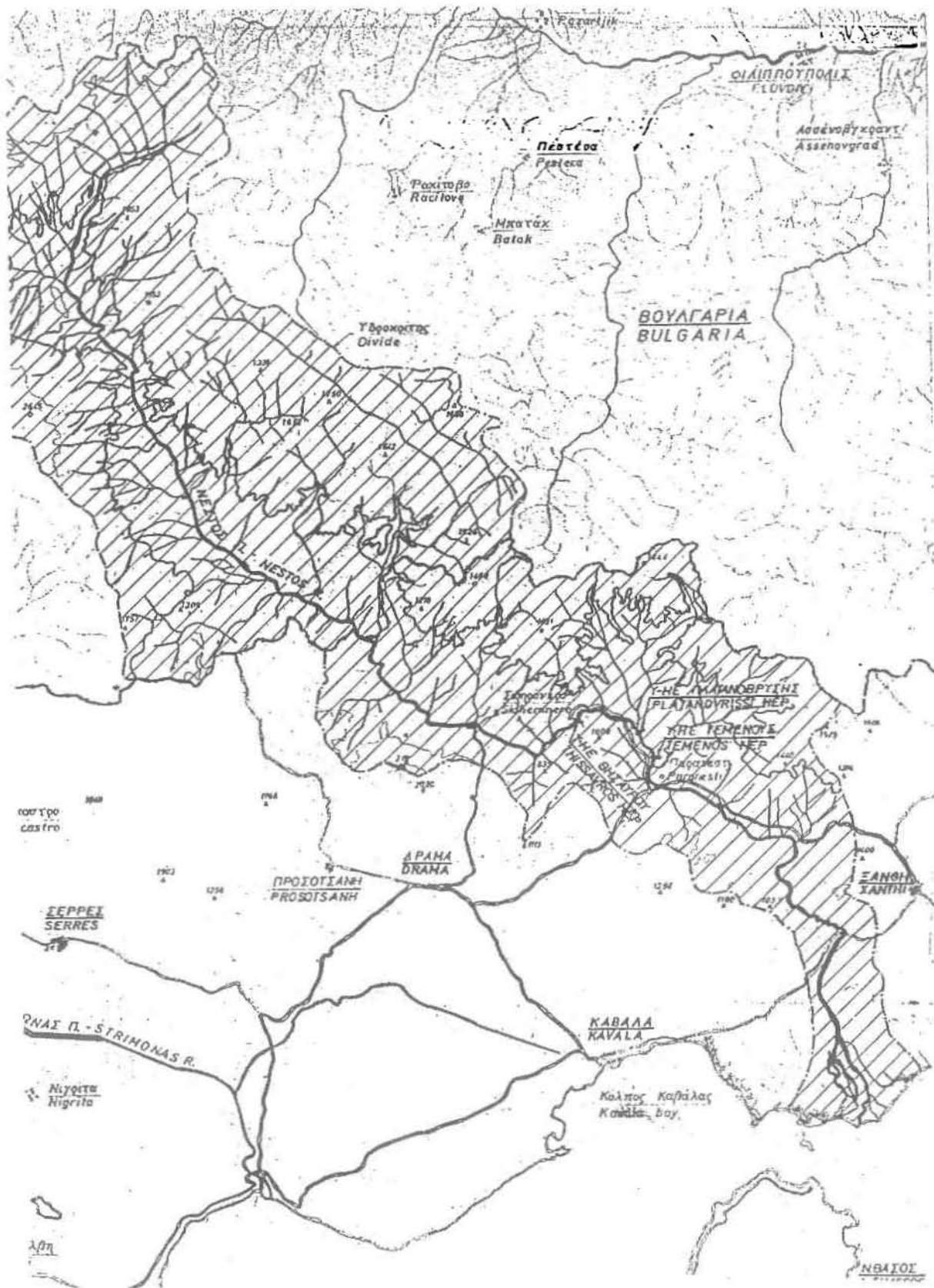
Ο ταμιευτήρας του Θησαυρού στην ανώτατη στάθμη λειτουργίας του έχει επιφάνεια 18 km² και ωφέλιμη χωρητικότητα 565 εκ. km².

Το έργο περιλαμβάνει: Σήραγγα Εκτροπής, λιθόρριπτο φράγμα με εσωτερικό στεγανό πυρήνα ύψους 175 m, μήκους στέψης 480 m, εκχειλιστή πλημμυρών τύπου κεκλιμένης διώρυγας εξοπλισμένο με τρία τοξωτά θυροφράγματα, συγκροτήματα παραγωγής ενέργειας αποτελούμενο από υπόγειο σταθμό παραγωγής στο δεξιό αντέρεισμα του φράγματος, που θα φέρει τρεις αντιστρέψιμες μονάδες τύπου FRANCIS ισχύος 100 MW καθεμιά, σήραγγα προσαγωγής με υδροληψία, σήραγγες φυγής και φρέαρ θυροφραγμάτων, υποσταθμό, εκκενωτή πυθμένα, οδούς προσπελάσεως κλπ.

Το Υδροηλεκτρικό έργο Θησαυρού θα παρέχει 570 εκ. m² νερού το χρόνο για την άρδευση, ενώ η διοχετευόμενη ποσότητα νερού κατά τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο θα αυξηθεί σημαντικά.

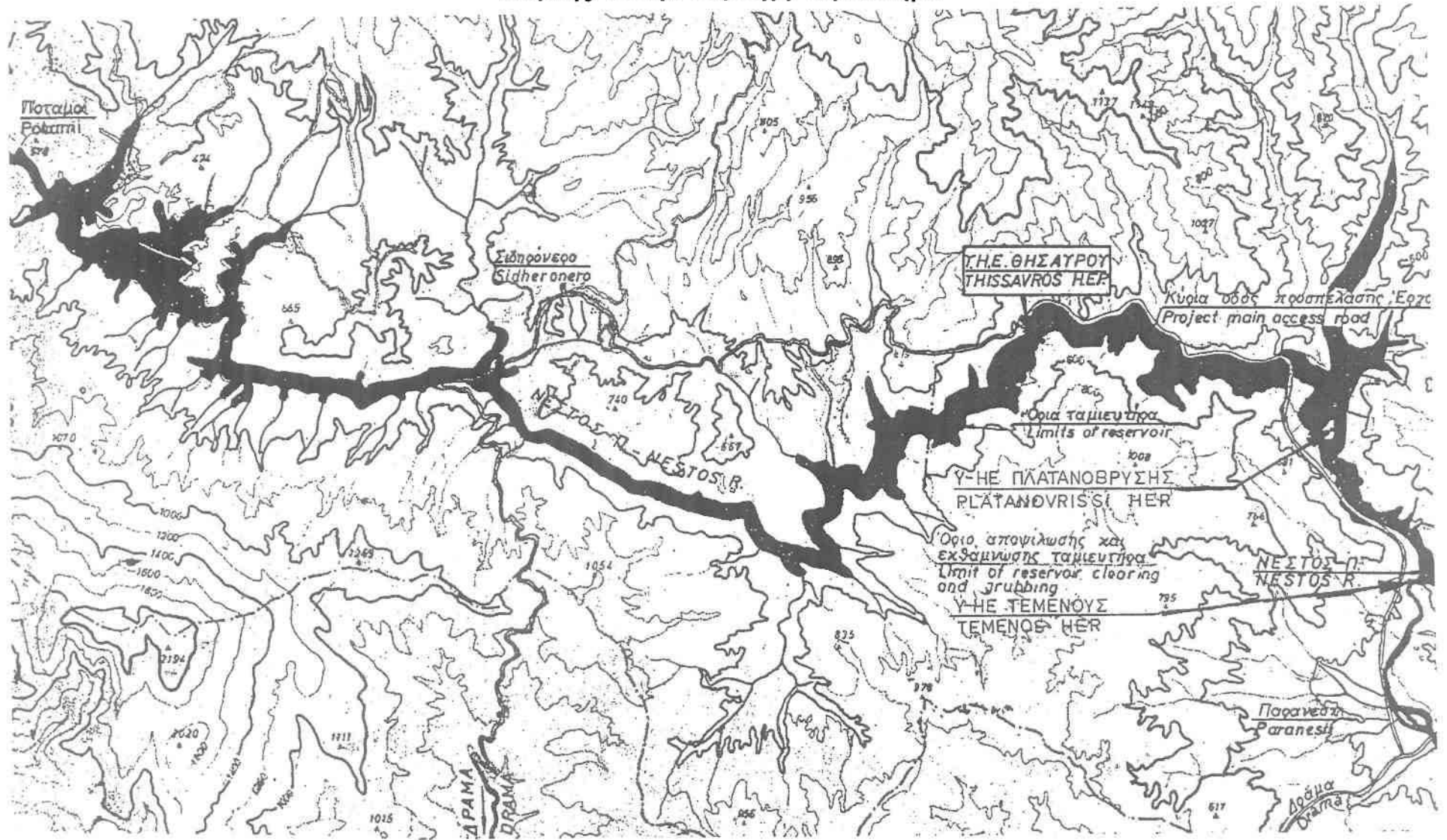

Χάρτης 10.6.α: Υδροηλεκτρικά Έργα ποταμού Νέστου

Πηγή: ΤΕΕ, Τμήμα Ανατολικής Μακεδονίας

Χάρτης 10.6.β: Περιοχή Ταμιευτήρα

Πηγή: ΤΕΕ, Τμήμα Ανατολικής Μακεδονίας

Κλίμακα - Scale: 1:100,000

10.6.2. Υδροηλεκτρικό έργο Πλατανόβρυσης

Το Υδροηλεκτρικό έργο Πλατανόβρυσης βρίσκεται σε απόσταση 12 χιλιομέτρων από το έργο Θησαυρού. Σε αυτήν τη θέση ο ποταμός Νέστος σχηματίζει έναν πεταλοειδή μαϊανδρο και ενώνεται με το Διαβολόρεμα. Στη συνέχεια ρέει νότια μέσα σε ένα στενό φαράγγι, όπου αποτελεί ιδανική θέση για φράγμα.

Η κατασκευή του έργου ξεκίνησε το 1989 με τη δημοπράτηση της Σήραγγας Εκτροπής, ενώ το 1992 δημοπρατήθηκαν όλα τα έργα Πολιτικού Μηχανικού.

Ο ταμιευτήρας είναι επιφάνειας 3 km² περίπου, έχει ωφέλιμη χωρητικότητα 12 εκ. m³ και λειτουργεί σαν χαμηλός ταμιευτήρας του συγκροτήματος παραγωγής ενέργειας του Θησαυρού.

Το έργο περιλαμβάνει: σήραγγα εκτροπής όμοια με αυτή του Θησαυρού στο δεξιό αντέρεισμα του φράγματος, φράγμα βαρύτητας από κυλινδρούμενο σκυρόδεμα ύψους 95 m, με μήκος στέψης 305 m, σταθμό παραγωγής ενέργειας στον κατάντη πόδα του φράγματος, που θα φέρει δύο μονάδες τύπου FRANCIS ισχύος 50 MW καθεμιά, εκχειλιστές, εκκενωτή πυθμένα, δύο υδροληψίες με εσχάρες και θυροφράγματα, υποσταθμό κλπ.

10.6.3. Υδροηλεκτρικό έργο Τεμένους

Το έργο Τεμένους απέχει 18 χιλιόμετρα από το Υδροηλεκτρικό έργο Θησαυρού και 6 χιλιόμετρα από αυτό της Πλατανόβρυσης. Αποτελεί το τελευταίο στη σειρά έργο αξιοποίησης των υδάτων του ποταμού Νέστου ενώ, εκτός από την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, κατά τη διάρκεια της αρδευτικής περιόδου θα χρησιμεύει κυρίως σαν ταμιευτήρας ημερήσιας αναρύθμισης των εκροών του σταθμού Πλατανόβρυσης.

Ο ταμιευτήρας είναι επιφάνειας 1 km² και ωφέλιμης χωρητικότητας 6 εκ. m³. Το έργο περιλαμβάνει ανοικτή διώρυγα εκτροπής, που θα μετατραπεί σε εκχειλιστή ανάγκης, φράγμα βαρύτητας από σκυρόδεμα με ύψος που κυμαίνεται από 35 έως 50 m περίπου, με μήκος στέψης 250 m, σταθμό παραγωγής εξοπλισμένο με τρεις μονάδες ισχύος 9 MW καθεμιά, τρεις υδροληψίες με εσχάρες και θυροφράγματα, εκχειλιστή μετά θυροφραγμάτων, εκκενωτή πυθμένα, υποσταθμό κλπ.

10.7. Αρδευτικά έργα

(Πηγή: Δ/ση Εγγείων Βελτιώσεων Ν. Δράμας, Δ/ση Σχεδιασμού & Προγραμματισμού Ν.Δράμας)

Οι υδατικοί πόροι αποτελούν το πολυτιμότερο φυσικό αγαθό καθώς η ύπαρξή τους δεν είναι απαραίτητη μόνο για τη διατήρηση της ζωής και της οικολογικής ισορροπίας, αλλά και για την ανάπτυξη κάθε είδους ανθρώπινης δραστηριότητας.

Ο Νομός Δράμας θεωρείται γενικά από τους πλούσιους σε υδατικούς πόρους. Η γεωμορφολογική της όμως σύνθεση (πεδιάδα Δράμας - λεκανοπέδιο Κ. Νευροκοπίου), η άνιση κατανομή των βροχοπτώσεων και η

άνιση κατανομή των υδατικών αναγκών, οι οποίες αυξάνονται συνεχώς, αποτελούν παράγοντες οι οποίοι μειώνουν τη διαθέσιμη ποσότητα και δυσκολεύουν την αξιοποίησή τους.

Η συνολική γεωργική έκταση του Ν.Δράμας ανέρχεται σε 570000 στρέμματα, ενώ από τα 115000 στρ. που θεωρούνται αρδευόμενα, αρδεύονται συστηματικά σήμερα τα 75000 στρ.

Με την ολοκλήρωση των μεγάλων αρδευτικών έργων που δημοπρατήθηκαν την περίοδο 1981-1982, καθώς και με την κατασκευή και άλλων μικρότερων αρδευτικών έργων, οι αρδευόμενες εκτάσεις θα ανέλθουν σε 250000 στρ.

Απαραίτητη παρέμβαση θεωρείται επιπλέον η άρδευση της πεδιάδας της Δράμας από τα νερά του Νέστου. Μετά από εξέταση των διαφόρων εναλλακτικών λύσεων, εγκρίθηκε από το Υπουργείο Γεωργίας η λύση της απόληψης νερού από τον ταμιευτήρα της Πλατανόβρυσης και η μεταφορά του με σήραγγα στην πεδιάδα της Δράμας, κοντά στον οικισμό Καλλιφύτου. Η λύση αυτή θεωρήθηκε ως πιο εφικτή, πιο οικονομική και τεχνικά αρτιότερη.

Με την κατασκευή μικρών φραγμάτων επί του ποταμού Νέστου και με την ολοκλήρωση των απαραίτητων αρδευτικών έργων για την προσαγωγή του νερού από τα φράγματα καθώς και των δικτύων άρδευσης, θα αρδευτούν επιπλέον 150000 στρέμματα.

Τα κυριότερα αρδευτικά έργα που κατασκευάζονται σήμερα στο Νομό Δράμας είναι τα εξής:

- Αρδευτικό Δίκτυο Κ.Νευροκοπίου - Λευκονείων
Είναι δίκτυο τεχνητής βροχής και η συνολική αρδευόμενη έκτασή του είναι 60000 στρ. Το έργο είναι προϋπολογισμού 7 δις δρχ.
- Αρδευτικά Δίκτυα Αν. Παρασκευής - Καλαμπακίου
Αποτελεί επέκταση του Αρδευτικού Έργου Βοϊράνης, είναι δίκτυο τεχνητής βροχής και προβλέπεται να αρδεύσει εκτάσεις 12000 στρ. Ο προϋπολογισμός του έργου ανέρχεται σε 2,5 εκ. δρχ.
- Αρδευτικό Δίκτυο Σιταγρών - Μυλοποτάμου
Το έργο είναι παλιό, επιφανειακής άρδευσης και οι συμπληρωματικές εργασίες γίνονται για την βελτίωση των συνθηκών άρδευσης σε έκταση 21500 στρ. Ο προϋπολογισμός του έργου είναι 350 εκ. δρχ.
- Αρδευτικά Δίκτυα Καλλιφύτου
Είναι έργο τεχνητής βροχής για την άρδευση 2000 στρ. και έχει προϋπολογισμό 500 εκ. δρχ.
- Ανόρυξη - Αξιοποίηση Αρδευτικών Γεωτρήσεων και Μελέτη - Κατασκευή αντίστοιχων αρδευτικών δικτύων
Αφορά την κατασκευή μιας σειράς αδρευτικών δικτύων, με τα οποία θα αρδευτούν συνολικά 4000 στρ. και ο προϋπολογισμός του ανέρχεται σε 450 εκ. δρχ.

- Κατασκευή Λιμνοδεξαμενών

Το έργο περιλαμβάνει την κατασκευή 5 Λιμνοδεξαμενών συνολικά και θα εξοικονομηθεί νερό για την άρδευση 4000 στρ. Ο προϋπολογισμός του είναι 500 εκ. δρχ.

- Κατασκευή Μικρών Φοανυάτων

Το έργο περιλαμβάνει την κατασκευή μιας σειράς φραγμάτων, με τα οποία προβλέπεται να εξοικονομηθεί νερό για άρδευση 5000 στρ. και είναι προϋπολογισμού 600 εκ. δρχ.

- Κατασκευή Φράνυατος Καταφύτου

Αφορά ένα χωμάτινο Φράγμα, με το νερό του οποίου θα αρδευτούν περίπου 4000 στρ., προϋπολογισμού 1 δις. δρχ.

Τα κυριότερα αρδευτικά έργα που έχουν κατασκευασθεί μέχρι σήμερα στο Νομό Δράμας είναι:

- Αρδευτικό Δίκτυο Βοϊράνης

Το Αρδευτικό Δίκτυο Βοϊράνης καταλαμβάνει τη νοτιοανατολική ζώνη της πεδιάδας της Δράμας και περιλαμβάνει κυρίως εκτάσεις αγροκτημάτων των Κοινοτήτων Καλαμπακίου, Αγ. Αθανασίου, Καλαμώνα, Αγ. Παρασκευής, Κεφαλαρίου, Κυργίων καθώς και του Δήμου Δοξάτου.

Η συνολική αρδευόμενη έκταση του δικτύου ανέρχεται σε 60000 στρ., ενώ η άρδευση ολόκληρης της έκτασης του δικτύου γίνεται με τεχνητή βροχή.

Το έργο είχε συνολικό κόστος 4,6 δις δρχ.

- Αρδευτικό Δίκτυο Προσοτσάνης - Κοκκινονείων

Το Αρδευτικό Δίκτυο Προσοτσάνης - Κοκκινονείων καταλαμβάνει το βορειοδυτικό τμήμα της πεδιάδας της Δράμας. Η συνολική αρδευόμενη έκταση του δικτύου είναι 21500 στρ. και αποτελείται από εκτάσεις αγροκτημάτων του Δήμου Προσοτσάνης και της Κοινότητας Κοκκινονείων.

Το σύστημα άρδευσης που εφαρμόζεται στο συγκεκριμένο δίκτυο είναι η επιφανειακή άρδευση (Βαρύτητα) σε 15500 στρ. και η τεχνητή βροχή σε 6000 στρ., ενώ το κόστος του έργου ανήλθε σε 2,25 δις δρχ.

- Φράγμα Λευκονείων

Το Φράγμα των Λευκονείων αποτελεί την κύρια πηγή υδροδότησης του Αρδευτικού Δικτύου Κάτω Νευροκοπίου - Λευκονείων, το οποίο ήδη έχει κατασκευασθεί.

10.8. Φυσικό αέριο

Η εισαγωγή του φυσικού αερίου στην Ελλάδα, η οποία δίνει μία νέα διάσταση στον ενεργειακό τομέα της χώρας, αποφασίστηκε από την πολιτεία στα πλαίσια της προσπάθειας εκσυγχρονισμού και βελτίωσης του ενεργειακού ισοζυγίου. Μετά το έργο του εξηλεκτρισμού, το φυσικό αέριο αποτελεί το μεγαλύτερο ενεργειακό έργο για τη χώρα μας. Θα επιφέρει με τη χρήση του πολύ σημαντικά ευνοϊκά αποτελέσματα στα δύο κύρια διαρθρωτικά προβλήματα του ελληνικού συστήματος που είναι η μεγάλη εξάρτηση από το πετρέλαιο και η υψηλή ενεργειακή ένταση.

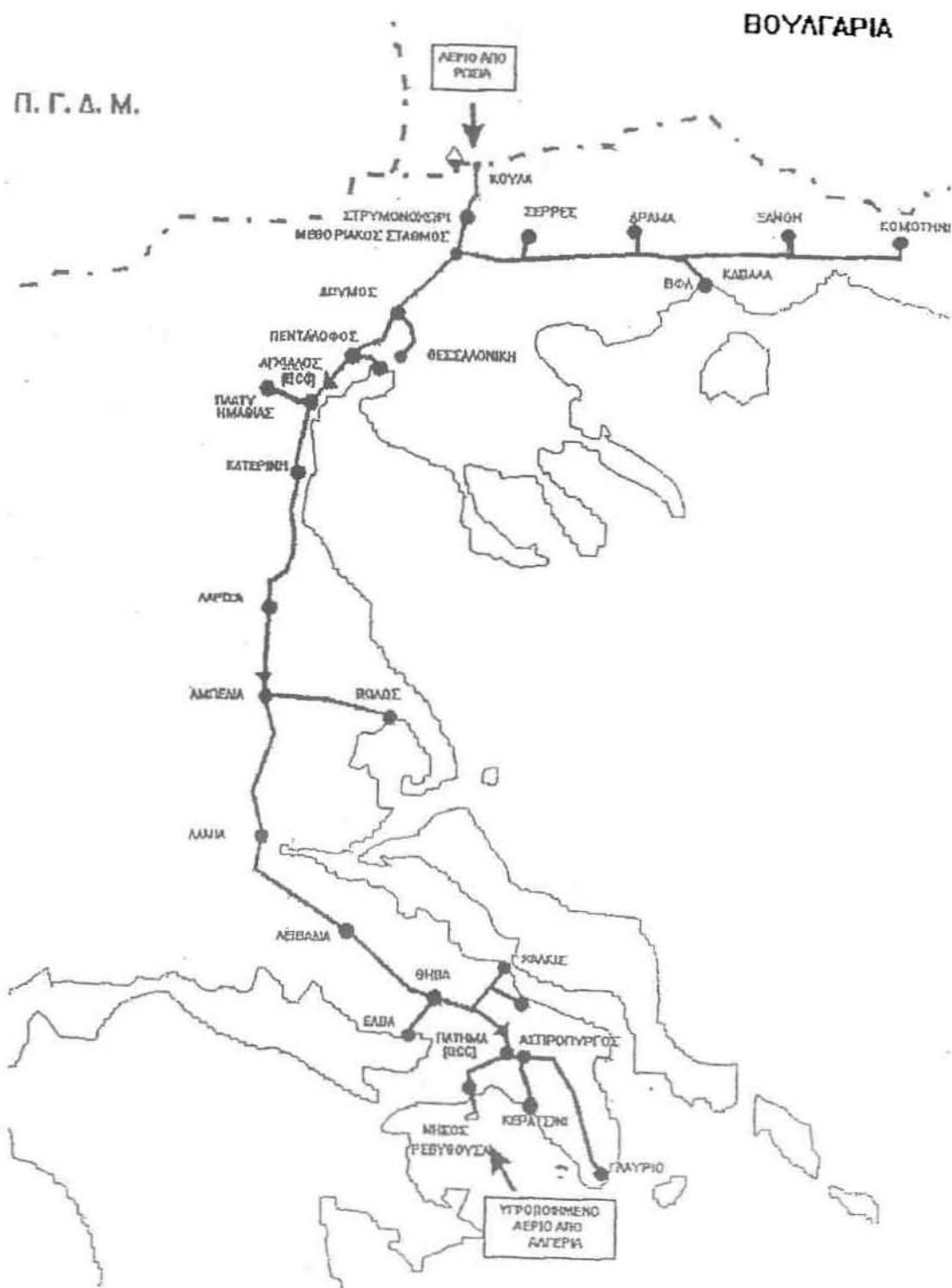
Μετά την είσοδο του φυσικού αερίου από τον Προμαχώνα και την κατασκευή του κύριου αγωγού, ο οποίος εκτείνεται από τα βόρεια σύνορα μέχρι την Αττική, πρόκειται να ξεκινήσουν οι διαδικασίες κατασκευής του δικτύου φυσικού αερίου προς την Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη (2η φάση του συνολικού έργου).

Έτσι, ένας κλάδος του συστήματος μεταφοράς φυσικού αερίου που θα κατασκευασθεί για να τροφοδοτήσει την περιοχή της Καβάλας, και θα επεκταθεί στη συνέχεια μέχρι την Κομοτηνή, θα έχει τη δυνατότητα να τροφοδοτήσει και τις βιομηχανικές περιοχές Δράμας και Σερρών (χάρτης 10.8). Στη συνέχεια, η σύγχρονη αυτή μορφή ενέργειας θα χρησιμοποιηθεί για εμπορική καθώς και για οικιακή χρήση.

Το φυσικό αέριο θεωρείται καθαρό καύσιμο (αφού δεν περιέχει θείο, δεν εκβάλλει αιθάλη, σωματίδια και τέφρα), έχει αποδοτική χρήση (επιτρέπει άμεσες και ακριβείς ρυθμίσεις), είναι οικονομικό, και δεν είναι τοξικό, ενώ είναι ελαφρότερο από τον αέρα, πράγμα που επιτρέπει την εύκολη διαφυγή του (Π.Δ.Σκάγιαννης, 1994). Έτσι, θα προκύψουν με τη χρήση του πολλά πλεονεκτήματα, και ιδιαίτερα στον κλάδο της βιομηχανίας.

Το έργο του φυσικού αερίου, το οποίο βρίσκεται σήμερα στο στάδιο εκτέλεσης, έχει προϋπολογισμό 2,5 δις δολάρια.

Χάρτης 10.8: Εθνικό Σύστημα Μεταφοράς Φυσικού Αερίου

Πηγή: ΤΕΕ, Τμήμα Ανατολικής Μακεδονίας

10.9. Ο κάθετος οδικός άξονας

Μεγάλο βήμα στην ανάπτυξη του Νομού Δράμας αποτελεί η ολοκλήρωση του οδικού άξονα Εξοχής - Δράμας - Καβάλας, ο οποίος συνδέει την Βουλγαρική ενδοχώρα με την Εγνατία και δημιουργεί την απαραίτητη υποδομή για ανάπτυξη διασυνοριακών συνεργασιών της Ανατολικής Μακεδονίας με την κεντρική Βουλγαρία. Επίσης διανοίγονται νέοι δρόμοι για συντομότερη και ταχύτερη πρόσβαση στη Ρουμανία, καθώς και τις Παρευξείνιες Χώρες.

Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η κύρια οικονομική δραστηριότητα στη Βουλγαρία επικεντρώνεται στην περιοχή της Σόφιας που είναι και το Διοικητικό Κέντρο, στην περιοχή της Φιλιππούπολης, κέντρο εύφορης πεδιάδας και στην ακτή του Εύξεινου Πόντου με τουριστικό και ναυτιλιακό ενδιαφέρον.

Ο κάθετος οδικός άξονας Καβάλας - Δράμας - Κ.Νευροκοπίου - Εξοχής - Goce Delcev (Άνω Νευροκόπι), σε πρώτη φάση θα συνδέεται με τον υπάρχοντα δρόμο συνόρων - Σόφιας και σε δεύτερη φάση θα διακλαδίζεται προς το Πλονδίβ (Φιλιππούπολη) (χάρτης 10.9). Έτσι, η διαδρομή από Δράμα προς Φιλιππούπολη μέσω Εξοχής θα είναι συντομότερη κατά 140 χιλιόμετρα, από τη διαδρομή μέσω Προμαχώνα.

Όσον αφορά το έργο στα όρια του Νομού Δράμας, υπάρχει ανάγκη βελτίωσης του άξονα που συνδέει τη Δράμα με την υπό κατασκευή Εγνατία οδό. Ο δρόμος Κ.Νευροκοπίου - Εξοχή δημοπρατήθηκε με προϋπολογισμό 2 δις δρχ. και ξεκίνησε να υλοποιείται από την Κοινοτική Πρωτοβουλία INTERREG II για συνολική παρέμβαση στον υφιστάμενο δρόμο που θα περιλαμβάνει:

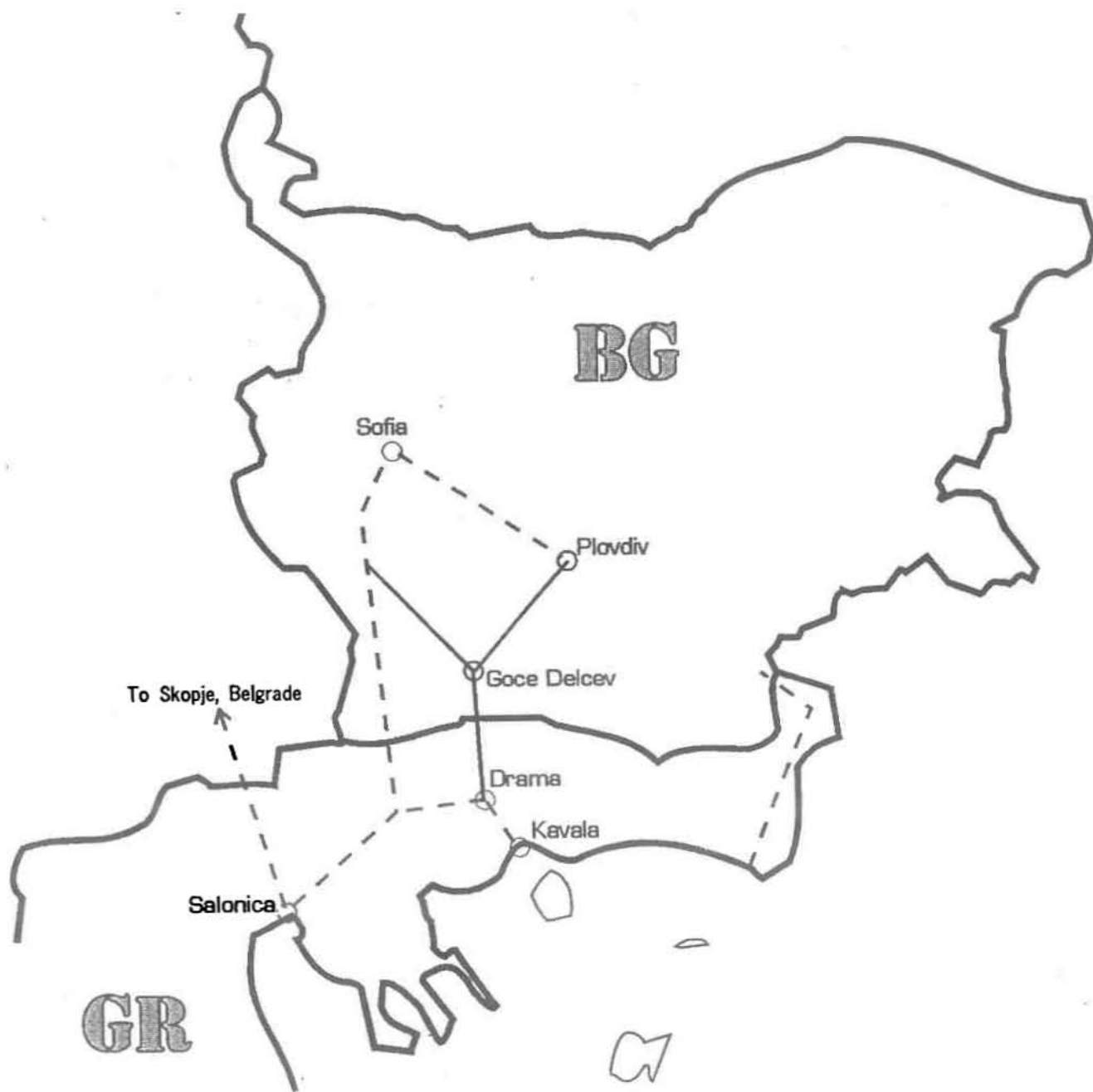
- την παράκαμψη του Κ.Νευροκοπίου σε μήκος 2 χιλ.
- τη διαπλάτυνση και βελτίωση από πλάτος οδού 5,5 - 6μ. σε πλάτος 9 - 11μ., σε μήκος 10 χιλ. από το Κ.Νευροκόπι προς την Εξοχή.

Το έργο βρίσκεται σε άμεση συνάφεια με την πολιτική απόφαση των ΥΠΕΞ Ελλάδας - Βουλγαρίας και την υπογραφή αντίστοιχης συμφωνίας στις 22/12/1995 για το άνοιγμα και τη λειτουργία του Τελωνείου Εξοχής, η οποία περιλαμβάνει επίσης τη σύσταση μεικτών Επιτροπών που θα εξετάσουν τεχνικά και λοιπά χαρακτηριστικά εκατέρωθεν των συνόρων.

Φορέας υλοποίησης του έργου στην Ελληνική πλευρά είναι το ΥΠΕΧΩΔΕ, ενώ στην πλευρά της Βουλγαρίας διερευνάται η κατασκευή οδού από την πόλη Goce Delcev προς τα σύνορα.

Χάρτης 10.9. Ο κάθετος οδικός άξονας

Πηγή: ΤΕΕ, Τμήμα Ανατολικής Μακεδονίας

10.10. Συμπεράσματα - Προβλήματα

Η έλλειψη της υποδομής είναι ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του Νομού Δράμας, που τον καθιστά λιγότερο αναπτυγμένο, σε σχέση με τους υπόλοιπους Νομούς της Ελλάδος.

Τα δίκτυα των μεταφορών αποτελούν ένα σημαντικό τομέα για το Νομό, καθώς η γεωγραφική του θέση τον καθιστά μακριά από τον άξονα ανάπτυξης Βορρά - Νότου, την Εγνατία Οδό.

Επίσης, ο Νομός δεν διαθέτει θάλασσα (λιμάνια), ούτε αεροδρόμιο. Οι θαλάσσιες μετακινήσεις για την εξυπηρέτηση του πρωτογενή τομέα, της μεταποίησης και του εμπορίου του Νομού πραγματοποιούνται κυρίως από το λιμάνι της Καβάλας, που είναι το κοντινότερο, αλλά και από το λιμάνι της Θεσσαλονίκης. Οι αεροπορικές μεταφορές των δραμινών κατοίκων γίνονται από το αεροδρόμιο Χρυσούπολης του Νομού Καβάλας καθώς και από το αεροδρόμιο της Θεσσαλονίκης.

Το οδικό δίκτυο του Νομού είναι αρκετά πυκνό και εξυπηρετεί σε ικανοποιητικό βαθμό τις ανάγκες των κατοίκων, αλλά και των υπηρεσιών.

Ωστόσο, τα περισσότερα από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο Νομός Δράμας, τα οποία αναφέρθηκαν σε προηγούμενα κεφάλαια, βασίζονται στην έλλειψη ή στην κακή κατάσταση του οδικού δικτύου του Νομού. Σε πολλά σημεία του Νομού (κυρίως ορεινά) η κατάσταση των οδών δεν είναι καλή, με αποτέλεσμα να υπάρχει δυσκολία πρόσβασης σε κάποιες περιοχές.

Όσον αφορά το σιδηροδρομικό δίκτυο, δεν εξυπηρετείται αρκετά ο Νομός, και θεωρείται απαραίτητη η επέκτασή του.

Οι επιχειρήσεις του Νομού Δράμας, οι οποίες εγκαθίστανται στη Βιομηχανική Περιοχή, δεν επωφελούνται μόνο από τα αυξημένα επενδυτικά κίνητρα του Ν.2601/98, τα οποία αναφέρθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο, αλλά και από όλα τα πλεονεκτήματα και τις διευκολύνσεις που προσφέρει μία οργανωμένη και διευθετημένη έκταση.

Στο Νομό, εκτός από τη ΒΙ.ΠΕ., υπάρχουν κάποιες εκτάσεις διαθέσιμες για την εγκατάσταση μεταποιητικών μονάδων, οι οποίες διαθέτουν τα απαραίτητα δίκτυα τεχνικής υποδομής. Οι εκτάσεις αυτές βρίσκονται στο Δήμο Προσοτσάνης, στο Δήμο Κ. Νευροκοπίου και στην Κοινότητα Αγίου Αθανασίου.

Η κατάσταση του τηλεπικοινωνιακού δικτύου στο Νομό είναι γενικά καλή, τουλάχιστον όσον αφορά το επίπεδο (ποσοτικό - ποιοτικό) των παρεχόμενων υπηρεσιών. Ένα γενικό πρόβλημα που παρουσιάζεται αφορά τη λειτουργία του δικτύου στις ορεινές περιοχές, κυρίως στο δίκτυο της περιοχής του Παρανεστίου. Η αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος δρομολογείται από τον ΟΤΕ με την εγκατάσταση φερεσύχων και τη λειτουργία του Συνδρομητικού Αγροτικού Ραδιοδικτύου (ΣΑΡΑ) που θα καλύπτει τις περιοχές Νευροκοπίου, Ποταμών, Βώλακα, Σιδηρονέρου, Δράμας και Παρανεστίου. Το ΣΑΡΑ τέθηκε σε λειτουργία το Β' εξάμηνο του 1996.

Όσον αφορά τα δίκτυα ύδρευσης, η κατάσταση είναι ικανοποιητική. Πρόβλημα παρουσιάζουν κατά κάποιο βαθμό τα εσωτερικά δίκτυα ύδρευσης, το οποίο αφορά την παλαιότητά τους και το υλικό κατασκευής των αγωγών

τους. Το πρόβλημα αυτό δύναται να αντιμετωπιστεί με έργα αντικατάστασης τμημάτων του εσωτερικού δικτύου.

Η κατασκευή των υδροηλεκτρικών έργων του ποταμού Νέστου αποτελεί ένα σημαντικό βήμα στην ανάπτυξη τόσο του Νομού, όσο και της Περιφέρειας ΑΜΘ.

Εκτός από την παραγωγή ενέργειας στην πιο καθαρή μορφή, με τα έργα αυτά επιτυγχάνεται επίσης η άρδευση εκατοντάδων χιλιάδων στρεμμάτων καθώς και η ύδρευση, ακόμη και σε περιόδους ξηρασίας.

Τα εγγειοβελτιωτικά έργα, τέλος, τα οποία κατασκευάστηκαν στο Νομό Δράμας καθώς και αυτά που αναμένεται να ολοκληρωθούν θα επιφέρουν πολλαπλές οικονομικές και κοινωνικές ωφέλειες στην περιοχή όπως (Δ/ση Σχεδιασμού & Προγραμματισμού Ν.Δράμας):

- α) ο υπερδιπλασιασμός του γεωργικού εισοδήματος των παραγωγών,
- β) η συμπίεση του κόστους παραγωγής των αγροτικών προϊόντων,
- γ) η εισαγωγή σύγχρονης τεχνολογίας στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις,
- δ) η διευκόλυνση της αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών και
- ε) η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των αγροτών με τη δημιουργία εκείνων των προϋποθέσεων για μια γεωργία ανταγωνιστική μέσα στα πλαίσια της Ενωμένης Ευρώπης.

11. Νεότερες Πρωτοβουλίες και Προγράμματα για την Ανάπτυξη του Νομού Δράμας

11.1. Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER II

11.1.1. Γενικά

Στα πλαίσια της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER II βρίσκεται ήδη σε φάση υλοποίησης το πρόγραμμα έργων και επενδύσεων προϋπολογισμού 1.115.000.000 δρχ., που αφορά την ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη της ορεινής και ημιορεινής περιοχής του Νομού Δράμας.

Τη διαχείριση της υλοποίησης του προγράμματος στην περιοχή παρέμβασης ανέλαβε ως Ομάδα Τοπικής Δράσης η Αναπτυξιακή Εταιρία Δράμας Α.Ε., η οποία συστάθηκε τον Ιανουάριο του 1996 για να διαχειριστεί τη συγκεκριμένη Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER II. Στο μετοχικό κεφάλαιο της Αναπτυξιακής Εταιρίας συμμετέχουν τοπικοί φορείς.

Λόγω των πρώτων θετικών αποτελεσμάτων εφαρμογής του προγράμματος, του ευνοϊκού κλίματος που διαμορφώθηκε στην περιοχή παρέμβασης καθώς και του ενδιαφέροντος που σημείωσαν νέοι επενδυτές για ένταξη στο πρόγραμμα, εγκρίθηκε από το Υπουργείο Γεωργίας το αίτημα της Αναπτυξιακής Δράμας για συμπληρωματική χρηματοδότηση. Η νέα αυτή χρηματοδότηση, η οποία αποτελεί και τη Β' φάση του προγράμματος και της οποίας ο προϋπολογισμός ανέρχεται σε 750.000.000 Δρχ., προορίζεται για την ενίσχυση παραγωγικών επενδύσεων στον αγροτουρισμό, στη βιοτεχνία και στη γεωργία.

Οι δύο φάσεις του προγράμματος αφορούν τους εμπλεκόμενους φορείς του αγροτικού χώρου (Συνεταιρισμούς, ιδιώτες κλπ.), οι οποίοι είναι και οι τελικοί δικαιούχοι (ΑΝΕΔ Α.Ε.).

11.1.2. Γενικοί στόχοι και βασικοί άξονες του προγράμματος LEADER II

Το πρόγραμμα LEADER II, μαζί με Κοινοτικά ή Εθνικά προγράμματα, καθώς και με το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, έρχεται να συμβάλλει σημαντικά στην αναπτυξιακή στρατηγική της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης. Περιέχει ένα καινοτόμο στοιχείο το οποίο αφορά την εφαρμογή μιας νέας τεχνολογίας ή τεχνογνωσίας, την παραγωγή ενός νέου προϊόντος, καθώς και τη διαφορετική μέθοδο παραγωγής ή προσφοράς μιας υπηρεσίας.

Το Εθνικό Πρόγραμμα LEADER II έχει δύο γενικούς στόχους (Αναπτυξιακή Δράμας):

Α. Την αγροτική ανάπτυξη σε τοπική κλίμακα, με την ενεργοποίηση και ενθάρρυνση των φορέων της περιοχής παρέμβασης, στην ανάληψη επενδυτικών πρωτοβουλιών και καινοτόμων ενεργειών σε όλους τους τομείς δραστηριοτήτων του αγροτικού χώρου.

Ο στόχος αυτός του προγράμματος περιλαμβάνει τις εξής επιμέρους επιδιώξεις:

- Την ισόρροπη κατανομή οικονομικών δραστηριοτήτων και ειδικότερα, δημιουργία συνθηκών υπέρβασης της σημερινής οικονομικής δομής των αγροτικών περιοχών του Νομού μας.
- Αναδιάρθρωση του αγροτικού προϊόντος και αύξηση της παραγωγικότητας του αγροτικού τομέα.
- Αξιοποίηση των φυσικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων και των τουριστικών πόρων της περιοχής.
- Ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού.
- Αύξηση και βελτίωση του τουριστικού προϊόντος.
- Αξιοποίηση και ανάδειξη των παραγωγικών δυνατοτήτων των αγροτικών περιοχών του Νομού.
- Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των μικρών επιχειρήσεων.
- Αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού.
- Προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος, διάσωση και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς.

B. Την αξιοποίηση από τους φορείς αγροτικής ανάπτυξης στην Ελλάδα, της τεχνογνωσίας και των εμπειριών άλλων περιοχών, μέσω της ανταλλαγής και διάδοσης πληροφοριών σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Οι επιχορηγήσεις του προγράμματος κυμαίνονται από 45% έως 60%.

Το πρόγραμμα LEADER II βασίζεται σε ένα πλαίσιο παραδοχών στο οποίο πρέπει να εντάσσονται τα επενδυτικά σχέδια που υποβάλλονται, καθώς και οι τρόποι υλοποίησής τους. Οι παραδοχές αυτές αποτελούν τους στρατηγικούς άξονες ανάπτυξης και χωροταξικής διάρθρωσης της περιοχής του προγράμματος και είναι οι εξής:

- Η διατήρηση των κατοίκων της περιοχής, καθώς και η μακροπρόθεσμη αύξησή τους.
- Η προστασία της οικονομικής και κοινωνικής αξίας των φυσικών πόρων που διαθέτει η περιοχή.
- Η διατήρηση των οικισμών της περιοχής παρέμβασης.
- Η διατήρηση και ανάδειξη του ιστορικού πλούτου και των πολιτιστικών στοιχείων της περιοχής.
- Η οικονομική, κοινωνική και λειτουργική συσχέτιση του προγράμματος ανάπτυξης και της χωροταξικής διάρθρωσης με την ευρύτερη περιοχή.
- Το πρόγραμμα πρέπει να βασίζεται στην ενδογενή ανάπτυξη της περιοχής.
- Η ενεργή συμμετοχή των κατοίκων της περιοχής στον προγραμματισμό, στο σχεδιασμό, στη λήψη των αποφάσεων, καθώς και στη χρηματοδότηση και υλοποίηση των έργων και μέτρων.

11.1.3. Η περιοχή παρέμβασης του προγράμματος

Το βόρειο τμήμα του Νομού Δράμας, το οποίο αποτελείται από τις ορεινές εκτάσεις του νομού καθώς και από ένα μέρος των ημιορεινών (μειονεκτικών) εκτάσεων, αποτελεί την περιοχή παρέμβασης (χάρτης 11.1.3).

Η περιοχή αυτή καθορίστηκε κατά την Α' φάση του προγράμματος και περιελάμβανε 2 Δήμους (Κάτω Νευροκοπίου και Παρανεοστίου) και 27 κοινότητες και οικισμούς με έκταση 2460 τετραγωνικά χιλιόμετρα (71%).

Στη φάση του συμπληρωματικού προγράμματος (Β' φάση), και μετά την έναρξη εφαρμογής του σχεδίου «Καποδίστριας» η περιοχή παρέμβασης, η οποία παραμένει η ίδια, περιλαμβάνει το σύνολο των διευρυμένων Κάτω Νευροκοπίου και Παρανεοστίου, μέρος του Δήμου Προσοτσάνης, το δημοτικό διαμέρισμα Λιβαδερού του νέου Δήμου Δράμας και την Κοινότητα Σιδηρονέρου.

Ο πληθυσμός της περιοχής παρέμβασης, ο οποίος από το 1961 και μετά παρουσιάζει συνεχή μείωση (στην πρώτη δεκαετία, 1961-1971, λόγω της εξωτερικής μετανάστευσης, ενώ στη δεύτερη δεκαετία, 1971-1981, λόγω της εσωτερικής μετανάστευσης), ανέρχεται σύμφωνα με την απογραφή του 1991 στους 15167 κατοίκους, οι οποίοι αποτελούν περίπου το 16% του πληθυσμού του Νομού. Από αυτούς το 36% περίπου αποτελείται από τον ενεργό πληθυσμό, ενώ το 64% αποτελείται κυρίως από συνταξιούχους και λιγότερο από ανήλικους. Από το σύνολο του ενεργού πληθυσμού το 80% περίπου απασχολείται στον πρωτογενή τομέα (γεωργία - κτηνοτροφία - δάση), το 12% στο δευτερογενή τομέα (μεταποίηση - οικοδομές) ενώ στον τριτογενή τομέα απασχολείται περίπου το 8% (Αναπτυξιακή Δράμας).

Η περιοχή παρέμβασης χαρακτηρίζεται από μειονεκτικότερες συνθήκες και από χαμηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης σε σχέση με τον υπόλοιπο Νομό, παράλληλα όμως διαθέτει αξιόλογους φυσικούς πόρους.

11.1.4. Η Α' φάση του προγράμματος LEADER II Νομού Δράμας

Η Α' φάση του προγράμματος LEADER II περιλαμβάνει δύο κύριες συνιστώσες: την περιοχή παρέμβασης και τα επενδυτικά σχέδια επιλέξιμων δράσεων που μπορούν να υποβάλλουν οι δικαιούχοι του προγράμματος.

Η Α' φάση βρίσκεται σήμερα σε εξέλιξη στην περιοχή παρέμβασης του Νομού. Ο συνολικός προϋπολογισμός της φάσης αυτής είναι 1.292.000.000 Δρχ., ενώ το μεγαλύτερο μέρος του, δηλαδή 1.115.000.000 Δρχ., αφορά επενδύσεις ιδιωτών και φορέων στα μέτρα 3, 4, 5 και 6 που αναφέρονται αντίστοιχα στον αγροτουρισμό, τις μικρές επιχειρήσεις, τη γεωργία και το περιβάλλον. Η δημόσια δαπάνη για την υλοποίηση αυτών των επενδύσεων είναι ύψους 685.000.000 Δρχ., ενώ η ίδια συμμετοχή των επενδυτών ανέρχεται σε 430.000.000 Δρχ..

Ο πίνακας 11.1.4 περιλαμβάνει τις ενταγμένες επενδύσεις στο πρόγραμμα LEADER II Νομού Δράμας, ενώ στο χάρτη 6 του παραρτήματος απεικονίζονται.

Χάρτης 11.1.3. Περιοχή Παρέμβασης LEADER II Νομού Δράμας

Α/Α	ΔΗΜΟΣ - ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ - ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	Α/Α	ΔΗΜΟΣ - ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ - ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ
1	Αχλαδιά	16	Μικροκλεισούρα
2	Βαθύτοπος	17	Μικρομηλιά
3	Βώλακας	18	Μικρόπολη
4	Γραμμένη	19	Οχυρό
5	Γρανίτης	20	Παγονέρι
6	Δασωτό	21	Πανόραμα
7	Εξοχή	22	Παρανέστι (Δήμος)
8	Κάτω Βροντού	23	Περιθώρι
9	Κάτω Νευροκόπτι (Δήμος)	24	Ποταμοί
10	Καλή Βρύση	25	Πύργοι
11	Καλλιθέα	26	Σιδηρόνερο (Κοινότητα)
12	Κατάφυτο	27	Σκαλωτή
13	Κοκκινόγεια	28	Χαριτωμένη
14	Λευκόγεια	29	Χρυσοκέφαλο
15	Λιβαδερό		

Πηγή: ANED A.E., Επενδυτικός Οδηγός

Πίνακας 11.1.4: Ενταγμένες Επενδύσεις στο πρόγραμμα LEADER II Νομού Δράμας - Α φάση

A/A	ΤΙΤΛΟΣ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ	ΘΕΣΗ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΜΕΤΡΟ 03: ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ			
Δράση 03-01: Δημιουργία, εκσυγχρονισμός, επέκταση αγροτουριστικών καταλυμάτων			
1	Ξενοδοχείο τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων	Σκαλωτή - Κεντρικά (θέση Μπουζάλα)	Ξενοδοχείο 12 διαμερισμάτων, δυναμικότητας 24 κλινών, με ισόγειο χώρο εστίασης
2	Ξενοδοχείο τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων	Γρανίτης	Ξενοδοχείο 9 διαμερισμάτων, δυναμικότητας 19 κλινών, με ισόγειο χώρο πρωινού
3	Ξενοδοχείο τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων	Παρανέστι	Ξενοδοχείο 6 διαμερισμάτων, δυναμικότητας 12 κλινών, με ισόγειο χώρο πρωινού
4	Ενοικιαζόμενα δωμάτια	Κάτω Νευροκόπι	8 ενοικιαζόμενα δωμάτια, δυναμικότητας 18 κλινών, με ισόγειο χώρο πρωινού και εστιατορίου
5	Ενοικιαζόμενα δωμάτια	Σιδηρόνερο	4 ενοικιαζόμενα δωμάτια, δυναμικότητας 8 κλινών
6	Κατασκευή τουριστικών καταλυμάτων	Βύλακας	Ξενοδοχείο 9 διαμερισμάτων, δυναμικότητας 18 κλινών, με ισόγειο χώρο πρωινού
7	Δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων	Μικρομηλιά	4 ενοικιαζόμενα δωμάτια, δυναμικότητας 8 κλινών, με ισόγειο χώρο εστιατορίου - ψησταριάς
Δράση 03-02: Εναλλακτικές μορφές τουρισμού			
1	Αξιοποίηση Ιαματικών Πηγών Θερμιών	Παρανέστι	
Δράση 03-03: Μελέτες, έρευνες, καταγραφές			
1	Προβολή - Ενημέρωση	Νομός Δράμας	
ΜΕΤΡΟ 04: ΜΙΚΡΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ			
Δράση 04-01: Νέες μονάδες οικοτεχνίας, χειροτεχνίας και ειδών λαϊκής τέχνης			
1	Εγκατάσταση μηχανημάτων κεραμικής	Κοκκινόγεια	
2	Δημιουργία βιοτεχνίας ξύλινων μικροεπίπλων	Κοκκινόγεια	
Δράση 04-04: Εκσυγχρονισμός, επέκταση βιοτεχνιών - μικρών επιχειρήσεων			
1	Λειτουργία βιοτεχνικής μονάδας παραδοσιακών λευκών ειδών	Κάτω Νευροκόπι	

A/A	ΤΙΤΛΟΣ ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ	ΘΕΣΗ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΜΕΤΡΟ 05: ΓΕΩΡΓΙΑ			
Δράση 05-01: Δράσεις τύπου Καν. (ΕΟΚ) 866/90			
1	Αφυδάτωση - επεξεργασία - τυποποίηση αφυδατωμένων λαχανικών	Κοκκινόγεια	
2	Προμήθεια εξοπλισμού τυποποίησης γεωμήλων	Κάτω Βροντού	
3	Δημιουργία βιοτεχνίας συντήρησης - τυποποίησης - συσκευασίας πατατας	Κάτω Νευροκόπι	
Λοιπές επενδύσεις τύπου Καν. (ΕΟΚ) 866/90			
1	Εγκατάσταση μηχανημάτων τυποποίησης ξηρών καρπών	Παρανέστι	
Δράση 05-05: Αξιοποίηση δασικής παραγωγής (υλοτόμιση, επεξεργασία ξύλου, πριстіρια, καύσιμη ξυλεία)			
1	Επιτόπια αξιοποίηση δασικών προϊόντων	Σιδηρόνερο - Σύλλη	
ΔΡΑΣΗ 06: ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ			
Δράση 06-01: Αναπλάσεις, αξιοποιήσεις και ανάδειξη τοπίων, περιβάλλοντος και χώρων			
1	Κατασκευή τεχνητής λίμνης με διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου	Κοκκινόγεια	
Δράση 06-014: Πολιτιστικά κέντρα, αίθουσες πολλαπλών χρήσεων, κέντρα διατήρησης πολιτιστικής κληρονομιάς			
1	Εκθεσιακός χώρος - Κέντρο νεότητας	Βώλακας	
Δράση 06-018: Εκθεσιακοί χώροι			
1	Εκθεσιακός χώρος	Μικρόπολη	

Πηγή: ΑΝΕΔ Α.Ε., Επενδυτικός Οδηγός 1999

11.1.5. Η Β' φάση του προγράμματος LEADER II Νομού Δράμας

Η Β' φάση του προγράμματος, η οποία αφορά τη συμπληρωματική χρηματοδότηση, περιλαμβάνει και αυτή τις δύο κύριες συνιστώσες, της περιοχής παρέμβασης και των επενδυτικών σχεδίων επιλέξιμων δράσεων που μπορούν να υποβληθούν από τους δικαιούχους του προγράμματος.

Ο προϋπολογισμός των παραγωγικών επενδύσεων του προγράμματος αυτού, το οποίο σήμερα προκηρύσσεται, ανέρχεται σε 750.000.000 Δρχ. και αποτελείται από τη δημόσια δαπάνη ύψους 450.000.000 Δρχ. και την ίδια συμμετοχή των υποψήφιων επενδυτών ύψους 300.000.000 Δρχ..

Το πρόγραμμα κατανέμεται στα μέτρα 3, 4 και 5 που αφορούν αντίστοιχα τον αγροτουρισμό, τις Μικρές Επιχειρήσεις και τη Γεωργία και τα οποία περιλαμβάνουν επιμέρους δράσεις ή και υποδράσεις (πίνακες 11.1.5.α, 11.1.5.β και 11.1.5.γ).

**Πίνακας 11.1.5.α: Δράσεις και υποδράσεις της Β φάσης
Μέτρο 03: Αγροτουρισμός**

Δράσεις	Κωδικός		Ενδεικτικές Επιλέξιμες
	Υποδράσεις		Δράσεις
03-01			Δημιουργία, εκσυγχρονισμός, επέκταση Αγροτουριστικών καταλυμάτων
03-02			Εναλλακτικές μορφές τουρισμού
		03-02-01	• Τουρισμός για την υγεία και την καλή φυσική κατάσταση
		03-02-02	• Ιπποτουρισμός
		03-02-03	• Ορειβατικός
		03-02-06	• Περιπατητικός - περιηγητικός
		03-02-07	• Φυσιολατρικός - οικολογικός
		03-02-08	• Νέες μορφές τουρισμού
03-04			Κέντρα εστίασης και αναψυχής (παραδοσιακές ταβέρνες, χώροι γευσιγνωσίας, αναψυκτήρια, χώροι αναψυχής)

Πηγή: ANEΔ Α.Ε., Επενδυτικός Οδηγός 1999

**Πίνακας 11.1.5.β: Δράσεις και υποδράσεις της Β φάσης
Μέτρο 04: Μικρές επιχειρήσεις**

Κωδικός Δράσης	Ενδεικτικές Επιλέξιμες Δράσεις
04-01	Νέες μονάδες οικοτεχνίας, χειροτεχνίας και ειδών λαϊκής τέχνης
04-02	Εκσυγχρονισμός - επέκταση μονάδων οικοτεχνίας, χειροτεχνίας και ειδών λαϊκής τέχνης
04-03	Νέες βιοτεχνίες - μικρές επιχειρήσεις
04-04	Εκσυγχρονισμός - επέκταση βιοτεχνιών - μικρών επιχειρήσεων
04-05	Αξιοποίηση τοπικών φυσικών πόρων
04-06	Αξιοποίηση ήπιων μορφών ενέργειας (εκτός γεωργίας)
04-07	Προβολή, προώθηση, εκθέσεις, εκθετήρια, πρατήρια πώλησης, κέντρα και δίκτυα εξυπηρέτησης και στήριξης

Πηγή: ANEΔ Α.Ε., Επενδυτικός Οδηγός 1999

**Πίνακας 11.1.5.γ: Δράσεις και υποδράσεις της Β φάσης
Μέτρο 05: Γεωργία**

ΚΩΔΙΚΟΣ ..		Ενδεικτικές Επιλέξιμες Δράσεις
Δράσης	Υποδράσης	
05-01		Δράσεις τύπου Καν. (ΕΟΚ) 866/90:
	05-01-01	• Κρέας
	05-01-02	• Γάλα & γαλακτοκομικά
	05-01-03	• Αυγά & πουλερικά
	05-01-04	• Μέλι
	05-01-05	• Σιτηρά
	05-01-06	• Ελαιούχα
	05-01-07	• Οίνος
	05-01-08	• Οπωροκηπευτικά
	05-01-09	• Άνθη
	05-01-10	• Γεώμηλα
	05-01-11	• Ζωοτροφές
05-02		Λοιπές επενδύσεις τύπου Καν. (ΕΟΚ) 866/90
05-03		Αξιοποίηση φυτικής παραγωγής
05-04		Αξιοποίηση κτηνοτροφικής παραγωγής (σαλιγκαροτροφία κλπ.)
05-05		Αξιοποίηση δασικής παραγωγής (υλοτόμιση, επεξεργασία ξύλου, πριστήρια, καύσιμη ξυλεία)
05-07		Βιολογικές καλλιέργειες και προϊόντα ή προϊόντα από βιολογική γεωργία
05-08		Αρωματικά φυτά
05-09		Δημιουργία μονάδων τύπου φόρμας
05-10		Παραγωγή πολλαπλασιαστικού υλικού
05-11		Οικολογικό αγρόκτημα
05-12		Μονάδες παραγωγής και αξιοποίησης τσίπουρου και λοιπών αποσταγμάτων
05-13		Μονάδες παραγωγής ειδών διατροφής (αρτοσκευάσματα, γλυκά, ζυμαρικά κλπ.)
05-14		Αξιοποίηση ήπιων μορφών ενέργειας
05-15		Αξιοποίηση γεωθερμίας
05-16		Αναβάθμιση ζωικού κεφαλαίου
05-17		Αξιοποίηση υποπροϊόντων γεωργικής & κτηνοτροφικής παραγωγής
05-18		Εκτροφεία
05-20		Μονάδες εδαφοβελτιωτικών
05-21		Νερόμυλοι - Ανεμόμυλοι
05-23		Παραδοσιακά πρατήρια - κελάρια - βαρελάδικα - επισκέψιμα οινοποιεία
05-24		Πιστοποίηση ποιότητας - σήμανση προϊόντων
05-25		Εκθετήρια γεωργικών προϊόντων, χώροι πώλησης, προβολή, προώθηση, τηλεματικό κέντρο, πωλήσεις με τηλεαγορά, δίκτυα διανομής, κέντρα αγροτικών δραστηριοτήτων

Πηγή: ANEΔ Α.Ε., Επενδυτικός Οδηγός 1999

11.2. Το πρόγραμμα Διασυνοριακής Συνεργασίας «Ευρωπεριοχή Νέστος - Μέστα»

11.2.1. Το Γραφείο Βιομηχανικής Αλλαγής Νομού Δράμας και η Διασυνοριακή Συνεργασία

Το Γραφείο Βιομηχανικής Αλλαγής Νομού Δράμας (ΓΒΑνΔ) είναι ένα πρόγραμμα, το οποίο ελέγχεται, προγραμματίζεται και υλοποιείται από τρεις φορείς: τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, την Αναπτυξιακή Εταιρία Δράμας και το Επιμελητήριο Δράμας.

Η λειτουργία του ΓΒΑνΔ εντάσσεται στο πλαίσιο της ολοκληρωμένης παρέμβασης για την ανασυγκρότηση των φθινουσών βιομηχανικών περιοχών, που αποτελεί βασική προτεραιότητα του Επιχειρησιακού Προγράμματος Βιομηχανίας (Ε.Π.Β.). Στόχος του προγράμματος ΓΒΑνΔ είναι η προσέλκυση επενδύσεων στη Δράμα καθώς και στην ευρύτερη περιοχή της.

Το Γραφείο Βιομηχανικής Αλλαγής περιλαμβάνει τέσσερις κεντρικούς άξονες δράσεων:

- Τη γενική αναπτυξιακή προβολή της περιοχής και των συγκριτικών πλεονεκτημάτων για την προσέλκυση νέων επενδυτών.
- Τη συμβουλευτική υποστήριξη προς τους αναπτυξιακούς φορείς και επιχειρήσεις της περιοχής για βιωσιμότητα και ανταγωνιστικότητα στο νέο διεθνές περιβάλλον.
- Την παρακολούθηση των βασικών μεγεθών και εξελίξεων στην τοπική οικονομία.
- Τη δικτύωση του Γ.Β.Α. Δράμας με λοιπούς αναπτυξιακούς και παραγωγικούς φορείς της περιοχής καθώς και με αντίστοιχα δίκτυα ανάπτυξης και προβολής στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Ο Νομός Δράμας, με τη Διασυνοριακή Συνεργασία Νέστος - Μέστα και με το άνοιγμα της νέας συνοριακής διάβασης στο βόρειο τμήμα του Νομού, δημιούργησε προϋποθέσεις για επενδύσεις που έχουν σαν στόχο την αγορά της Χερσονήσου του Αίμου, την Κεντρική - Ανατολική Ευρώπη και την Παρευξείνια περιοχή.

Οι δράσεις της πρωτοβουλίας «Ευρωπεριοχή Νέστος - Μέστα» και αυτές του προγράμματος ΓΒΑνΔ ταυτίζονται μεταξύ τους. Για το λόγο αυτό, οι τρεις φορείς που υλοποιούν το πρόγραμμα ΓΒΑνΔ, υποστηρίζουν τη Διασυνοριακή συνεργασία. Τα δύο αυτά προγράμματα αλληλοσυμπληρώνονται και αλληλοβοηθούνται στην προσπάθειά τους για την ανάπτυξη του Νομού Δράμας.

11.2.2. Η «Ευρωπεριοχή Νέστος - Μέστα»

Η «Ευρωπεριοχή Νέστος - Μέστα» βρίσκεται στη Χερσόνησο του Αίμου, στα σύνορα της Ελλάδος με τη Βουλγαρία. Επεκτείνεται στην Περιφέρεια

Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης στην βορειοανατολική Ελλάδα και στην Περιφέρεια «Σόφια» στη νοτιοανατολική περιοχή της Βουλγαρίας (Παράρτημα, χάρτης 7).

Ο γεωγραφικός αυτός χώρος έχει ως κύριο χαρακτηριστικό τον ποταμό Νέστο. Ο ποταμός ξεκινάει από την οροσειρά Ρίλα στη Βουλγαρία με το όνομα «Μέστα», και εκβάλλει στο Θρακικό Πέλαγος στην Ελλάδα.

Στο βουλγαρικό έδαφος η Ευρωπεριοχή ορίζεται από την κοιλάδα του ποταμού Μέστα και περιλαμβάνει 8 δήμους. Στην περιοχή κατοικούν περίπου 130000 άτομα, ενώ η απασχόλησή τους είναι κυρίως η βιομηχανία, η αγροτική παραγωγή, η δασοπονία και ο τουρισμός.

Μελλοντικά, η Ευρωπεριοχή στη βουλγαρική πλευρά δύναται να επεκταθεί δυτικά, προς την κοιλάδα του ποταμού Στρυμώνα.

Η ελληνική πλευρά της Ευρωπεριοχής ορίζεται κυρίως από τα γεωγραφικά όρια του Νομού Δράμας, ενώ περιλαμβάνει και μέρος της πεδιάδας των Φιλίππων. Η περιοχή αποτελείται επίσης από 8 δήμους. Συγκεκριμένα οι δήμοι αυτοί είναι: Δράμα, Κάτω Νευροκόπι, Προσοτσάνη, Δοξάτο, Παρανέστι, Καλαμπάκι, Νικηφόρος και Σιταγροί. Ο πληθυσμός της περιοχής είναι περίπου ίσος με αυτόν της βουλγαρικής πλευράς, όπως επίσης και η έκταση, ενώ τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά στις δύο πλευρές δεν διαφέρουν και πολύ.

Η απασχόληση των κατοίκων στο Νομό Δράμας, όπως έχει ήδη αναπτυχθεί σε προηγούμενα κεφάλαια, είναι κυρίως η γεωργία, η βιομηχανία, η εξόρυξη μαρμάρου και η επεξεργασία και εμπορία ξύλου.

Η ελληνική πλευρά της Ευρωπεριοχής μελλοντικά δύναται να επεκταθεί προς τους Νομούς Σερρών, Ξάνθης και Καβάλας.

11.2.3. Η Διασυνοριακή Συνεργασία

Η συνεργασία μεταξύ των δύο περιοχών ξεκίνησε το 1991 και αναπτύσσεται με κανονικούς ρυθμούς μέχρι σήμερα. Ήταν το αποτέλεσμα της έντονης προσπάθειας της επιχειρηματικής δραστηριότητας και παρουσίας των δραμινών επιχειρηματιών στη γειτονική Βουλγαρία. Ο φορέας, ο οποίος εκπροσωπεί και υποστηρίζει τους επιχειρηματίες, είναι το Επιμελητήριο Δράμας.

Το βασικότερο πρόβλημα που υπήρχε αρχικά στη συνεργασία αυτή ήταν η πρόσβαση και η απευθείας επαφή των δύο περιοχών. Το πρόβλημα αυτό όμως ξεπεράστηκε, όταν αποφασίστηκε το 1997 να γίνει τελικά η διάνοιξη της νέας συνοριακής διάβασης, του Τελωνείου της Εξοχής, το οποίο λειτουργούσε παλαιότερα, διέκοψε όμως τη δραστηριότητά του και τις συναλλαγές κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Βασικός στόχος της «Ευρωπεριοχής Νέστος - Μέστα» είναι η από κοινού προβολή των δύο περιοχών, με σκοπό την ανάπτυξή τους και τη συμμετοχή τους στο νέο σκηνικό της παγκοσμιοποίησης της αγοράς και της διεθνοποίησης της οικονομίας.

«Με την «Ευρωπεριοχή Νέστος - Μέστα» ο Νομός Δράμας κατάφερε να ξεπεράσει τα όρια του γεωγραφικού προσδιορισμού του, καθώς επίσης και

αυτά των εθνικών συνόρων. Η «Ευρωπεριοχή» έχει γίνει μέλος Ευρωπαϊκών φόρουμ και ενώσεων. Έχει την υποστήριξη του Ευρωκοινοβουλίου, συμμετέχει σε Ευρωπαϊκά όργανα άσκησης πίεσης προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την υποστήριξη συνοριακών, απομονωμένων και μη-αναπτυγμένων περιοχών. Ο Νομός έχει την ευκαιρία να συμμετέχει σε Ευρωπαϊκές συναντήσεις και συνέδρια και να προβάλλεται. Μπορεί να μιλήσει σε Ευρωπαϊκά φόρα προβολής. Έχει το δικαίωμα να καλέσει αξιωματούχους Ευρωπαϊκών φορέων ανάπτυξης στη Δράμα και να προβάλλει το Νομό. Είναι μια μοναδική ευκαιρία για την περιοχή να προβληθεί, να γίνει γνωστή, να δείξει στους άλλους τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα.» (Γραφείο Βιομηχανικής Αλλαγής Νομού Δράμας)

Η «Ευρωπεριοχή Νέστος - Μέστα», μετά από απόφαση συνάντησης της Εκτελεστικής Επιτροπής του Συνδέσμου Ευρωπαϊκών Συνοριακών Περιοχών (ΣΕΣΠ) το καλοκαίρι του 1998, έγινε ισότιμο και κανονικό μέλος του Συνδέσμου. Είναι η πρώτη Διασυνοριακή συνεργασία που γίνεται πλήρες μέλος της ΣΕΣΠ από την Χερσόνησο του Αίμου.

Τα οφέλη αυτής της Συνεργασίας είναι μεγάλα, τόσο για τις συγκεκριμένες περιοχές που δημιούργησαν τη Συνεργασία, όσο και για το σύνολο των δύο κρατών. Επιτυγχάνεται καταρχήν η επανασύνδεση της ευρύτερης ενδοχώρας των δύο κρατών, ενώ παράλληλα δίνονται δυνατότητες ανάπτυξης της τοπικής οικονομίας τόσο μέσω του τουριστικού τομέα, όσο και του εμπορίου.

Η διακίνηση των εμπορευμάτων από την περιοχή της Δράμας προς τη Βουλγαρία αλλά και προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης θα γίνεται ευκολότερα, ενώ παράλληλα θα μειωθεί το κόστος μεταφοράς των προϊόντων, γεγονός το οποίο βοηθάει τις επιχειρήσεις να παραμείνουν ανταγωνιστικές στην ευρωπαϊκή αγορά.

Τέλος, η νέα σύνδεση θα προσφέρει στους έλληνες επιχειρηματίες, καθώς και στις ελληνικές εταιρίες εύκολη πρόσβαση σε νέες σημαντικές και φθηνές πρώτες ύλες, όπως το ξύλο και τα μεταλλεύματα της νότιας Βουλγαρίας, που αναγκάζονται να εισάγουν από μακρινές χώρες.

Σήμερα υπάρχουν στη Βουλγαρία 22 δραμινές επιχειρήσεις, οι οποίες στην πλειοψηφία τους δραστηριοποιούνται στον τομέα του φασόν. Ανάμεσά τους υπάρχουν δύο μονάδες επεξεργασίας μαρμάρου, ένα πριστήριο ξυλείας, τρεις εισαγωγικές επιχειρήσεις ξυλείας καθώς και μία επιχείρηση επεξεργασίας αλουμινίου.

11.3. Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης

(Πηγές: Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Επιμελητήριο Δράμας)

11.3.1. Γενικά

Τα «Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης» αποτελούν εθελοντικό σχήμα συνεργασίας, στο οποίο συμπράττουν τοπικές αρχές και τοπικοί κοινωνικοί και παραγωγικοί φορείς. Στοχεύουν στην προώθηση της απασχόλησης σε βιώσιμες και ανταγωνιστικές - παραγωγικές δραστηριότητες, καθώς και στη διαμόρφωση των καταλληλότερων δυνατών συνθηκών για επιχειρηματικές

δράσεις, οι οποίες συμβάλλουν στην αύξηση της απασχόλησης. Δεν αφορούν προκαθορισμένες ενέργειες και δράσεις, αλλά διαμορφώνονται στη βάση της κοινής θέλησης των εμπλεκομένων καθώς επίσης και των αναγκών της περιοχής.

Στην Ελλάδα έχουν οριστεί, κατά την πρώτη πιλοτική φάση, 7 περιοχές όπου θα εφαρμοστούν τα «Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης». Οι επιλέξιμες περιοχές είναι οι εξής:

1. Ζώνη Κοζάνης - Φλώρινας
2. Δυτικές περιοχές Αθήνα - Πειραιά
3. Ν. Αχαΐας
4. Ν. Μαγνησίας
5. Ν. Δράμας
6. Ν. Ημαθίας
7. Ν. Βοιωτίας

Οι περιοχές αυτές χαρακτηρίζονται από: α) οξυμένα προβλήματα ανεργίας και κοινωνικού αποκλεισμού, β) την αντιπροσωπευτικότητά τους όσον αφορά την πληθυσμιακή πυκνότητα των πόλεων και γ) την ύπαρξη αναγκαίων δομών για την ανάπτυξη τοπικών πρωτοβουλιών απασχόλησης.

Την εποπτεία των «Τοπικών Συμφώνων Απασχόλησης» σε εθνικό επίπεδο έχουν τα Υπουργεία Εθνικής Οικονομίας, Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης & Αποκέντρωσης καθώς και το Υπουργείο Ανάπτυξης, ενώ το Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας είναι ο εθνικός φορέας τεχνικής υποστήριξης.

Με την υλοποίησή τους τα «Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης» αναμένεται να βοηθήσουν στην αντιμετώπιση της ανεργίας καθώς και στην αύξηση της απασχόλησης στην περιοχή που εφαρμόζονται. Επίσης, δίνουν τη δυνατότητα στους τοπικούς παραγωγικούς και κοινωνικούς φορείς να αναπτύξουν δράσεις που επηρεάζουν την απασχόληση και την ανάπτυξη στην περιοχή τους.

Τέλος, τα «Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης» συμβάλλουν στην προσπάθεια ισόρροπης περιφερειακής ανάπτυξης αναβαθμίζοντας τις αναπτυξιακές προοπτικές της χώρας, καθώς στηρίζουν εμπράκτως την αποκέντρωση αλλά και τη θωράκιση της κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης.

11.3.2. Το «Τοπικό Σύμφωνο Απασχόλησης» Ν. Δράμας

Για την εκπόνηση του επιχειρησιακού σχεδίου του Τοπικού Συμφώνου Απασχόλησης Ν. Δράμας, επιλέχθηκε από το Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας η Αναπτυξιακή Εταιρεία Δράμας και η εταιρεία Ευρωσύμβουλοι Α.Ε.

Για το συντονισμό των δραστηριοτήτων του Τοπικού Συμφώνου συγκροτήθηκε συντονιστική γραμματεία φορέων η οποία αποτελείται από το Νομάρχη Δράμας, τον Πρόεδρο του Επιμελητηρίου Δράμας, τον Πρόεδρο του Εργατικού Κέντρου, μέλος της Διοικούσας Επιτροπής ΤΕΔΚ Νομού Δράμας, εκπρόσωπο του Δήμου Δράμας και τέλος, από τον τεχνικό συντονιστή του Τ.Σ.Α. Νομού Δράμας.

Η βασική συμφωνία των φορέων του Νομού περιλαμβάνει έξι κύριους άξονες ενεργειών:

1. Πρόγραμμα Αποκατάστασης παλιννοστούντων ουοενών

Στόχος της συγκεκριμένης ενέργειας είναι η επίλυση του προβλήματος της αποκατάστασης των παλιννοστούντων ομογενών, οι οποίοι μετά το πέρας εφαρμογής της ενέργειας, θα μπορέσουν να απασχοληθούν ως ελεύθεροι επαγγελματίες - τεχνίτες στην αγορά εργασίας. Συγκεκριμένα, η ενέργεια περιλαμβάνει δράσεις που αφορούν σε:

- Σύσταση - ενίσχυση λειτουργίας συνεταιρισμών για την καλύτερη διαχείριση της οικονομικής τους επιχείρησης.
- Κατάρτιση σε επαγγέλματα που αφορούν τον κατασκευαστικό τομέα.
- Στήριξη της απασχόλησης μέσω της πρόσληψης καταρτισθέντων παλιννοστούντων ομογενών από τους νεοσυσταθέντες συνεταιρισμούς τους, και επίλυση του στεγαστικού προβλήματος των παλιννοστούντων με την οικοδόμηση κατοικιών.

2. Πρόγραμμα ανάδειξης τουριστικών πόρων

Η συγκεκριμένη ενέργεια επιδιώκει την ανάπτυξη του τουρισμού στο αγροτικό δασικό περιβάλλον των περιοχών του Νομού, με στόχο τη διατήρηση της δομής και του μεγέθους του τοπικού πληθυσμού, μέσω της αύξησης του εισοδήματος και της συνεπαγόμενης βελτίωσης του επιπέδου ζωής. Οι δράσεις που περιλαμβάνει η ενέργεια αφορούν:

- Τη δημιουργία απαραίτητων τουριστικών υποδομών, όπως δημιουργία δικτύου μονοπατιών στις παρόχθιες περιοχές των λιμνών Θησαυρού και Λευκογείων, δημιουργία κατασκηνωτικού χώρου στο σπήλαιο του Μααρά κ.λ.π.
- Τη δημιουργία γραφείου τουριστικής ανάπτυξης, το οποίο θα συντονίζει τις προσπάθειες όλων των εμπλεκόμενων στα τουριστικά ζητήματα φορέων.
- Τη δημιουργία λαογραφικών μουσείων και εκθεσιακών χώρων για την ανάδειξη και προβολή του πολιτιστικού πλούτου του Νομού.
- Τη λειτουργία τουριστικών πολιτιστικών διαδρομών μέσω των επισκέψεων σε τοπία εξαιρετικής αισθητικής.
- Την υλοποίηση εξειδικευμένων προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, ώστε να υπάρχει προετοιμασμένο ανθρώπινο δυναμικό, το οποίο θα καλύψει τις νέες θέσεις εργασίας.

3. Εξειδικευμένες κοινωνικές παρεμβάσεις σε άτομα που χρήζουν βοήθειας

Επιδίωξη της συγκεκριμένης ενέργειας είναι να θέσει φραγμό στην κοινωνική απομόνωση των ατόμων που χρήζουν βοήθειας μέσω του

επαναπροσανατολισμού των υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας. Ειδικότερα, η ενέργεια αυτή περιλαμβάνει τις ακόλουθες δράσεις:

- Τη σύσταση φορέα σε επίπεδο Νομού, ο οποίος μέσω του εξειδικευμένου προσωπικού που θα απασχολεί, θα έχει τη δυνατότητα να εποπτεύσει τις εξειδικευμένες κοινωνικές παρεμβάσεις σε άτομα που χρήζουν βοήθειας.
- Την οικονομική ενίσχυση του παραπάνω φορέα προκειμένου να έχει τη δυνατότητα απασχόλησης εξειδικευμένου προσωπικού.
- Την κατάρτιση ειδικών επιστημόνων που θα παρέχουν τις εξειδικευμένες υπηρεσίες σε άτομα που χρήζουν βοήθειας.
- Την υλοποίηση του προγράμματος κατ' οίκου φροντίδας, όπου ειδικοί επιστήμονες και καταρτισμένα στελέχη θα παρέχουν καθημερινά οργανωμένα και συστηματικά φροντίδα σε άτομα που χρήζουν βοήθειας.
- Τη λειτουργία του Κέντρου Υποδοχής και Φιλοξενίας το οποίο θα παρέχει προσωρινή φιλοξενία καθώς επίσης ψυχολογική και συμβουλευτική υποστήριξη σε γυναίκες που αντιμετωπίζουν πρόσθετα κοινωνικά εμπόδια.
- Την οργάνωση κατασκηνώσεων σε υπάρχουσες κτιριακές υποδομές για άτομα με ειδικές ανάγκες.

4. Πρόνοια ευαισθητοποίησης κατά των ναρκωτικών

Στόχος της συγκεκριμένης ενέργειας είναι η παροχή ορθής και έγκυρης πληροφόρησης σε ομάδες πληθυσμού που άμεσα ή έμμεσα θίγονται από τη διάδοση της χρήσης των ναρκωτικών ουσιών. Η ενέργεια περιλαμβάνει:

- Πρόγραμμα ενημέρωσης και πρόληψης κατά των ναρκωτικών σε μαθητές των γυμνασίων και λυκείων του Νομού.
- Υλοποίηση προγράμματος κατάρτισης και επιμόρφωσης για θέματα ναρκωτικών σε εκπαιδευτικούς της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
- Παροχή έγκυρης πληροφόρησης σε γονείς από εξειδικευμένο προσωπικό για το περιεχόμενο του προβλήματος της χρήσης ναρκωτικών ουσιών καθώς και την αντιμετώπισή του.
- Φύλαξη του αύλιου χώρου των σχολείων προκειμένου οι μαθητές να προφυλάσσονται από εξωσχολικά άτομα.

5. Ανάδειξη - προώθηση παραδοσιακής ταπητουργίας

Επιδίωξη της συγκεκριμένης ενέργειας αποτελεί η ένταξη του γυναικείου πληθυσμού των περιοχών όπου θα υλοποιηθεί η συγκεκριμένη ενέργεια, σε παραγωγικές διαδικασίες, προκειμένου να ενισχυθεί το εισόδημα των κατοίκων των περιοχών αυτών. Η ενέργεια περιλαμβάνει:

- Τη δημιουργία τριών ταπητουργικών σχολών στις περιοχές όπου θα υλοποιηθεί η ενέργεια.
- Καταγραφή από προσωπικό του ΕΟΜΜΕΧ των παραδοσιακών σχεδίων των συγκεκριμένων περιοχών και η αποτύπωση των μοτίβων σε ηλεκτρονική μορφή.

- Κατάρτιση υφαντριών στην κατασκευή παραδοσιακών χαλιών από ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό.
- Προσπάθειες για την προβολή και την προώθηση των προϊόντων που θα παράγονται στις συγκεκριμένες σχολές ταπητουργίας.
- Επιδότηση από τον ΟΑΕΔ μέσω του προγράμματος επιδότησης της απασχόλησης των εκπαιδευτριών και των εκπαιδευομένων των συγκεκριμένων σχολών.
- Στελέχωση των τριών νεοϊδρυθέντων σχολών με προσωπικό πλήρους απασχόλησης για την σωστότερη και οργανωμένη λειτουργία του.

6. Ολοκληρωμένο πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης

Στόχος της συγκεκριμένης ενέργειας είναι να συνδυαστεί η αύξηση της παραγωγικότητας του πρωτογενή τομέα με τη δευτερογενή αξιοποίηση και εμπορία της αγροτικής παραγωγής. Επίσης να διαμορφωθούν κατάλληλες παραγωγικές υποδομές σε φθίνουσες αγροτικές περιοχές προκειμένου να στηριχτεί η αυτοτροφοδοτούμενη οικονομική ανάπτυξη. Η συγκεκριμένη ενέργεια περιλαμβάνει τις ακόλουθες δράσεις:

- Την κατασκευή αγροτουριστικών καταλυμάτων σε περιοχές του Νομού, που τα τελευταία χρόνια παρουσιάζουν αυξανόμενο ενδιαφέρον τουριστών και επισκεπτών.
- Την αξιοποίηση της πρωτογενούς παραγωγής και την ενθάρρυνση για επέκταση νέων παραγωγικών δραστηριοτήτων και δυναμικών καλλιεργειών.
- Τη δημιουργία καινοτόμων δράσεων στον αγροτικό τομέα στις παραμεθόριες περιοχές του Νομού.
- Τη διατήρηση και τη βελτίωση του περιβάλλοντος σε περιοχές του Νομού με ευαίσθητα οικοσυστήματα.
- Την υλοποίηση από ειδικούς επιστήμονες δράσεων ενημέρωσης - πληροφόρησης - ευαισθητοποίησης των κατοίκων των αγροτικών περιοχών σχετικά με τις νέες καλλιέργειες, τη χρήση νέας τεχνολογίας, την προσαρμογή σε επερχόμενες διαρθρωτικές αλλαγές και την αναδιάρθρωση καλλιεργειών.

12. Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης του Νομού Δράμας

12.1. Συγκριτικά πλεονεκτήματα του Νομού

Ο Νομός Δράμας, όπως αναλύθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια, φαίνεται να έχει αρκετές αδυναμίες συγκρινόμενος με τους άλλους νομούς της χώρας. Οι αδυναμίες αυτές οφείλονται κυρίως στη γεωγραφική θέση του Νομού, ο οποίος βρίσκεται μακριά από τον άξονα ανάπτυξης Βορρά - Νότου, δεν διαθέτει λιμάνια ούτε αεροδρόμιο και χαρακτηρίζεται από έντονη διαφοροποίηση μεταξύ του πεδινού τμήματος και του ορεινού τμήματος.

Ωστόσο, ο Νομός διαθέτει μεγάλα συγκριτικά πλεονεκτήματα σε σχέση με πολλούς άλλους νομούς της χώρας, τα οποία θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο αξιοποίησης, συμβάλλοντας στην ανάπτυξή του.

Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του Νομού, τα οποία αν αξιοποιηθούν μπορούν να στηρίξουν την ανάπτυξη, αφορούν τους φυσικούς πόρους που διαθέτει όπως είναι τα γόνιμα εδάφη, τα πλούσια δάση, ο υπόγειος ορυκτός πλούτος καθώς και ο υδάτινος πλούτος.

Ο πρωτογενής τομέας, ο οποίος αποτελεί σήμερα τον κύριο μοχλό ανάπτυξης της οικονομίας του Νομού, στηρίζεται στην εκμετάλλευση των σημαντικών φυσικών πόρων. Η ύπαρξη υδατικών και εδαφικών πόρων καθώς και η γονιμότητα των εδαφών δημιουργούν σημαντικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη των κλάδων του πρωτογενή τομέα.

Ο Νομός Δράμας περιλαμβάνει το μεγαλύτερο και πλουσιότερο δασικό οικοσύστημα της χώρας μας. Τα δάση είναι υψηλής παραγωγικότητας, ενώ με την ορθολογική εκμετάλλευση καθώς και με την κατάλληλη αξιοποίησή τους μπορεί να αυξηθεί ποσοτικά και ποιοτικά η σημερινή παραγωγή, συμβάλλοντας δυναμικά στην τοπική οικονομία. Επίσης, το δασικό οικοσύστημα του Νομού προσφέρει δυνατότητες για την ανάπτυξη ήπιων και νέων μορφών τουρισμού.

Το πλούσιο υπέδαφος του Νομού, αλλά και της ευρύτερης περιοχής, με τα μαρμαροφόρα κοιτάσματα, μαγγανιούχα κοιτάσματα, ψευδάργυρο, λιγνίτη, καολίνη, άστριους, δημιουργούν προϋποθέσεις για βιομηχανική ανάπτυξη στο Νομό.

Η εκμετάλλευση του μαρμάρου αποτελεί σήμερα για το Νομό το βασικότερο στοιχείο ανάπτυξης που τον έχει αναδείξει σε ένα από τα μεγαλύτερα κέντρα εξόρυξης στην Ελλάδα, με έντονη εξαγωγική δραστηριότητα, ενώ προκύπτουν σημαντικά περιθώρια προώθησης των εξαγωγών σε νέες αγορές.

Όσον αφορά την ανάπτυξη του τουρισμού, ο Νομός διαθέτει τους τουριστικούς πόρους οι οποίοι μπορούν να συμβάλλουν σε αυτήν. Με την κατάλληλη αξιοποίηση των πόρων αυτών θα δημιουργηθεί τουριστική κίνηση, η οποία θα τονώσει την τοπική οικονομία. Εκτός από το δασοτουρισμό - οικοτουρισμό που προαναφέρθηκε, υπάρχουν δυνατότητες ανάπτυξης του χειμερινού, θεραπευτικού αλλά και θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή.

Τέλος, με τη συμφωνία που έγινε για τη διάνοξη του Τελωνείου Εξοχής και με την πραγματοποίηση όλων των έργων που είναι απαραίτητα για τη

λειτουργία του, η θέση του Νομού Δράμας θα αποκτήσει νέο ρόλο τόσο στο Βαλκανικό, όσο και στον Ευρωπαϊκό χώρο.

Λαμβάνοντας υπόψη τα προβλήματα που πλήττουν σήμερα το Νομό Δράμας και με βάση της δυνατότητες ανάπτυξης που παρουσιάζει, προτείνονται στη συνέχεια ορισμένες στρατηγικές επιλογές, οι οποίες έχουν ως σκοπό την εξομάλυνση των προβλημάτων καθώς και την αξιοποίηση των δυνατοτήτων του Νομού.

12.2. Οι Στόχοι του Σχεδίου Ανάπτυξης του Ν. Δράμας

Το Σχέδιο Ανάπτυξης του Νομού Δράμας, για να επιφέρει κάποια θετικά αποτελέσματα στην περιοχή, θα πρέπει καταρχήν να λαμβάνει υπόψη το ευρύτερο οικονομικό περιβάλλον, θέτοντας στόχους εφικτούς και συγχρόνως πρωτοποριακούς για την περιοχή.

Μέσω του Σχεδίου Ανάπτυξης επιχειρείται η προσπάθεια να δοθούν ορισμένες κατευθύνσεις, οι οποίες θα στοχεύουν στην οικονομική ανάπτυξη του Νομού, στη βελτίωση του επιπέδου ευημερίας και γενικότερα στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων.

Επιδιώκεται μέσα από μία σειρά προτάσεων η βελτίωση της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων του Νομού, καθώς και η προσέλκυση νέων επενδύσεων που θα συμβάλλουν στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και συνεπώς στην αντιμετώπιση της ανεργίας.

Οι στόχοι της ανάπτυξης αποβλέπουν στη μετατροπή του Νομού σε μία δυναμική και γρήγορα αναπτυσσόμενη οικονομία, που θα χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα εκπαίδευσης, έρευνας και τεχνολογίας, υψηλή ποιότητα περιβάλλοντος και κατοικίας, και θα αποτελεί περιοχή πολλαπλών μορφών τουρισμού, καθώς και πολιτισμικού και ιστορικού ενδιαφέροντος.

12.3. Η Στρατηγική της Ανάπτυξης για τον 21ο αιώνα

(Πηγή: Α.Κότιος: «Πλαίσιο Προτάσεων για την Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Διευρυμένης Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Δράμας - Καβάλας - Ξάνθης», Βόλος 1998)

Η Στρατηγική της Ανάπτυξης για να είναι αποτελεσματική θα πρέπει καταρχήν να στηρίζεται στα πραγματικά δεδομένα της τοπικής οικονομίας. Δηλαδή θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τόσο τις αδυναμίες που παρουσιάζει ο Νομός, όσο και τα πλεονεκτήματα.

Στη συνέχεια θα πρέπει να αντιμετωπίζει αφενός με ουσιαστικό τρόπο τις αδυναμίες του Νομού, και αφετέρου να ενισχύει τα φυσικά και επίκτητα συγκριτικά πλεονεκτήματά του, δημιουργώντας παράλληλα νέα συγκριτικά πλεονεκτήματα σε τομείς αιχμής.

Επίσης, θα πρέπει να αξιοποιεί τις ευκαιρίες που δημιουργούνται για την τοπική οικονομία, να αντιλαμβάνεται τους κινδύνους που την απειλούν και να προβλέπει ένα σύνολο δράσεων που να ελαχιστοποιούν τις επιπτώσεις των κινδύνων αυτών στο επίπεδο ευημερίας και απασχόλησης.

Η Στρατηγική της Ανάπτυξης θα πρέπει ακόμα να συμβάλει στη διαφοροποίηση, τον εμπλουτισμό και τη διεύρυνση της παραγωγικής βάσης και να προαγάγει την καινοτομία και τη νέα τεχνολογία. Να ενισχύει την εξωστρέφεια και το διεθνή προσανατολισμό των επιχειρήσεων του Νομού και να προωθεί μια πιο ισόρροπη ανάπτυξη ανάμεσα στο βόρειο (ορεινό) και νότιο (πεδινό) τμήμα του Νομού, δημιουργώντας ίσες ευκαιρίες για τα δύο τμήματα.

Τέλος, για να έχει αποτελεσματικότητα η Στρατηγική της Ανάπτυξης, θα πρέπει να στοχεύει στην καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των Κοινοτικών πόρων του 3ου ΚΠΣ 2000 - 2006, καθώς επίσης και στη διασφάλιση και ανάδειξη της ποιότητας του φυσικού περιβάλλοντος, που αποτελεί τον σημαντικότερο φυσικό πόρο του Νομού.

13. Οι Άξονες Δράσης και οι Πολιτικές της Ανάπτυξης

(Πηγή: Α.Κότιος: «Πλαίσιο Προτάσεων για την Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Διευρυμένης Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Δράμας - Καβάλας - Ξάνθης», Βόλος 1998)

Οι πολιτικές ανάπτυξης για το Νομό Δράμας θα πρέπει να κατευθύνονται προς την εκπλήρωση των στόχων της ανάπτυξης προτείνοντας τις καλύτερες δυνατές λύσεις, και να εντάσσονται στους ακόλουθους άξονες δράσης, οι οποίοι αναφέρονται σε πεδία παρέμβασης με κοινή λογική και εσωτερική συνοχή:

- Δράσεις εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης της οικονομίας.
- Δράσεις διευκόλυνσης και ενίσχυσης των τάσεων διαρθρωτικού μετασχηματισμού της οικονομίας.
- Δράσεις που θα αναφέρονται σε ολοκληρωμένες πολιτικές, για την ανάπτυξη της υπαίθρου.
- Δράσεις προστασίας και μακροχρόνιας ανάπτυξης των ανθρωπίνων πόρων του Νομού.
- Δράσεις ενίσχυσης της συνοχής του γεωγραφικού χώρου, για την καλύτερη σύνδεση των ορεινών εκτάσεων με τα υπόλοιπα σημεία του Νομού, αλλά και της ευρύτερης περιοχής.
- Δράσεις των οποίων οι θετικές επιπτώσεις θα έχουν διάρκεια στο χρόνο.

13.1. Εκσυγχρονισμός και ενίσχυση του παραγωγικού δυναμικού

13.1.1. Δημιουργία τοπικού μηχανισμού στήριξης επιχειρηματικής δραστηριότητας

Οι επιχειρήσεις του Νομού αντιμετωπίζουν σήμερα σημαντικές δυσκολίες με αποτέλεσμα πολλές από αυτές να μην μπορούν να επιβιώσουν. Οι δυσκολίες αφορούν κυρίως τον ανταγωνισμό σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, στον οποίο δεν μπορούν να αντεπεξέλθουν, ειδικότερα οι μικρές επιχειρήσεις.

Με τη δημιουργία ενός τοπικού μηχανισμού υποστήριξης της επιχειρηματικής δραστηριότητας, σαν αυτούς που λειτουργούν σε περιοχές της

Βορείου Ευρώπης, εξασφαλίζεται η συλλογική αποτελεσματικότητα για τις μικρές επιχειρήσεις, στα πλαίσια ενός ευρύτερου δικτύου συνεργασίας. Έτσι, εξασφαλίζονται για τις επιχειρήσεις αυτές συλλογικές υποδομές και υπηρεσίες, που δεν θα είχαν την οικονομική δυνατότητα να αποκτήσουν.

Ακόμα, προτείνεται η δημιουργία ενός *μηχανισμού υποστήριξης των ΜΜΕ*, που θα παρέχει στους επιχειρηματίες του Νομού ουσιαστική υποστήριξη με συμβουλευτικό χαρακτήρα, καθώς επίσης και ένας *μηχανισμός πιστοποίησης των τοπικών εταιριών συμβούλων επιχειρήσεων*, που με διάφορες δράσεις θα τις κατευθύνει προς την εκπλήρωση του αναπτυξιακού τους ρόλου. Οι δράσεις μπορούν να αφορούν την οργάνωση, την εξυγίανση, την ενημέρωση, την κατάρτιση και το συντονισμό των επιχειρήσεων, καθώς επίσης την απλοποίηση, τυποποίηση και διεκπεραίωση των διαδικασιών που απαιτούνται σε όλα τα στάδια ολοκλήρωσης ενός επενδυτικού σχεδίου.

13.1.2. Προσέλκυση νέων δραστηριοτήτων

Για να προσελκύσει μία περιοχή νέες επενδύσεις, θα πρέπει να κατέχει τα ανάλογα στοιχεία του παραγωγικού δυναμικού που θα την χαρακτηρίζουν ως ελκτική και ανταγωνιστική.

Έτσι, θα πρέπει να ενισχυθούν καταρχήν τα στοιχεία αυτά, και στη συνέχεια να προβληθούν στους υπόλοιπους επενδυτές του ευρύτερου εθνικού και διεθνές περιβάλλοντος, ώστε να ενημερωθούν για τα πλεονεκτήματα που θα έχει μία επένδυση στην περιοχή.

Η προβολή των πλεονεκτημάτων του Νομού μπορεί να επιτευχθεί με την έκδοση έντυπου υλικού που θα στηρίζεται σε *ένα μηχανισμό προσέλκυσης και ενημέρωσης των επιχειρηματιών*, και θα συνοδεύεται και από προσωπικές επαφές των τοπικών στελεχών με μεγάλες επιχειρήσεις επιλεγμένων κλάδων παραγωγής. Το πρόγραμμα αυτό της προβολής του Νομού θα πρέπει να προορίζεται κυρίως για τις μεγάλες Ευρωπαϊκές επιχειρήσεις που σκοπεύουν να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στη Ν.Α. Ευρώπη.

Όσον αφορά τα κλειστά εργοστάσια του Νομού, τα οποία προέκυψαν από τη βιομηχανική κρίση, προτείνεται να γίνει μία καταγραφή του καθεστώτος που ισχύει για το καθένα και να εξετασθούν οι δυνατότητες που υπάρχουν για την επαναξιοποίηση των κελυφών και του εξοπλισμού. Οι προτάσεις που θα προκύψουν θα πρέπει να ενταχθούν *στο πρόγραμμα προβολής* του Νομού, ώστε να ενημερωθούν για τις κλειστές αυτές μονάδες οι ενδιαφερόμενοι επενδυτές.

Στα πλαίσια αξιοποίησης των τουριστικών υποδομών του Νομού προτείνεται η φιλοξενία στελεχών μεγάλων επιχειρήσεων, οι οποίοι θα μπορούν σε καταλύματα με πλήρη εξοπλισμό γραφείου να κάνουν τη δουλειά τους από απόσταση. Τα στελέχη των επιχειρήσεων θα είναι κυρίως από Βόρειες χώρες, έναντι των οποίων η χώρα μας πλεονεκτεί, από την άποψη κλιματολογικών συνθηκών, και ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια του χειμώνα.

Ανάλογη φιλοξενία μπορούν να προσφέρουν επίσης τα εγκαταλειμμένα παραδοσιακά σπίτια, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν από μεγάλες

Ελληνικές επιχειρήσεις για ξεκούραση και για εργασία από απόσταση των στελεχών τους.

Με αυτή τη λύση, εκτός από την αύξηση του τουριστικού προϊόντος, επιτυγχάνεται επίσης η διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς του Νομού.

13.1.3. Ανάπτυξη και διαφοροποίηση τουριστικού προϊόντος

Τα φυσικό-γεωγραφικά χαρακτηριστικά του Νομού, καθώς και οι τουριστικοί πόροι που διαθέτει τον καθιστούν κατάλληλο για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, και κυρίως ορεινού τουρισμού, οικοτουρισμού και αγροτουρισμού.

Ωστόσο, οι φυσικοί τουριστικοί πόροι παραμένουν αναξιοποίητοι, ενώ υπάρχει σημαντική έλλειψη σε τουριστικές υποδομές στην ορεινή κυρίως περιοχή. Η έλλειψη καλής οδικής σύνδεσης των ορεινών οικισμών με τους υπόλοιπους οικισμούς αποτελεί επίσης αντικίνητρο για την ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων στην περιοχή, ενώ δυσκολεύει παράλληλα την πρόσβαση σε περιοχές τουριστικού ενδιαφέροντος.

Οι άξονες για την ανάπτυξη του τουρισμού στο Νομό Δράμας θα πρέπει επομένως να στρέφονται κυρίως στην αξιοποίηση και ανάδειξη του τουριστικού πλούτου, καθώς και στη βελτίωση των τεχνικών υποδομών αλλά και της ποιότητας των υπηρεσιών.

Βασικοί στόχοι είναι η διατήρηση του πληθυσμού αλλά και των οικισμών της ορεινής περιοχής του Νομού, η δημιουργία θέσεων εργασίας, καθώς και η αύξηση του τουριστικού προϊόντος.

Προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης του τουρισμού στο Νομό, θα πρέπει πρώτα απ' όλα να πραγματοποιηθούν ενέργειες κατάρτισης στον τομέα αυτό, οι οποίες θα εξασφαλίσουν την ποιότητα και αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών του τουριστικού τομέα. Η κατάρτιση θα πρέπει να αναφέρεται στην επιχειρηματική δραστηριότητα του τουριστικού τομέα, τόσο στους επιχειρηματίες των μεγάλων τουριστικών μονάδων, όσο και στο προσωπικό των μικρότερων οικογενειακών επιχειρήσεων. Με αυτό τον τρόπο θα αποκτήσουν οι επιχειρηματίες τις κατάλληλες γνώσεις που απαιτούνται, ώστε οι επιχειρήσεις τους να λειτουργούν σωστά και να είναι ανταγωνιστικές.

Επίσης, για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, κρίνεται αναγκαία η κατάρτιση και εκπαίδευση σε σχετικά επαγγέλματα, έτσι ώστε να υπάρχουν ειδικοί για κάθε τουριστική δραστηριότητα.

Στον τομέα του τουρισμού διαπιστώνεται ακόμα έλλειψη ερευνών και μελετών που έχουν σχέση με τον τομέα. Έτσι, προτείνεται η *εκπόνηση μελετών χωροθέτησης - σκοπιμότητας τουριστικών μονάδων καθώς και τεχνικο-οικονομικών μελετών*, ενώ απαιτούνται και έρευνες που θα αναζητούν νέα τουριστικά προϊόντα. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι υπάρχουν στο Νομό Δράμας πολλά στοιχεία ιστορικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος, τα οποία αν αξιοποιηθούν μπορούν να αποτελέσουν πυρήνες τουριστικών δραστηριοτήτων.

Η παραγωγή τοπικών προϊόντων θα μπορούσε να συνδεθεί με την κατανάλωση στον τουριστικό τομέα. Για την επίτευξη του στόχου αυτού

απαιτούνται ενέργειες ενημέρωσης των ξενοδόχων και των ιδιοκτητών ενοικιαζομένων δωματίων και εστιατορίων, καθώς και ενέργειες οργάνωσης των παραγωγών των τοπικών προϊόντων. Αυτή η δράση θα επιφέρει θετικά αποτελέσματα τόσο στον τομέα του τουρισμού, όσο και στον πρωτογενή τομέα.

Για να είναι αποτελεσματική η αναπτυξιακή πορεία του τουρισμού θεωρείται αναγκαίο ένα *σύστημα ολοκληρωμένης τουριστικής πληροφόρησης και διαχείρισης τουριστικών παραμέτρων του Νομού*. Έτσι θα μπορούν να παρακολουθούνται συνεχώς οι μεταβολές που αφορούν την τουριστική κίνηση και να πραγματοποιούνται εγκαίρως οι ενέργειες που απαιτούνται την κάθε χρονική περίοδο, ώστε να καλύπτονται οι ανάγκες τουριστικής προσφοράς.

Στα πλαίσια αυτής της κατεύθυνσης προτείνεται να αναπτυχθεί ένα *παρατηρητήριο τουρισμού*, το οποίο θα έχει διασύνδεση μέσω του συστήματος αυτού με όλους τους Δήμους του Νομού. Το πληροφοριακό σύστημα θα μπορεί επίσης να περιλαμβάνει έναν αναλυτικό οδηγό που να αναφέρεται στα τουριστικά μέρη του Νομού, ενώ η τοποθέτηση πινακίδων θα διευκολύνει την προσέλκυση των επισκεπτών στα μέρη αυτά.

Τέλος, όσον αφορά την τουριστική ανάπτυξη, κρίνονται απαραίτητες ορισμένες θεσμικές παρεμβάσεις στον τομέα των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, καθώς και παρεμβάσεις που αφορούν τη γενική αναβάθμιση του περιβάλλοντος.

13.1.4. Ενίσχυση της συνοχής της τοπικής οικονομίας

Η παρούσα πρόταση επιδιώκει τη συνεργασία μεταξύ των μικρών τοπικών μονάδων και των μεγάλων μονάδων του Νομού, έτσι ώστε να συγκρατείται στην περιοχή μεγαλύτερο μέρος της τοπικά δημιουργημένης προστιθέμενης αξίας και να αυξηθεί η τοπική απασχόληση.

Ένα βασικό στοιχείο που απαιτείται για την κατεύθυνση αυτή είναι η πληροφόρηση των επιχειρηματιών του Νομού. Για το σκοπό αυτό προτείνεται η έκδοση ενός *αναλυτικού οδηγού τοπικής βιομηχανίας*, ο οποίος θα περιέχει πληροφορίες για τις σημαντικές μονάδες του Νομού, που θα αφορούν τα προϊόντα που παράγουν. Με αυτό τον τρόπο οι ενδιαφερόμενοι, αφού ενημερωθούν, θα μπορούν να υποβάλλουν προτάσεις για συνεργασία.

Για την καλύτερη πληροφόρηση των επιχειρηματιών προτείνεται επίσης η θεσμοθέτηση *εβδομάδας τοπικής βιομηχανίας*, στα πλαίσια της οποίας θα πραγματοποιούνται διάφορες εκδηλώσεις ενημερωτικού χαρακτήρα, καθώς και εκθέσεις των τοπικά παραγόμενων προϊόντων. Έτσι, εκτός από τη βελτίωση της πληροφόρησης, θα αυξηθούν παράλληλα οι πιθανότητες συνεργασίας, με τη συμμετοχή και άλλων επιχειρήσεων εκτός Νομού.

13.1.5. Δημιουργία τοπικού μηχανισμού επεξεργασίας αναπτυξιακών ιδεών και ενίσχυσης της καινοτομίας

Είναι γεγονός ότι πολύ συχνά παράγονται από τους πολίτες ιδέες για νέες επιχειρηματικές δραστηριότητες, οι οποίες, αν και είναι αναπτυξιακής και επιχειρηματικής αξίας, παραμένουν αναξιοποίητες.

Προτείνεται λοιπόν η δημιουργία στην Αναπτυξιακή Εταιρία Δράμας ενός *μηχανισμού επεξεργασίας ιδεών και προτάσεων*, ο οποίος θα βοηθήσει μέσα από διάφορες διαδικασίες ώστε να φτάνουν οι ιδέες αυτές στη φάση υλοποίησης.

Στα πλαίσια αυτού του μηχανισμού θα θεσμοθετηθεί η «παραγωγή ιδεών» ως μία κοινωνικά επιθυμητή και ατομικά επωφελής διαδικασία, από την οποία θα μπορούν να επωφεληθούν όλοι οι κάτοικοι του Νομού. Οι κατατεθειμένες ιδέες καταρχήν θα αξιολογούνται και στη συνέχεια θα οδηγούνται στην επιχειρηματική αξιοποίησή τους.

13.2. Ενίσχυση του διαρθρωτικού μετασχηματισμού της οικονομίας

13.2.1. Ενίσχυση δραστηριοτήτων σε τομείς έντασης γνώσης, υψηλής εξειδίκευσης και τεχνολογίας

Ο Νομός Δράμας παρουσιάζει μεγάλες αδυναμίες, όσον αφορά το τοπικό δίκτυο υποστηρικτικών υπηρεσιών προς τις μικρές μεταποιητικές επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα να μην παρουσιάζονται μεγάλες δυνατότητες για τη συμμετοχή τους στα αναπτυξιακά προγράμματα. Αυτό σημαίνει ότι δεν πραγματοποιούνται ενέργειες για την υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων αναπτυξιακής αξίας.

Οι δράσεις που προτείνονται για την επίλυση αυτού του προβλήματος αφορούν την αξιοποίηση του νέου Αναπτυξιακού Νόμου. Ο νέος Νόμος ενισχύει, εκτός από τις μεταποιητικές επιχειρήσεις, και πολλές άλλες δραστηριότητες, καθώς επίσης και μια σειρά από νέες ενέργειες, οι οποίες στηρίζουν τη βιομηχανία και συμβάλουν στην αύξηση της απασχόλησης.

Προτείνεται λοιπόν, να απλοποιηθεί το περιεχόμενο του νέου Νόμου από τους τοπικούς φορείς και να γνωστοποιηθεί στους πολίτες, ώστε να ενημερωθούν οι επιχειρηματίες για τις ευκαιρίες που προσφέρει στις διάφορες κατηγορίες δραστηριοτήτων.

Ακόμη, προτείνεται να συμπεριληφθεί στο μελλοντικό σχεδιασμό των ΠΕΠ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης η χρηματοδότηση ολοκληρωμένων δράσεων που θα αποσκοπούν στη δημιουργία εταιριών συμβούλων και εταιριών παροχής υπηρεσιών. Η χρηματοδότηση θα πρέπει να καλύπτει τόσο τον εξοπλισμό των εταιριών, όσο και τις ενέργειες πιστοποίησής τους, καθώς επίσης και πακέτα εκπαίδευσης - κατάρτισης.

13.3. Προστασία και ανάπτυξη ανθρώπινων πόρων

Ο Νομός Δράμας παρουσιάζει, όπως είδαμε και στην ανάλυση, έναν αρκετά υψηλό δείκτη ανεργίας, ο οποίος ξεπερνάει τόσο τον αντίστοιχο δείκτη

σε επίπεδο περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης, όσο και του συνόλου της χώρας. Στον τομέα αυτό προτείνονται ενέργειες για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος, καθώς και για την ενίσχυση της συνοχής της τοπικής κοινωνίας.

Καταρχήν προτείνεται η δημιουργία ενός *Παρατηρητηρίου Απασχόλησης*, το οποίο θα καταγράφει και θα αναλύει όλες τις τάσεις που αφορούν την αγορά εργασίας και τους ανέργους, ενώ θα μπορεί να υποβάλλει προτάσεις σε θέματα κατάρτισης.

Στη συνέχεια προτείνεται να πραγματοποιηθούν *προγράμματα κατάρτισης των νέων ανέργων* καθώς και *προγράμματα επανακατάρτισης των απολυμένων*, οι οποίοι θα έχουν τα ηλικιακά περιθώρια, ώστε να προσαρμοστούν σε νέες εργασιακές δραστηριότητες. Το αντικείμενο των προγραμμάτων αυτών θα καθορίζεται με βάση τις υπάρχουσες εργασιακές ανάγκες αλλά και δυνατότητες, που θα εκφράζονται μέσα από τις προτάσεις των μελών. Σημαντική βοήθεια σε αυτή την κατεύθυνση θα πρόσφερε η δημιουργία μιας *ετήσιας έρευνας αγοράς εργασίας* σε συνεργασία με το Παρατηρητήριο Απασχόλησης, η οποία θα έχει ως αντικείμενο την καταγραφή των τάσεων προσφοράς και ζήτησης εργασίας, και θα καθορίζει με ακριβέστερο τρόπο τα αντικείμενα της κατάρτισης.

Στην κατεύθυνση της αντιμετώπισης της ανεργίας προτείνεται ακόμη η εφαρμογή *προγραμμάτων υποστήριξης δημιουργίας επιχειρήσεων*, στα πλαίσια των οποίων θα παρέχεται ειδική κατάρτιση σε ομάδες ανέργων. Η κατάρτιση θα αφορά νέες ειδικότητες, οι οποίες θα προκύπτουν από τους μηχανισμούς του Παρατηρητηρίου Απασχόλησης. Έτσι θα δημιουργούνται παράλληλα θέσεις εργασίας για τους ανέργους οι οποίοι ενδιαφέρονται για απασχόληση σε επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Τέλος προτείνεται η δημιουργία *Τοπικού Κεφαλαίου Εργασίας* (Τ.Κ.Ε.), όπου θα συγκεντρώνονται τοπικοί πόροι που θα χρησιμοποιηθούν για τη χρηματοδότηση των δράσεων του Τ.Κ.Ε. Οι δράσεις του Τ.Κ.Ε. αποσκοπούν στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, στην αύξηση της απασχόλησης, καθώς και στην προστασία ανθρώπινων πόρων, επαπειλούμενων από την ανεργία.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημάνουμε ότι το Τοπικό Κεφάλαιο Εργασίας μπορεί να χρηματοδοτηθεί είτε από εθελοντικές εισφορές πολιτών ή και επιχειρήσεων, είτε από εισφορές από τα έσοδα διάφορων επιχειρήσεων, είτε ακόμα από πόρους του Υπουργείου Εργασίας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

13.4. Ενίσχυση παραγωγικών υποδομών

13.4.1. Ίδρυση Βιοτεχνικού Πάρκου στο Ν. Δράμας

Στην πόλη της Δράμας και σε περιοχές κατοικίας στην περιφέρειά της (νέος Δήμος Δράμας) είναι εγκατεστημένες πάνω από 500 επιχειρήσεις.

Το πλαίσιο λειτουργίας των επιχειρήσεων αυτών δεν δημιουργεί προϋποθέσεις για οποιαδήποτε προσπάθεια επέκτασης, εκσυγχρονισμού ή

ανάπτυξης των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων τους. Επίσης, οι συνθήκες λειτουργίας τους δημιουργούν αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα ζωής των κατοίκων της πόλης, όπως είναι ο θόρυβος, η σκόνη και τα κυκλοφοριακά προβλήματα.

Ωστόσο, η αναζήτηση μιας νέας θέσης εγκατάστασης των επιχειρήσεων, η οποία θα πληροί τις προϋποθέσεις που θα την καθιστούν κατάλληλη για τη λειτουργία αυτή, αποτελεί ένα πρόβλημα για τους επιχειρηματίες.

Όλοι οι παραπάνω λόγοι οδηγούν στην ανάγκη ύπαρξης ενός οργανωμένου χώρου στο Νομό Δράμας, κατάλληλου για τη μετεγκατάσταση των βιοτεχνικών μονάδων και των επιχειρήσεων.

Τέτοιους χώρους αποτελούν τα *Βιοτεχνικά Πάρκα* (ΒΙΟ.ΠΑ.). Πιο συγκεκριμένα, τα ΒΙΟ.ΠΑ. είναι περιοχές εγκατάστασης και λειτουργίας κάθε βιομηχανικής ή βιοτεχνικής δραστηριότητας χαμηλής όχλησης καθώς και επαγγελματικών εργαστηρίων. Προσφέρουν κατάλληλους χώρους εγκατάστασης των επιχειρήσεων και εξασφαλίζουν τις κατάλληλες συνθήκες λειτουργίας τους.

Στόχος της ίδρυσης ενός ΒΙΟ.ΠΑ. είναι καταρχήν η εξυγίανση της πόλης, με την απομάκρυνση από αυτήν των οχλουσών δραστηριοτήτων, προσφέροντας ένα αναβαθμισμένο επίπεδο αστικής διαβίωσης στους κατοίκους. Επίσης, ένα ΒΙΟ.ΠΑ. στοχεύει στην ανάπτυξη υπηρεσιών προς τις εγκατεστημένες επιχειρήσεις, ώστε να ενισχυθεί η αναπτυξιακή τους δυναμική και να μεγιστοποιηθεί η αξία εγκατάστασής τους.

13.4.2. Ελεύθερη Βιομηχανική Ζώνη Οικονομικών Συναλλαγών

Μία ενέργεια η οποία θα συμβάλει σημαντικά στη διασφάλιση των επιχειρήσεων εντάσεως εργασίας, οι οποίες τα τελευταία χρόνια παρουσιάζουν την τάση να κλείνουν ή να μετεγκαθίστανται σε άλλες χώρες, λόγω του χαμηλού κόστους παραγωγής, είναι η ίδρυση *Ελεύθερης Βιομηχανικής Ζώνης Οικονομικών Συναλλαγών*.

Με τη Ζώνη αυτή, η οποία θα μπορούσε να ιδρυθεί στην περιοχή του Κάτω Νευροκοπίου, θα παρέχονται ευνοϊκά κίνητρα, επενδυτικά και φορολογικά, ενώ θα δημιουργούνται δυνατότητες προσέλκυσης εργατικού δυναμικού από την παραμεθόρια ζώνη της Βουλγαρίας.

Έτσι θα δημιουργηθεί στην περιοχή της Δράμας ένα ευνοϊκό κλίμα για την προσέλκυση νέων επενδύσεων και τη δημιουργία ανταγωνιστικών επιχειρήσεων, ενώ θα προκύψουν παράλληλα μεγάλα οφέλη για την ίδια την περιοχή.

13.4.3. Ενίσχυση Εργαστηριακής υποδομής του Νομού

Ένας βασικός κλάδος των παραγωγικών υποδομών, ο οποίος μπορεί με την κατάλληλη αξιοποίηση να συμβάλει σημαντικά στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας, είναι η εργαστηριακή υποδομή. Για τον λόγο αυτό θα πρέπει οι τοπικοί φορείς να στραφούν στην ανάπτυξη και την αξιοποίηση των Εργαστηρίων των ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και συγκεκριμένα,

για το Νομό της Δράμας, του παραρτήματος Τ.Ε.Ι. Έτσι θα επιτευχθεί η συνεργασία των ιδρυμάτων με την τοπική βιομηχανία σε προγράμματα έρευνας, ενώ μπορούν επίσης να δημιουργηθούν δυνατότητες αξιοποίησης στην κατεύθυνση της παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών σε επιχειρήσεις και τοπικούς φορείς.

Επίσης, σε αυτή την κατεύθυνση κρίνεται αναγκαία η διερεύνηση των δυνατοτήτων για την ίδρυση Πανεπιστημιακού ιδρύματος στο Νομό Δράμας, που θα επιφέρει σπουδαία οφέλη σε όλα τα επίπεδα της μορφωτικής, πολιτιστικής, κοινωνικής και οικονομικής ζωής του Νομού.

Τέλος, στα πλαίσια των κανονισμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τον ανταγωνισμό και την ενιαία αγορά, προτείνεται η ίδρυση και λειτουργία ενός *Εργαστηρίου Ποιοτικού Ελέγχου Τροφίμων και Ποτών*. Το εργαστήριο αυτό, με την πιστοποίηση των προϊόντων που θα πραγματοποιεί, θα βοηθήσει στην αύξηση των εξαγωγών των τοπικών προϊόντων.

13.5. Παρεμβάσεις στον τομέα των τεχνικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών υποδομών

Όπως διαπιστώθηκε από την ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης του Νομού, παρόλο που έχουν δαπανηθεί μέχρι σήμερα και εξακολουθούν να δαπανώνται μεγάλα τμήματα του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης σε έργα υποδομής, υπάρχουν ακόμη μεγάλα κενά σε αυτό τον τομέα. Οι δημόσιες δαπάνες για έργα υποδομής θα πρέπει να απορροφούνται τόσο από μεγάλης κλίμακας έργα που θα επιφέρουν ωφέλειες στην τοπική κοινωνία, όσο και από μικρότερα έργα τα οποία συμβάλλουν στη βελτίωση των συνθηκών ζωής. Εδώ αξίζει να σημειώσουμε ότι η εμπλοκή του ιδιωτικού τομέα σε τομείς των υποδομών κρίνεται ιδιαίτερα επωφελής.

13.5.1. Γενικές βασικές υποδομές

Όσον αφορά τις γενικές βασικές υποδομές στο Νομό Δράμας, προτείνονται τα ακόλουθες ενέργειες:

- Ολοκλήρωση - συμπλήρωση υποδομών ΟΤΑ. Αφορά έργα οδικού δικτύου, αποχετεύσεων και βιολογικών καθαρισμών, ύδρευσης, άρδευσης, διαχείρισης απορριμμάτων - ΧΥΤΑ, καθώς και κτιριακά έργα.
- Υποδομές αποθεμάτων ύδατος. Αφορά την ολοκλήρωση φραγμάτων και λιμνοδεξαμενών, έργα συγκράτησης των υδάτων στα ορεινά, καθώς και την επανατροφοδοσία του υπόγειου υδροφορέα όπου υπάρχει ανάγκη.
- Αντιπυρική προστασία του Νομού, και ιδιαίτερα των δασικών εκτάσεων.
- Προίκιση Δήμων «Καποδίστρια» με τα απαραίτητα εφόδια εκκίνησης για τη δραστηριότητά τους.

13.5.2. Ειδικές υποδομές

Οι ενέργειες που προτείνονται στον τομέα των ειδικών υποδομών είναι οι εξής:

- Πληροφοριακό σύστημα παρακολούθησης και οργάνωσης των δραστηριοτήτων. Αφορά την παρακολούθηση με ενιαίο τρόπο των έργων, προγραμμάτων καθώς και των υπολοίπων δραστηριοτήτων των σχετικών τοπικών φορέων, και αποσκοπεί στη βελτίωσή τους.
- Δημιουργία μικρού Χωροταξικού Γραφείου με δυνατότητες Γεωγραφικού Συστήματος Πληροφοριών, για τη διαρκή ενημέρωση των χαρτογραφικών δεδομένων του Νομού.
- Έργα τομέα μεταφορών. Η ενέργεια αυτή αφορά έργα βελτίωσης του ορεινού οδικού δικτύου, την ολοκλήρωση του κάθετου άξονα Εγνατίας - Εξοχής καθώς και έργα εκσυγχρονισμού του σιδηροδρομικού άξονα. Στον τομέα αυτό συμπεριλαμβάνονται επίσης έργα τηλεματικής μεταφορών, για την ασφάλεια και ενημέρωση των οδηγών για οδικά προβλήματα του ορεινού κυρίως οδικού δικτύου.

13.5.3. Κοινωνικές Υποδομές

Στην ενότητα αυτή εντάσσονται οι υποδομές που συμβάλλουν στη βελτίωση και στον εκσυγχρονισμό της παιδείας, της υγείας, του πολιτισμού - αναψυχής και του αθλητισμού. Έτσι προτείνονται για το Νομό Δράμας ενέργειες στους ακόλουθους τομείς:

- Πρωτοβάθμια - Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
Η ενέργειες που προτείνονται για τον τομέα αυτό αφορούν την αντιμετώπιση του διδακτηριακού προβλήματος, η οποία προϋποθέτει την συγκράτηση του πληθυσμού στις περιοχές που τείνουν να ερημώσουν.
- Τριτοβάθμια Εκπαίδευση
Τα ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης επιφέρουν σημαντικές ωφέλειες στην τοπική οικονομία. Ο Νομός Δράμας υστερεί σημαντικά σε αυτό τον τομέα και κρίνονται ιδιαίτερα αναγκαίες οι ενέργειες προς την κατεύθυνση απόκτησης ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.
- Λαϊκή επιυπόσωση (για ανρότες, εξ' αποστάσεως μέσω μονάδων)
Η οικονομία του Ν. Δράμας στηρίζεται κυρίως στη γεωργία. Η επιμόρφωση των αγροτών, σε συνδυασμό και με άλλες ενέργειες θα συμβάλλει στην καλύτερη αποτελεσματικότητα στην εργασία τους.
- Υγεία
Το πρόβλημα στον τομέα αυτό στο Νομό Δράμας διαπιστώνεται περισσότερο στην έλλειψη ειδικών ιατρών και άλλου νοσηλευτικού

προσωπικού, και λιγότερο στην έλλειψη υλικής υποδομής. Ωστόσο θεωρείται αναγκαία η ολοκλήρωση των έργων υποδομής και εξοπλισμού του Γενικού Νοσοκομείου Δράμας καθώς και των Κέντρων Υγείας.

- Πολιτισμός - Αθλητισμός

Ο Νομός Δράμας, όπως αναφέρθηκε και στην ανάλυση παρουσιάζει έντονη πολιτιστική κίνηση. Υστέρηση υπάρχει όμως όσον αφορά την ύπαρξη κινηματογράφων και θεάτρων. Προτείνεται λοιπόν η δημιουργία ενός άρτια οργανωμένου *ετήσιου διεθνούς φεστιβάλ θεάτρου* σε αρχαίο θέατρο του Νομού, καθώς και η οργάνωση ενός *ετήσιου φεστιβάλ παραδοσιακής μουσικής και παραδοσιακού χορού*, που αναμένεται να συμβάλλουν στην προσέλκυση επισκεπτών από άλλους Νομούς. Επίσης, θα πρέπει να πραγματοποιηθούν ενέργειες για την ανάδειξη της πολιτιστικής και οικολογικής ταυτότητας του Νομού.

Όσον αφορά τον τομέα του αθλητισμού, θα πρέπει να ολοκληρωθούν ορισμένα έργα, εν όψει του 2004.

13.5.4. Περιβαλλοντικές Υποδομές

Το εξαιρετικής ποιότητας περιβάλλον του Νομού Δράμας αποτελεί σημαντικό στοιχείο τόσο για την ανάπτυξη του τουρισμού, όσο και για την ποιότητα ζωής των κατοίκων του. Για το λόγο αυτό, οι ενέργειες που θα πραγματοποιηθούν σε αυτόν τον τομέα, θα πρέπει να στοχεύουν στη διατήρηση και τη βελτίωσή του. Οι ενέργειες που προτείνονται συνοψίζονται στα εξής:

- Δημιουργία φορέα Λειτουργίας, Διαχείρισης και Ελέγχου των φραγμάτων του Νέστου.
- Προστασία των υδάτων του Νέστου και του Αγγίτη.
- Ευαισθητοποίηση των κατοίκων του Νομού για ζητήματα περιβάλλοντος και ρύπανσης.
- Δημιουργία γραφείου κτηματολογίου στο Νομό.
- Δημιουργία περιαστικού πράσινου στην πόλη της Δράμας.
- Δημιουργία βοτανικών πάρκων σε επιλεγμένες περιοχές της Ροδόπης, του Φαλακρού, του Μενοικίου και του Παγγαίου.
- Εφαρμογή μέτρων προστασίας του Natura και εκπόνηση μελέτης εντοπισμού προστατευτέας χλωρίδας και πανίδας.
- Εξεύρεση τρόπων αντιμετώπισης των λυμάτων για κάθε κοινότητα.
- Αξιοποίηση της βιομάζας και ενίσχυση της παραγωγής ενέργειας από μονάδες ήπιων μορφών, όπου κρίνεται απαραίτητο.

13.6. Ανάπτυξη της υπαίθρου

Οι δράσεις για την ανάπτυξη της υπαίθρου και του αγροτικού χώρου θα πρέπει να πραγματοποιηθούν έχοντας υπόψη τους μετασχηματισμούς που αφορούν την αναδιάρθρωση της γεωργίας καθώς και τις προκλήσεις για

τοπική ανάπτυξη τόσο σε επίπεδο Νομού, όσο και σε εθνικό αλλά και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό για την κατάσταση του αγροτικού χώρου στο Νομό Δράμας αποτελεί το γεγονός ότι η ποικιλία των συστημάτων παραγωγής οφείλεται κυρίως στις γεωμορφολογικές και κλιματολογικές συνθήκες του Νομού και λιγότερο στην υιοθέτηση της σύγχρονης τεχνογνωσίας στον τομέα. Άλλη ιδιαιτερότητα, η οποία αφορά την ύπαιθρο, είναι η ύπαρξη εναλλακτικών ή συμπληρωματικών δραστηριοτήτων για τη συνδυασμένη ολοκληρωμένη ανάπτυξη γεωγραφικών ενοτήτων περιοχών της υπαίθρου.

Οι πολιτικές ανάπτυξης επομένως, για την ύπαιθρο και τη γεωργία στο Νομό Δράμας, θα πρέπει να κατευθύνονται στην ενίσχυση της συνοχής των χωρικών συστημάτων της υπαίθρου, καθώς και στη συμμετοχή τους στο σχεδιασμό.

13.6.1. Περιβάλλον - διαχείριση χώρου και συστημάτων πρωτογενούς παραγωγής (διαγνωστικές αναπτυξιακές μελέτες)

Ο τομέας της γεωργίας, εκτός από την παραγωγική του λειτουργία, κατέχει παράλληλα ένα ρόλο περιβαλλοντικό, εκπαιδευτικό, παιδαγωγικό, καθώς και διαχειριστικό. Η διαχείριση των φυσικών πόρων θα πρέπει να ακολουθήσει την αρχή της αειφορίας και της οικονομικότητας. Στα πλαίσια της αειφόρου πολιτικής, οι δράσεις θα πρέπει να στραφούν στην ενίσχυση των πλεονεκτημάτων της ΚΑΠ και στην αποφυγή των μειονεκτημάτων της.

Για την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου προτείνονται οι ακόλουθες μελέτες και ενέργειες:

- Διαγνωστικές αναπτυξιακές τοπικές μελέτες σε επίπεδο γεωγραφικών ζωνών / ενοτήτων.
- Μικροχωροταξικές / περιβαλλοντικές μελέτες.
- Μελέτη για την καταγραφή και αξιολόγηση των φυσικών περιβαλλοντικών και χωρικών χαρακτηριστικών της περιοχής και τη σχέση που έχουν με την παρουσία και ένταση των δραστηριοτήτων στο χώρο.
- Έρευνα - μελέτη εφαρμογής / προσαρμογής των κοινοτικών κανονισμών στις τοπικές συνθήκες, ανά περιοχή.
- Ολοκληρωμένες διαγνωστικές μελέτες ανάπτυξης κατά γεωγραφικές ζώνες και περιφέρειες.
- Μελέτη αξιολόγησης τοπικών φυσικών πόρων και κατάρτιση σχεδίων δράσης αξιοποίησής τους με στόχο την ανάδειξη νέων λειτουργιών της υπαίθρου.
- Μηχανισμός αξιολόγησης των προτεινόμενων δράσεων, αντιμετώπισης των θεσμικών - χρηματοδοτικών προβλημάτων και αξιοποίησης κοινοτικών ενισχύσεων.
- Μηχανισμός της Νομαρχίας για την επίβλεψη της επεξεργασίας, υλοποίησης και λειτουργίας συστημάτων διαχείρισης του χώρου κατά γεωγραφικές ζώνες και περιοχές.

13.6.2. Διαδημοτικές, χωρικές, παραγωγικές και κλαδικές συνεργασίες

Οι συνεργασίες αυτές αποτελούν σημαντικό αναπτυξιακό στόχο που συμβάλλει στη βελτίωση των παραγωγικών δομών καθώς και των μεγεθών παραγωγής. Οι ενέργειες που προτείνονται για την κατεύθυνση αυτή είναι οι ακόλουθες:

- Θεσμοθέτηση ορεινών ζωνών ανάπτυξης.
- Ενίσχυση και προσδιορισμός της συμπληρωματικότητας αγροτικών συστημάτων παραγωγής (ζωοτροφές, βιολογική λίπανση κλπ.) όμορων γεωγραφικών ζωνών.
- Συνεργασία στη βάση αξιοποίησης ομοειδών προϊόντων.
- Επιστημοποίηση και ενίσχυση όλων των τύπων μορφών συνεργασίας (οικογενειακή, ομάδων παραγωγών, συνεταιριστικών επιχειρήσεων).
- Γραφείο στήριξης των χωρικών και κλαδικών συνεργασιών και σύναψης διαδημοτικών και κλαδικών προγραμματικών συμβάσεων.

13.6.3. Δημιουργία διαδημοτικών εταιριών προώθησης αναπτυξιακών πρωτοβουλιών (Δ.Ε.Τ.Α.Π.)

Οι διαδημοτικές αυτές εταιρίες θα πρέπει να δημιουργηθούν στα μικρά κέντρα των αγροτικών περιοχών και να συμβάλλουν στη σύνδεση αυτών με τη Νομαρχία. Λαμβάνοντας υπόψη την κατανομή των αστικών συγκεντρώσεων στο Νομό Δράμας, προτείνεται η ίδρυση των ακόλουθων Δ.Ε.Τ.Α.Π.:

- Νευροκοπίου
- Προσοτσάνης
- Φωτολίβους
- Καλαμπακίου
- Δοξάτου
- Καλλιφύτου
- Παρανεστίου
- Εξοχής

Οι δράσεις των Δ.Ε.Τ.Α.Π. αφορούν α) την αμφίδρομη μεταφορά - διάδοση πληροφοριών, β) την υποστήριξη και ενίσχυση της συνεργασίας τοπικών φορέων σε δημοτικό, διαδημοτικό και νομαρχιακό επίπεδο, γ) την προώθηση τοπικών πρωτοβουλιών για αύξηση της προστιθέμενης αξίας και καινοτομικές δράσεις στην ενδοχώρα και στο εσωτερικό του αγροτικού κέντρου, και δ) τη συμβολή στην πληροφόρηση και μεταφορά προσαρμοσμένης τεχνολογίας, στην υποστήριξη χωρικών και διατομεακών δράσεων, στον προσδιορισμό των αναγκών της εκπαίδευσης και της κατάρτισης και τέλος στη σύνδεση της έρευνας με δράσεις τοπικής ανάπτυξης.

13.6.4. Αύξηση προστιθέμενης αξίας - πολυδραστηριότητα

Οι ενέργειες που προτείνονται για το σκοπό αυτό, συνοψίζονται στα εξής:

- Έρευνες ανοράς κλαδικές / ειδικές, για τον προσδιορισμό των δυνατοτήτων προώθησης και εμπορίας των νέων προϊόντων και υπηρεσιών σε νέες αγορές.
- Μονάδες επεξεργασίας, συσκευασίας και διανομής αγροτικών προϊόντων (κρέας, τυροκομικά, οπωροκηπευτικά, άνθη, κρασί), οι οποίες θα εξασφαλίσουν την παραμονή ή την επανάκαμψη της προστιθέμενης αξίας. Οι μονάδες αυτές θα απαιτήσουν καταρτισμένο προσωπικό, ενώ θα απασχολήσουν και γυναίκες της υπαίθρου.
- Δημιουργία ευέλικτων συνεταιριστικών μονάδων υλοτόμησης και επεξεργασίας ξύλου (δημοτικές, διαδημοτικές), οι οποίες θα μπορούσαν να τροφοδοτούν τις τοπικές βιοτεχνίες παραδοσιακών επίπλων, για την επίπλωση τουριστικών καταλυμάτων και β' κατοικίας.
- Τουριστικά γραφεία διασύνδεσης και οργάνωσης τοπικών τουριστικών προγραμμάτων, για την προώθηση μιας ήπιας τουριστικής ανάπτυξης στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, που διαθέτουν κάποια αξιόλογα φυσικά χαρακτηριστικά.
- Σύσταση γυναικείων συνεταιριστικών ομάδων με βάση κοινοτικούς κανονισμούς και πρωτοβουλίες, που θα συμβάλλουν στην πιο αποτελεσματική δραστηριοποίηση των γυναικών της υπαίθρου. Επίσης, θα επιτευχθεί η αξιοποίηση τοπικών πόρων και τεχνογνωσιών, καθώς και η οργάνωση μπηρεσιών για την καλύτερη εξυπηρέτηση των κατοίκων.
- Τεχνική υποστήριξη νέων καλλιεργειών / προϊόντων, με τη δημιουργία γραφείου υποστήριξης με εξειδικευμένο προσωπικό, το οποίο θα παρακολουθεί τις νέες καλλιέργειες και θα παρέχει πληροφορίες γι' αυτές.
- Οργάνωση δικτύου τηλεματικής στον τομέα των γεωργικών εφαρμογών, για τη βελτίωση της πληροφόρησης και των παρεχόμενων μπηρεσιών προς τους αγρότες, καθώς και την ενίσχυση της συμμετοχικής διαδικασίας στον εντοπισμό των προβλημάτων και των λύσεων.
- Ορθολογική σύνδεση τουρισμού με τοπικές παραγωγές, η οποία θα δημιουργήσει αφενός εναλλακτικές δραστηριότητες, και αφετέρου θα προσφέρει τη δυνατότητα στον επισκέπτη να έρθει σε στενότερη επαφή με τον τόπο.
- Γραφείο προβολής και διάθεσης τουριστικών καταλυμάτων σε επίπεδο τουριστικών ζωνών. Το γραφείο αυτό αναμένεται να βοηθήσει στην

προβολή περιοχών που παρουσιάζουν έλλειψη σε τουριστική υποδομή, ώστε να ενταχθούν σε τουριστικά δίκτυα.

13.6.5. Εκπαίδευση - κατάρτιση

Τα σεμινάρια κατάρτισης που προτείνονται είναι τα εξής:

- Κατάρτιση στελεχών για νέους μηχανισμούς και υπηρεσίες της Νομαρχίας.
- Κατάρτιση των υφιστάμενων διευθυντικών και κατώτερων στελεχών της Νομαρχίας.
- Αξιοποίηση νέας τεχνολογίας για τη συμμετοχή των τοπικών φορέων στον εκσυγχρονισμό των συστημάτων διαχείρισης.
- Κατάρτιση στελεχών τοπικών υπηρεσιών και παραγωγών στις νέες καλλιέργειες.
- Κατάρτιση σε νέες μεθόδους καλλιέργειας

13.6.6. Υποδομές

Ο τομέας των μεταφορών, όπως έχει αναλυθεί, παρουσιάζει σημαντικές ελλείψεις στο Νομό Δράμας. Η πρόταση για την ανάπτυξη του τομέα αυτού περιλαμβάνει τις ακόλουθες δράσεις:

- Ανάπτυξη οδικού δικτύου στο εσωτερικό γεωγραφικών και παραγωγικών ζωνών (ενίσχυση συνοχής και λειτουργικότητας του χώρου).
- Βελτίωση υποδομών για αναβαθμισμένη χρήση νέων τηλεπικοινωνιακών τεχνολογιών.

13.6.7. Κοινωνικές υποδομές - εξοπλισμός

Ο τομέας των κοινωνικών υποδομών στο Νομό Δράμας παρουσιάζει επίσης αδυναμίες. Οι πολιτικές που προτείνονται για τη βελτίωση του τομέα αυτού συνοψίζονται στα εξής:

- Οργάνωση και χωροθέτηση των υπηρεσιών στην ύπαιθρο.
- Πολιτική συγκέντρωσης σχολείων και βελτίωση επιπέδου προσφερόμενης εκπαίδευσης.
- Πολιτικές ένταξης κοινωνικών ομάδων που απειλούνται με αποκλεισμό.
- Προγράμματα στήριξης και εξυπηρέτησης τρίτης ηλικίας.
- Υποστήριξη εργαζόμενων γυναικών.

13.6.8. Συστήματα παραγωγής - συνεργασίες

Οι ενέργειες που κρίνονται αναγκαίες σε αυτή την περίπτωση είναι οι ακόλουθες:

- Διενέργεια αναδασμών. Συστήματα συλλογικής άρδευσης, για τη μείωση του κόστους παραγωγής του νερού για άρδευση, καθώς και για την ορθολογική του χρήση.
- Αποθηκευτικοί χώροι αγροτικών παραγωγών εταιρικής σχέσης. Η δράση αυτή απαιτεί την ανεύρεση διαθέσιμων κτιριακών εγκαταστάσεων για χρήση αποθηκευτικών χώρων, καθώς και τη διερεύνηση των δυνατοτήτων αξιοποίησής τους.

14. Συμπεράσματα - Προοπτικές

14.1. Γενικά Συμπεράσματα

Στα κεφάλαια που προηγήθηκαν έγινε μία προσπάθεια αναλυτικής παρουσίασης της υφιστάμενης κατάστασης του Νομού Δράμας και αναφέρθηκαν τα κυριότερα προβλήματα καθώς και οι αδυναμίες που παρουσιάζει ο Νομός.

Γενικά μπορούμε να πούμε ότι πρόκειται για έναν αγροτικό Νομό, με κύριες δραστηριότητες στον πρωτογενή τομέα της γεωργίας, κτηνοτροφίας, δασικής εκμετάλλευσης αλλά και του ορυκτού πλούτου.

Ο πληθυσμός του Νομού, ο οποίος μπορεί να θεωρηθεί αρκετά γηρασμένος, δέχθηκε κατά την περίοδο των τελευταίων δεκαετιών τόσο την επίδραση της μετανάστευσης, όσο και της παλιννόστησης. Ακολουθεί μία τάση συνεχούς αστικοποίησης, με αποτέλεσμα οι ορεινές περιοχές του Νομού, που είναι και οι πλέον προβληματικές, να τείνουν να ερημώσουν.

Η αποβιομηχάνιση που δέχθηκε ο Νομός τα τελευταία χρόνια και ιδιαίτερα στον κλάδο του έτοιμου ενδύματος - φασόν, που αποτελούσε κάποτε σημαντική δραστηριότητα για το Νομό, είναι και η βασικότερη αιτία που οδήγησε το Νομό σε υψηλά ποσοστά ανεργίας και υποαπασχόλησης. Το γεγονός αυτό κατατάσσει το Νομό στις φθίνουσες βιομηχανικά περιοχές

Η οικονομία της περιοχής βασίζεται σήμερα κυρίως στην εκμετάλλευση των σημαντικών φυσικών πόρων που διαθέτει ο Νομός. Το βασικότερο στοιχείο ανάπτυξης είναι το μάρμαρο που διαθέτει η περιοχή, στην οποία έχουν εγκατασταθεί μονάδες κατεργασίας που θεωρούνται από τις πιο μεγάλες και σύγχρονες της χώρας με καθαρά εξαγωγική δραστηριότητα. Η παραγωγή δασικών προϊόντων αποτελεί επίσης βασικό κλάδο για το Νομό.

Η θεσμοθέτηση πολύ ισχυρών αναπτυξιακών κινήτρων τα τελευταία χρόνια στους νομούς της Θράκης λειτούργησε ανασταλτικά για την υλοποίηση επενδύσεων στους νομούς της Ανατολικής Μακεδονίας, με αποτέλεσμα οι επενδύσεις που προγραμματίστηκαν και έγιναν στο Νομό Δράμας να είναι ελάχιστες. Έτσι, από την εφαρμογή του Νόμου 1892/90 και στο διάστημα λειτουργίας του, ο Νομός Δράμας στην ενδοπεριφερειακή κατανομή ΑΜ-Θ, συμμετέχει στο ύψος εγκεκριμένων επενδύσεων με ποσοστό 4,1%, με ύψος εγκεκριμένων σχεδίων 21.786 εκ. δρχ. και δυνατότητα απασχόλησης 740 νέων θέσεων εργασίας.

Η γεωγραφική θέση του Νομού, στο Β.Α. άκρο της Ελλάδος, τον καθιστούσε κάποτε σε απομόνωση. Σήμερα όμως, και μετά την ολοκλήρωση των σημαντικών έργων οδικού δικτύου, η θέση του Νομού αποτελεί σημείο ένωσης Ευρώπης και Ασίας, καθώς και σημείο τομής των δύο αξόνων Βορρά - Νότου και Ανατολής - Δύσης.

Ο Νομός καλείται να παίξει ένα σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις του βαλκανικού και ευρύτερου ανατολικοευρωπαϊκού χώρου, καθώς προδιαθέτει ευνοϊκά για την ανάπτυξη πολλαπλών μορφών δικτύωσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις Ανατολικές και Παρευξείνιες χώρες.

14.2. Προοπτικές

Το πλαίσιο των προτάσεων που προηγήθηκε επιδιώκει την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του Νομού Δράμας, βασιζόμενη στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων του. Η ανάλυση μας οδήγησε στη διεξαγωγή αισιόδοξων συμπερασμάτων όσον αφορά τη μελλοντική πορεία καθώς και το ρόλο του Νομού, τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και στο βαλκανικό χώρο.

Οι προτάσεις που έχει υποβάλλει η Νομαρχία της Δράμας για ένταξη στο 3ο ΚΠΣ, ακολουθούν πέντε γενικές προτεραιότητες (βλέπε παράρτημα).

Η πρώτη προτεραιότητα αφορά τη *Διαμόρφωση Σύγχρονης Αυτοδύναμης Οικονομίας και Ενίσχυση της Εξωστρέφειας* και περιλαμβάνει τα εξής μέτρα:

- Ορθολογική Διάρθρωση και βελτίωση ποιότητας παραγωγής στον πρωτογενή τομέα.
- Διαχείριση φυσικών πόρων - υποστηρικτικές υποδομές για τις δασικές - αγροτικές - αλιευτικές εκμεταλλεύσεις.
- Οικονομική διαφοροποίηση αγροτικού χώρου (ολοκληρωμένα προγράμματα).
- Υποδομές επιχειρηματικότητας και καινοτομίας - ενίσχυση ανταγωνιστικότητας ΜΜΕ.
- Ανάπτυξη παραγωγικού ιστού.
- Διασύνδεση έρευνας - τεχνολογίας και παραγωγής.
- Υποδομές - ποιοτικός εκσυγχρονισμός τουριστικών δραστηριοτήτων.
- Κατάρτιση.

Η δεύτερη προτεραιότητα, η οποία αναφέρεται στην *Αξιοποίηση Γεωγραφικής Θέσης της Περιφέρειας*, περιλαμβάνει τις ακόλουθες δράσεις:

- Υποδομές οδικής διασύνδεσης - διαπεριφερειακή δικτύωση.
- Υποδομές σιδηροδρομικής διασύνδεσης - διαπεριφερειακή δικτύωση.
- Δράσεις ανάπτυξης διασυνοριακών συνεργασιών.

Η τρίτη προτεραιότητα της Νομαρχίας της Δράμας στρέφεται στην *Προστασία - Αξιοποίηση Φυσικού Περιβάλλοντος και Ορυκτού Πλούτου* και περιλαμβάνει τα εξής μέτρα:

- Αστικές υποδομές.
- Υποδομές συνδυασμένης εγγειοβελτιωτικής - περιβαλλοντικής προστασίας.
- Αειφορική διαχείριση πλουτοπαραγωγικών πόρων.
- Συμπλήρωση και ενίσχυση υποδομών των περιβαλλοντικά ευαίσθητων περιοχών.

Η *Ανάπτυξη του Ορεινού Όγκου* είναι το αντικείμενο της τέταρτης προτεραιότητας, ενώ τα μέτρα τα οποία προτείνονται είναι τα εξής:

- Στήριξη αγρο-οικο-βιοτεχνίας μικρής κλίμακας.
- Ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού.
- Ορεινά κέντρα ανάπτυξης.
- Βελτίωση της πρόσβασης στα ορεινά κέντρα.

Η πέμπτη προτεραιότητα, τέλος, αφορά την *Αμβλυνση Ενδοπεριφερειακών και Κοινωνικών Ανισοτήτων και Βελτίωση Ποιότητας Ζωής*. Οι ενέργειες που προτείνει είναι οι εξής:

- Ολοκλήρωση συνδυασμένων μεταφορικών υποδομών.
- Υποδομές υγείας - πρόνοιας.
- Υποδομές πολιτιστικών δραστηριοτήτων.
- Ανάπτυξη - αναβάθμιση εκπαιδευτικών μηχανισμών.
- Κοινωνική και οικονομική ένταξη ειδικών ομάδων πληθυσμού.

Όπως γίνεται κατανοητό, οι προτεινόμενες δράσεις της Νομαρχίας Δράμας και οι αντίστοιχες της παρούσας εργασίας δεν συγκρούονται μεταξύ τους, αλλά κινούνται προς την ίδια κατεύθυνση.

Εδώ θα πρέπει να ανφέρουμε ότι δεν έχει αποφασισθεί ακόμη η ένταξη των έργων για το 3ο ΚΠΣ. Ακόμη αξίζει να σημειώσουμε ότι πολλές από τις προτεινόμενες δράσεις αφορούν την αξιοποίηση και ολοκλήρωση παρεμβάσεων του Β' ΚΠΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αναπτυξιακή Εταιρία Δράμας Α.Ε.: «Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER II: Το Πρόγραμμα του Νομού Δράμας (Συμπληρωματική Χρηματοδότηση)». Δράμα, Απρίλιος 1999.
- Γραφείο Βιομηχανικής Αλλαγής Ν.Δράμας: «Ευρωπεριοχή Νέστος - Μέστα, Ελλάδα - Βουλγαρία». Δράμα, Μάρτιος 1999.
- Δήμος Δράμας, ΔΕΚΠΟΤΑ: Επιστημονική Συνάντηση. «Η Δράμα και η περιοχή της: Ιστορία και Πολιτισμός». Δράμα, 24-25 Νοεμβρίου 1989.
- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών: Πρακτικά Δημογραφικού Συνεδρίου. «Οι δημογραφικές εξελίξεις στη μεταπολεμική Ελλάδα». Εκδόσεις: Λιβάνη - «Νέα Σύνορα», Αθήνα Οκτώβριος 1992.
- «Επιχειρείν», Δίμηνη Έκδοση του Επιμελητηρίου Δράμας.
- Ε.Σ.Υ.Ε.: «Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν κατά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας» για τα έτη 1981, 1991, 1994.
- Ε.Σ.Υ.Ε.: «Απογραφές Βιομηχανίας - Βιοτεχνίας, Εμπορίου & Υπηρεσιών» για τα έτη 1974, 1984, 1988.
- Ε.Σ.Υ.Ε.: «Απογραφή Καταστημάτων», 1988.
- Ε.Σ.Υ.Ε.: «Απογραφές Πληθυσμού» για τα έτη 1951, 1961, 1971, 1981, 1991.
- Ε.Σ.Υ.Ε., Ε.Ε.Δ.: «Αναγωγή Περιφερειακών στοιχείων σε επίπεδο Νομού», 1991 - 1994.
- Κότιος Α.: «Πλαίσιο Προτάσεων για την Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη της Διευρυμένης Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Δράμας - Καβάλας - Ξάνθης», Βόλος 1988.
- Νομαρχία Δράμας - Δ/ση Σχεδιασμού & Προγραμματισμού: «Οδηγός Επενδύσεων Ν. Δράμας». Δράμα 1997.
- Νομαρχία Δράμας - Δ/ση Σχεδιασμού & Προγραμματισμού: «Συνοπτική Έκθεση για το Νομό Δράμας». Δράμα, Σεπτέμβριος 1995.
- Νομαρχία Δράμας - Δ/ση Προγραμματισμού και Ανάπτυξης: «Ορυκτός πλούτος Ν. Δράμας». Νοέμβριος 1986.

- Νομαρχιακό Διαμέρισμα Δράμας, 1ο Θεματικό Συνέδριο Ε.Ν.Α.Ε.: «Τα Δάση της Χώρας μας: Σχέση Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης - Δασών». Εισήγηση του Νομάρχη Δράμας Σωκράτη Δημητριάδη, Δράμα Νοέμβριος 1997.
- Νομαρχία Καβάλας: «Πρακτικά Ημερίδας: Προβλήματα Περιβαλλοντολογικής Διαχείρισης και Περιφερειακής Ανάπτυξης στη Β.Ελλάδα και τη Θράκη». Καβάλα 1995.
- Ομάδα Τοπικής Δράσης: «Επιχειρησιακό Σχέδιο Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER II (1994-99) για το Νομό Δράμας». Δράμα 1994.
- ΟΜΑΣ ΕΠΕ - PROGRESS ΕΠΕ: «Αναπτυξιακή Μελέτη για την περιοχή του Ν.Δράμας». Ιούνιος 1996.
- Παπαγιάννης Θ. και Συνεργάτες: «Υ.Η.Ε. Θησαυρού Νέστου. Ειδική Μελέτη Επιπτώσεων για την περιοχή της άμεσης επιρροής της λίμνης του Υ.Η.Ε. Θυσαυρού». Ιανουάριος 1979.
- Πασχαλίδης Β. «Δραμινά Ιστορικά: 67 Μελέτες για τη Δράμα και την περιοχή της». Δράμα 1992.
- Περιφερειακή Διοίκηση Νομού Δράμας - Διεύθυνση Δασών: «Τα δάση του Νομού Δράμας». Δράμα, Δεκέμβριος 1995.
- Σκάγιαννης Π. «Πολιτική Προγραμματισμού των Υποδομών», Σταμούλης, Αθήνα - Πειραιάς 1994.
- Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας (ΤΕΕ), Τμήμα Ανατολικής Μακεδονίας: «Τα έργα υποδομής της Ανατολικής Μακεδονίας και η συμβολή τους στην Ανάπτυξη: Μία πρόταση». Καβάλα 1995.
- Τ.Ε.Ε. - ΓΕΩΤ.Ε.Ε. Ανατολικής Μακεδονίας: «Διημερίδα: Το Μάρμαρο ως Συντελεστής Ανάπτυξης της περιοχής Δράμας - Καβάλας - Θάσου αλλά και της Εθνικής Οικονομίας». Δράμα 1994.
- Τ.Ε.Ε. - ΓΕΩΤ.Ε.Ε. Ανατολικής Μακεδονίας: «Πρακτικά Ημερίδας: Διαχείριση - Αξιοποίηση Υδάτινων Πόρων Ν. Δράμας». Δράμα 1993.
- Τ.Ε.Ε. - Τμήμα Ανατολικής Μακεδονίας, ΓΕΩΤ.Ε.Ε. - Παράρτημα Ανατολικής Μακεδονίας, Τοπική Ένωση Δήμων & Κοινοτήτων Ν.Δράμας: «Διημερίδα για το Περιβάλλον: Περιβαλλοντικά Προβλήματα του Ν.Δράμας». Δράμα, Φεβρουάριος 1996.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
 ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ
 ΔΡΑΜΑΣ-ΚΑΒΑΛΑΣ-ΞΑΝΘΗΣ
 ΝΟΜΑΡΧ.ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΔΡΑΜΑΣ
 Δ/ΝΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ & ΠΡΟΓΡΑΜ/ΣΜΟΥ

ΣΧΕΔΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
 ΑΝΑΤ.ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ 2000-2006
 ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΟΥ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΟΣ ΔΡΑΜΑΣ

(ΣΕ ΕΚΑΤ.ΔΡΧ.)

Α/Α	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΥΠΟΛΟ- ΓΙΣΜΟΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟ- ΔΟΤΗΣΗΣ	ΠΑΡΑΤΗ- ΡΗΣΕΙΣ
	ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 1. ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΑΥΤΟΔΥΝΑΜΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑΣ					
	ΜΕΤΡΟ 1.1 Ορθολογική Διάρθρωση & Βελτίωση Ποιότητας Παραγωγής στον Πρωτογενή Τομέα					
1	Διασφάλιση ποιότητας και ποιοτική αναβάθμιση προϊόντων πατάτας- φασολιών κλπ. (πιστοποίηση, τυποποίηση, ποιοτικός έλεγχος προϊόντων και πολλαπλασιαστικού υλικού)	400	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Γεωργίας	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Γεωργίας	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Γεωργίας	
2	Εισαγωγή νέων προϊόντων, ποικιλιών (βιολογική γεωργία, αρωματικά φυτά, κλπ.) και ζωικών κλάδων, διατήρηση αυτόχθονος ζωικού πληθυσμού κλπ.	560	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Γεωργίας	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Γεωργίας	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Γεωργίας	
3	Στήριξη των ομάδων παραγωγής-ανάπτυξη συμβουλευτικής γεωργίας	500	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Γεωργίας	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Γεωργίας	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Γεωργίας	
4	Κατασκευή Δημοτικού Σφαγείου Κ.Νευροκοπίου	400	Δήμος Κ.Νευροκοπίου	Δήμος Κ.Νευροκοπίου	Ν.Α. Δράμας ΕΠΤΑ	
	ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 1.1	1.860				
	ΜΕΤΡΟ 1.2 Διαχείριση Φυσικών πόρων - Υποστηρικτικές Υποδομές για τις Δασικές - Ανδροτικές - Αλιευτικές Εκμ.					
1	Κατασκευή υπόγειας σήραγγας μεταφοράς νερού από το φράγμα Πλατανόβρυσης στην πεδιάδα της Δράμας.	30.000	Ν.Α. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	Υπ.Γεωργίας	ΣΑΕ / Υπ.Γεωργίας	
2	Μελέτη γενικού σχεδιασμού μεταφοράς διανομής και διαχείρισης νερών του ποταμού Νέστου στη Λεκάνη Δράμας Τενανών Φιλίππων.	1.200	Ν.Α. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	Ν.Α. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	ΣΑΕ / Υπ.Γεωργίας	
3	Αρδευτικό δίκτυο Δημ. Διαμερίσματος Καταφύτου Δήμου Κ.Νευροκοπίου.	1.050	Ν.Α. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	Ν.Α. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	

(ΣΕ ΕΚΑΤ.ΔΡΧ.)

A/A	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΥΠΟΛΟ- ΓΙΣΜΟΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟ- ΔΟΤΗΣΗΣ	ΠΑΡΑΤΗ- ΡΗΣΕΙΣ
4	Μελέτη-Κατασκευή αρδευτικού δικτύου Δημ.Διαμ.Ποταμών Δήμου Κ.Νευροκοπίου.	1.060	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	
5	Αγροτικός Εξηλεκτρισμός	300	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	
6	Αναδασμοί-Παράλληλα έργα αναδασμού	1.000	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	ΣΑΕ 031 ΣΑΝΑ 029/2	
7	Μικρά αρδευτικά δίκτυα Ν.Δράμας.	1.000	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	
8	Αντικατάσταση-Ανακατασκευή του αρδευτικού δικτύου ΤΟΕΒ Ρέμβης Ν.Δράμας.	2.500	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	
9	Αντικατάσταση-Ανακατασκευή του αρδευτικού δικτύου Κουδουνίων-Μαυρολεύκης Ν.Δράμας	2.500	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	
10	Ανορύξεις-Αξιοποιήσεις 15 αρδευτικών γεωτρήσεων για ενίσχυση του αρδευτικού έργου Αγίας Παρασκευής-Καλαμπακίου.	225	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	
11	Μελέτη-Κατασκευή αρδευτικού δικτύου Δημ.Διαμερίσματος Ανθοχωρίου Ν.Δράμας.	840	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	
12	Μελέτη-Κατασκευή φράγματος στη θέση "Άγιος Κων/νος & Ελένη" επί του ποταμού Αγγίτη στη περιοχή Μεγαλοκάμπου.	130	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	
13	Μελέτη-Κατασκευή λιμνοδεξαμενής Κοιν.Βώλακα.	155	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	
14	Μελέτη-Κατασκευή φράγματος Δ.Δ. Κ.Βροντούς Δήμου Κ.Νευροκοπίου στη θέση "Καρβουνόρεμα".	2.600	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	
15	Μελέτη-Κατασκευή φράγματος Δήμου Νικηφόρου στη περιοχή "Χαμοκέρασα" Ν.Δράμας.	1.550	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	
16	Μελέτη-Κατασκευή φράγματος Δ.Δ.Βαθυτόπου Δήμου Κ.Νευροκοπίου στη θέση "Σέρμιστα".	2.510	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	
17	Μελέτη-Κατασκευή φράγματος Δ.Δ.Λευκογειών Δήμου Κ.Νευροκοπίου στη θέση "Άγιος Νικόλαος".	210	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	
18	Μελέτη-Κατασκευή φράγματος Δ.Δ.Χρυσοκεφάλου Δήμου Κ.Νευροκοπίου στη θέση "Σταλινίτσα".	830	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	
19	Μελέτη-Κατασκευή φράγματος Δ.Δ.Εξοχής Δήμου Κ.Νευροκοπίου στη θέση "Ρέμα Σιδηρονέρου".	625	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	N.A. Δράμας ΔΕΒ Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	
20	Βελτίωση βοσκοτόπων.	3.500	N.A. Δράμας Δ/νη Γεωργίας	N.A. Δράμας Δ/νη Γεωργίας	ΣΑΕ 031/3	
21	Εξοπλισμός κτηνιατρικών υπηρεσιών του Νομού για την παρακολούθηση του ζωικού κεφαλαίου.		N.A. Δράμας Δ/νη Κτην/τρικής	N.A. Δράμας Δ/νη Κτην/τρικής	ΣΑΕ 031/3	

(ΣΕ ΕΚΑΤ.ΔΡΧ.)

A/A	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΥΠΟΛΟ- ΓΙΣΜΟΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟ- ΔΟΤΗΣΗΣ	ΠΑΡΑΤΗ- ΡΗΣΕΙΣ
22	Κατασκευή νέων δασοδρόμων-συντήρηση-βελτίωση υφιστάμενου δασικού οδικού δικτύου.	4.000	Δ/ση Δασών	Δ/ση Δασών	ΣΑΕ	
23	Αναδασώσεις	500	Δ/ση Δασών	Δ/ση Δασών	Υπ.Γεωργίας	
24	Έργα βελτίωσης υποβαθμισμένων δασών	3.500	Δ/ση Δασών	Δ/ση Δασών	ΣΑΕ	
25	Παραγωγή-προστασία και υποδομές αξιοποίησης της αλιευτικής παραγωγής στη Λίμνη του Νέστου, Λευκογείων, Βαθυτόπου, Καταφύτου και εκσυγχρονισμός υπαρχουσών μονάδων Πεστοσοκαλλιέργειας	400	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Γεωργίας	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Γεωργίας	Υπ.Γεωργίας	
	ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 1.2	62.185				
	ΜΕΤΡΟ 1.3 Οικονομική Διαφοροποίηση Αγροτικού χώρου (Ολοκληρωμένα Προγράμματα)					
1	Ανάπτυξη αγροτικού τουρισμού πολλαπλών μορφών (δημιουργία διαδρομών τουρισμού σε επιλεγμένες περιοχές)					
1.1	Ανάπτυξη-κατασκευή εκθετηρίων παραδοσιακών αγροτικών δραστηριοτήτων (καπνός, κρασί κλπ.)	250	Ν.Α. Δράμας Γρ.Τουρισμού	Ν.Α. Δράμας	ΣΑΕ 031/3	
1.2	Δρόμοι καπνού, δρόμοι κρασιού (μελέτη και κατασκευή, εκτύπωση τουριστικών φυλλαδίων κλπ.)	100	Ν.Α. Δράμας Γρ.Τουρισμού	Ν.Α. Δράμας	ΣΑΕ 031/3	
1.3	Δημιουργία ολοκληρωμένου τουριστικού χωριού στην ευρύτερη περιοχή Δήμου Προσοτσάνης	500	Ν.Α. Δράμας Γρ.Τουρισμού	Ν.Α. Δράμας	ΣΑΕ 031/3	
	ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 1.3	850				
	ΜΕΤΡΟ 1.4 Υποδομές Επιχειρηματικότητας & Καινοτομίας - Ενίσχυση Ανταγωνιστικότητας ΜΜΕ					
1	Βιοτεχνικό Πάρκο Προσοτσάνης.	250	Δήμος Προσοτσάνης	Σύσταση Φορέα		
2	Αποπεράτωση βιοτεχνικού πάρκου Αγίου Αθανασίου	500	Δήμος Δοξάτου	Σύσταση Φορέα		
3	Δημιουργία Βιοτεχνικού Πάρκου Κ.Νευροκοπίου	300	Δήμος Κ.Νευροκοπίου	Σύσταση Φορέα		
	ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 1.4	1.050				

(ΣΕ ΕΚΑΤ.ΔΡΧ.)

Α/Α	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΥΠΟΛΟ- ΓΙΣΜΟΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟ- ΔΟΤΗΣΗΣ	ΠΑΡΑΤΗ- ΡΗΣΕΙΣ
ΜΕΤΡΟ 1.5 Ανάπτυξη Παραγωγικού Ιστού						
1	Αναπαλαίωση παραδοσιακού κτιρίου και μετατροπή του σε εργαστήριο ελέγχου οικοδομικών υλικών, δημοσίων και ιδιωτικών έδρων (οικοδομικές-ηλεκτρομηχ/νικές εονασίες, ανοοά εξοπλισμού)	200	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.		
2	Διεθνές εργαστήριο ποιότητας και ελέγχου ορυκτών πόρων (αγορά παραδοσιακής καπναποθήκης-αναπαλαίωση-ανοοά εξοπλισμού)	1.000	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.		
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 1.5		1.200				
ΜΕΤΡΟ 1.6 Διασύνδεση Έρευνας - Τεχνολογίας & Παραγωγής						
1	Ενίσχυση δράσεων ήπιας μορφής ενέργειας στα θερμοκήπια και παραγωγή προϊόντων ποιότητας	700	Ν.Α. Δράμας Δ/νηση Γεωργίας	Ν.Α. Δράμας Δ/νηση Γεωργίας	ΣΑΕ Υπ.Γεωργίας	
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 1.6		700				
ΜΕΤΡΟ 1.7 Υποδομές - Ποιοτικός Εκσυγχρονισμός Τουριστικών Δραστηριοτήτων						
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 1.7		0				
ΜΕΤΡΟ 1.8 Κατάρτιση						
1	Εφαρμογή Προγραμμάτων Επαγγελματικής Κατάρτισης αγροτών, κτηνοτρόφων, υλοτόμων κλπ.	1.000	Υπ.Γεωργίας	Υπ.Γεωργίας	Υπ.Γεωργίας	
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 1.8		1.000				
ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 1.		68.845				

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
 ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ
 ΔΡΑΜΑΣ-ΚΑΒΑΛΑΣ-ΞΑΝΘΗΣ
 ΝΟΜΑΡΧ.ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΔΡΑΜΑΣ
 Δ/ΝΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ & ΠΡΟΓΡΑΜ/ΣΜΟΥ

ΣΧΕΔΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
 ΑΝΑΤ.ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ 2000-2006
 ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΟΥ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΟΣ ΔΡΑΜΑΣ

(ΣΕ ΕΚΑΤ.ΔΡΧ.)

Α/Α	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΫΠΟΛΟ- ΓΙΣΜΟΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟ- ΔΟΤΗΣΙΣ	ΠΑΡΑΤΗ- ΡΗΣΕΙΣ
	ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 2. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΘΕΣΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ					
	ΜΕΤΡΟ 2.1 Υποδομές Οδικής Διασύνδεσης -Διαπεριφερειακή Δικτύωση					
1	Σύνδεση με Διευρωπαϊκά δίκτυα-κάθετη σύνδεση Εγνατίας οδού με τελωνείο Εξοχής					
1.1	Βελτίωση της Ε.Ο. Νο12 Καβάλας-Δράμας στο τμήμα από τα όρια Ν.Καβάλας μέχρι Δράμα (παράκαμψη Αγ.Αθανασίου-Δοξάτου) (Μελέτη κατασκευή)	4.000	ΠΥΔΕ	ΠΥΔΕ	ΥΠΕΧΩΔΕ	
1.2	Έργα βασικών υποδομών σε εγκαταστάσεις και εξοπλισμός Μεθοριακού Σταθμού Εξοχής	500	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Υπ.Οικονομικ.	
1.3	Σύνδεση Ε.Ο. Νο57 Δράμας-Νευροκοπίου-Εξοχής με την επαρχ.οδό Δράμας-Κουδουνίων -όρια Ν.Σερρών προς Θεσ/νίκη [σύνδεση οδών, βελτίωση επαρχ.οδού, παοάκαμψη οικισμών]	3.000	ΠΥΔΕ	ΠΥΔΕ	ΥΠΕΧΩΔΕ	
1.4	Σύνδεση Ε.Ο. Νο12 Δράμας-Καβάλας με την επαρχ.οδό Δράμας-Κουδουνίων -όρια Ν.Σερρών προς Θεσ/νίκη [κατασκευή οδού και κόμβων]	3.500	ΠΥΔΕ	ΠΥΔΕ	ΥΠΕΧΩΔΕ	
1.5	Κατασκευή σήραγγος 550 μ. στον Μεθοριακό Σταθμό Εξοχής		ΠΥΔΕ	ΠΥΔΕ	ΥΠΕΧΩΔΕ	
1.6	Παράκαμψη Νευροκοπίου - Κατασκευή γέφυρας		ΠΥΔΕ	ΠΥΔΕ	ΥΠΕΧΩΔΕ	
1.7	Βόρειος Δακτύλιος Δράμας	3.500	ΠΥΔΕ	ΠΥΔΕ	ΥΠΕΧΩΔΕ	
1.8	Βελτίωση-διαπλάτυνση Ε.Ο. 57 Δράμας-Νευροκοπίου (ολοκλήρωση εισόδου Νευροκοπίου).	250	ΠΥΔΕ	ΠΥΔΕ	ΣΑΕ 031/3	Προεντάχθηκε ΣΑΕ 031/3
1.9	Βελτίωση-διαπλάτυνση Ε.Ο. 57 Δράμας-Νευροκοπίου (ολοκλήρωση κόμβου Βώλακα).	120	ΠΥΔΕ	ΠΥΔΕ	ΣΑΕ 031/3	Προεντάχθηκε ΣΑΕ 031/3
2	Διασύνδεση καθέτων αξόνων Εγνατίας οδού (Προμαχώνα-Σερρών / Εξοχής-Δράμας), βελτίωση επαρχ. οδού Νευροκοπίου-Περιθωρίου-Κάτω Βροντούς μέχρι όρια Ν.Σερρών	3.000				
	ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 2.1	17.870				

(ΣΕ ΕΚΑΤ ΔΡΧ.)

A/A	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΫΠΟΛΟ- ΓΙΣΜΟΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟ- ΔΟΤΗΣΗΣ	ΠΑΡΑΤΗ- ΡΗΣΕΙΣ
	ΜΕΤΡΟ 2.2 Υποδομές Σιδηροδρομικής Διασύνδεσης - Διαπεριφερειακής Δικτύωσης					
1 2	Επέκταση Σιδηροδρομικού δικτύου και σύνδεσή του με ΒΙΠΕ Δράμας Κάθετη Σιδηροδρομική διασύνδεση Προμαχώνα-Σερρών-Δράμας με λιμάνι Καβάλας		N.A. Δράμας N.A. Δράμας	N.A. Δράμας Δ.Τ.Υ. N.A. Δράμας Δ.Τ.Υ.		
	ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 2.2	0				
	ΜΕΤΡΟ 2.3 Δράσεις Ανάπτυξης Διασυνοριακών Συνεργασιών (Παραγωγικών, Εμπορικών, Πολιτιστικών κλπ)					
1 1.1 1.2 1.3 1.4 2 2.1 2.2 2.3 2.4 2.5	Ενίσχυση διαεπιχειρησιακών σχέσεων -Αμοιβαία κινητικότητα επιχειρήσεων με την Βουλγαρία. Δημιουργία Συνεδριακού Κέντρου Δημιουργία Εκθεσιακού Κέντρου. Δημιουργία Εμπορικού Σταθμού στην περιοχή του Τελωνείου Ελεύθερη ζώνη εμπορίου. Πρωώθηση συνεργασιών σε κοινά θέματα περιβάλλοντος (Ποταμοί- Δάση κλπ.). Μελέτη καταγραφής και οριοθέτησης βιοτόπων περιοχής Ροδόπης Μελέτη για τη διατήρηση της ποιότητας των νερών του Νέστου από τυχόν ρυπάνσεις Κοινό πρόγραμμα αξιοποίησης και χρήσης των αισθητικών πόρων και πόρων αναψυχής της Ροδόπης στο πλαίσιο του οικτουρισμού (Μελέτη). Κοινό πρόγραμμα θεραπευτικού τουρισμού (Μελέτη). Αξιοποίηση των παλαιών δρόμων σύνδεσης των οικισμών της Ροδόπης (Μελέτη).	1.300 1.200 15 10 25 20 30	Επιμελητήριο Δράμας Επιμελητήριο Δράμας Επιμελητήριο Δράμας N.A. Δράμας Δ/ση Προγραμ/σμού N.A. Δράμας Δ/ση Προγραμ/σμού N.A. Δράμας Δ/ση Προγραμ/σμού N.A. Δράμας Δ/ση Προγραμ/σμού N.A. Δράμας Δ/ση Προγραμ/σμού	N.A. Δράμας N.A. Δράμας N.A. Δράμας N.A. Δράμας N.A. Δράμας	INTERREG INTERREG INTERREG INTERREG INTERREG INTERREG	
	ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 2.3	2.600				
	ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 2.	20.470				

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
 ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ
 ΔΡΑΜΑΣ-ΚΑΒΑΛΑΣ-ΞΑΝΘΗΣ
 ΝΟΜΑΡΧ.ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΔΡΑΜΑΣ
 Δ/ΝΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ & ΠΡΟΓΡΑΜ/ΣΜΟΥ

ΣΧΕΔΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
 ΑΝΑΤ.ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ 2000-2006
 ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΟΥ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΟΣ ΔΡΑΜΑΣ

(ΣΕ ΕΚΑΤ.ΔΡΧ.)

Α/Α	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΫΠΟΛΟ- ΓΙΣΜΟΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟ- ΔΟΤΗΣΗΣ	ΠΑΡΑΤΗ- ΡΗΣΕΙΣ
	ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 3. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ - ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΤΟΥ ΟΡΥΚΤΟΥ ΠΛΟΥΤΟΥ					
	ΜΕΤΡΟ 3.1 Αστικές Υποδομές (Οδοί-Υδρευση-Αποχέτευση)					
1	Έργα διαχείρισης στερεών απορριμμάτων Ν.Δράμας	3.500	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας ΔΤΥ	ΥΠΕΧΩΔΕ	
	ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 3.1	3.500				
	ΜΕΤΡΟ 3.2 Υποδομές Συνδιασμένης Εγγειοβελτιωτικής - Περιβαλλοντικής Προστασίας					
1	Κατασκευή φραγμάτων και έργων αντιπλημμυρικής-αντιδιαβρωτικής προστασίας και εμπλουτισμού του υδροφόρου ορίζοντα.					
1.1	Κατασκευή αντιπλημμυρικού έργου βορείως του Δ.Δ. Δοξάτου	800	Δήμος Δοξάτου	Δήμος Δοξάτου		
1.2	Καθαρισμός και διευθέτηση κοίτης χειμάρρου Αγίας Βαρβάρας Ν.Δράμας.	100	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΥΠΕΧΩΔΕ	
1.3	Κατασκευή αντιπλημμυρικής τάφρου Δήμου Προσοτσάνης	300	Δήμος Προσοτσάνης	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΥΠΕΧΩΔΕ	
1.4	Αντιπλημμυρικά έργα Δήμου Νικηφόρου	400	Δήμος Νικηφόρου	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΥΠΕΧΩΔΕ	
1.5	Αντιπλημμυρικά έργα Ν.Δράμας	1.000	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΥΠΕΧΩΔΕ	
2	Άρση περιβαλλοντικών επιπτώσεων και περιβαλλοντικών αστοχιών στο Ν.Δράμας.	1.000	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
	ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 3.2	3.600				

(ΣΕ ΕΚΑΤ. ΔΡΧ.)

Α/Α	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΜΕΤΡΟ 3.3 Αειφορική Διαχείριση Πλουτοπαραγωγικών Πόρων						
1	Κατασκευή μικρών Φραγμάτων σε επιλεγμένες θέσεις του Ν.Δράμας για την κατασκευή ηλεκτρικής ενέργειας	1.000	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 3.3		1.000				
ΜΕΤΡΟ 3.4 Συμπλήρωση & Ενίσχυση Υποδομών Νησιωτικών & Περιβαλλοντικά Ευαίσθητων Περιοχών						
1	Ανάπλαση περιοχής πηγών Βοϊράνης (Β' φάση)	500	Δήμος Δοξάτου	Ν.Α. Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	Προεντάχθηκε
2	Αξιοποίηση ευρύτερης περιοχής πηγών Κεφαλαρίου	250	Δήμος Δοξάτου	Ν.Α. Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	
3	Αξιοποίηση πηγών Μυλοποτάμου	1.100	Δήμος Δράμας	Ν.Α. Δράμας	ΥΠΕΧΩΔΕ	
4	Διευθέτηση-ανάπλαση χειμάρρου Δήμου Κ.Νευροκοπίου.	750	Δήμος Κ.Νευροκοπίου	Ν.Α. Δράμας	ΥΠΕΧΩΔΕ	
5	Ανάπλαση περιοχής επικάλυψης χειμάρρου Καλλιφύτου.	1.300	Δήμος Δράμας	Ν.Α. Δράμας	ΥΠΕΧΩΔΕ	
6	Ανάπλαση χειμάρρου Δήμου Δοξάτου.	400	Δήμος Δοξάτου	Ν.Α. Δράμας	ΥΠΕΧΩΔΕ	
7	Ανάπλαση "Πλατέας των Ευζώνων" Δ.Δ.Μοναστηρακίου Δήμου Δράμας	250	Δήμος Δράμας	Ν.Α. Δράμας	ΥΠΕΧΩΔΕ	
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 3.4		4.550				
ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 3.		12.650				

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
 ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ
 ΔΡΑΜΑΣ-ΚΑΒΑΛΑΣ-ΞΑΝΘΗΣ
 ΝΟΜΑΡΧ.ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΔΡΑΜΑΣ
 Δ/ΝΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ & ΠΡΟΓΡΑΜ/ΣΜΟΥ

ΣΧΕΔΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
 ΑΝΑΤ.ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ 2000-2006
 ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΟΥ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΟΣ ΔΡΑΜΑΣ

(ΣΕ ΕΚΑΤ.ΔΡΧ.)

Α/Α	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΫΠΟΛΟ- ΓΙΣΜΟΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟ- ΔΟΤΗΣΗΣ	ΠΑΡΑΤΗ- ΡΗΣΕΙΣ
	ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 4. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΕΙΝΟΥ ΟΓΚΟΥ					
	ΜΕΤΡΟ 4.1 Στήριξη Αγρο-Οικό-Βιοτεχνίας Μικρής Κλίμακας					
	ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 4.1	0				
	ΜΕΤΡΟ 4.2 Ανάπτυξη Ήπιων Μορφών Τουρισμού					
1	Αξιοποίηση σπηλαιίου Μααρά (Β' φάση)	250	Δήμος Προσοτσάνης	N.A. Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	
2	Αξιοποίηση ιαματικών πηγών Θερμιών.	1.700	Δήμος Παρανεασιίου	N.A. Δράμας	ΣΑΕ 031/3	
3	Πρόγραμμα τουριστικής προβολής N.Δράμας	500	N.A. Δράμας	N.A. Δράμας	ΣΑΕ 031/3	
4	Καταγραφή, ιεραρχική αξιολόγηση-αξιοποίηση αισθητικών πόρων και πόρων αναψυχής, δημιουργία κέντρων πληροφόρησης-καθοδήγησης-εκπαίδευσης					
4.1	Καταγραφή και ιεραρχική αξιολόγηση των αισθητικών πόρων και πόρων αναψυχής των ορεινών περιοχών του Νομού Δράμας.	30	N.A. Δράμας Γρ.Τουρισμού	N.A. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
4.2	Σύνταξη μελέτης για τον προσδιορισμό θέσης, μεγέθους και λειτουργίας ελεγχόμενων κυνηγετικών περιοχών στην ευρύτερη περιοχή της λεκάνης του Νέστου ποταμού.	10	N.A. Δράμας Γρ.Τουρισμού	N.A. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
4.3	Εκπόνηση μελέτης για την ανάπτυξη οικοτουρισμού, εναλλακτικού τουρισμού στις ορεινές περιοχές του Νομού Δράμας	30	N.A. Δράμας Γρ.Τουρισμού	N.A. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
4.4	Δημιουργία περιβαλλοντικού κέντρου στο Σιδηρόνερο.	80	N.A. Δράμας Γρ.Τουρισμού	N.A. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
4.5	Περίπτερα ενημέρωσης στο Βώλακα και τους Ποταμούς.	30	N.A. Δράμας Γρ.Τουρισμού	N.A. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
4.6	Περίπτερο ενημέρωσης και άλλες συμπληρωματικές εγκαταστάσεις στο σπήλαιο Αγγίτη.	150	N.A. Δράμας Γρ.Τουρισμού	N.A. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	

(ΣΕ ΕΚΑΤ. ΔΡΧ.)

A/A	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΥΠΟΛΟ- ΓΙΣΜΟΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟ- ΔΟΤΗΣΗΣ	ΠΑΡΑΤΗ- ΡΗΣΕΙΣ
5	Μελέτες και έργα κατασκευής δασοτουριστικών μονοπατιών στις περιοχές Παρανεστίου, Πρασινάδας, Φαλακρού, Ορβήλου, Μενοικίου.	200	N.A. Δράμας	N.A. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
6	Μελέτες και έργα για τη δημιουργία δασικής και Περιβαλλοντικής αναψυχής στις περιοχές Παρανεστίου, Πρασινάδας, Κυκλάς, Σημύδας, Λιβαδακίου, Μενοικίου, Γρανίτη.	500	N.A. Δράμας	N.A. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
7	Αξιοποίηση παλαιών εγκαταλειμμένων Στρατιωτικών Φυλακίων Δήμου Κ.Νευροκοπίου	400	Δήμος Κ.Νευροκοπίου	N.A. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΥΠΕΧΩΔΕ	
8	Μελέτη-Κατασκευή 2/θέσιου αναβατήρα (τύπου καρέκλας στο Χιονοδρομικό Κέντρο Φαλακρού)	450	N.A. Δράμας	N.A. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 4.2		4.330				
ΜΕΤΡΟ 4.3 Ορεινά Κέντρα Ανάπτυξης						
1	Ανάπτυξη Ορεινού Κέντρου Φαλακρού-Ελατιάς					
1.1	Χωροταξική-Ειδική Περιβαλλοντική μελέτη Όρους Φαλακρού	100	N.A. Δράμας	N.A. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
1.2	Αξιοποίηση Χιονοδρομικού Κέντρου Φαλακρού	350	Γρ.Τουρισμού N.A. Δράμας	N.A. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	Προεντάχθηκε
1.3	Έργα αξιοποίησης Δασικού χωριού Ελατιάς	180	Γρ.Τουρισμού N.A. Δράμας	N.A. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
1.4	Έργα αξιοποίησης περιοχής Στραβορέματος-περιοχής Κούτρα. Βελτίωση-αμμοχαλικόστρωση δρόμου Στραβορέματος (2 χλμ.)	150	Γρ.Τουρισμού N.A. Δράμας	N.A. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
1.5	Αξιοποίηση διαδρομών στο αναρριχητικό πεδίο Φαλακρού όρους.	15	Γρ.Τουρισμού N.A. Δράμας	N.A. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
2	Ανάπτυξη Ορεινού Κέντρου Μενοικίου όρους (Δάσους Καστανιάς)	500	Γρ.Τουρισμού N.A. Δράμας	N.A. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 4.3		1.295				

(ΣΕ ΕΚΑΤ.ΔΡΧ.)

Α/Α	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΥΠΟΛΟ- ΓΙΣΜΟΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟ- ΔΟΤΗΣΗΣ	ΠΑΡΑΤΗ- ΡΗΣΕΙΣ
ΜΕΤΡΟ 4.4 Βελτίωση της Πρόσβασης στα Ορεινά Κέντρα						
1	Βελτίωση οδού από διαστ/ση Αγίου Γεωργίου Βώλακα μέχρι Χιονοδρομικό Κέντρο Φαλακρού	300	Ν.Α. Δράμας Γρ. Τουρισμού	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
2	Κατασκευή δρόμου Πύργων-Χιονοδρομικού Κέντρου Φαλακρού	600	Ν.Α. Δράμας Γρ. Τουρισμού	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
3	Κατασκευή δρόμου Μικρόπολης-Ορειβατικού Κέντρου Δάσους Καστανιάς	200	Ν.Α. Δράμας Γρ. Τουρισμού	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
4	Βελτίωση-ασφαλτ.οδικού άξονα Σκαλωτής-Δασικού χωριού Ελατιάς	600	Ν.Α. Δράμας Γρ. Τουρισμού	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 4.4		1.700				
ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 4.		7.325				

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
 ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ
 ΔΡΑΜΑΣ-ΚΑΒΑΛΑΣ-ΞΑΝΘΗΣ
 ΝΟΜΑΡΧ.ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ ΔΡΑΜΑΣ
 Δ/ΝΣΗ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ & ΠΡΟΓΡΑΜ/ΣΜΟΥ

ΣΧΕΔΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
 ΑΝΑΤ.ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ 2000-2006
 ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΟΥ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΟΣ ΔΡΑΜΑΣ

(ΣΕ ΕΚΑΤ.ΔΡΧ.)

Α/Α	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΫΠΟΛΟ- ΓΙΣΜΟΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟ- ΔΟΤΗΣΗΣ	ΠΑΡΑΤΗ- ΡΗΣΕΙΣ
	ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 5. ΑΜΒΛΥΝΣΗ ΕΝΔΟΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ & ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ					
	ΜΕΤΡΟ 5.1 Ολοκλήρωση Συνδιασμένων Μεταφορικών Υποδομών					
1	Βελτίωση επαρχ.οδού Δράμας-Σιδηρονέρου-Ελατιάς					
1.1	Βελτίωση επαρχιακής οδού Δράμας-Σιδηρονέρου (τμήμα από διαστ/ση Δενδρακίων έως Λιβαδερό 6 χλμ.	800	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
1.2	Βελτίωση επαρχιακής οδού Δράμας-Σιδηρονέρου (τμήμα από Λιβαδερό έως διαστ/ση Πολυκάρπου 4 χλμ.	530	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
1.3	Βελτίωση επαρχιακής οδού Δράμας-Σιδηρονέρου (τμήμα από διαστ/ση Πολυκάρπου έως διασταύρωση Παπάδων 7 χλμ.	900	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
1.4	Βελτίωση επαρχιακής οδού Δράμας Σιδηρονέρου (τμήμα από διαστ/ση Παπάδων μέχρι Σιδηρόνερο 5 χλμ.	470	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
1.5	Βελτίωση επαρχιακού οδού Δράμας-Σιδηρονέρου-Σκαλωτής (τμήμα από Σιδηρόνερο έως διαστ/ση οικισμού Κόκκινα) 5 χλμ.	425	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
1.6	Βελτίωση επαρχιακού οδού Δράμας-Σιδηρονέρου-Σκαλωτής (τμήμα από διαστ/ση οικισμού Κόκκινα έως Σκαλωτή) 7 χλμ.	620	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
2	Βελτίωση-αποπεράτωση επαρχιακού δρόμου Κ.Νευροκοπίου-Ποταμών.- Ολοκλήρωση επαρχιακής οδού Κ.Νευροκοπίου Ποταμών από Χ.Θ. 10+011 έως Χ.Θ. 13+003 και από Χ.Θ.20+541 - 24+314	800	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
3	Έργα βελτίωσης επαρχ.οδού Δράμας-Αμφίπολης στο τμήμα από Κουδούνια μέχρι όρια Ν.Σερρών	2.200	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
4	Βελτίωση επαρχ.οδού με αριθμ.8 (Προσοτσάνη-Καλλιθέα)					
4.1	Βελτίωση επαρχιακού οδού με αριθμ.8 Προσοτσάνης-Καλλιθέας από Προσοτσάνη έως οικισμό Ανθοχωρίου.	355	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	
4.2	Βελτίωση επαρχιακού οδού με αριθμ.8 Προσοτσάνης-Καλλιθέας από οικισμό Ανθοχωρίου έως έξοδο οικισμού Καλλιθέας.	190	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας	ΣΑΝΑ 029/2	

(ΣΕ ΕΚΑΤ. ΔΡΧ.)

A/A	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΫΠΟΛΟ- ΓΙΣΜΟΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟ- ΔΟΤΗΣΗΣ	ΠΑΡΑΤΗ- ΡΗΣΕΙΣ
5	Βελτίωση επαρχ.οδού με αριθμ.9 (Προσοτσάνη-Μικρόπολη)					
5.1	Βελτίωση επαρχιακής οδού με αριθμ.9 Προσοτσάνης-Μικρόπολης από Προσοτσάνη μέχρι διαστ/ση οικισμού Γραμμένης.	355	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
5.2	Βελτίωση επαρχιακής οδού με αριθμ.9 Προσοτσάνης-Μικρόπολης από διαστ/ση οικισμού Γραμμένης μέχρι Μικρόπολη-Πάνοραμα.	900	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
6	Κατασκευή δύο γεφυρών στον ποταμό Αγγίτη μετά των προσβάσεων στις επαρχιακές οδούς με αριθμ.8 και 9	600	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
7	Ολοκλήρωση οδού από διασταύρωση Ε.Ο. Δράμας-Κ.Νευροκοπίου προς Βώλακα-Μικροκλεισούρα (παράκαμψη Βώλακα).	650	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
8	Βελτίωση βατότητας νοτιοανατολικού επαρχιακού οδικού δικτύου Ν.Δράμας.	360	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
9	Βελτίωση βατότητας βορειοδυτικού επαρχιακού οδικού δικτύου Ν.Δράμας.	360	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
10	Βελτίωση οδού από διαστ/ση Ε.Ο.Νο57 προς Οχυρό μέχρι οικισμό Περιθωρίου.	500	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
11	Βελτίωση οδού από Σιδηρόνερο έως Μικρομηλιά.	800	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
12	Βελτίωση οδού από Νεροφράκτη μέχρι γέφυρα Μαυρολεύκης	200	Δήμος Καλαμπακίου	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
13	Βελτίωση οδού από Δοξάτο μέχρι Φτελιά	150	Δήμος Καλαμπακίου	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
14	Κατασκευή ανισόπεδης γέφυρας στην οδό Πατριάρχου Διονυσίου	1.500	Δήμος Δράμας	ΠΥΔΕ	ΥΠΕΧΩΔΕ	
15	Βελτίωση των Ε.Ο. Δράμας-Σερρών και Δράμας-Ξάνθης.	2.000	ΠΥΔΕ	ΠΥΔΕ	ΣΑΕ 031/3	
16	Κατασκευή κόμβων και τεχνικών στις παραλλαγές Παλιάμπελα-Χαμοκέρασα-Πλατανιά [γέφυρες, κόμβοι, γεωτεχνικά] της Ε.Ο. Νο14 και κατασκευή γέφυρας Μαρμαριάς και των προσβάσεων αυτής στην Ε.Ο. Νο14	1.200	ΠΥΔΕ	ΠΥΔΕ	ΣΑΕ 031/3	
17	Βελτίωση-διαπλάτυνση Ε.Ο. Νο14 Δράμας-Ξάνθης (Παράκαμψη Νικηφόρου)	500	ΠΥΔΕ	ΠΥΔΕ	ΣΑΕ 031/3	Προεντάχθηκε
18	Κατασκευή γέφυρας επί της Νότιας Περιφερειακής οδού Δήμου Κ.Νευροκοπίου	150	Δήμος Κ.Νευροκοπίου	Δήμος Κ.Νευροκοπίου		
	ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 5.1	17.515				

(ΣΕ ΕΚΑΤ ΔΡΧ)

Α/Α	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΥΠΟΛΟ- ΓΙΣΜΟΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟ- ΔΟΤΗΣΗΣ	ΠΑΡΑΤΗ- ΡΗΣΕΙΣ
ΜΕΤΡΟ 5.2 Υποδομές Υγείας-Πρόνοιας						
1	Μελέτη και κατασκευή προσθήκης ορόφου και άλλες συμπληρωματικές εργασίες στο Γ.Ν.Ν. Δράμας	1.100	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Υγείας Πρόνοιας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
2	Κατασκευή-εξοπλισμός αποτεφρωτικού κλιβάνου και διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου Γ.Ν.Ν. Δράμας	100	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Υγείας Πρόνοιας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
3	Κατασκευή και εξοπλισμός Περιφερειακών Ιατρείων Ν.Δράμας					
3.1	Κατασκευή και εξοπλισμός Περιφερειακού Ιατρείου Δήμου Καλαμπακίου	100	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Υγείας Πρόνοιας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
3.2	Κατασκευή και εξοπλισμός Περιφερειακού Ιατρείου Δήμου Σιταγρών	100	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Υγείας Πρόνοιας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
3.3	Κατασκευή και εξοπλισμός Περιφερειακού Ιατρείου Δήμου Δοξάτου	100	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Υγείας Πρόνοιας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
3.4	Κατασκευή και εξοπλισμός Περιφερειακού Ιατρείου Δήμου Νικηφόρου	100	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Υγείας Πρόνοιας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
4	Κατασκευή εξεταστηρίων στα Δ.Δ. του Νομού Δράμας	200	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Υγείας Πρόνοιας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
5	Κατασκευή Βρεφονηπιακού Σταθμού Δήμου Σιταγρών (Δ.Φωτολίβους).	230	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Υγείας Πρόνοιας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
6	Κατασκευή κτιρίου του Β' Κρατικού Παιδικού Σταθμού Δήμου Δράμας.	250	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Υγείας Πρόνοιας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
7	Κατασκευή κτιρίου Παιδικού Σταθμού Αμπελοκήπων Δήμου Δράμας.	150	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Υγείας Πρόνοιας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
8	Κατασκευή Βρεφονηπιακού Σταθμού Δήμου Παρανεστίου	150	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Υγείας Πρόνοιας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
9	Κατασκευή Κτιρίου Παιδικού Σταθμού Δ.Δ.Χωριστής.	110	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Υγείας Πρόνοιας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
10	Κατασκευή μονίμων εγκαταστάσεων Παιδικών Εξοχών Καλλιθέας.	400	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Υγείας Πρόνοιας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 5.2		3.090				

(ΣΕ ΕΚΑΤ.ΔΡΧ.)

Α/Α	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΫΠΟΛΟ- ΓΙΣΜΟΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟ- ΔΟΤΗΣΗΣ	ΠΑΡΑΤΗ- ΡΗΣΕΙΣ
ΜΕΤΡΟ 5.3 Υποδομές Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων						
1	Κατασκευή Σπηλαιολογικού Μουσείου Αγγίτη	150	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	Προεντάχθηκε ΣΑΕ 031/3
2	Κατασκευή Πινακοθήκης και Αίθουσας πολλαπλών χρήσεων Ν.Α. Δράμας	400	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
3	Αναπαλαίωση παραδοσιακής καπναποθήκης Αγίου Αθανασίου και μετατροπή της σε Λαογραφικό Μουσείο	100	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
4	Κατασκευή Λαογραφικού Μουσείου Δράμας και Αίθουσας πολλαπλών χρήσεων	220	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
5	Κατασκευή Αίθουσας πολιτιστικών εκδηλώσεων Δήμ. Προσοτσάνης	120	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
6	Ανάδειξη Θρησκευτικού Μνημείου Ι.Μονής Εικοσιφοινίσσης Παγγαίου	250	Ιερά Μητρόπολης Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
7	Πρόγραμμα καταγραφής, ανάδειξης και αξιοποίησης της πολιτιστικής παράδοσης και κληρονομιάς.					
7.1	Απογραφή της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας των παραδοσιακών οικισμών της περιοχής	30	Ν.Α. Δράμας Γρ.Τουρισμού	Ν.Α. Δράμας	ΥΠΕΧΩΔΕ Υπ.Πολιτισμού	
7.2	Μελέτες & έργα ανάδειξης των μεταβυζαντινών εκκλησιών Ακρινού, Βώλακα, Βαθυτόπου, Δοξάτου, Δράμας, Καλής Βρύσης, Καλλιθέας, Κάτω Βροντούς, Κριθαρά, Μικρόπολης, Πανοράματος, Κ.Νευροκοπίου, Λιβαδακίου, Πανονεοίου, Περιθωρίου, Προσοτσάνης, Ξηροποτάμου, Χωριστής.	300	Ν.Α. Δράμας Γρ.Τουρισμού	Ν.Α. Δράμας	Υπ.Πολιτισμού	
7.3	Μελέτες και έργα ανάδειξης Βυζαντινών Κάστρων Αδριανής, Πλατανιάς, Ξηροποτάμου, Πετρούσας, Πύργων, Καλλιθέας, Καλής Βρύσης, Μααρά, Μικρόπολης, Μακρυπλανίου.	200	Ν.Α. Δράμας Γρ.Τουρισμού	Ν.Α. Δράμας	Υπ.Πολιτισμού	
7.4	Επισκευή-συντήρηση πέτρινων γεφυριών, πέτρινων βрусών & παλαιών νερόμυλων.	50	Ν.Α. Δράμας Γρ.Τουρισμού	Ν.Α. Δράμας	ΥΠΕΧΩΔΕ	
7.5	Μελέτη καταγραφής του παραδοσιακού τρόπου ζωής των Σαρακατσάνων (κοινωνική οργάνωση της ομάδας, πληθυσμιακά χαρακτηριστικά, Σαρακατσάνικο χωρίο, θέσης των χωρίων, καλύβια) & ανάδειξής των με την δημιουργία και λειτουργία του Σαρακατσάνικου νηπιού.	20	Ν.Α. Δράμας Γρ.Τουρισμού	Ν.Α. Δράμας	Υπ.Πολιτισμού	
7.6	Μελέτη καταγραφή της Μουσικής Παράδοσης του Νομού Δράμας.	15	Ν.Α. Δράμας Γρ.Τουρισμού	Ν.Α. Δράμας		
ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 5.3		1.855				

(ΣΕ ΕΚΑΤ.ΔΡΧ.)

Α/Α	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΥΠΟΛΟ- ΓΙΣΜΟΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟ- ΔΟΤΗΣΗΣ	ΠΑΡΑΤΗ- ΡΗΣΕΙΣ	
	ΜΕΤΡΟ 5.4 Ανάπτυξη - Αναβάθμιση Εκπαιδευτικών Μηχανισμών						
1	Βελτίωση και επέκταση των εγκαταστάσεων Ανώτατης και Ανώτερης βαθμίδας Παιδείας.						
1.1	Αποπεράτωση ΤΕΙ Δράμας (Γ' φάση).	450	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	Προετάχθηκε	
1.2	Προσθήκη νέων πτερύγων στο ΤΕΙ Δράμας.	600	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3		
1.3	Ίδρυση Πανεπιστημίου-Κατασκευή κτιριακών εγκαταστάσεων.		Ν.Α. Δράμας		ΥΠΕΠΘ		
2	Υποδομές και εξοπλισμός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.						
2.1	Κατασκευή 1ου 2/θέσιου Νηπιαγωγείου Δράμας.	100	Δήμος Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2		
2.2	Κατασκευή 2/θέσιου ολοήμερου Νηπιαγωγείου Αρκαδικού Δήμου Δράμας.	100	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2		
2.3	Ανέγερση Νηπιαγωγείου Δήμου Δοξάτου.	100	Δήμος Δοξάτου	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2		
2.4	Κατασκευή 2/θέσιου Νηπιαγωγείου Φωτολίβους.	100	Δήμος Σιταγρών	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2		
2.5	Κατασκευή Δημ.Σχολείου Προφήτη Ηλία Δράμας.	145	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2		
2.6	Επισκευή 6/θέσιου 1ου Δημ. Σχολείου Καλαμπακίου.	80	Δήμος Καλαμπακίου	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2		
2.7	Κατασκευή αιθουσών διδασκαλίας στο 2ο Δημ.Σχολείο Δράμας.	150	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2		
2.8	Επέκταση κτιριακών εγκαταστάσεων Δημ.Σχολείου Νέας Αμισού Δήμου Δράμας.	100	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2		
3	Υποδομές και εξοπλισμός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.						
3.1	Ανέγερση κτιριακών εγκαταστάσεων ΤΕΕ Δράμας.	2.000	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2		
3.2	Κατασκευή κτιρίου Βιβλιοθήκης 1ου Ενιαίου Λυκείου Δράμας.	140	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΥΠΕΠΘ		
3.3	Βελτίωση εγκαταστάσεων Σχολικού συγκροτήματος πρώην ΤΕΣ, ΤΕΛ, ΕΠΛ Δράμας.	400	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2		
3.4	Βελτίωση εγκαταστάσεων Σχολικού συγκροτήματος πρώην Γυμνασίου Θηλέων Δράμας.	450	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2		
3.5	Ολοκλήρωση εγκαταστάσεων Σχολικού συγκροτήματος Αθλητικού Γυμνασίου-Λυκείου Δράμας.	400	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2		
3.6	Κατασκευή κλειστής αίθουσας γυμναστικής στο Μουσικό Γυμνάσιο-Λύκειο Δράμας.	100	Ν.Α. Δράμας	Περιφέρεια ΑΜ-Θ	ΣΑΝΑ 029/2		
3.7	Κατασκευή αίθουσας πολλαπλών χρήσεων στο Γυμνάσιο-Λύκειο Καλαμπακίου.	120	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2		
3.8	Κατασκευή αίθουσας πολλαπλών χρήσεων στο Γυμνάσιο-Λύκειο Προσοτσάνης.	120	Δήμος Προσοτσάνης	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2		
3.9	Επέκταση-Εξοπλισμός ΚΕΤΕΚ Δράμας.		ΚΕΤΕΚ Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΥΠΕΠΘ		
	ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 5.4	5.655					

(ΣΕ ΕΚΑΤ.ΔΡΧ.)						
Α/Α	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΡΟΥΠΟΛΟ- ΓΙΣΜΟΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΠΗΓΗ ΧΡΗΜΑΤΟ- ΔΟΤΗΣΗΣ	ΠΑΡΑΤΗ- ΡΗΣΕΙΣ
	ΜΕΤΡΟ 5.5 Κοινωνική & Οικονομική Ένταξη Ειδικών Ομάδων Πληθυσμού					
1	Κατασκευή ιδρύματος Επαγγελματικής Κατάρτισης-Αποκατάστασης και Φιλοξενίας Α.Μ.Ε.Α.	700	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Υγείας Πρόνοιας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΕ 031/3	
2	Αναπαλαίωση-αντισεισμική προστασία κτιρίου Παιδικής Μέριμνας Ν.Δράμας.	300	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
3	Λειτουργία τμημάτων ένταξης ειδικών ομάδων μαθητών, επέκταση κτιριακών εγκαταστάσεων 14ου Δημ.Σχολείου Δράμας	300	Ν.Α. Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
4	Διαμόρφωση χώρου και κατασκευή υποδομών για την εγκατάσταση των πλανοδίων νομάδων Αθίγγανων.	100	Ν.Α. Δράμας Δ/ση Υγείας Πρόνοιας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
5	Υποδομές στέγασης Παλιννοστούντων.			Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
6	Δημιουργία Κοινωνικών Υποδομών (ΚΑΠΗ).	800		Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
6.1	Κατασκευή ΚΑΠΗ στη πόλη της Δράμας	400	Δήμος Δράμας	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
6.2	Δημιουργία ΚΑΠΗ σε Δημοτικά Διαμερίσματα Δήμου Δράμας	100		Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
6.3	Κατασκευή τριών (3) ΚΑΠΗ σε Δημ.Διαμερίσματα Δήμου Σιταγρών	100	Δήμος Σιταγρών	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
6.4	Κατασκευή ΚΑΠΗ Δήμου Κ.Νευροκοπίου	100	Δήμος Κ.Νευροκοπίου	Ν.Α. Δράμας Δ.Τ.Υ.	ΣΑΝΑ 029/2	
7	Εφαρμογή Τοπικών Συμφώνων Απασχόλησης.					
8	Δημιουργία μηχανισμού συστηματικής και συνεχούς παρακολούθησης των εξελίξεων της περιφερειακής και τοπικής αναστάσης ενοασίας αλλά και σύνδεσης κατάστασης-απασχόλησης.					
9	Τοπικά Κέντρα Συνεχιζόμενης Κατάρτισης.					
10	Ενέργειες μεγιστοποίησης ωφελειών προγραμμάτων κατάρτισης (Παρατηρητήριο αγοράς Ενοασίας).					
	ΣΥΝΟΛΟ ΜΕΤΡΟΥ 5.5	2.900				
	ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ 5.	31.015				
	ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΩΝ	140.305				

ΔΡΑΜΑ 6 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1999
Ο ΝΟΜΑΡΧΗΣ ΔΡΑΜΑΣ

ΚΩΝ/ΝΟΣ ΕΥΜΟΙΡΙΔΗΣ

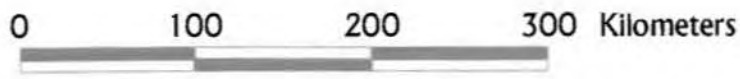
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΧΑΡΤΩΝ

ΧΑΡΤΗΣ 1 : ΘΕΣΗ ΝΟΜΟΥ ΔΡΑΜΑΣ ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ
- ΛΟΠΗ ΕΛΛΑΔΑ

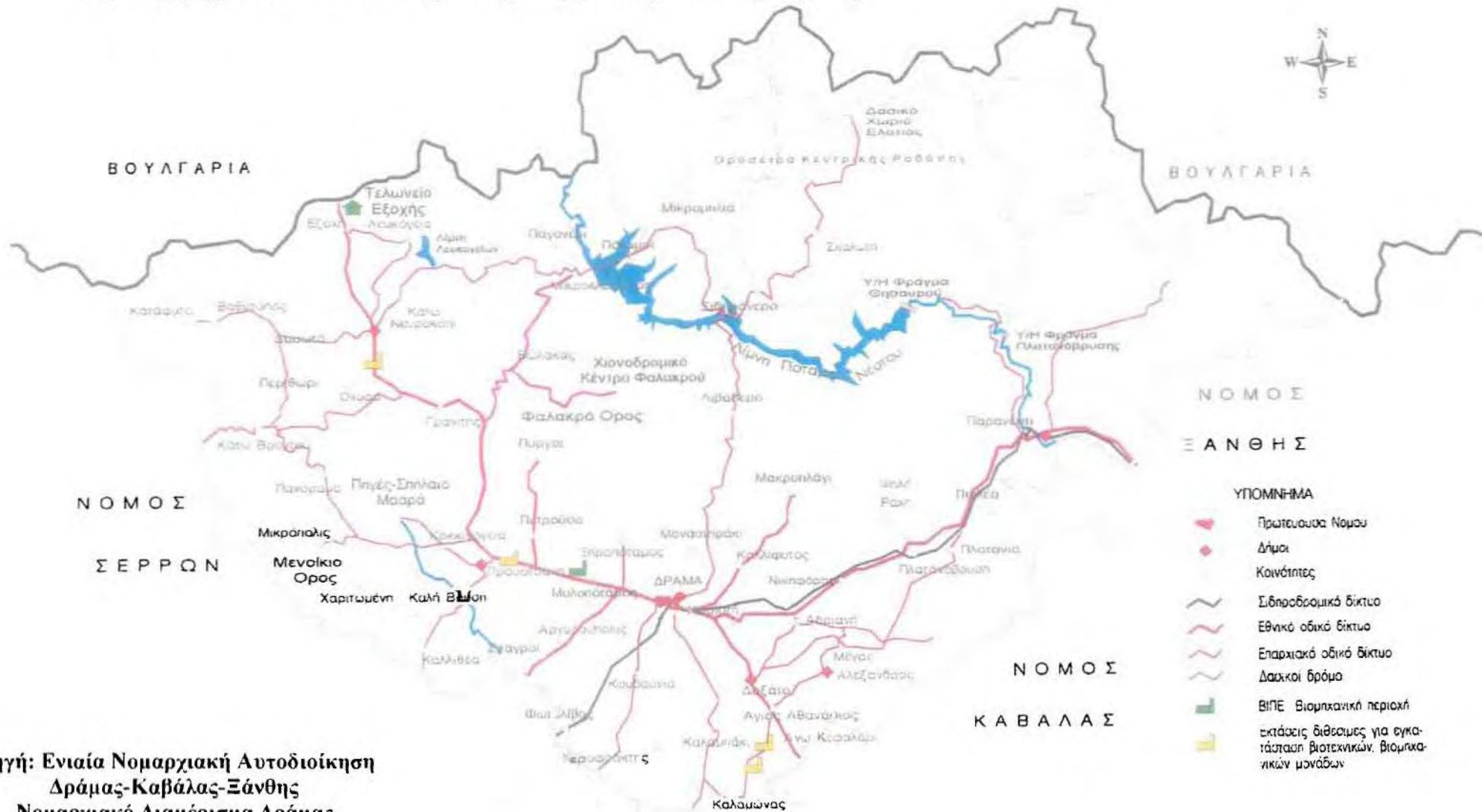

Χάρτης 2: Θέση Ν. Δράμας στο Βαλκανικό Χώρο

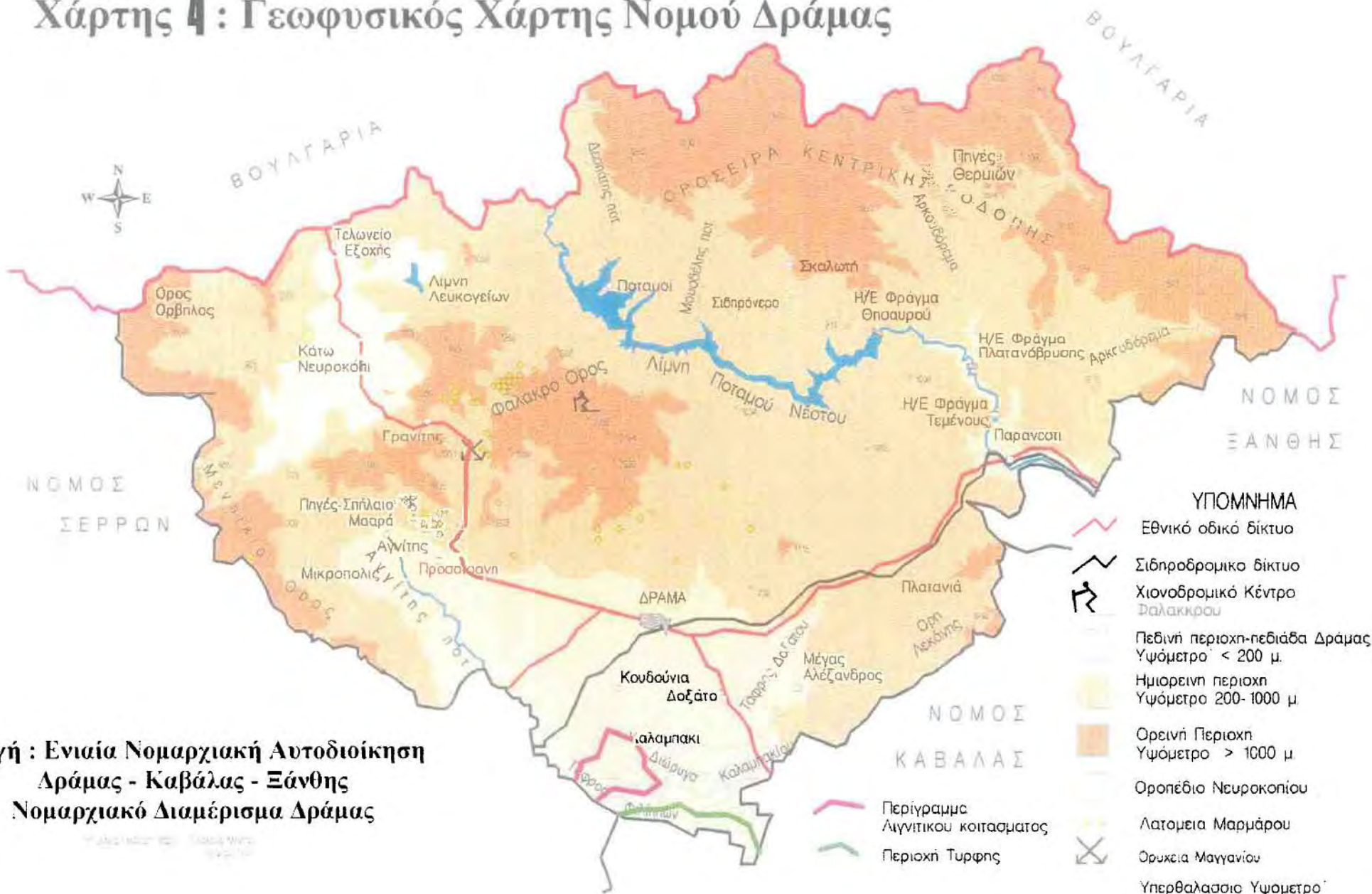
Χάρτης 3: Πολιτικός Χάρτης Νομού Δράμας

Πηγή: Ενιαία Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση
 Δράμας-Καβάλας-Ξάνθης
 Νομαρχιακό Διαμέρισμα Δράμας
 Επιμέλεια-Σχεδίαση Χάρτη: Νικόλαος Μένιης
 Ιανuίος 1997

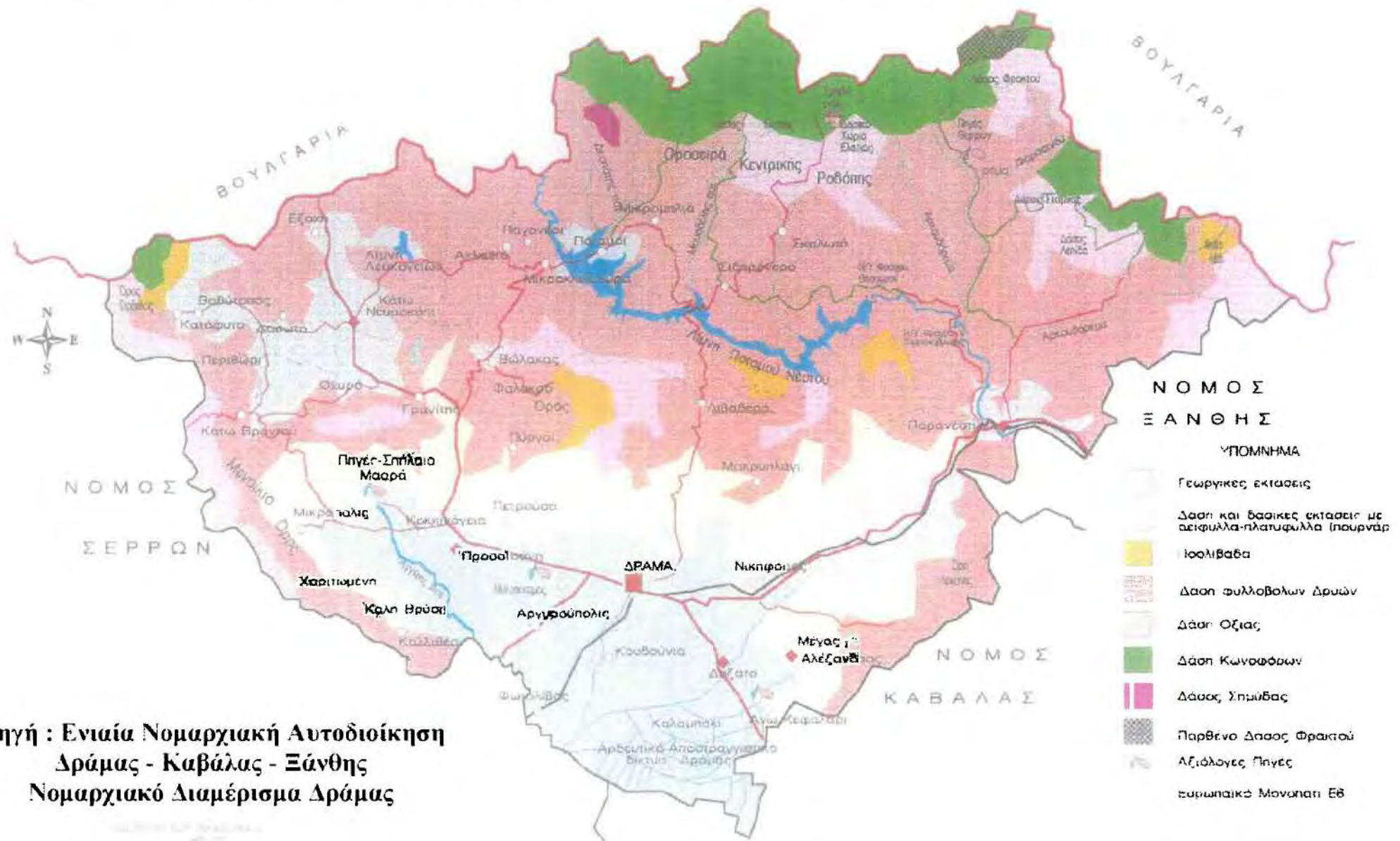
Χάρτης 4 : Γεωφυσικός Χάρτης Νομού Δράμας

**Πηγή : Ενιαία Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση
Δράμας - Καβάλας - Ξάνθης
Νομαρχιακό Διαμέρισμα Δράμας**

© ΔΙΑΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ

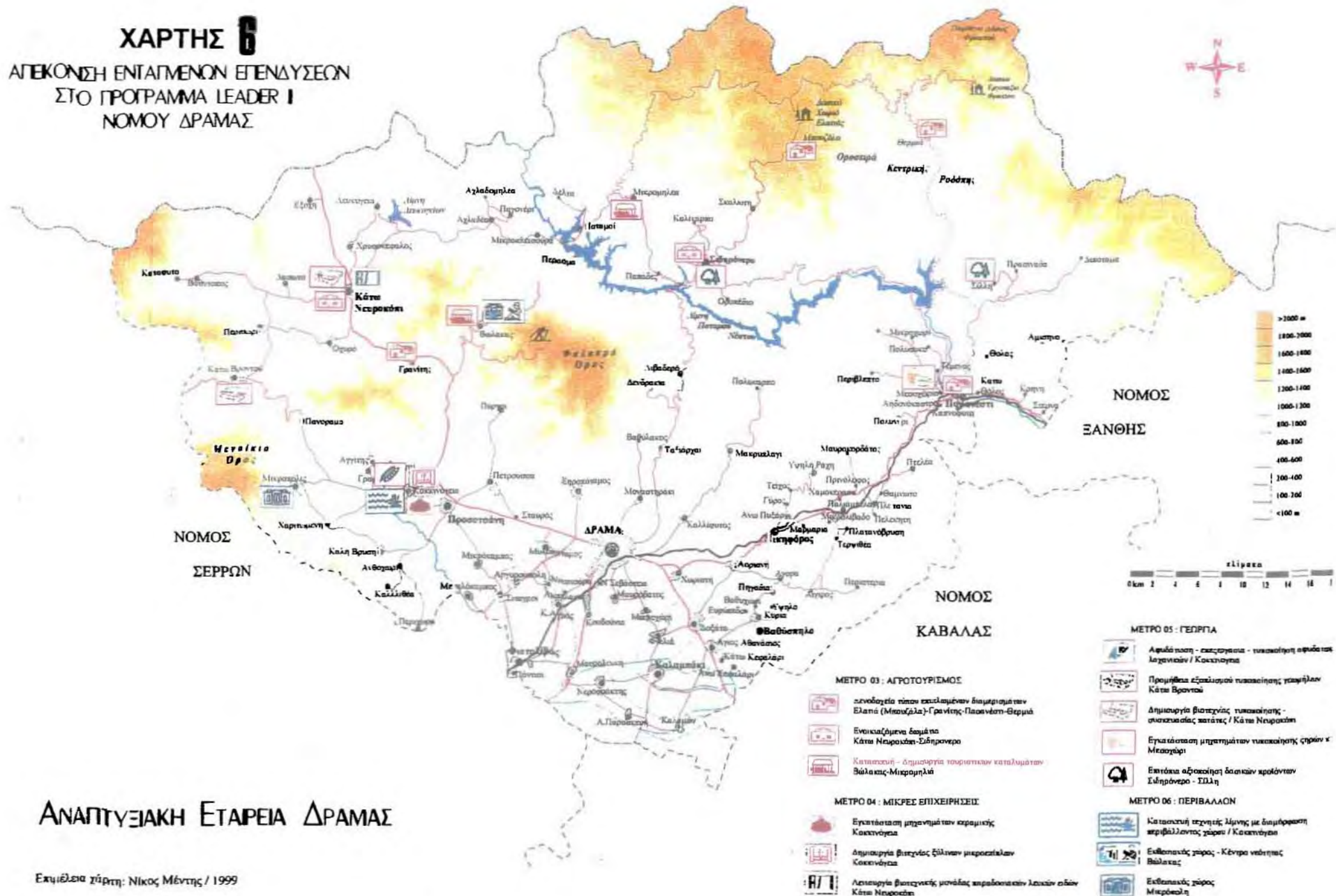
Χάρτης 5: Περιβαλλοντικός Χάρτης Νομού Δράμας

ΧΑΡΤΗΣ 6

ΑΠΕΚΟΝΙΣΗ ΕΝΤΑΓΜΕΝΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ
ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LEADER I
ΝΟΜΟΥ ΔΡΑΜΑΣ

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΔΡΑΜΑΣ

ΧΑΡΤΗΣ 7

ΕΥΡΩΠΕΡΙΟΧΗ ΝΕΣΤΟΣ-ΜΕΣΤΑ

ΥΠΟΜΝΗΜΑ INDEX

- Ευρωπεριοχή Νεστος
Euroregion Nestos
- Ευρωπεριοχή Μέσστα
Euroregion Mesta
- Μελλοντική επέκταση Ευρωπεριοχής Νεστος.
Future extent of Euroregion Nestos.
- Μελλοντική επέκταση Ευρωπεριοχής Μέσστα.
Future extent of Euroregion Mesta.
- Σύνορα Κρατών
Country borders.
- Οδικό Δίκτυο.
Road Network
- Σιδηροδρομικό Δίκτυο.
Railway Network
- Εγνατία Οδός.
Via Egnatia.
- Πόλεις.
Townns.
- Καμινόπολεις
Big Vilages.
- Αεροδρόμιο.
Airport.
- Λιμάνι.
Port.
- Τελωνεία.
Customs.

Επιμέλεια χάρτη : Νίκος Μέντης - 1998